

TDIU HUZURIDAGI
PEDAGOG KADRLARNI QAYTA
TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISH
TARMOQ MARKAZI

O'QUV USLUBIY
MAJMUA

TOSHKENT-2022

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

**OLIV TA'LIM TIZIMI PEDAGOG VA RAHBAR
KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING
MALAKASINI OSHIRISHNI TASHKIL ETISH BOSH ILMIY-
METODIK MARKAZI**

**TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI QAYTA
TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI OSHIRISH
TARMOQ MARKAZI**

**“SUG'URTA ISHI”
yo'nalishi**

**“SUG'URTA SOHASINI
RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI”
moduli bo'yicha**

**O'QUV-USLUBIY
MAJMUA**

TOSHKENT – 2022

Modulning o'quv-uslubiy majmuasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2020 yil "7" dekabrda 648-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi: Mavrulova N.A. - TMI, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchi: Shennayev X.M. – TMI, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Modulning ishchi dasturi Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kengashining 2022 yil 31 yanvardagi 6-sonli qarori bilan nashrga tavsiya qilingan.

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR.....	5
II. MODULNI O’QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI.....	12
III. NAZARIY MASHG’ULOTLAR MAZMUNI.....	17
IV. AMALIY MASHG’ULOT MATERIALLARI.....	85
V. KEYSLAR BANKI.....	93
VI. GLOSSARIY.....	119
VII. ADABIYOTLAR RO’YXATI.....	222

I. ISHCHI DASTUR

KIRISH

Dastur O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrdagi tasdiqlangan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son, Farmonida ta'lim sifatini oshirish va 2026 yilga qadar 10 ta salohiyatli oliy ta'lim muassasini QS va THE xalqaro reytinglarga kirishga maqsadli tayyorlash masalalariga e'tibor qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son, 2019 yil 27 avgustdagi "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to'g'risida"gi PF-5789-son, 2019 yil 8 oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabrdagi "2019-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5544-sonli Farmonlari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 23 sentyabrdagi "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 797-son, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 noyabrdagi "Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish maqsadida raqamli infratuzilmani yanada modernizatsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4022-son hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 4 oktyabrdagi "2019 – 2030 yillar davrida O'zbekiston Respublikasining «yashil» iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4477-sonli Qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo'lib, u oliy ta'lim muassasalari pedagog kadrlarining kasb mahorati hamda zamonaviy iqtisodiy fanlar, bozor turlari va innovatsion kompetentligini rivojlantirish, sohaga oid ilg'or xorijiy tajribalar, yangi bilim va malakalarni o'zlashtirish, shuningdek amaliyotga joriy etish ko'nikmalarini takomillashtirishni va pirovordida iqtisodiy oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishni maqsad qiladi.

Dastur doirasida berilayotgan mavzular ta'lim sohasi bo'yicha pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo'yiladigan umumiy malaka talablari va o'quv rejalari asosida shakllantirilgan bo'lib, uning mazmuni kredit modul tizimi va o'quv jarayonini tashkil etish, ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish, pedagogning kasbiy professionalligini oshirish, ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish,

maxsus maqsadlarga yo'naltirilgan ingliz tili, mutaxassislik fanlar negizida ilmiy va amaliy tadqiqotlar, o'quv jarayonini tashkil etishning zamonaviy uslublari bo'yicha so'nggi yutuqlar, pedagogning kreativ kompetentligini rivojlantirish, ta'lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta'lim xizmatlarini rivojlantirish, vebinar, onlayn, «blended learning», «flipped classroom» texnologiyalarini amaliyotga keng qo'llash bo'yicha tegishli bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Qayta tayyorlash va malaka oshirish yo'nalishining o'ziga xos xususiyatlari hamda dolzarb masalalaridan kelib chiqqan holda dasturda tinglovchilarning mutaxassislik fanlar doirasidagi bilim, ko'nikma, malaka hamda kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar takomillashtirilishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi sug'urta bozori rivojlanishining yangi bosqichiga, ya'ni jamiyatimizning barcha iqtisodiy tarmoqlarida islohat qilishning to'liq ishtirokchisi sifatida o'zining manfaatlarini anglash bosqichiga qadam qo'ydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha qabul qilingan harakatlar strategiyasining 3.1. bandi makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash va yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolishga bag'ishlangan bo'lib, unda asosiy e'tibor sug'urta, lizing va boshqa moliyaviy xizmatlarning hajmini ularning yangi turlarini joriy qilish va sifatini oshirish hisobiga kengaytirish, shuningdek kapitalni jalb qilish hamda korxonalar, moliyaviy institutlar va aholining erkin resurslarini joylashtirishdagi muqobil manba sifatida fond bozorini rivojlantirishga qaratilgan.

Iqtisodiyotda erishilgan marralar, istiqbolga mo'ljallangan uzoq muddatli maqsadlar, jahon bozoridagi real va yuzaga kelishi prognozlashtirilayotgan vaziyatdan kelib chiqib 2018 yilgi iqtisodiy dasturning bir qator eng muhim yo'nalishlari va ustuvor vazifalari belgilandi. Shuningdek, mamlakatimizni iqtisodiy rivojlantirish, uzoq muddatli strategik maqsadlarni amalga oshirishda O'zbekistonning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish va mavqeini mustahkamlashga yo'naltirilgan tarkibiy o'zgarishlar, zamonaviy yuksak texnologiyalarga asoslangan eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni jadal rivojlantirish asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri ekanligiga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston sug'urta bozorini jahon standartlariga mos ravishda rivojlantirishga etibor qaratilmokda va sug'urta bozorini modernizatsiyalash tubdan yangilashga katta etibor qaratilmoqda. Ma'lumki, hozirgi kunda dunyo miqyosida sug'urta xizmatlari jadallik bilan rivojlanib bormoqda. Dunyoning rivojlangan mamlakatlari singari O'zbekistonda ham sifatli sug'urta xizmatlarini ko'rsatishga o'tilishi sug'urta xizmatlarini inson hayotiy faoliyatida muxim o'rin egallashi tan olingan.

Sug'urta xizmatlari sohasidagi erkinlashtirish jarayonini yanada rivojlantirish va iqtisodiy islohotlar ko'lamlarini kengaytirish, mamlakatimizda uni taraqqiy ettirishning iqtisodiy omillarini kuchaytirish, sug'urta tashkilotlarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash hamda ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlash maqsadida 2002 yilning 31 yanvarida O'zbekiston Prezidentining "Sug'urta bozorini yanada erkinlashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni e'lon qilindi.

Modulning maqsadi va vazifalari

"Sug'urta sohasini rivojlantirish istiqbollari" **modulining maqsadi:** pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malaka oshirish kurs tinglovchilarini o'quv jarayonini tashkil etish va uning sifatini ta'minlash borasidagi ilg'or xorijiy tajribalar, zamonaviy yondashuvlar, zamonaviy ta'lim va innovatsion texnologiyalar sohasidagi ilg'or xorijiy tajribalar: modul-kredit tizimi, case study (keys stadi), masofali o'qitish, mahorat darslari, vebinar, evristik metodlarni o'zlashtirish, joriy etish, ta'lim amaliyotida qo'llash, ko'nikma va malakalarini tarkib toptirish asosida ularning kasbiy kompetentligi va pedagogik mahoratini doimiy rivojlanishini ta'minlashdan iborat.

"Sug'urta sohasini rivojlantirish istiqbollari" **modulining vazifalari:**

"Sug'urta ishi" yo'nalishida pedagog kadrlarning kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarini uzluksiz yangilash va rivojlantirish mexanizmini yaratish;

zamonaviy talablarga mos holda oliy ta'limning sifatini ta'minlash uchun zarur bo'lgan pedagoglarning kasbiy kompetentlik darajasini oshirish;

pedagog kadrlar tomonidan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va xorijiy tillarni samarali o'zlashtirilishini ta'minlash;

mutaxassislik fanlar sohasidagi o'qitishning innovatsion texnologiyalari va ilg'or xorijiy tajribalarni o'zlashtirish;

"Sug'urta ishi" yo'nalishida qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayonlarining fan va ishlab chiqarish bilan integratsiyasini ta'minlash.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilimiga, ko'nikma, malakasi va kompetentsiyalariga qo'yiladigan talablar

Mutaxassislik fanlar bo'yicha tinglovchilar quyidagi yangi bilim, ko'nikma, malaka hamda kompetentsiyalarga ega bo'lishlari talab etiladi:

Tinglovchi:

sug'urta kompaniyalari faoliyat olib boradigan sohalar, ularning o'ziga xos xususiyatlari, sug'urta sohalarinig tarkibiy tuzilishi, ularni amalga oshirish bo'yicha davlat tomonidan qo'yiladigan talablar;

sug'urta risklarini baholash bo'yicha sug'urta munosabatlarini amalga oshirish yuzasidan xulosalar tayyorlashni;

sug'urta xizmatlaridan foydalanish huquqi va uni baholash tartib-qoidalarini; sug'urta xizmatlarini baholash va sug'urtada tarif stavkalarini aniqlashda ommaviy baholash usullarini ***bilishi kerak.***

Tinglovchi:

sug'urtalash jarayonlarida yuz berayotgan sug'urta ob'ektlarida baholash usullarining qo'llanilishini o'ziga xos xususiyatlari;

sug'urta ob'ektlarining joylashuv xususiyatlari;

sug'urta ob'ektlarini baholashni amalga oshirish;

sug'urta faoliyatidan tushgan daromadlari va sug'urta tarif stavkalari aniqlash;

sug'urta xizmatlarini baholash bo'yicha natijaviy xulosa tayyorlash bo'yicha;

garov qo'yilgan mulkni baholash xususiyatlariga oid ***ko'nikmalarini egallashi lozim.***

Tinglovchi:

sug'urtalash obyektlari va ular bo'yicha axborot usullar bazasini yaratish va undan samarali foydalanish;

sug'urta xizmatlaridan samarali foydalanishi;

sug'urtalanayotgan ob'ektini tahlil qilish;

sug'urta xizmatlarini baholash jarayoniga rioya qilinishiga oid ***malakalarini egallashi kerak.***

Tinglovchi:

sug'urta sohasining huquqiy asoslarini o'rganish;

sug'urta bozorini rivojlantirish strategiyalarini ishlab chiqishni tashkil etish;

sug'urta faoliyatiga davlat tomonidan qo'yiladigan talablarni puxta egallash;

sug'urta mahsuloti iste'molchilari bilan muomala qilish;

sug'urta bozorida sug'urta mahsulotini yaratish texnologiyalarini tashkil etish kabi ***kompetentsiyalarni egallashi lozim.***

Modulni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

“Sug'urta sohasini rivojlantirish istiqbollari” modulini o'qitish jarayonida quyidagi innovatsion ta'lim shakllari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan:

zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida interfaol ma'ruzalarni tashkil etish;

virtual amaliy mashg'ulotlar jarayonida keys, loyiha va assisment texnologiyalarini qo'llash nazarda tutiladi.

Modulning o'quv rejadagi boshqa modullar bilan bog'liqligi va uzviyligi

“Sug'urta sohasini rivojlantirish istiqbollari” moduli o'quv rejadagi “Sug'urta ishi”, “Sug'urta texnologiyalari” hamda “Sug'urta nazorati” kabi o'quv modullari bilan uzviy aloqadorlikda olib boriladi.

Modulning oliy ta'limdagi o'rni

Modulni o'zlashtirish orqali tinglovchilar iqtisodiy globallashuvning hozirgi sharoitida zamonaviy mulk to'g'risidagi multifan va adolatli qiymat kontseptsiyasini baholash faoliyatida qo'llanilishi to'g'risida nazariy va amaliy bilimlar hamda doir kasbiy kompetentlikka ega bo'ladilar.

MODUL BO'YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Modul mavzulari	Tinglovchining o'quv yuklamasi, soat					
		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi				Mustaqil ta'lim
			jami	jumladan			
				Nazariy mashg'ulot	Amaliy mashg'ulot	Ko'chma mashg'ulot	
1.	O'zbekistonda majburiy sug'urta turlarini takomillashtirish mexanizmi	4	4	2	2		
2.	Sug'urta bozori infratuzilmasini rivojlantirish va kengaytirish	6	6	2	4		
3.	Sug'urta kompaniyalarining kapitallashuv darajasini, to'lov qobiliyati va moliyaviy barqarorligini oshirish muammolari	10	10	2	6		2
4.	O'zbekistonda sug'urta xizmatlari bozorining innovatsion faoliyatini takomillashtirish mexanizmi	10	10	2	6		2
	Jami:	30	30	8	18		4

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. O'zbekistonda majburiy sug'urta turlarini takomillashtirish mexanizmi

Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish iqtisodiy mohiyati va qonunning asosiy maqsadi. Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish huquqiy asoslari. Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish iqtisodiy mohiyati va qonunning asosiy maqsadi. Tashuvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish iqtisodiy mohiyati va qonunning asosiy maqsadi.

2-mavzu. Sug'urta bozori infratuzilmasini rivojlantirish va kengaytirish

Sug'urta bozori tushunchasi. Sug'urta bozorini hududiy joylashuvi bo'yicha turi. Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta bozorining roli. Sug'urta bozori rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar. Sug'urta munosabati ishtirokchilari faoliyati.

3-mavzu. Sug'urta kompaniyalarining kapitallashuv darajasini, to'lov qobiliyati va moliyaviy barqarorligini oshirish muammolari

Sug'urta kompaniyalarining daromadlari va ular tarkibining o'ziga xos xususiyatlari. Sug'urta kompaniyalarining xarajatlari va uning tarkibi. Sug'urta kompaniyasining foydasi va uni hisoblash. Sug'urta kompaniyasining investitsion siyosati. Sug'urtalovchining investitsion jarayonlarda ishtirok etish shart-sharoitlari. Sug'urtalovchining investitsiya faoliyatini amalga oshirishning huquqiy asoslari.

4-mavzu. O'zbekistonda sug'urta xizmatlari bozorining innovatsion faoliyatini takomillashtirish mexanizmi

Sug'urta bozorini raqamlashtirishning muhimligi va ustunliklari. Sug'urta tashkilotlari faoliyatini raqamlashtirishning moliyaviy natijalarga ta'siri. Elektron sug'urta polislarini ishlab chiqish va realizatsiya qilish jarayonlari.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. O'zbekistonda majburiy sug'urta turlarini takomillashtirish mexanizmi

Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish iqtisodiy mohiyati va qonunning asosiy maqsadi. Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish huquqiy asoslari. Ish

beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish iqtisodiy mohiyati va qonunning asosiy maqsadi. Tashuvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish iqtisodiy mohiyati va qonunning asosiy maqsadi.

2-mavzu. Sug'urta bozori infratuzilmasini rivojlantirish va kengaytirish

Sug'urta bozori tushunchasi. Sug'urta bozorini hududiy joylashuvi bo'yicha turi. Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta bozorining roli. Sug'urta bozori rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar. Sug'urta munosabati ishtirokchilari faoliyati.

3-mavzu. Sug'urta kompaniyalarining kapitallashuv darajasini, to'lov qobiliyati va moliyaviy barqarorligini oshirish muammolari

Sug'urta kompaniyalarining daromadlari va ular tarkibining o'ziga xos xususiyatlari. Sug'urta kompaniyalarining xarajatlari va uning tarkibi. Sug'urta kompaniyasining foydasi va uni hisoblash. Sug'urta kompaniyasining investitsion siyosati. Sug'urtalovchining investitsion jarayonlarda ishtirok etish shart-sharoitlari. Sug'urtalovchining investitsiya faoliyatini amalga oshirishning huquqiy asoslari.

4-mavzu. O'zbekistonda sug'urta xizmatlari bozorining innovatsion faoliyatini takomillashtirish mexanizmi

Sug'urta bozorini raqamlashtirishning muhimligi va ustunliklari. Sug'urta tashkilotlari faoliyatini raqamlashtirishning moliyaviy natijalarga ta'siri. Elektron sug'urta polislarini ishlab chiqish va realizatsiya qilish jarayonlari.

KO'CHMA MASHG'ULOT

“Sug'urta sohasini rivojlantirish istiqbollari” moduli bo'yicha o'quv dasturida ko'chma mashg'ulot rejalashtirilmagan.

O'QITISH SHAKLLARI

Ushbu modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, aqliy qiziqishni rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);

davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha echimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini oshirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);

bahs va munozaralar (loyihalar echimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar echimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

II. MODULNI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA'LIM METODLARI

«Blum kubigi» metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va biliimlarni o'zlashtirilishini engillashtirish maqsadida qo'llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun "Ochiq" savollar tuzish va ularga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

1. Ushbu metodni ko'llash uchun, oddiy kub kerak bo'ladi. Kubning har bir tomonida ko'yidagi so'zlar yoziladi:

Sanab bering, ta'rif bering (oddiy savol)

Nima uchun (sabab-oqibatni aniqlashtirovchi savol)

Tushintirib bering (muammoni har tomonlama qarash savoli)

Taklif bering (amaliyot bilan bog'liq savol)

Misol keltiring (ijodkorlikni rivojlantirovchi savol)

Fikr bering (tahlil qilish va baxolash savoli)

2. O'qituvchi mavzuni belgilab beradi.

3. O'qituvchi kubikni stolga tashaydi. Qaysi so'z chiqsa, unga tegishli savolni beradi.

«KWHL» metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va biliimlarni tizimlashtirish maqsadida qo'llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo'yicha qo'yidagi jadvalda berilgan savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

Izoh. KWHL:

Know – nimalarni bilaman?

Want – nimani bilishni xohlayman?

How - qanday bilib olsam bo'ladi?

Learn - nimani o'rganib oldim?

“KWHL” metodi	
1. Nimalarni bilaman:	2. Nimalarni bilishni xohlayman, nimalarni bilishim kerak:
3. Qanday qilib bilib va topib olaman:-	4. Nimalarni bilib oldim:

“W1H” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va bilimlarni tizimlashtirish maqsadida qo'llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo'yicha qo'yidagi jadvalda berilgan oltita savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

What?	Nima? (ta'rifi, mazmuni, nima uchun ishlatiladi)	
Where?	Qaerda (joylashgan, qaerdan olish mumkin)?	
What kind?	Qanday? (parametrlari, turlari mavjud)	
When?	Qachon? (ishlatiladi)	
Why?	Nima uchun? (ishlatiladi)	
How?	Qanday qilib? (yaratiladi, saqlanadi, to'ldiriladi, tahrirlash mumkin)	

“SWOT-tahlil” metodi

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo'llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• хавфлар

“VEER” metodi

Metodning maqsadi: Bu metod murakkab, ko'ptarmoqli, mumkin qadar, muammoli xarakteridagi mavzularni o'rganishga qaratilgan. Metodning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha bir xil axborot beriladi va ayni paytda, ularning har biri alohida aspektlarda muhokama etiladi. Masalan, muammo ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari bo'yicha o'rganiladi. Bu interfaol metod tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashni muvaffaqiyatli rivojlantirishga hamda o'quvchilarning mustaqil g'oyalari, fikrlarini yozma va og'zaki shaklda tizimli bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi. “Veer” metodidan ma'ruza mashg'ulotlarida individual va juftliklardagi ish shaklida, amaliy va seminar mashg'ulotlarida kichik guruhlardagi ish shaklida mavzu yuzasidan bilimlarni mustahkamlash, tahlili qilish va taqqoslash maqsadida foydalanish mumkin.

Metodni amalga oshirish tartibi:

trener-o'qituvchi ishtirokchilarni 5-6 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratadi;

trening maqsadi, shartlari va tartibi bilan ishtirokchilarni tanishtirgach, har bir guruhga umumiy muammoni tahlil qilinishi zarur bo'lgan qismlari tushirilgan

har bir guruh o'ziga berilgan muammoni atroflicha tahlil qilib, o'z mulohazalarini tavsiya etilayotgan sxema bo'yicha tarqatmaga yozma bayon qiladi;

navbatdagi bosqichda barcha guruhlar o'z taqdimotlarini o'tkazadilar. Shundan so'ng, trener tomonidan tahlillar umumlashtiriladi, zaruriy axborotl bilan to'ldiriladi va mavzu yakunlanadi.

Muammoli savol					
1-usul		2-usul		3-usul	
afzalligi	kamchiligi	afzalligi	kamchiligi	afzalligi	kamchiligi
Xulosa:					

“Keys-stadi” metodi

«**Keys-stadi**» - inglizcha soʻz boʻlib, («case» – aniq vaziyat, hodisa, «stadi» – oʻrganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni oʻrganish, tahlil qilish asosida oʻqitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Mazkur metod dastlab 1921 yil Garvard universitetida amaliy vaziyatlardan iqtisodiy boshqaruv fanlarini oʻrganishda foydalanish tartibida qoʻllanilgan. Keysda ochiq axborotlardan yoki aniq voqea-hodisadan vaziyat sifatida tahlil uchun foydalanish mumkin.

“Keys metodi” ni amalga oshirish bosqichlari

Ish Bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot taʼminoti bilan tanishtirish	yakka tartibdagi audio-vizual ish; keys bilan tanishish(matnli, audio yoki media shaklda); axborotni umumlashtirish; axborot tahlili; muammolarni aniqlash
2-bosqich: Keysni aniqlashtirish va oʻquv topshirigʻni belgilash	individual va guruhda ishlash; muammolarni dolzarblik ierarxiyasini aniqlash; asosiy muammoli vaziyatni belgilash
3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali oʻquv topshirigʻining echimini izlash, hal etish yoʻllarini ishlab chiqish	individual va guruhda ishlash; muqobil echim yoʻllarini ishlab chiqish; har bir echimning imkoniyatlari va toʻsiqlarni tahlil qilish; muqobil echimlarni tanlash

4-bosqich: Keys echimini echimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	yakka va guruhda ishlash; muqobil variantlarni amalda qo'llash imkoniyatlarini asoslash; ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; yakuniy xulosa va vaziyat echimining amaliy aspektlarini yoritish
---	--

“Insert” metodi

Metodni amalga oshirish tartibi:

o'qituvchi mashg'ulotga qadar mavzuning asosiy tushunchalari mazmuni yoritilgan matni tarqatma yoki taqdimot ko'rinishida tayyorlaydi;

yangi mavzu mohiyatini yorituvchi matn ta'lim oluvchilarga tarqatiladi yoki taqdimot ko'rinishida namoyish etiladi;

ta'lim oluvchilar individual tarzda matn bilan tanishib chiqib, o'z shaxsiy qarashlarini maxsus belgilar orqali ifodalaydilar. Matn bilan ishlashda talabalar yoki qatnashchilarga quyidagi maxsus belgilardan foydalanish tavsiya etiladi:

Belgilar	Matn
“V” – tanish ma'lumot.	
“?” – mazkur ma'lumotni tushunmadim, izoh kerak.	
“+” bu ma'lumot men uchun yangilik.	
“– ” bu fikr yoki mazkur ma'lumotga qarshiman?	

Belgilangan vaqt yakunlangach, ta'lim oluvchilar uchun notanish va tushunarsiz bo'lgan ma'lumotlar o'qituvchi tomonidan tahlil qilinib, izohlanadi, ularning mohiyati to'liq yoritiladi. Savollarga javob beriladi va mashg'ulot yakunlanadi.

III. NAZARIY MATERIALLAR

1-MAVZU: O'ZBEKISTONDA MAJBURIY SUG'URTA TURLARINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI

REJA:

1. Majburiy sug'urtani joriy etishning ijtimoiy-iqtisodiy zarurligi
2. O'zbekiston sug'urta bozorida majburiy sug'urtaning jamiyat hayotidagi rolini oshirish istiqbollari

1. Majburiy sug'urtani joriy etishning ijtimoiy-iqtisodiy zarurligi

Bugungi kunda bozor iqtisodiyoti munosabatlari chuqurlashib borayotgan bir paytda har bir soha va tarmoqni izchil takomillashtirib borish davr talabiga aylangan. Sug'urta sohasini ham takomillashtirish yuzasidan hukumatimiz tomonidan bir qator islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. 2019 yilda Prezident ko'rsatmasiga binoan O'zbekiston sug'urta bozorini jadal rivojlantirish bo'yicha Yo'l xaritasi ishlab chiqildi. Unga ko'ra, sug'urta xizmatlarining YaIMdagi ulushini, sug'urta mukofotining aholi jon boshiga to'g'ri keladigan miqdorini, jami sug'urta mukofotlarining hajmini, sug'urtalovchilarning ustav kapitalini, aktivlari va investitsiya hajmini jadal oshirish bo'yicha ko'rsatmalar berildi. Shu bilan birga, sug'urta xizmatlarining sifatini oshirish, sohada innovatsiyalarni joriy etish hamda sug'urta xizmatlarining keng qamrovini ta'minlash vazifalari belgilandi.

2-jadval

2019 — 2022 yillarda O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini jadal rivojlantirishning MAQSADLI KO'RSATKICHLARI

T/r	Ko'rsatkichlar nomi	2018 y (fakt)	2019 y.	2020 y.	2021 y.	2022 y.	O'sish
1.	Sug'urta xizmatlarining YaIMdagi ulushi (foiz)	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	2,0 baravar
2.	Aholi jon boshiga sug'urta mukofotining miqdori (ming	50,0	65,0	88,0	114,0	148,0	3,0 baravar

	<i>so'm</i>)						
3.	Jami sug'urta mukofotlarining hajmi (<i>trln so'm</i>)	1,6	2,1	2,9	3,8	5,2	3,3 <i>baravar</i>
4.	Sug'urta tashkilotlarining jami ustav kapitali (<i>trln so'm</i>)	0,5	0,8	0,9	1,0	1,2	2,4 <i>baravar</i>
5.	Sug'urta tashkilotlarining jami aktivlari (<i>trln so'm</i>)	2,5	3,0	3,6	4,3	5,2	2,1 <i>baravar</i>
6.	Sug'urta tashkilotlarining jami investitsiyalari (<i>trln so'm</i>)	2,0	2,5	3,3	4,1	5,3	2,7 <i>baravar</i>
7.	Sug'urta xizmatlari turlarining soni (<i>birlik</i>)	105	115	135	155	175	1,7 <i>baravar</i>
8.	Hududiy bo'linmalar soni (<i>birlik</i>)	1 450	1 500	1 580	1 660	1 740	1,2 <i>baravar</i>

Manba: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 2 avgustdagi PQ-4412-son qaroriga 2-ILOVA

Bu maqsadlarga erishish birinchi galda sug'urta bozorini tubdan isloh qilish, dastlab aholining qanday mahsulotlarga ehtiyoji borligini tadqiq qilish, ularga har tomonlama sifatli va qulay xizmatlarni taklif etish, sug'urta kompaniyalarining hududiy bo'linmalarini tashkil etish yo'li bilan sug'urtaning keng qamrovini ta'minlashni talab qiladi. Buning uchun esa sug'urta xizmatlari bozorini innovatsion rivojlantirish, hozirda talab etilmayotgan va qiziqish bildirmayotgan mavjud sug'urta xizmatlariga yangi sifatlarni berish orqali uni boyitish va mijozlarning qiziqishini shakllantirish maqsadga muvofiq. Jumladan majburiy sug'urtaning yangi turlarining amaliyotga joriy etilishi bunga misol bo'la oladi.

Fikrimizcha, majburiy sug'urta turlarini takomillashtirishning ikki xil yo'nalishi mavjud:

1. Sug'urta bozorida amalda bo'lgan majburiy sug'urta turlari bo'yicha muammo va kamchiliklarini bartaraf etish orqali ularni takomillashtirish.

2. Jahon amaliyotini o'rganib, milliy sug'urta bozoriga majburiy sug'urtaning yangi turlarini joriy etish.

Xorij tajribasini o'rganish natijasida mamlakatimiz sug'urta bozoriga majburiy sug'urtaning yangi turi hisoblangan majburiy tibbiy sug'urtani joriy etish majburiy sug'urta sohasini yanada takomillashtiradi, degan xulosaga keldik.

Tibbiy sug'urta sug'urtaning bir turi bo'lib, unda sug'urtalanuvchi sug'urta tashkiloti bilan kelishilgan ma'lum haq (sug'urta mukofoti) evaziga, tibbiy xizmatdan foydalanish bo'yicha xarajatlarning yuzaga kelish xavfini, sug'urtalanuvchi va sug'urta tashkiloti o'rtasida tuzilgan sug'urta shartnomasida kelishilgan summa va shartlar asosida sug'urta tashkilotiga o'tkazadi. Sug'urtalanuvchi salomatligi yomonlashgani sababli xarajat qilishga majbur bo'lganda, sug'urta tashkiloti ushbu xarajatlarni sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan pul summasi doirasida qoplab beradi.

Agar tibbiy sug'urta shartnomasi ixtiyoriy tarzda tuzilsa, u holda ixtiyoriy tibbiy sug'urta hisoblanadi. Tibbiy sug'urta shartnomasi qonun asosida majburiy tarzda tuziladigan bo'lsa, ya'ni fuqarolar qonunga binoan, tibbiy sug'urta shartnomasi tuzishga majbur bo'lsalar, u holda sug'urtaning bu turi majburiy tibbiy sug'urta hisoblanadi. Ixtiyoriy va majburiy tibbiy sug'urta sug'urta faoliyati to'g'risidagi qonunchilik asosida faoliyat olib borayotgan va tijorat tashkiloti hisoblanuvchi sug'urta tashkilotlari tomonidan amalga oshiriladi. Qonunchilikka asosan, majburiy tibbiy sug'urta sug'urtaning ijtimoiy yo'naltirilgan turi hisoblangani bois, ushbu sug'urta turini amalga oshiruvchi sug'urta tashkilotlari uchun moliyaviy barqarorlik va to'lov qobiliyatiga oid qo'shimcha talablar qo'yilishi mumkin.

Majburiy tibbiy sug'urta ijtimoiy sug'urta ko'rinishida ham amalga oshirilishi mumkin. Ijtimoiy sug'urtaning odatdagi sug'urtadan farq qiluvchi tomoni shundaki, ijtimoiy sug'urtada yagona ijtimoiy sug'urta fondi yaratiladi va bu fond asosan, sug'urta mablag'larini to'plab, tijorat maqsadlarini ko'zlamagan holda mablag'larni mo'ljaldagi maqsadlarga qayta taqsimlaydi. Majburiy tibbiy sug'urtani ijtimoiy sug'urta sifatida amalga oshirganda bu sohadagi munosabatlar

sug'urta faoliyati to'g'risidagi qonunchilik doirasiga tushmaydi. Bu o'z navbatida ushbu sohadagi munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi yangicha me'yoriy-huquqiy aktlar majmuasini ishlab chiqishni talab etadi.

Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, majburiy tibbiy sug'urtaning universal modeli amaliyotda yo'q. Har bir mamlakat o'zining sog'liqni saqlash va sug'urta tizimidan kelib chiqqan holda majburiy tibbiy sug'urta tizimini yaratadi. Sog'liqni saqlash tizimi davlat va xususiy tibbiyot muassasalariga bo'linadi. Xususiy tibbiyot muassasalari o'z faoliyatini Sog'liqni saqlash vazirligi bergan ruxsatnoma (litsenziya) asosida olib boradi. Davlat tibbiyot muassasalari respublika sog'liqni saqlash tizimida asosiy o'rin egallaydi. Davlat tibbiyot muassasalari uch bosqichga: respublika, viloyat va tuman (shahar, qishloq) bosqichlariga bo'linadi.

Agar tibbiy xizmatlarni shartli ravishda uch turga: birlamchi tibbiy-sanitariya yordami, ixtisoslashgan tibbiy yordam va yuqori texnologik tibbiy yordamga ajratsak, bu xildagi xizmatlar turli tibbiyot muassasalari tomonidan ko'rsatilishini ta'kidlash kerak bo'ladi.

Birlamchi tibbiy-sanitariya yordami o'z ichiga ancha keng tarqalgan kasalliklar, jarohatlar, zaharlanish va boshqa shu kabi vaziyatlarda shoshilinch yordam ko'rsatadi, sanitariya-gigiena va epidemiyaga qarshi, o'ta muhim kasalliklarga qarshi profilaktik tadbirlarni bajaradi, oila, onalik va bolalikni muhofaza etishga oid choralarni ko'radi, fuqarolarga turar-joylariga qarab tibbiy-sanitar yordam ko'rsatish bilan bog'liq ishlarni amalga oshiradi.

Masalan, birlamchi tibbiy-sanitariya yordami Respublika shoshilinch tibbiy yordam markazi, uning viloyatlardagi filiallari, tuman (shahar) kasalxonalarining shoshilinch tibbiy yordam bo'limlari, shuningdek, qishloq vrachlik punktlari va shahardagi oilaviy poliklinikalar tomonidan ko'rsatiladi. Yuqori texnologik tibbiy yordam diagnostika, davolashning maxsus usullari hamda murakkab tibbiy texnologiyalar va uskunalardan foydalanishni talab qiladigan kasalliklarda ko'rsatiladi.

Ixtisoslashgan tibbiy yordam respublika davolash-profilaktika muassasalari, respublika ixtisoslashgan tibbiyot markazlari, viloyat ko'p tarmoqli tibbiyot

markazlari, ixtisoslashgan kasalxonalar, dispanserlar, tuman (shahar) tibbiy birlashmalari kabilar tomonidan ko'rsatiladi.

Bugungi kunda respublikada majburiy sug'urtaning ijtimoiy yo'naltirilgan turli ko'rinishlari keng tadbiq etilyapti. Masalan, "Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalash", "Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalash" hamda "Tashuvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish". Majburiy sug'urtaning bu turlari birinchi navbatda yo'l-transport hodisalari yoki xizmat vazifalarini ado etayotgan vaqtda yuz berishi mumkin bo'lgan baxtsiz hodisalardan ijtimoiy himoyani kafolatlash va ta'minlashga qaratilgan.

Tabiiy ravishda "Majburiy sug'urta mexanizmlarini joriy etish sog'liqni saqlash tizimiga nima beradi" degan savol tug'ilishi mumkin. Agar iste'molchi nuqtai-nazaridan yondoshiladigan bo'lsa, bugungi kunda u birlamchi tibbiy-sanitariya yordamini va ixtisoslashgan tibbiy yordamning kafolatlangan tibbiy-sanitar yordam doirasidagi ba'zi turlarini (ijtimoiy ahamiyatga molik, atrofdagilarga xavf solishi mumkin bo'lgan kasalliklar, tug'ruqqa yordam xizmatlari) bepul olishi mumkin.

Ixtisoslashgan tibbiy yordamning boshqa turlari va yuqori texnologik tibbiy yordam iste'molchi uchun pullik bo'ladi. Bundan tashqari, pullik tibbiy xizmatlar shuningdek, xususiy tibbiyot muassasalari tomonidan ham ko'rsatiladi.

Bayon etilganlarni hisobga olib, majburiy tibbiy sug'urtani pullik tibbiyot qismida joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Bu fuqarolarning tibbiy xizmatlar uchun xarajatlarini bir maromda taqsimlash va tibbiy xizmatlar uchun belgilangan hajmda haq to'lashini kafolatlaydi. Ixtisoslashgan tibbiy xizmat ko'rsatuvchi muassasalarning asosiy qismi, davolangan har bir holat uchun haq to'lash usulida moliyalashtirishga bosqichma-bosqich o'tayotgani bois, moliyalashtirishning bu usuli tibbiy sug'urta mexanizmi bilan muvaffaqiyatli tarzda bog'lanadi.

Shuni ta'kidlash lozimki, majburiy tibbiy sug'urtani joriy etish birinchi navbatda, vakolatli davlat organi tomonidan yagona klassifikator, shuningdek,

uning asosida tibbiy xizmat turlarining narxlarini shakllantirish standartlarini tatbiq qilishni taqozo etadi. Bundan tashqari, tibbiy xizmatlarning majburiy sug'urta bilan qoplanadigan hajmini belgilash kerak bo'ladi.

Majburiy tibbiy sug'urtani amalda joriy etish shuningdek, bir nechta asosiy masalalarni hal etishni taqozo qiladi. Bular:

- tibbiy sug'urtani qay shaklda joriy etgan ma'qul: ijtimoiy sug'urta shaklidami yoki tijorat sug'urtasi shaklidami;
- majburiy tibbiy sug'urta uchun to'lovlar qaysi mablag'lar hisobidan amalga oshiriladi;
- majburiy sug'urtaning qamrovi qanday bo'ladi.

Yuqorida ta'kidlanganidek, majburiy tibbiy sug'urta, ijtimoiy sug'urta yoki sug'urta faoliyati to'g'risidagi qonunga muvofiq majburiy sug'urta shaklida amalga oshirilishi mumkin. Tibbiy sug'urtaning ijtimoiy sug'urta shaklida joriy etilishi Fond tashkil qilish yo'li bilan amalga oshirilishi mumkin. Bu fond majburiy tibbiy sug'urta mablag'larini jamlab, shu mablag'lar hisobiga sug'urtalanuvchilar (sug'urta polislari egalari)ning tibbiy xizmatlari uchun to'lovni amalga oshiradi. Tibbiy sug'urtani bu shaklda tashkil qilish qo'shimcha ma'muriy xarajatlarga olib keladi. Chunki fond respublikaning barcha viloyatlarida o'z bo'linmalariga ega bo'lishi talab etiladi. Yuqorida ta'kidlanganidek, bu tuzilma faoliyati sug'urta faoliyati to'g'risidagi qonunga mos kelmaydi va ijtimoiy sug'urtaning ushbu turi va fond faoliyatini muvofiqlashtiruvchi me'yoriy-huquqiy aktlar ishlab chiqishni talab etadi.

Lekin tibbiy sug'urtani tashkil qilishning boshqa varianti ham majud. Bu mamlakatdagi mavjud bo'lgan va rivojlanayotgan sug'urta tizimidan foydalangan holda majburiy sug'urtani tashkil etishdir. Sug'urta faoliyati to'g'risidagi qonunchilikka binoan, majburiy sug'urtaning asosiy shartlari va uni amalga oshirish tartibi qonunga muvofiq belgilanadi. Sug'urtaning mazkur turi bilan shug'ullanuvchi sug'urta tashkilotlari uchun qonunga muvofiq, majburiy tibbiy sug'urtaning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda alohida talablar belgilanadi. Misol uchun, ma'lum darajadagi ustav kapitali, respublikaning barcha

viloyatlarida alohida bo'linmalarning mavjudligi, shtatda ma'lum bir malakaga ega bo'lgan shifokarlarning mavjudligi yoki shtatida mana shunday malakaga ega shifokori mavjud bo'lgan assistans kompaniyalar bilan kelishuv imzolanganligi va h.k. Majburiy sug'urtaning mazkur turi tibbiy sug'urtaning ijtimoiy yo'naltirilgan ko'rinishi bo'lgani bois sug'urta kompaniyalarining bugungi kunda mamlakatda amal qilayotgan boshqa majburiy sug'urta turlariga o'xshash ravishda xarajatlari va daromadlari me'yorlari belgilanadi. Bu variant majburiy sug'urtani mamlakatdagi mavjud sug'urta tizimidan foydalangan holda joriy etishga imkoniyat yaratib, yangi tizimni yaratish va uni rivojlantirish uchun qo'shimcha xarajatlarni talab etmaydi.

Bundan tashqari, tijorat tashkilotlari hisoblangan sug'urta kompaniyalari tomonidan tibbiy sug'urtani amalga oshirish qator o'ziga xosliklarga ega bo'lib, sug'urtalanuvchiga ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatlar hajmi va sifatini nazorat qilishga imkon beradi. Sug'urta kompaniyalari tijorat tashkilotlari bo'lgani bois tibbiy sug'urta bo'yicha mijozni qo'lga kiritish uchun o'zaro raqobatlashadi. Majburiy tibbiy sug'urta narxlari davlat tomonidan belgilangani bois sug'urta xizmatlari sifati sug'urta tashkilotlari uchun yagona raqobat maydoni bo'lib qoladi. Bundan tashqari, tibbiy xizmatlar uchun me'yordan ortiq haq to'lamasligi uchun sug'urta tashkiloti o'z mijoziga kerakli hajmda va sifatda tibbiy xizmat ko'rsatilishidan manfaatdor bo'ladi.

Shuningdek, majburiy tibbiy sug'urtani joriy etishda sug'urta bo'yicha to'lovlar manbaining belgilanishi eng muhim masala hisoblanadi. Bu holda fuqarolarning, korxonalarining daromadlari va byudjet mablag'lari to'lov manbalari bo'lishi mumkin. Majburiy sug'urta bilan qamrab olinadigan alohida toifadagi fuqarolar uchun yuqorida keltirilgan manbalardan biri yoki u yoxud bu turdagi to'lov manbalari birgalikda to'lov manbasi vazifasini o'tashi mumkin. Bugungi kunda korxonalarining mablag'lari ixtiyoriy tibbiy sug'urta bo'yicha asosiy to'lov manbai bo'lib qolyapti. Bu to'lovlar korxonalarining xarajatlari bo'lib, qonunchilikda belgilangan me'yorlarda mahsulot (tovar, xizmat) tannarxini shakllantiradigan xarajatlar tarkibiga kiritiladi.

Majburiy to'lovlar bo'yicha to'lov manbaini belgilash boshqa bir muhim masala bilan bevosita bog'liq. Bu majburiy sug'urta qamrovini belgilashdir. Ma'lumki, majburiy sug'urtaning tamoyillari bu - umumiylik va majburiylikdir. Faqat majburiy sug'urtaning ma'lum bir turida qatnashuvchilar soni ko'p bo'lsagina uning samaradorligi baland bo'ladi. Shuningdek, imtiyozli hisoblangan va davlat kafolatlagan tibbiy-sanitariya xizmatlari doirasida yordam olayotgan ba'zi toifadagi fuqarolardan tashqari, barchani qamrab olgandagina majburiy sug'urta kutilgan samarani berishi mumkin.

Masalan, korxonalar va tashkilot xodimlarini ish beruvchining mablag'lari hisobiga sug'urtalash yoki majburiy sug'urta uchun aralash to'lovni qo'llash mumkin. Bunda majburiy sug'urta uchun to'lovlarning bir qismi xodim hisobidan qoplanadi. Bu holda yana bir savol tug'iladi: boshqa toifadagi fuqarolarni (masalan, ishsizlar, nafaqadagilar) qanday qilib majburiy sug'urtaga jalb etish mumkin va ular qaysi manbalar hisobiga sug'urta to'lovlari to'laydilar?

Xorijiy amaliyotda odatda mana shunday toifadagi fuqarolar uchun majburiy sug'urta to'lovlari davlat yoki tegishli jamoatchilik fondlari to'laydi. Demak, fuqarolarning yuqorida keltirilgan toifalari uchun to'lov manbaini bo'lib bandlik fondi, nafaqa fondi va shu kabilar xizmat qilishi mumkin (ehtimol, fondlarning ushbu xarajatlari davlat byudjeti tomonidan ma'lum darajada kompensatsiyalanishi mumkin).

Sog'liqni saqlash tizimida bugungi kunda ham islohotlar jarayoni davom etayotgan ekan, majburiy tibbiy sug'urtani bosqichma-bosqich, sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish va isloh qilish yo'nalishlarini hisobga olgan holda joriy etish zarur. Xususan, majburiy tibbiy sug'urtaning bosqichma-bosqich joriy etilishi sug'urta qamrovini bosqichma-bosqich kengaytirib borishni ko'zda tutadi. Masalan, agar birinchi bosqichda aholining ishlayotgan qismi majburiy sug'urta bilan qamrab olinsa, bir muncha vaqt o'tib, mazkur mexanizm sinab ko'rilgandan keyin ikkinchi bosqichga o'tish va majburiy sug'urta qamrovini yanada kengaytirish mumkin bo'ladi. Birinchi bosqichda shuningdek, tibbiy xizmatlarga

xususiy to'lov imkoniyati saqlab qolinishi yoki majburiy sug'urta to'lovlari orqali haq to'lash amalga oshirilishi lozim.

Albatta, biron-bir yangi tizimni joriy qilishdan avval uning miqdor va sifat oqibatlari baholanadi. Majburiy tibbiy sug'urtaning joriy etilishi barcha fuqarolar yoki ish beruvchilarni har yili tibbiy sug'urta uchun haq to'lab borishini talab qiladi. Agar majburiy tibbiy sug'urta uchun sug'urta tariflari xodimning yillik ish haqi hajmi yoki korxonada va tashkilotning yillik mehnatga haq to'lash fondi hajmidan kelib chiqib belgilanadigan bo'lsa, u holda tibbiy sug'urta ish haqi hajmidan qat'iy nazar, barcha fuqarolarni ma'lum hajmdagi tibbiy xizmat bilan ta'minlash imkonini beradi. Bu holda tibbiy xizmat xarajatlari xodim yoki ish beruvchi uchun qanchalik katta ekanligini va bu xarajatlar aholi yoki korxonaning daromadi darajasiga qanchalik ta'sir ko'rsatishini baholash zarur bo'ladi.

Bundan tashqari, agar majburiy sug'urta to'lovi ba'zi toifadagi fuqarolar uchun davlat byudjeti hisobidan to'lansa, bu davlat byudjetida majburiy tibbiy sug'urta xarajatlarining hisobga olinishini talab etadi. Byudjet tashkilotlari xodimlarini sug'urtalash davlat byudjetining majburiy sug'urtaga ajratilgan xarajatlarining oshishini anglatadi. Bu holda shuni nazarda tutish kerakki, davlat byudjetining tibbiy sug'urta xarajatlarini, tibbiy sug'urta orqali tibbiy muassasalarni moliyalashtirish kengayganligi sababli, tibbiy muassasalarni byudjetdan moliyalashtirish hajmini qisqartirish hisobiga kompesatsiyalash mumkin.

Umuman olganda, majburiy tibbiy sug'urta tizimi mamlakat iqtisodiyotidagi xarajatlar hajmini korxonada, tashkilot, aholi va davlat byudjeti o'rtasida qayta taqsimlanishini ta'minlaydi. Shu bilan, majburiy tibbiy sug'urta tizimi davlat tomonidan muvofiqlashtirilsa ham, o'zining alohida bo'g'inlarida bozor iqtisodiyoti belgilari va raqobatni mujassamlashtiradi hamda o'z navbatida tibbiy sug'urta mablag'larining maqsadli sarflanishi va ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatlar sifatining oshishiga bevosita sabab bo'ladi. Bu esa mamlakat sog'liqni saqlash tizimi samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

2. O'zbekiston sug'urta bozorida majburiy sug'urtaning jamiyat hayotidagi rolini oshirish istiqbollari

Sug'urta xizmatlari iqtisodiyotni turli xil moliyaviy xatarlardan himoya qiluvchi vositalardan biridir. Biroq mamlakatimiz moliya bozorida bu xizmatlarning o'rnini hozircha katta emas¹. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 28 dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasi²da iqtisodiyotni rivojlantirish va investitsiyalarni faol jalb etish maqsadida makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, sog'lom raqobat, ishbilarmonlik va investitsiya muhitini tubdan yaxshilash uchun zarur sharoitlarni yaratish, iqtisodiyotda davlat ishtirokini jiddiy ravishda kamaytirish, yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash, "yashirin" iqtisodiyotga qarshi kurashish va uning ulushini keskin qisqartirish borasida aniq vazifalar belgilangan bo'lib, uning ijrosini amalga oshirish bevosita iqtisodiyot tarmoqlari zimmasiga jiddiy mas'uliyat yuklaydi. Iqtisodiyotda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishning uzluksizligini ta'minlash hamda soha va tarmoqlarga investitsiya kiritish orqali o'sishni rag'batlantirish borasida faoliyat olib boruvchi sug'urta kompaniyalari ham shular jumlasiga kiradi. Shu bilan bir vaqtda, katta qiymatga ega ob'ektlarni sug'urtaviy himoyalashda sug'urta kompaniyalarining o'zi ham moliyaviy qo'llab-quvvatlashga ehtiyoj sezadi.

Sug'urta kompaniyalari tomonidan xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, sug'urta qoplamalarini to'lash uchun hujjatlarni rasmiylashtirish jarayonini soddalashtirish, sug'urta hodisasi sodir bo'lgan vaqt bilan sug'urta qoplamasini to'lash oralig'ini qisqartirishga alohida e'tibor berilmoqda.

Sug'urta da'vosini ko'rib chiqish nafaqat sug'urta mahsuloti sifatini baholovchi, balki sug'urta kompaniyalariga bo'lgan ishonchlik darajasini belgilovchi asosiy mezon hisoblanadi. Sug'urtalanuvchi aniq bir mulkni yoki javobgarlikni sug'urta himoyasiga topshirar ekan, birinchi navbatda u ma'lum bir

¹www.president.uz/uz/2703. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг суғурта хизматлари бозорини ривожлантириш масалалари бўйича сўзлаган нутқи. 2019 йил 10 июл.

²Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-5635-сонли “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегиясини “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили”да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида”ги Фармони. 2019 йил 17 январ.

hodisa natijasida etkazilgan zararni sug'urtalovchi tez va sifatli qoplashi yuzasidan mulohaza qilishi aniq. Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, hozirgi kunda transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligi majburiy sug'urtasi bo'yicha yo'l transport hodisasi sodir etilganda da'vo ishlarini hal etish uzoq muddatlarga cho'zilib ketmoqda. Bu esa o'z navbatida fuqarolarning sug'urta kompaniyasiga bo'lgan ishonchiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Sug'urta da'vosining o'z vaqtida va sifatli ko'rib chiqilishini ta'minlash uchun bir necha omillar sabab bo'lmoqda. Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalashda eng ko'p va juda tez-tez uchraydigan asosiy hodisa bu yo'l-transport hodisasi hisoblanishi sababli, ushbu hodisa sodir bo'lganda sug'urta munosabatlarini tartibga solishdagi asosiy muammolarni ko'rib chiqamiz.

1-muammo. Ma'lumki, yo'l-transport hodisasi kunning istalgan qismida sodir etilishi mumkin. Tunda sodir bo'lgan hodisa oqibatida jabrlanganlar (transport vositasi egasi yoki hodisada jabrlanganlar) sug'urta kompaniyasiga murojaat etishi uchun sug'urta kompaniyalarida aynan murojaatlarni qabul qiluvchi navbatchilik tizimi mavjud emas. Demak, tunda yoki kunning kechki paytida sodir bo'lgan hodisalarni faqat DAN aniqlaydi, jabrlangan shaxslar esa istalgan tibbiyot muassasasiga murojaat etadilar. Shundan so'ng kompaniyada hodisa oqibatlarini narxlash yuzasidan e'tirozlar paydo bo'lishi mumkin.

1-taklif. Shuning uchun sug'urta kompaniyalari tunu-kun murojaatlarni qabul qilish bo'yicha xizmatlarni tashkil etishi, ular tomonidan amaliy yordam ko'rsatilishini joriy etish zarur. Buning uchun TVEFJMSga ruxsat etilgan barcha kompaniyalar o'z tarkibida assistans kompaniyalarini tashkil etishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Biz O'zbekiston Respublikasining "Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida"gi Qonunining 20-moddasi va xorijiy sug'urta tashkilotlarining amaliy tajribalarini o'rgangan holda etkazilgan zararlarni to'g'ridan-to'g'ri hal qilish mexanizmlarini qo'llashni taklif qilamiz. Zararlarni bunday tartibda to'lab berishdan maqsad sug'urtalanuvchilarni ortiqcha qog'ozbozliklardan va asoslanmagan xarajatlardan ozod qilishdir. Majburiy sug'urtada sug'urtalash shartlari, sug'urta qoidalari, tarif

stavkalari va sug'urtalanadigan risklar hukumat qarorlari asosida belgilanadi. Shunday ekan, majburiy sug'urta xizmatlari bozorida raqobat xizmat ko'rsatishning sifati va etkazilgan zararlarni operativ hal qilish muddatlariga qaratiladi. Shu sababli, transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalashda zararlarni to'g'ridan-to'g'ri qoplab berish mexanizmlarining joriy etilishi sug'urta tashkilotlari tomonidan yangi mijozlarni jalb qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Hozirda rivojlangan davlatlarning deyarli barchasida sug'urta qoplamasini to'lashning ushbu usuli qo'llaniladi. Bunda sug'urta kompaniyalari birlashib to'g'ridan-to'g'ri qoplamani to'lash haqida kelishuv tuzadilar. Qoplamani to'lashning ushbu usuli ayniqsa aybdor shaxs mutloq aniq bo'lganda juda samarali natija beradi.

2– muammo. Bugungi kunda bozor iqtisodiyoti sharoitida davlatimiz tomonidan aholi turmush darajasini yaxshilash yuzasidan bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, aholi orasida tadbirkorlikni va xususiy biznesni rivojlantirishga keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, ish beruvchilar ko'paymoqda va ularning o'z ishchilari oldidagi javobgarligini majburiy sug'urtalash birinchi o'rindagi vazifalardan biriga aylanmoqda. Ammo bu vazifalarni bajarishda sug'urtalovchilar oldida bir qator muammolar mavjud. Ya'ni, mazkur sug'urta turining O'zbekistondagi mavjud barcha ish beruvchilarni to'liq qamrab ololmayotganligi va sug'urtalanganlari ham qoidalarda ko'rsatilgan eng yuqori riskli ish joylaridagi sug'urtalanuvchilar (past riskli ish joylari nisbatan kam sug'urtalangan) ekanligidir.

2 – taklif. Majburiy sug'urtaning ushbu turi bo'yicha agentlik haqini optimal darajada joriy etish va agentlarga ushbu tur bo'yicha nazoratning bir qismini ya'ni, potentsial sug'urtalanuvchilardan ular sug'urtalangan yoki sug'urtalanmaganligi, sug'urtalanishi kerak bo'lgan oxirgi muddat qachonligi haqidagi asosli ma'lumotlarni so'zsiz olish huquqini berish va sug'urtalanuvchilar talablarni bajarmaganligi ma'lum bo'lganda, ushbu holat yuzasidan agentlar asosiy nazorat organi bilan bog'lanib jazo ko'rilishi tizimini tashkil qilish taklif etiladi.

2-MAVZU: SUG'URTA BOZORI INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH VA KENGAYTIRISH

REJA:

1. Sug'urta bozori tushunchasi va uning ishtirokchilari.
2. Sug'urta bozorining turlari va ularga umumiy tavsifnoma.
3. Sug'urta bozori infratuzilmasining sug'urta bozori rivojlanishidagi ahamiyati.
4. Sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishning ob'ektiv zarurligi va shakllari.

1. Sug'urta bozori tushunchasi va uning ishtirokchilari

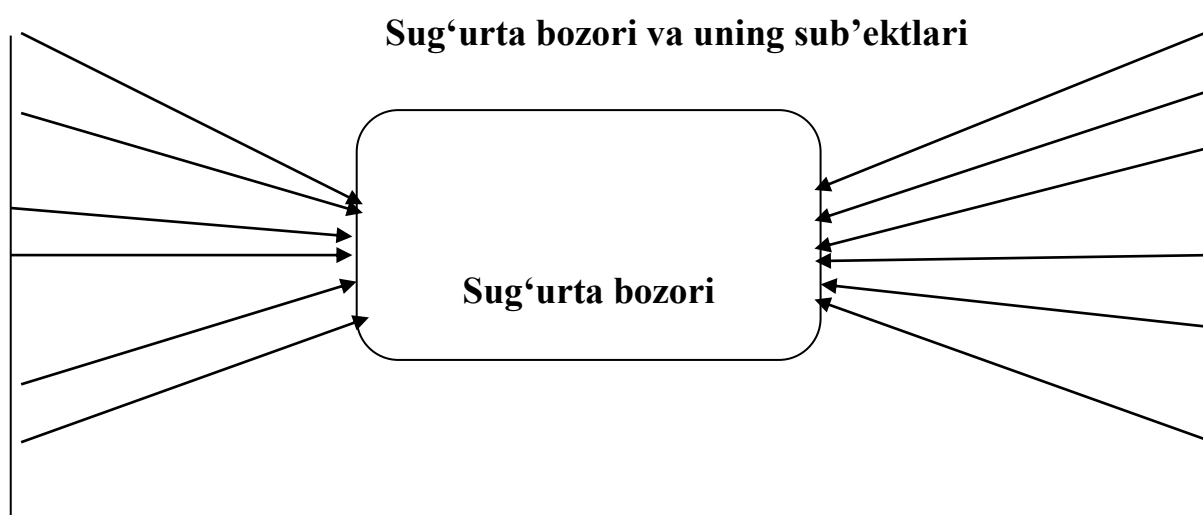
Ma'lumki, har qanday bozorda sotuvchi va xaridor bo'ladi hamda ular o'rtasida tegishli tovarlar (xizmatlar) ayirboshlanadi. Xuddi shunday, sug'urta bozorida ham sotuvchi (sug'urtalovchi) va xaridor (potensial sug'urtalanuvchi) ishtirok etadi. Bu erda potensial sug'urtalanuvchi tushunchasini qanday izohlash mumkin, degan o'rinli savol tug'ilishi mumkin. Gap shundaki, basharti, potensial sug'urtalanuvchini to'g'ridan to'g'ri sug'urtalanuvchi, deb atasak katta xatoga yo'l qo'yg'an bo'lamiz. Negaki, amaldagi qonunlarga muvofiq, sug'urta kompaniyalari bilan bevosita shartnoma tuzgan, fuqarolik salohiyatiga ega bo'lgan yuridik va jismoniy shaxslarga sug'urtalanuvchilar deyiladi. Aksincha, sug'urta "mahsulotini" sotib olishga ehtiyoji bor, ammo hali sug'urtalovchilar bilan tegishli sug'urta munosabatlariga kirishmagan shaxslar potensial sug'urtalanuvchilar deb ataladi. Endi, sug'urtalovchilar haqida gapiradigan bo'lsak, sug'urtalovchi - bu mamlakat xududida sug'urta faoliyatini amalga oshirish huquqi berilgan hamda sug'urtalash o'zi uchun asosiy faoliyat turi hisoblangan yuridik shaxslardir. Ko'rinib turibdiki, sug'urta kompaniyasi tegishli faoliyat yuritishi uchun vakolatli davlat organining litsenziyasiga ega bo'lishi va sug'urtaga bog'liq bo'lmagan operatsiyalar bilan shug'ullanmasligi zarur.

Sug'urtalovchilar bozorga o'zlarini ishlab chiqargan o'ziga xos mahsuloti - sug'urta xizmatini taklif etadilar. Ushbu xizmatlar yuzlab, minglab sug'urta

kompaniyalari tomonidan sotilishi mumkin. O‘z-o‘zidan, bu holat sug‘urta bozorida potensial mijozlarni jalb etish uchun sug‘urta kompaniyalari o‘rtasida raqobatning kuchayishiga olib keladi va “mahsulot”ning sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Eng asosiysi, potensial sug‘urtalanuvchi har tomonlama o‘zining talabini qondiradigan “mahsulot”ga ega bo‘ladi. Bayon etilganlar quruq gap emas, balki bugungi kunda iqtisodi taraqqiy etgan mamlakatlar bozorida ruy berayotgan oddiy haqiqatdir. Yuqorida zikr etilgan fikrlarni quyidagi chizmada yaqqol ko‘rish mumkin.

Sug‘urta bozorining mohiyatini chuqurroq anglab olish uchun kundalik xayotimizdan oddiy bir misol keltirsak maqsadga muvofiqdir.

O‘zimiz yoki bolalarimizga kiyim-kechak sotib olish uchun buyum bozoriga boramiz. Aytaylik, birorta kiyim, aniqrog‘i, kuylak sotib olmoqchimiz. Bozorda kuylakning har xili mavjud, baholari xam, narxi xam turlicha. Biz, albatta, sifati yaxshisini va bahosi arzonini sotib olamiz. Sug‘urta bozorida ham aynan shu jarayon yuz beradi.

Sug‘urta kompaniyalari

Sug‘urtalanuvchilar

1-rasm. Sug‘urta bozori va uning sub’ektlari

Sug'urta kompaniyasi o'z mahsulotini bozorda sotar ekan, zimmasiga katta mas'uliyat olganligini unutmasligi kerak. Chunki, sug'urtalovchi o'zgina sug'urta mukofoti evaziga yirik miqdordagi riskni qabul qilib oladi va sug'urta hodisasi ruy berganda zimmasidagi sug'urta qoplamasini to'lashi shart. Shu o'rinda, biz sug'urta kompaniyasiga murojaat qilishni istagan yoki muayyan sug'urta xizmatiga ehtiyoj sezgan shaxslarga sug'urta shartnomasini tuzishdan oldin sug'urta kompaniyasining moliyaviy axvoli, balansi bilan albatta tanishib chiqishlarini maslahat qilamiz.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, boshqa tovarlar va xizmatlar kabi, sug'urta xizmatining ham bahosi talab va taklif asosida paydo bo'ladi hamda bu baho o'zining pastki va yuqori chegaralariga ega. Sug'urta tushumlarining miqdori sug'urta to'lovlari va sug'urta tashkilotlari xarajatlari miqdoriga teng bo'lishi sug'urta baxosining pastki chegarasini bildiradi. Bunday sharoitda sug'urta kompaniyasi asosiy faoliyatdan foyda ololmaydi. Ko'p hollarda sug'urta bozoridagi keskin raqobat, sug'urta tashkilotlarining potensial mijozlarni jalb etish maqsadida tarif stavkalarini kamaytirishga majbur etadi. Chet mamlakatlarda, sug'urtalovchilar sug'urta faoliyatidan zarar ko'rganda, bu zarar investitsiyadan keladigan daromad hisobidan qoplanadi.

Sug'urta xizmati bahosining yuqori chegarasi talab hajmi va bank foizining miqdori bilan aniqlanadi. Sug'urta xizmatining ma'lum bir turiga etarli darajada talab mavjud bo'lganda, sug'urta tashkiloti mazkur xizmat bahosini yuqori darajada saqlab turishi mumkin. Lekin, vaqt o'tishi bilan bozorda sug'urta xizmati ko'rsatish turlarining ko'payishi bilan, o'z-o'zidan tarif stavkalari kamayadi.

2. Sug'urta bozori hududiy joylashuviga qarab xalqaro, mintaqaviy va milliy sug'urta bozorlariga bo'linadi. Milliy sug'urta bozori biron-bir mamlakat hududidagi sug'urta muassasalarini va ularni faoliyatini o'z tarkibiga oladi. Jahondagi eng yirik milliy sug'urta bozori Amerika Qo'shma shtatlaridir. Iqtisodiy jihatdan rivojlangan mamlakatlarda yig'iladigan sug'urta tushumlarining 43 foizdan ortig'i AQSH hissasiga to'g'ri keladi. Bu erda hayotni sug'urta qiluvchi 2600 dan ortiq va boshqa umumiy turdagi sug'urta xizmatlarini ko'rsatuvchi 3800

ta kompaniya faoliyat ko'rsatmoqda. Ulardan ba'zi birlari dunyo sug'urta bozorida ham oldingi o'rinlardadir. Masalan, "Prudensial of Amerika" kompaniyasi mamlakat ichki bozorida birinchi va 1992 yil boshida mavjud aktivlari, to'plagan sug'urta mukofotlari bo'yicha uchinchi o'rinni egalladi.

Mintaqaviy sug'urta bozori deganda savdo, iqtisodiy va boshqa jihatlardan o'zaro yaqin munosabatda bo'lgan bir nechta mamlakatlarning ichki bozori tushuniladi. Evropa Ittifoqining sug'urta bozori yirik mintaqaviy bozordir.

Xalqaro sug'urta bozori sifatida dunyo miqyosida sug'urta faoliyatini olib boruvchi alohida mamlakatlarning ichki bozori tushuniladi. Jumladan, hozirgi vaqtda Yaponiya sug'urta bozorining xalqaro darajada muxim o'rni bor va keyingi o'n yillikda Yaponiya sug'urtachilari dunyo bozorida etakchilik qilib kelishmoqda. Ma'lumotlarga qaraganda, 1992 yili jahondagi eng yirik 20 ta hayotni sug'urta qiluvchi kompaniyalar ichida 9 tasi yoki 45 foizi Yaponiyaga tegishlidir. Bu kompaniyalarning moliyaviy salohiyati 869 mlrd. doll. miqdorida baholangan.

Sug'urta bozorlari hududiy bo'linish bilan bir qatorda sug'urta turlariga qarab ham xilma-xil bo'lishi mumkin. Iqtisodi rivojlangan mamlakatlar amaliyotida sug'urta bozori ikkiga bo'linadi: 1) Hayotni sug'urta qilish bilan bog'liq sug'urta xizmatlari bozori; 2) Umumiy sug'urta xizmatlari bozori.

3. O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohotlar sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Bu jarayonda sug'urta faoliyati ham rivojlanib, ravnaq topmoqda. Sug'urta instituti bozor infratuzilmasining tarkibiy qismi sifatida uning rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Shu nuqtai nazardan, sug'urta faoliyatida risklar transferi ham o'z navbatida, bozor infratuzilmasining rivojlanganlik darajasiga bog'liqdir.

Shu o'rinda, «infratuzilma» tushunchasi iqtisodiy ilmiy lug'atlarda turlicha: masalan, «asosiy ishlab chiqarish sohalari va aholiga xizmat ko'rsatuvchi iqtisodiy tarmoqlar yig'indisi» yoki «ma'lum tarmoqqa xizmat ko'rsatuvchi ishlab chiqaruvchi va noishlab chiqaruvchi tarmoqlar majmuasi» kabi ma'nolarda qo'llanilishini qayd etish mumkin. Xususan, sug'urta bozori infratuzilmasining mazmun-mohiyatini ochib berishda, iqtisodiyot sub'ektining samarali faoliyat

yuritishi uchun kafolatli shart-sharoit yaratuvchi faoliyat turlari majmuasi nazarda tutiladi. Ma'lumki, sug'urta mahsuloti sotilishining o'ziga xos jihatlari mavjud va bu jarayon:

- sug'urta riski haqida axborot to'plash va uni aniqlashtirish;

- sug'urta shartnomasini imzolash va uning amal qilishini ta'minlash kabi bosqichlarni o'z ichiga oladi.

Sug'urta faoliyatida risklar transferining mazkur bosqichlari o'ziga xos bilimni talab etadi. Ayni vaqtda ob'ektiv va sub'ektiv sabablarga ko'ra, ma'lum qisqa davr oralig'ida talab etilayotgan mutaxassis kompaniyaning shtatlar birligiga kiritilishi iqtisodiy jihatdan samarasiz hisoblanishi ham mumkin. Shuning uchun kompaniya o'z faoliyatida, odatda boshqa soha mutaxassislari xizmatidan foydalanadi. Demak, ta'kidlash mumkinki, sug'urta bozori infratuzilmasi uning professional ishtirokchilari va boshqa soha mutaxassislari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar sifatida sug'urta faoliyatida risklar transferining samaradorligini ta'minlovchi omil sanaladi.

Sug'urta bozori infratuzilmasining o'ziga xosligidan kelib chiqib, shuni qayd etish mumkinki, uning tarkibiga sug'urta vositachilari, sug'urtachilar uyushmasi, avariya komissari, syurveyer, aktuariy, sug'urta auditori, maxsus ixtisoslashgan maslahatchilar hamda baholovchi firmalar kabi sub'ektlar kiradi. Shu o'rinda, London sug'urta bozori infratuzilmasi tarkibiga sug'urta andarrayterlari ham kiritilganligini qayd etish mumkin.

O'zbekiston sug'urta bozorida o'ziga xos o'ringa egadir. Masalan, aktuariy sug'urta xizmatlari narxini aniqlashda qatnashuvchi sub'ekt sanaladi. Bunda, u katta sonlar va ehtimollik qonunlari, shuningdek, statistik ma'lumotlardan foydalanadi. Rivojlangan mamlakatlarda sug'urta tashkilotlari aktuariy faoliyatisiz sug'urta xizmatlariga iqtisodiy asoslangan narxlarning belgilanishini ta'minlay olmaydi. Aktuariy sug'urta faoliyatini strategik rejalashtirish, sug'urta sohalari, klass(tur)lari, shuningdek, kompaniya bo'yicha sug'urta portfeli tarkibi va sifatining tahlili kabi jarayonlarda ishtirok etadi. Ayrim davlatlarda sug'urta

tashkilotining hisoboti uning vakolatli shaxslaridan tashqari aktuariy tomonidan ham tasdiqlanishi talab etiladi.

2. Sug'urta bozorining turlari va ularga umumiy tavsifnoma.

Sug'urta bozori infratuzilmasining yana bir asosiy sub'ekti bu avariya komissaridir. U sug'urta hodisasi yuz berganidan so'ng shartnoma shartlariga muvofiq amalga oshiriladigan faoliyatda ishtirok etadi. Ta'kidlash mumkinki, avariya komissari sug'urta tashkiloti bilan tuzgan shartnomasi asosida faoliyat yuritadi. U sug'urta tashkilotining vakili sifatida sug'urta hodisasi oqibatida zarar ko'rgan mulkni ko'rikdan o'tkazadi, uning ko'lami va sabablarini aniqlaydi hamda avariya sertifikatini tuzadi. Ba'zi mamlakatlarda sug'urta tashkiloti tomonidan avariya komissariga ma'lum limit doirasida yo'qolgan mulkni qidirish xarajatlarini amalga oshirish huquqi ham berilishi mumkin.

Mamlakatimizda aksariyat hollarda sug'urta tashkilotining o'zi yoki hodisaning turiga qarab tegishli tashkilot (yo'l patrul xizmati, baholovchi tashkilot va boshqa)lar tomonidan avariya komissarining vazifasi bajarilmoqda. Bu holat, albatta sug'urta xizmatining sifatiga o'z ta'sirini o'tkazmoqda.

Keyingi yillarda O'zbekiston sug'urta bozori jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Mazkur jarayonda avariya komissari faoliyatining yo'lga qo'yilishi va rivojlantirilishi turli sub'ektlarning sug'urtaga bo'lgan ishonchlari ortishiga omil bo'ladi.

Sug'urta bozori infratuzilmasida avariya komissari bilan «yonma-yon» syurveyer va dispasherlar kabi sub'ektlar ham faoliyat ko'rsatadi. Syurveyer - bu maxsus ekspert bo'lib, u sug'urta ob'ektlarini sug'urta tashkiloti so'roviga asosan ko'rikdan o'tkazuvchi sub'ekt sanaladi. U sug'urtalanuvchi tomonidan ob'ektni ko'rikdan o'tkazish uchun jalb etilishi ham mumkin. Ta'kidlash lozimki, uning avariya komissari bilan o'zaro o'xshash hamda o'ziga xos farqli tomonlari ham mavjud. Bundan tashqari syurveyerning ixtisoslashganlik darajasi odatda avariya komissariga nisbatan yuqori sanaladi. Shuning uchun avariya komissari ham ba'zan syurveyer xizmatidan foydalanadi.

Sug'urta bozorida avariya komissari va syurveyer bilan birgalikda dispasher ham faoliyat ko'rsatishi mumkin. Mazkur faoliyat dengiz sug'urtasi bilan bog'liqligi sababli asosan dengiz bo'yi davlatlarida rivojlangan. Mol-mulk yoki boshqa ob'ektlar dengiz orqali manzilga etkazilish jarayonida yuz berishi ehtimol bo'lgan, turli risklardan sug'urtalanadi. Ma'lumki, dengiz transportida bir necha sub'ektlarning mol-mulki yuklangan hamda ular sug'urtalangan bo'lishi mumkin. Dengizda sug'urta xodisasi yuz berishi oqibatida mulklarning zararlanishi umumiy avariya deb nomlanadi.

Umumiy avariya holatida har bir mulk egasi qancha zarar ko'rganligini aniqlash lozim bo'ladi. Aynan shunday faoliyatni dispasher amalga oshiradi, hamda u ko'rilgan zararni hisoblash va uni xolisona taqsimlash bilan shug'ullanuvchi mutaxassis hisoblanadi. Zararning hisobi bo'yicha tuzilgan xujjat dispasha deb nomlanadi.

Sug'urta bozori infratuzilmasida sug'urta vositachilari professional ishtirokchilar sifatida o'ziga xos o'rinni egallaydi. Ular sug'urtachi va sug'urtalanuvchi o'rtasida vositachilik faoliyatini amalga oshirish borasida muhim sub'ektlar hisoblanadi. Sug'urta vositachilarining tarkibiga sug'urta agentlari, sug'urta va qayta sug'urta brokerlari kabi sub'ektlar kiradi. Xususan, sug'urta agenti bu sug'urta tashkilotining nomidan yoki uning topshirig'iga binoan sug'urta shartnomasining tuzilishi va uning ijro etilishini tashkil etuvchi yuridik yoki jismoniy shaxsdir. Sug'urta brokeri esa sug'urtalanuvchining nomidan yoki uning topshirig'iga asosan shartnomani tuzish va uning amal qilishi bilan bog'liq faoliyatni amalga oshiruvchi yuridik shaxs hisoblanadi. Sug'urta vositachilari sug'urta mahsulotini sotish bo'yicha maxsus tizimga ega bo'lib, sug'urta bozorining o'ziga xos infrastrukturasini tashkil etadi.

Sug'urtachilar uyushmasi unga a'zo bo'lgan sub'ektlarning manfaatlariga xizmat qilish maqsadida (masalan, 1985 yildan boshlab faoliyat ko'rsatayotgan Britaniya sug'urtachilar assotsiatsiyasi singari) tashkil etilishi mumkin bo'lgan sug'urta bozori infratuzilmasining muhim tarkibiy qismi sanaladi. Mazkur uyushma(assotsiatsiya)ning vazifasi keng ko'lamli bo'lib, u sug'urta sohasiga oid

bilimlarni ommalashtirish, maxsus bukletlar, statistik ma'lumotlarni nashr etish kabi yo'nalishlarda faoliyat ko'rsatadi.

Sug'urta bozori infratuzilmasida auditorlik tashkilotlari ham o'ziga xos o'ringa ega. O'zbekiston Respublikasining 2000 yil 26 mayda qabul qilingan «Auditorlik faoliyati to'g'risida»gi Qonuniga muvofiq sug'urta tashkilotlari ham auditorlik tekshiruvidan o'tishlari majburiy qilib belgilab qo'yilgan. Auditorlik tekshiruvi sug'urta tashkilotining so'roviga asosan amalga oshiriladi. Uning natijasiga ko'ra, auditor sug'urta tashkilotining moliyaviy ahvoli yuzasidan o'z xulosasini beradi. Mazkur xulosada sug'urta tashkilotining moliyaviy holati aks ettiriladi. Sug'urta tashkiloti auditor taqdim etgan xulosadan kelib chiqib, o'zining moliyaviy holatini yaxshilash strategiyasini ishlab chiqadi hamda uni amalga oshiradi.

Sug'urta faoliyati o'ziga xos xususiyatlarga ham ega bo'lib, maxsus (masalan, tijorat banklari buxgalteriyasi kabi) buxgalteriya hisobini yuritish tartibini ishlab chiqishni talab etadi.

Shuni qayd etish lozimki, sug'urta faoliyatini tekshiruvchi auditor bu soha yuzasidan maxsus bilimga ega bo'lmasa, tomonlar o'rtasida kelishmovchilik yuzaga kelishi mumkin. Shu sababdan, sug'urta faoliyatini rivojlantirishda uning o'ziga xos bo'lgan buxgalteriya hisobini yuritish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagilardan tashqari maxsus ixtisoslashgan maslahatchilar ham sug'urta bozori infratuzilmasining sub'ekti sifatida faoliyat yuritishlari mumkin. Mazkur sub'ektlar jumlasiga ixtisoslashgan va keng qamrovli maslahat byurolari, advokatlik hamda baholovchi firmalarni kiritish mumkin. Shu o'rinda ta'kidlash mumkinki, mamlakatimizda maslahatchilik xizmatining rivojlanganlik darajasi hozirda yuqori emas va mazkur mutaxassislar sug'urta faoliyatida deyarli ishtirok etishmayapti.

O'zbekistonda 2004 yilning yakuniga ko'ra, sug'urta mukofotlari 32,9 mlrd. so'mga yaqin summani tashkil etdi. 2005 yil bu ko'rsatkichning yanada ortishi kutilmoqda. Bu ko'rsatkichlar O'zbekiston sug'urta bozorining jadal sur'atlar bilan rivojlanib borayotganidan dalolat beradi. Mamlakatimizda sug'urta bozorini

yanada rivojlantirish uning xizmatlari ko‘lamini kengaytirishni hamda ularning sifatini oshirishni taqozo etadi.

Xalqaro tajribani o‘rganish shuni ko‘rsatmoqdaki, bozor infratuzilmasi sug‘urta bozori infratuzilmasini shakllantirish bilan bir butunlikda kechadigan jarayondir. O‘zbekistonda sug‘urta bozori infratuzilmasining shakllantirilishi birmuncha o‘zgacha tarzda kechmoqda.

Sug‘urta bozori infratuzilmasida alohida mustaqil faoliyat ko‘rsatishi lozim bo‘lgan sug‘urta vositachilari, auditorlari, sug‘urta ob‘ektlarini baholovchi(ekspert)lar hamda boshqa sub‘ektlar, xorijiy amaliyotdagidan farqli ravishda, mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan sug‘urta tashkilotlarining o‘ziga birlashtirilgan. Garchi, sug‘urta bozori infratuzilmasining rivojlanishi sust kechayotgan bo‘lsada, sug‘urta tashkilotlarining o‘z infratuzilmasini rivojlantirishga bo‘lgan harakatlari ko‘zga tashlanmoqda. Xususan, bu borada «O‘zbekinvest» EIMSKning etakchi bo‘layotganini, uning qoshida «Sug‘urta olami» nomli sug‘urta biznesini o‘qitish va «Innovatsiya va sug‘urta xizmatlarini rivojlantirish» markazlari, «O‘zbekinvest Eksiminform» marketing hamda «O‘zbekinvest Assistans» servis agentliklari «O‘zbekinvest Sarmoyalari» investitsion kompaniya shuningdek, boshqa sho‘ba korxonalar samarali faoliyat ko‘rsatayotganligini qayd etish mumkin.

Sug‘urta bozori infratuzilmasini shakllantirish va uning sub‘ektlari faoliyatining me‘yoriy-xuquqiy bazasini takomillashtirish O‘zbekistonda sug‘urta bozori taraqqiyotini yangi rivojlanish bosqichiga olib chiqadi. Xususan, mamlakatimizda sug‘urtachilar uyushmasini tashkil etish, aktuariy, syurveyer kabi sub‘ektlarning faoliyatini yo‘lga qo‘yish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ta’kidlash joizki, bu jarayon sug‘urta bozori infratuzilmasi sub‘ektlarining alohida ixtisoslashuvini hamda ularning faoliyatini o‘zaro muvofiqlashtirishni taqozo etadi.

Sug‘urtalovchilar uyushmasi - sug‘urta faoliyatini muvofiqlashtirish, uyushma a‘zolarining manfaatini davlatning qonun chiqaruvchi va ijroiya organlari oldida himoya etish hamda mahalliy sug‘urta kompaniyalari va xorijiy sug‘urta

kompaniyalari o'rtasida o'zaro foydali aloqalarni o'rnatish maqsadida tashkil etiladigan sug'urta kompaniyalarining uyushmasi.

4. Sug'urta tashkilotlarining faoliyati boshqa turdagi xujalik sub'ektlari faoliyatidan keskin farq qiladi. Chunki, ular ishlab chiqarish uzluksizligini ta'minlashda va sug'urta hodisalari ro'y berganda etkazilgan zararni qoplash uchun xizmat qiladilar. Bu holat, sug'urtachilar zimmasiga alohida mas'uliyat yuklaydi va shuning uchun, ular davlat tomonidan nazorat ostiga olinmog'i zarurdir.

Sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish shakllari. Sugurta faoliyatini davlat tomonidan nazoratga olishni shartli ravishda uchga bulish mumkin.

Xorijiy mamlakatlar tajribasining ko'rsatishicha, iqtisodiy jihatdan rivojlangan mamlakatlarning barchasida sug'urta bozori davlatning vakolatli idoralari tomonidan tartibga solib boriladi.

Masalan, Buyuk britaniyada sug'urta ishini Savdo va sanoat departamenti, Yaponiyada Moliya vazirligining sug'urta bulimi, AQSHda esa maxsus sug'urta komissariatlari nazorat qilib boradi. Davlat, bunday nazorat ishini olib borar ekan, avvalo, mamlakatning sug'urta sohasiga taalluqli qonunlariga hamda boshqa me'yoriy hujjatlariga asoslanadi. Sug'urta va qayta sug'urtalash kompaniyalari, sug'urtaga ixtisoslashgan vositachilar davlat sug'urta nazoratining ob'ektlari hisoblanadi.

5. Sug'urta bozorini davlat tomonidan tartibga solish turli shakllarda, xususan, maxsus qonunlar qabul qilish, soliq solish, alohida hukumat qarorlari bilan majburiy sug'urtalashni joriy qilish va vakolatli sug'urta nazorati xizmatini tashkil etish yo'li bilan amalga oshiriladi.

Sug'urta bilan shug'ullanuvchi tashkilotlarga litsenziyalar (ruxsatnomalar) berish sug'urta nazorati xizmatining eng asosiy vazifalaridan biridir. Litsenziya (ruxsatnoma) berish jarayonida sug'urta nazorati sug'urtachining bo'lajak faoliyatini dastlabki tekshiruvdan o'tkazadi. Ya'ni, nizom jamg'armasi va o'z mablag'larining holati hamda bu mablag'larning tashkilot zimmasidagi

majburiyatlariga o‘zaro munosabati ko‘rib chiqiladi. Sug‘urta faoliyatiga litsenziya (ruxsatnoma) berishning zaruriyati sug‘urtaning o‘z mohiyatidan kelib chiqishini unutmazlik kerak. Chunki, sug‘urta tashkiloti sug‘urta hodisasi yuz bergan vaqtda sug‘urtalanuvchiga shartnomada ko‘rsatilgan mablag‘ni o‘z vaqtida to‘lashi lozim. Sug‘urta faoliyatini nazorat qiluvchi organning bu boradagi ishlari nafaqat sug‘urtalanuvchilar manfaatiga mos tushadi, balki butun davlatning manfaatlari yo‘lida ham xizmat qiladi.

E’tirof etish lozimki, bugungi kunda mamlakatda sug‘urta faoliyati bilan shug‘ullanish uchun litsenziya (ruxsatnoma) berish tartibi ishlab chiqilgan. Sug‘urta tashkilotiga beriladigan litsenziya (ruxsatnoma) sug‘urtalashning har bir turi yoki bir-biriga yaqin bo‘lgan sug‘urta turlari guruhlar uchun beriladi. Chunki, ba’zi sug‘urta turlari bo‘yicha operatsiyani amalga oshirish sug‘urtalovchida etarli darajada moliyaviy mablag‘lar bo‘lishini talab etadi. Bundan tashqari, sug‘urta kompaniyasi ishlab chiqqan biznes-rejada sug‘urta tarifi stavkalarini to‘g‘ri hisoblanishiga alohida e’tiborni qaratish zarur. Negaki, noto‘g‘ri hisob-kitob qilingan tarif, pirovard natijada, sug‘urta tashkilotini moliyaviy barqarorliksizga yoki to‘lov qobiliyatini yomonlashuviga olib keladi. Nazarimizda, faqat sug‘urta kompaniyalarini emas, balki, qayta sug‘urtalashga ixtisoslashgan tashkilotlar va vositachilik idoralarini ham faoliyatini litsenziyalashni kiritilishi katta ahamiyatga ega bo‘ldi.

Adjasterlik tashkilotlar³

№	Kompaniya nomlari	Huquqiy tashkiliy shakl
1	ASCON SERVICE	Mas'uliyati cheklangan jamiyat

³ UzReport axborot agentligining <http://www.uzreport.uz> internet sahifasi ma’lumolari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

2	Bovar Service	Mas'uliyati cheklangan jamiyat
3	LABB	Mas'uliyati cheklangan jamiyat

Adjaster xizmat ko'rsatish natijalari hisobot tarzida rasmlashtirilib, undan sug'urtalovchi zararlarni o'rnini qoplash va nizolarni xal qilish chog'ida foydalanishi mumkin.

Bugungi kunda O'zbekiston sug'urta bozorida quyidagi adjasterlik tashkilotlar o'z faoliyatini ko'rsatib kelmoqdalar.

Biz mamlakatimizda sug'urta bozorini davlat tomonidan tartibga solishni tashkil etish va uni takomillashtirish yo'llari haqida o'ylar ekanmiz, yaqin qo'shni mamlakatlar, xususan, Rossiya Federatsiyasida bu sohada olib borilayotgan ishlar haqida biroz to'xtasak, foydadan xoli bo'lmaydi.

Bugungi kunda, Rossiya Federatsiyasida 1500 dan ortiq sug'urta tashkiloti faoliyat ko'rsatmoqda va ularning aksariyati sug'urta faoliyatini nazorat qiluvchi Federal xizmatning litsenziyalariga ega. Sug'urta faoliyatini nazorat qiluvchi bu tashkilot 1992 yilda tashkil etilgan bo'lib, u Rossiya sug'urta bozorini tartibga keltirish bo'yicha etarli tajribaga ega bo'ldi, o'nlab me'yoriy hujjatlar ishlab chiqdi. Ulardan eng muhimlari "Rossiya xududida faoliyat ko'rsatuvchi sug'urta tashkilotlariga litsenziyalar berish tartibi", "Sug'urta zahiralarni joylashtirish tartibi" va hokazolardir. Mazkur tashkilot o'zini qattiqqo'lligi va boshqa harakatlari tufayli Rossiya ijtimoiy-iqtisodiy hayotida katta nufuzga egadir. Eng asosiysi, sug'urta nazorati xizmati har yili Rossiya hududida faoliyat ko'rsatayotgan sug'urta kompaniyalarining etarli darajada kuchlilarini reyting asosida aniqlab, keng xalq ommasiga ma'lum qilib boradi.

O'zbekiston Respublikasining "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonuniga muvofiq, sug'urta tashkilotlari sug'urtalanuvchi oldidagi majburiyatini bajara olmay qolganda, davlat sug'urta nazorati xizmati, mijozlarning manfaatini ko'zda tutadigan choralar ko'rishi kerak. Bozorda ko'plab sug'urta tashkilotlari faoliyat

ko'rsatadi, tabiiyki, bu holat potensial mijozlarni jalb qilish uchun ular o'rtasidagi raqobatni ham kuchayishiga olib keladi. Natijada, raqobatga bardosh bermagan ba'zi sug'urta kompaniyalari "sug'urta maydonidan" chiqib ketadi. Bunga jahon tajribasidan ham misollar keltirish mumkin. Jumladan, 1993 yil boshida AQSHda 103 ta fuqarolar hayotini sug'urtalashga ixtisoslashgan kompaniyalar to'lov qobiliyatini yo'qotgan, deb e'lon qilindi. Qizig'i shundaki, bu kompaniyalar ichida moliyaviy jihatdan ishonchli bo'lgan "Ekzekyutiv Layf Inshuerans" kompaniyasi ham bor. Mutaxassislar tomonidan uning aktivi bir necha milliard AQSH dollariga baholangan. Bu erda, shunday o'rinli savol tug'ilishi mumkin. Xo'sh, xalqaro sug'urta bozorida kuzatilgan yuqoridagidek holat ro'y bermasligi uchun, davlat qanday chora-tadbirlar ko'rishi mumkin?

Birinchidan hukumat o'zining tegishli nazorat organi orqali, sug'urta kompaniyalari tomonidan "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni talablarini qat'iy bajarilishini, shu jumladan, sug'urta zahiralarini to'g'ri joylanishini nazorat qilib borish muhimdir. Ikkinchidan, endi shakllanayotgan O'zbekiston sug'urta bozoriga moliyaviy jihatdan mustahkam xorijiy sug'urta kompaniyalarining kirib kelishini tartibga solish kerak. Negaki, bu holat mahalliy sug'urta kompaniyalarining raqobat bardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularni bankrot bo'lishiga olib kelishi mumkin.

Sug'urta tashkilotlari o'z zimmasiga olgan majburiyatlari hajmiga qarab, ma'lum foiz ajratish yo'li bilan markazlashgan sug'urta jamg'armasini tashkil etsalar, maqsadga muvofiqdir. Ushbu jamg'arma mablag'lari qiyin holatga tushib qolgan sug'urta tashkilotlariga beriladigan yoki ular bankrot deb e'lon qilinganda majburiyatlarini bajarishi uchun xizmat qiladi. Bizningcha, bu jamg'arma tashkil etilajak davlat sug'urta nazorati xizmati tomonidan, sug'urtalovchilar uyushmasi vakillarini jalb qilgan holda boshqarilishi lozim.

O'zbekiston Respublikasining amaldagi "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonunining 15-moddasida sug'urta faoliyatini litsenziyalash masalalari ko'rsatib o'tilgan. Sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining sug'urta faoliyati

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan tartibda maxsus vakolatli davlat organi beradigan litsenziyalar asosida amalga oshiriladi.

Litsenziya sug‘urtalovchiga hayotni sug‘urta qilish sohasida yoxud umumiy sug‘urta sohasida sug‘urta faoliyatini amalga oshirish uchun beriladi. Hayotni sug‘urta qilish sohasida sug‘urta faoliyatini amalga oshirayotgan sug‘urtalovchi umumiy sug‘urta sohasida sug‘urta faoliyatini amalga oshirishga haqli emas, umumiy sug‘urta sohasining O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi belgilaydigan ayrim turlari (klasslari) bundan mustasnodir. Umumiy sug‘urta sohasida sug‘urta faoliyatini amalga oshirayotgan sug‘urtalovchi hayotni sug‘urta qilish sohasida sug‘urta faoliyatini amalga oshirishga haqli emas.

Litsenziyada sug‘urtalovchi amalga oshirishni nazarda tutayotgan sug‘urta turlari (klasslari) ko‘rsatiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Sug‘urta xizmatlari bozorini yanada rivojlanlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” qaroriga asosan sug‘urta faoliyati klassifikatori tasdiqlangan. Unda hayotni sug‘urta qilish tarmog‘i 4 ta klassdan, umumiy sug‘urta tarmog‘i 17 ta klassdan iborat ekanligi ko‘rsatilgan.

3. Sug‘urta bozori infratuzilmasining sug‘urta bozori rivojlanishidagi ahamiyati

Sug‘urtalovchining litsenziyasi amal qilishining to‘xtatib turilishi uning yangi sug‘urta shartnomalari tuzishi taqiqlanishiga, shu jumladan amaldagi sug‘urta shartnomalari uzaytirilishining taqiqlanishiga sabab bo‘ladi. Bunda sug‘urtalovchi ilgari tuzilgan sug‘urta shartnomalari bo‘yicha o‘z zimmasiga olgan majburiyatlarini belgilangan tartibda bajarishga majburdir. Litsenziyaning amal qilishi tugatilgan kundan e‘tiboran besh kun ichida maxsus vakolatli davlat organi sug‘urtalovchini tugatish to‘g‘risidagi ariza bilan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda sudga murojaat etishi shart.

Sug'urtalovchining ilgari amal qilgan boshqaruv organlarining vakolatlari to'xtatib turiladi va maxsus vakolatli davlat organi tomonidan tayinlangan sug'urtalovchining muvaqqat ma'muriyatiga o'tadi. Muvaqqat ma'muriyat sud qaror chiqargunga qadar bo'lgan davrda o'z faoliyatini amalga oshiradi. Sug'urtalovchi muvaqqat ma'muriyatining hisoboti maxsus vakolatli davlat organiga hamda sug'urtalovchini tugatish to'g'risida maxsus vakolatli davlat organining arizasi yo'llangan sudga taqdim etiladi. Sug'urtalovchining muvaqqat ma'muriyati o'z faoliyati davrida xarajat operatsiyalarini amalga oshirishga haqli emas, sug'urtalovchining boshqaruv xarajatlari (ma'muriy xarajatlari), sug'urtalovchiga tushayotgan pullarni hisobga yozish va ilgari tuzilgan sug'urta shartnomalari bo'yicha sug'urta hodisalari yuz berganda sug'urta tovonini (sug'urta pulini) to'lash bilan bog'liq hollar bundan mustasnodir. Sug'urtalovchi muvaqqat ma'muriyatining ishlash tartibi maxsus vakolatli davlat organi tomonidan belgilanadi. Ushbu moddaning qoidalari sug'urtalovchining arizasiga binoan litsenziya bekor qilingan hollarga, shuningdek uning muassislari (ishtirokchilari)ning yoki ta'sis hujjatlarida shunday vakolat berilgan sug'urtalovchining boshqaruv organi qaroriga binoan qayta tashkil etilishi yoxud tugatilishiga taalluqli emas.

Sug'urtalovchi ustav fondining kamida to'qson foizi muassislarning pul mablag'laridan shakllantiriladi. Sug'urtalovchining ustav fondini shakllantirish uchun kreditga, garovga olingan mablag'lardan va boshqa jalb qilingan mablag'lardan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi. Sug'urtalovchining ustav fondi litsenziya olinadigan paytga qadar sug'urtalovchining muassislari tomonidan to'langan bo'lishi kerak.

6. Vazirlar Mahkamasining "Sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining sug'urta faoliyatini litsenziyalash to'g'risida Nizom tasdiqlandi. Unga ko'ra, sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining sug'urta faoliyatini litsenziyalash O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan amalga oshiriladi. Belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tkazilgan yuridik shaxslar sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining sug'urta faoliyatini amalga oshirish uchun litsenziya

talabgorlari bo'lishlari mumkin. Sug'urtalovchi va sug'urta brokerining sug'urta faoliyatini amalga oshirish uchun litsenziyaning amal qilish muddati, qoidaga ko'ra, cheklanmaydi. Litsenziyaning amal qilishi litsenziya berilgan kundan boshlanadi.

Sug'urta tashkilotlari litsenziya olishlari uchun quyidagi talab va shartlarga javob berishlari zarur:

-O'zbekiston Respublikasining sug'urta faoliyati to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilish;

-sug'urta faoliyatini amalga oshirishda olingan axborotlarning qonun hujjatlari talablariga muvofiq maxfiylikini ta'minlash;

-litsenziyalovchi organ talabiga ko'ra sug'urta faoliyatini amalga oshirishga doir qonun hujjatlarida belgilangan axborotlarni taqdim etish;

-litsenziya talabgori rahbari oliy ma'lumotga hamda sug'urta sohasida kamida ikki yillik ish stajiga ega bo'lishi kerak;

-litsenziya talabgori (litsenziat) rahbari boshqa sug'urta tashkilotlarida rahbar lavozimini egallashga haqli emas.

a) sug'urtalovchilar uchun:

ustav fondining qonun hujjatlarida belgilangan eng kam miqdorining mavjud bo'lishi;

b) sug'urta brokerlari uchun:

sug'urta brokerining sug'urta faoliyatini amalga oshirishda shartnoma majburiyatlariga rioya etilishini ta'minlash;

sug'urta shartnomasining litsenziat mijozi uchun qulay shartlarda tuzilishi va bajarilishi;

sug'urtalashga doir vositachilik faoliyatini asosiy faoliyat turi sifatida amalga oshirish.

Litsenziya olish uchun sug'urta kompaniyasi litsenziyalovchi organga quyidagi hujjatlarni taqdim etadi:

a) sug'urtalovchilar uchun:

yuridik shaxsning nomi va tashkiliy-huquqiy shakli, uning joylashgan joyi (pochta manzili), bank muassasasining nomi va bankdagi hisob raqami, yuridik shaxs amalga oshirishni mo'ljallayotgan litsenziyalanadigan faoliyat turi hamda ko'rsatib o'tilgan faoliyat turi amalga oshiriladigan muddat ko'rsatilgan litsenziya berish to'g'risida ariza;

yuridik shaxsning davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risidagi guvohnomaning notarial tasdiqlangan nusxasi;

rahbar to'g'risidagi ma'lumotlar (oliy ma'lumot to'g'risidagi diplom nusxasi va mehnat daftarchasidan ko'chirma);

litsenziya talabgori tomonidan litsenziya talabgorining arizasi litsenziyalovchi organ tomonidan ko'rib chiqilganligi uchun yig'im to'langanligini tasdiqlovchi hujjat;

ustav fondining belgilangan eng kam miqdoridan kam bo'lmagan ustav kapitali to'langanligini tasdiqlovchi hujjatlar (bank ma'lumotnomasi, mol-mulkni qabul qilish-topshirish dalolatnomalari va boshqa hujjatlar);

sug'urta faoliyatining iqtisodiy asoslanishi, unga sug'urtalash operatsiyalarini rivojlantirish prognozini, ehtimol tutilgan qayta sug'urtalash bitishuvlari rejasini, sug'urta zahiralarning hisob-kitob rejasini o'z ichiga oluvchi litsenziyalanayotgan sug'urta klassi bo'yicha biznes-reja kiradi;

sug'urtalashning litsenziya talab qilinadigan turlari bo'yicha qoidalar (shartlar), litsenziyada quyidagilar bo'ladi: sug'urtalash sub'ektlari doirasini belgilash va sug'urta shartnomasi tuzish bo'yicha cheklashlar, sug'urta ob'ektlarini belgilash, sug'urta hodisalari ro'yxatini belgilash - ushbu holatlar ro'y berganda sug'urtalovchining sug'urta to'lovlari bo'yicha majburiyatlari paydo bo'ladi, (asosiy va qo'shimcha shartlar), olib qo'yish (tavakkalchilarning yoki mol-mukllarni) bunda sug'urtalovchi majburiyatlarni bajarmasdan ozod bo'ladi, sug'urta mukofotlari tariflari (stavkalari), sug'urtalashning eng ko'p (eng kam) muddati, sug'urta shartnomalarini tuzish va sug'urta mukofotlarini to'lash tartibi, tomonlarning sug'urta shartnomasi bo'yicha o'zaro majburiyatlari va sug'urta shartnomalari bo'yicha to'lovni rad etishning mumkin bo'lgan holatlari sug'urta

shartnomasi bo'yicha e'tirozlarni ko'rib chiqish tartibi. Qoidalarga sug'urta shartnomalari namunalari ilova qilinishi kerak. Litsenziya talabgori rahbari tomonidan tasdiqlangan sug'urtalash qoidalari (shartlari) ikki nusxada taqdim etiladi, ularning betlari tikilgan va raqamlangan bo'lishi kerak. Faoliyat turi faqat qayta sug'urta qilishdan iborat bo'lgan litsenziya talabgorlari mazkur bandeda ko'rsatib o'tilgan hujjatlarni taqdim etadilar, sug'urtalash qoidalari (shartlari)ga oid xat boshi bundan mustasno.

b) sug'urta brokerlari uchun:

yuridik shaxsning nomi va tashkiliy-huquqiy shakli, uning joylashgan joyi (pochta manzili), bank muassasasining nomi va bankdagi hisob raqami, yuridik shaxs amalga oshirishni mo'ljallayotgan litsenziyalanadigan faoliyat turi (uning bir qismi) hamda ko'rsatib o'tilgan faoliyat turi amalga oshiriladigan muddat ko'rsatilgan litsenziya berish to'g'risida ariza;

yuridik shaxsning davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risidagi guvohnomaning notarial tasdiqlangan nusxasi;

litsenziya talabgori tomonidan litsenziya talabgorining arizasi litsenziyalovchi organ tomonidan ko'rib chiqilganligi uchun yig'im to'langanligini tasdiqlovchi hujjat;

ustav kapitali to'langanligini tasdiqlovchi hujjatlar (bank ma'lumotnomasi, mol-mulkni qabul qilish-topshirish dalolatnomalari va boshqa hujjatlar).

Ko'rsatib o'tilgan hujjatlar bir nusxada taqdim etiladi.

Litsenziya talabgorining arizasi ko'rib chiqilganligi uchun O'zbekiston Respublikasida belgilangan eng kam oylik ish haqining besh baravari miqdorida yig'im undiriladi. Ariza ko'rib chiqilganligi uchun yig'im summasi litsenziyalovchi organning maxsus hisob raqamiga o'tkaziladi. Litsenziya talabgori berilgan arizadan voz kechgan taqdirda to'langan yig'im summasi qaytarilmaydi.

Sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining sug'urta faoliyatini litsenziyalash ilovada keltirilgan sxemaga muvofiq amalga oshiriladi (1-ilovaga qarang). Ilova keltirilgan sxemadan ko'rinib turibdiki, sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining sug'urta faoliyatini litsenziyalash jarayoni 6 ta bosqichni o'z ichiga

olib, dastlab litsenziya talabgori zarur hujjatlarni tayyorlaydi va uni ko‘rib chiqish uchun Moliya vazirligiga taqdim etadi. Keyingi bosqichda hujjatlar Moliya vazirligi tomonidan qabul qilinadi va ko‘rib chiqish uchun ekspert komissiyaga beriladi. Ekspert komissiyasi taqdim etilgan hujjatlarni batafsil o‘rganib chiqib, sug‘urtalovchiga yoki sug‘urta brokeriga litsenziya berish yoxud litsenziya berishni rad etish to‘g‘risida qaror qabul qiladi.

Shunday qilib xulosa qilish mumkinki, O‘zbekistonda sug‘urta nazorati davlat organiga yuklatilgan sug‘urta faoliyatini litsenziyalash vakolati, pirovardida, barcha sug‘urtalanuvchilarning, ya’ni sug‘urta kompaniyalari mijozlarining qonuniy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Bunday tizimining yaratilganligi nafaqat sug‘urtalanuvchilarning, balki davlatning manfaatlariga mos keladi.

4. Sug‘urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishning ob’ektiv zarurligi va shakllari

O‘zbekiston sug‘urta bozori davlat miqyosida ijtimoiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri sifatida qaralgan bo‘lib, mavjud shart-sharoitlar, milliy sug‘urta an‘analari va madaniyati hisobga olingan holda isloh etilgan va milliy sug‘urta bozori tashkil topishi va shakllanishi sekin astalik bilan tubdan o‘zgarib borgan va bir nechta bosqichlarni bosib o‘tgan⁴. Respublikamiz sug‘urta bozori isloh etilishini birinchi bosqichi (1991-1996 yillar) sug‘urta bozoriga xususiy sug‘urta kompaniyalarni kirib kelishi va Davlat sug‘urtasi(Gosstrax)ni transformatsiyasi jarayoni boshlanishi bilan bog‘liq bo‘lib, shakllanayotgan tadbirkorlikning huquqiy bazasi bilan qo‘llab quvvatlangan. 1991 yilning o‘zida milliy iqtisodiyotimizni isloh qilinishini qonuniy rasmiylashtirilishiga asos solgan “O‘zbekiston Respublikasidagi tadbirkorlik haqida”gi, “O‘zbekiston Respublikasidagi korxonalar to‘g‘risida”gi kabi o‘sha davrning progressiv qonunlari qabul qilingan. “O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi” (kodeksning 52-bobi sug‘urta

⁴Умаров С.А. Становление и развитие рынка страховых услуг в Узбекистане. // Страховое дело, – Т.: 2007. №1. – С. 32-35.

masalalariga bag'ishlangan) amalga kiritilguniga qadar (mart 1997 yil) "O'zbekiston Respublikasidagi korxonalar to'g'risida"gi qonun xo'jalik yurituvchilar tomonidan Respublikamizning o'ziga xos iqtisodiy konstitutsiyasi sifatida qaralgan. 1992 yil 31 dekabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Vazirlar Mahkamasining 605-sonli qarori bilan O'zbekiston SSR Ministrlar Sovetining 1979 yil 9 oktyabrdagi "O'zbekiston SSR davlat tekshirish organlari to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash haqida"gi 700-sonli qarori bekor qilinib, "O'zbekiston davlat sug'urta organlari to'g'risida"gi Nizom tasdiqlangan. Ushbu Nizomga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzuridagi O'zbekiston Respublikasi Davlat sug'urta bosh boshqarmasi ("O'zdavsug'urta") va unga bo'ysunuvchi davlat sug'urta boshqarmalari va nazorat muassasalari O'zbekiston Respublikasi davlat sug'urta organlari hisoblangan. "O'zdavsug'urta" O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi huzurida bo'lib, to'la xo'jalik mustaqilligi sharoitida ish olib borgan va davlat sug'urta organlarining yagona tizimini tashkil etgan⁵. Bu davrda nodavlat sug'urta kompaniyalari faoliyat yuritgan bo'lsalarda, sug'urta sohasida Davlat sug'urta organlari ustun kelgan. Chunki, "O'zdavsug'urta" butun Respublika bo'yicha tarqalgan keng tarmoqli va barqaror davlat strukturasi imidjiga ega bo'lgan. Qolaversa, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1993 yil 23 dekabrdagi qarorlari bilan amalga kiritilgan, fuqarolarga qarashli mol-mulkining davlat majburiy sug'urtasi va qishloq xo'jaligi korxonalarini mol-mulkining davlat majburiy sug'urtasi kabi va boshqa sug'urtaga oid qonun hujjatlari "O'zdavsug'urta"ga majburiy sug'urtani amalga oshirishga ustunlik bergan. Bozor iqtisodiyotiga o'tish, erkin raqobatni talab qilishi va O'zbekiston Respublikasida sekin astalik bilan Davlat sug'urta tashkiloti o'rnida yangi sug'urta tashkilotlarini tuzish zaruriyati tug'ilganligi sababli, 1993 yil 6 mayda tijorat sug'urtasi amalga oshirilishiga, sug'urta faoliyati davlat nazoratiga va milliy sug'urta bozorida chet el sug'urtalovchilarning faoliyat yuritishlariga huquqiy asos solgan hamda "O'zdavsug'urta"ning yakka hokimligini

5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. O'zbekiston davlat sug'urta organlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Hukumatining qarorlari to'plami. – T., 1992. 12-son, 40-modd.

bartaraf etilishiga manba bo'lib hizmat qilgan "Sug'urta to'g'risida"gi qonun amalga kiritildi. Lekin, 1997 yilga qadar barcha nodavlat sug'urta kompaniyalari xissasiga umumiy sug'urta mukofotlari tushumining bir foizidan ham kam bo'lgan ulush to'g'ri kelgan.

3-MAVZU: SUG'URTA KOMPANIYALARINING KAPITALLASHUV DARAJASINI, TO'LOV QOBILIYATI VA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH MUAMMOLARI

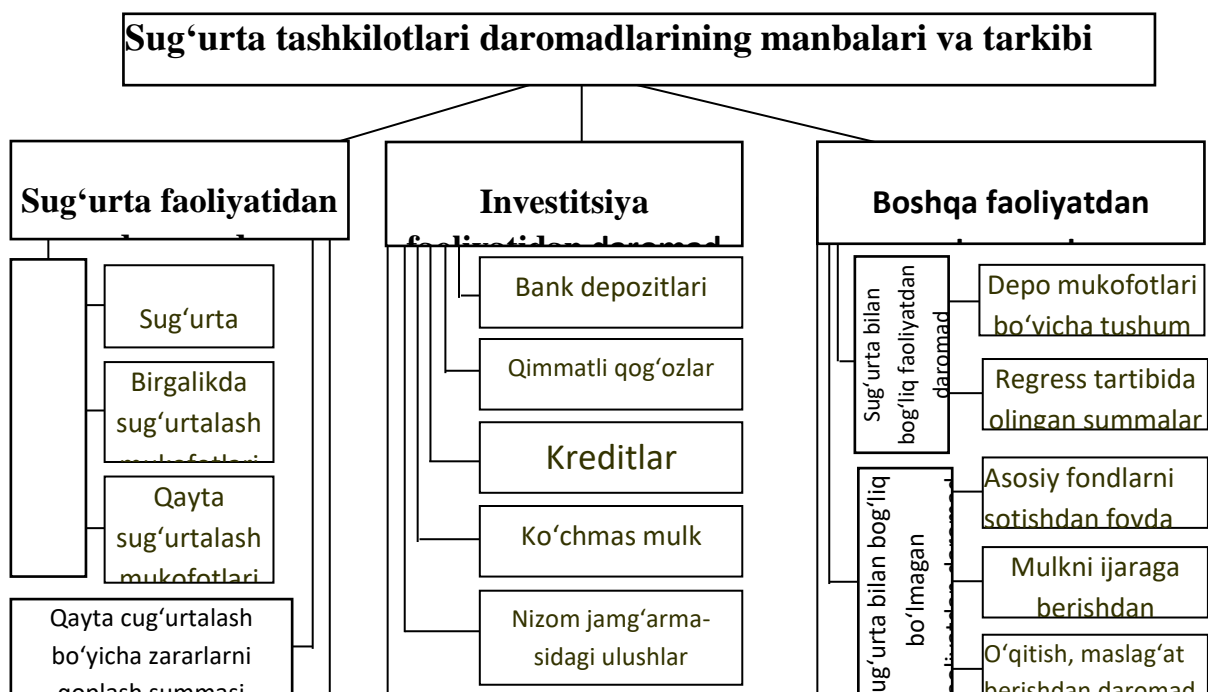
REJA:

1. Sug'urta tashkilotining daromadlari va ularning guruhlanishi.
2. Sug'urta tashkilotining xarajatlari va ularning tarkibi.
3. Sug'urta tashkilotlarida moliyaviy natijani shakllanishi.
4. Sug'urta tashkilotlarini investitsion faoliyati va uning mazmun-mohiyati.
5. Investitsion faoliyatda mavjud risklar haqida tushuncha va unga noqulay omillarning ta'siri.

1. Sug'urta tashkilotining daromadlari va ularning guruhlanishi

Sug'urta tashkiloti hayotni sug'urta qilish borasida tuzilgan har bir shartnomada turli darajadagi sug'urta tarifini qo'llashi yoki daromadlilik me'yorini har bir shartnoma bo'yicha mustaqil ravishda hisoblab chiqishi va belgilashi mumkin. Hayotni sug'urta qilish klasslari bo'yicha daromadlilik me'yorlari qat'iy belgilangan bo'lishi, uning tarif stavkalariga o'zgarishlar kiritish esa, davlatning vakolatli organi bilan kelishilgan holda amalga oshirilishi lozim.

Sug'urta tashkilotlarida asosiy daromad va xarajatlar hisobi o'ziga xosligi bilan farq qiladi. Sug'urtani amalga oshirish, qonunchilikda man etilmagan boshqa faoliyat bilan shug'ullanish natijasida hisob raqamiga kelib tushgan pul mablag'larining jami uning daromadi hisoblanadi.

Sug'urta tashkiloti daromadlarini guruhlashning turli variantlari mavjud. Ular ichida manbalarga ko'ra, olingan daromadlarni uch guruhga bo'lishga asoslangan variant keng qo'llaniladi (1-rasm):

a) sug'urta faoliyatidan olingan daromadlar. Sug'urta operatsiyalarini amalga oshirishdan olingan daromadlar sug'urtachi daromadlarining asosiy manbai hisoblanadi.

Bu daromadlarning asosiy qismi sug'urta shartnomalari bo'yicha undirilgan mukofotlar hisobiga shakllantiriladi. Sug'urta tashkilotining mukofot tushumlari hajmiga sug'urta majburiyatlari portfelining tarkibi va tuzilishi, tarif siyosati, marketing strategiyasi hamda boshqa qator omillar o'zaro bog'liqlikda ta'sir etadi. Masalan, ishlab chiqilgan marketing strategiyasini unga mos bo'lgan tarif siyosatisiz amalga oshirib bo'lmaydi, o'z navbatida, muvaffaqiyatli amalga oshirilgan marketing strategiyasi sug'urta portfeli balanslashuvini ta'minlaydi va aksincha.

Sug'urta tashkilotining mukofot tushumlariga bozor kon'yunkturasi, inflyasiya sur'ati, me'yoriy qonunchilik bazasi, amaldagi soliqqa tortish tizimi, sug'urta bozorining monopollashganlik darajasi, kredit foizi dinamikasi, mamlakatdagi ijtimoiy himoyaning holati va boshqa qator omillar ham o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Yuqorida sanab o'tilgan omillar ta'sirining qandayligidan qat'iy nazar amaliyotda sug'urta tashkilotining mukofot tushumlari oqimi ortishi yoki kamayishi hodisasi kuzatiladi.

O'zaro kelishuv shartnomasiga muvofiq sug'urta tashkiloti sug'urta riskining ma'lum ulushi bo'yicha mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi. Bu jarayonda u sug'urta operatsiyalarini birgalikda sug'urtalash mexanizmi orqali sug'urta mukofotining mos bo'lgan qismi o'z hisobiga o'tkazilishidan ham daromad olishi mumkin.

Sug'urta tashkilotining yana bir daromad manbai qayta sug'urta tizimida qatnashish orqali mukofotlar ulushini undirishdir. Bu ulushning qanday kattalikda bo'lishi qayta sug'urtalashning rivojlanganlik darajasi, unga bo'lgan talab, qayta

sug'urtalovchilarning kasbiy etukligi kabi omillar hamda birlamchi sug'urta bozori ko'lami, sug'urta risklarining hajmi kabilarning ta'siriga bog'liqlikda kechadi.

Sug'urta tashkiloti qayta sug'urtalashni amalga oshirish huquqiga ega bo'lsa, u sug'urta hodisasi yuz berganda shartnoma shartlariga binoan qayta sug'urtalashga o'tkazilgan risklar bo'yicha zarar qoplamasidagi ulushini ham undirib oladi.

Sug'urta tashkiloti vositachilik vazifasini ham bajarishi mumkin. Masalan, riskni qayta sug'urtalashga o'tkazish jarayonida sug'urtachi vositachilik haqini undirib oladi. Sug'urta tashkiloti ayrim holatlarga ko'ra, riskni boshqa sug'urtachiga siylov etishi orqali vositachilik va brokerlik rag'batlantirishlarini olishdan ham daromad ko'rishi mumkin.

Teng ulushdagi qayta sug'urtalash shartnomasida qayta sug'urtachiga tantem to'lovlari ham nazarda tutilishi sug'urtachining qayta sug'urtalovchining foydasida o'z ulushiga ega bo'lishi shaklidir.

B) investitsiya joylashtiriluvidan olingan daromadlar. Sug'urta tashkilotining ushbu faoliyati to'g'ridan-to'g'ri sug'urta faoliyati bilan bog'liq emas. Sug'urtachining investitsiya joylashtirish imkoniyati sug'urta mukofotlari hisobidan yuzaga keladi. Odatda, sug'urta mukofotlari ma'lum vaqt oralig'ida sug'urtachi ixtiyorida bo'lishi davrida amaldagi me'yoriy qoidalarga asoslanib, daromad aktivlariga joylashtirilishi unga investitsiya daromadlarini keltiradi. Investitsiya imkoniyatlari bo'yicha uzoq muddatga hayotni sug'urtalash zaxiralari ko'proq manfaatlidir.

Sug'urta tashkilotining investitsiya faoliyatidan oladigan daromadlari tarkibi:

- bank jamg'armalari foizlari;
- aksiyalardan dividend foizlari;
- qimmatli qog'ozlardan daromadlar;
- ko'chmas mulkdan olingan daromadlar kabilardan iborat bo'ladi.

Bu faoliyatning ahamiyatli jihati shundaki, sug'urtachi o'z mijozlariga bonus

to'lovlarini aynan investitsiya joylashtiriluidan oladigan manbalari hisobidan to'laydi.

Investitsiya bozorlari rivojlangan mamlakatlarda ushbu faoliyatdan sug'urtachining olgan daromadlari ayrim sug'urtalash turlari bo'yicha sug'urta operatsiyalarini amalga oshirishda yuzaga kelgan zararlarni qoplash imkoniyatini bermoqda.

Shu nuqtai nazardan sug'urta tashkiloti investitsiya faoliyatini samarali olib borishi uning daromad manbalari tarkibida muhim ahamiyat kasb etadi.

V) sug'urta tashkilotining boshqa daromadlari. Sug'urtachi sug'urta operatsiyalarini amalga oshirishi va investitsiya joylashtiriluidan tashqari boshqa faoliyatdan ham daromad olishi mumkin.

Bunday daromadning manbalari:

- depo mukofotlar hisobiga o'tkazilgan foiz summalar;
- regress tartibida olingan summalar;
- asosiy fondlar, moddiy boyliklar va boshqa aktivlarni sotishdan olingan foyda;
- ijarachilik faoliyatidan olingan daromadlar;
- sug'urta zaxiralarining qaytim summalar;
- o'qitish, maslahat ishlarini olib borish bo'yicha undirilgan to'lovlar hisoblanadi.

- Sug'urtachining sug'urta xizmatlarini sotuvidan tashqari olgan daromadlari asosan o'z filiallariga ish qog'ozlarini (hisobot blanklari va shu kabilarni) tayyorlab berish, ularning yangi «mahsulot»ini reklama qilish kabilarni hisobiga olinadi. Ayrim hollarda ular ijara munosabatlari orqali ham shakllantiriladi. Sug'urtachining sotuvdan tashqari daromadlarini hajmi sug'urta tashkilotining kattaligiga bog'liqdir.

Sotuvdan tashqari daromadlarni olish uchun amalga oshirilgan xarajatlarni sug'urta faoliyatiga yoki sug'urtadan boshqa faoliyatga taalluqli ekanligini aniqlash murakkab kechadi. SHuningdek, sug'urta tashkiloti ma'lum bir sug'urta turi bo'yicha sug'urtalashni amalga oshirmayotgan bo'lsa-da, uni yo'lga qo'yish

yuzasidan xarajatlarni sotuvdan tashqari daromadlari hisobiga bajaradi.

Ma'lumki, sug'urtada risklar transformatsiyasi jarayonida hamda bosh tashkilot va filiallar (yakuniy moliyaviy natija balansi yoki hisob raqamiga egaligiga ko'ra) o'rtasida mas'uliyat taqsimotining mexanizmi turlichadir.

Sug'urta faoliyati – sug'urta hodisasi yuz berishi oqibatida sug'urtalanuvchining zararini qoplash bilan bog'liq bo'lgan o'ziga xos iqtisodiy faoliyat turidir. Sug'urta hodisasi yuz berishi yoki bermasligiga ko'ra qoplama to'lashning ilmiy asoslanganlik (o'rganilgan, hisoblangan, aniqlangan) me'yorini belgilash va ko'rilgan zararni sug'urta tashkilotining zaxira fondidan to'lash maqsadga muvofiqdir.

Sug'urta hodisasining yillar bo'yicha yuz berishi ehtimolligi turlichadir. Ayrim aniq bir yilda bu hodisalarning soni ko'p bo'lishi ham mumkin. Aynan shu yil bo'yicha sug'urta tashkilotining faoliyati zarar bilan tugashi mumkin. Zaxira fondining mablag'i etishmasligi holatida sug'urta tashkilotida qolgan daromad hisobidan uning har yilgi zaxira fondiga ajratma me'yorini qayta ko'rib chiqish zarur. Statistik ma'lumotlarga asoslanib, qayd etish kerakki, sug'urtaning ko'p turlari bo'yicha amalga oshirilgan sug'urta qoplama undirilgan mukofotlari summasiga nisbatan past foizlarni tashkil etadi. SHunga asoslanib, tariflarni oshirish emas, balki uning tarkibini o'zgartirish mantiqan to'g'ri bo'ladi.

Qayta sug'urtalash shartnomasini tuzishda qayta sug'urtalovchi (xalqaro terminda «sedent») qayta sug'urtalash mukofotining ma'lum qismini yoki hammasini deponentga o'tkazishi nazarda tutilishi mumkin. U shartnoma davri tugashi hamda sug'urta hodisasi yuz bermagan taqdirda mazkur mukofotlar hisobidan olingan depo foizlari bilan birgalikda qayta sug'urtalovchi hisobiga o'tkaziladi. Uning hajmi (foizda) shartnomada qayd etilgan bo'ladi.

Shunday kafolat berilishi qayta sug'urtalash mukofotlarini moliyaviy zaxira sifatida ishlatish imkoniyatini oshiradi.

Fuqarolik qonunchiligiga binoan sug'urta tashkiloti o'z mijozlari manfaatlarini himoya qiluvchi vakil sifatida sug'urta hodisasiga sababchi bo'lgan aybdor shaxsga regress da'vo qilish huquqiga ham egadir. Odatda regress tartibidagi

summa sug'urtachi o'z kafilligini bajarib bo'lganidan keyin undiriladi. Bunday faoliyat natijasida undirilgan summa sug'urta tashkilotining sug'urta ta'minoti to'lovlari bo'yicha xarajatlarini qoplash uchun manba hisoblanadi.

Sug'urta tashkiloti xo'jalik yurituvchi sub'ekt sifatida o'z faoliyatida foydalanilayotgan asosiy fondlarini sotish huquqiga egadir. SHunda faoliyat bo'yicha sug'urtachining foydasi asosiy fondni sotishdan olgan tushum summasi bilan mulkning balans (qoldiq) bahosida hisobdan chiqarish summasi o'rtasidagi farq sifatida aniqlanadi. Sug'urta tashkilotining mulki ijaraga berilishi mumkin. Masalan, ko'chmas mulk ob'ektlari hamda asosiy fondlardan ayrim hollarda ijara ob'ekti sifatida foydalaniladi. Bu faoliyat natijasida undirilgan ijara to'lovi ham sug'urtachining daromadi hisoblanadi.

2. Sug'urta tashkilotining xarajatlari va ularning tarkibi.

Sug'urta tashkilotining yana bir daromad manbai o'qitish, maslahat ishlari uchun undirilgan to'lovlar summasi, shuningdek, risk-menejment bo'yicha xizmatlar ko'rsatishi, dastur «mahsulot»larini o'rnatib berishi kabilar hisoblanadi. Bu daromadlar sug'urtaga to'g'ridan-to'g'ri daxldor bo'lmasa-da, ammo u bilan uzviy bog'liqlikda shakllanadi.

Sug'urta tashkiloti daromadining shakllanish mexanizmi, tarkibi va tuzilishini o'rganish uning o'ziga xos faoliyat turi ekanligini namoyon etadi.

2. Sug'urtachining jami mablag'lar sarfi sug'urta «mahsulot»i tannarxini tashkil etadi. U amaldagi me'yoriy hujjatlar asosida tartibga solinadi hamda sug'urtachi xarajatlarning tarkibini belgilashi uchun asos hisoblanadi. Soliqqa tortish bazasini aniqlashda sug'urtachining jami xarajatlari va ularning tarkibini aniqlashtirish ham talab etiladi.

Sug'urta tashkiloti xarajatlarning tarkibi ham xilma-xildir (2-chizma). Sug'urta tashkilotining xarajatlari sakkiz turdan iborat bo'lib, har bir tur o'z navbatida, asosiy va maqsadli faoliyat hamda xarajatlarning amalga oshirilishi vaqtiga qarab guruhlanadi. Sug'urta tashkiloti xarajatlarning turlariga

to'xtaladigan bo'lsak, ular o'z ahamiyatiga ko'ra quyidagi guruhlarga bo'linadi:

Sug'urta tashkiloti xarajatlarining turlari va ularning tasniflanishi

t/r	Xarajat turlari	Xarajatlarning tasnifi		
		Asosiy faoliyat bo'yicha	Maqsadli faoliyat bo'yicha	Amalga oshirish vaqtiga ko'ra
1	Ma'muriy-xo'jalik yuritish xarajatlari	Sug'urtalash bilan to'g'ridan to'g'ri bog'liq bo'lmagan xarajatlar	SHartnomani amalga oshirish xarajatlari	SHartnomani amalga oshirish jarayonida
2	Vositachilik taqdirlashlarini undirish xarajatlari	Sug'urta operatsiyalarini amalga oshirish xarajatlari	SHartnomani tayyorlash va tuzish xarajatlari	SHartnomani amalga oshirish jarayonida
3	Reklama va marketing xizmati xarajatlari	Sug'urtalash bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lmagan xarajatlar	SHartnomani tayyorlash va tuzish xarajatlari	SHartnomani tuzishga qadar
4	Maxsus ish qog'ozlarini tayyorlash xarajatlari	Sug'urta operatsiyalarini amalga oshirish xarajatlari	SHartnomani tayyorlash va tuzish xarajatlari	SHartnomani tuzishga qadar
5	Sug'urta zaxiralariга ajratmalar	Sug'urta operatsiyalarini amalga oshirish xarajatlari	SHartnomani bajarish xarajatlari	SHartnomani amalga oshirish jarayonida
6	Qayta sug'urtalash xarajatlari	Sug'urta operatsiyalarini amalga oshirish xarajatlari	SHartnomani bajarish xarajatlari	SHartnomani amalga oshirish jarayonida
7	Investitsiya joylashtiriluvchi xarajatlari	Sug'urtalash bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lmagan xarajatlar	SHartnomani bajarish xarajatlari	SHartnomani amalga oshirish jarayonida
8	Sug'urta qoplamasi xarajatlari	Sug'urta operatsiyalarini amalga oshirish xarajatlari	SHartnomani bajarish xarajatlari	Sug'urta hodisasi yuz berganda

a) sug'urtani amalga oshirish xarajatlari. Bu xarajatlar sug'urtachi faoliyatini moliyalashtirish uchun amalga oshiriladi. Sug'urta tashkiloti faoliyatini tahlil etishda mazkur xarajatlar tarkibini ma'lum belgilariga ko'ra guruhlash maqsadga muvofiqdir.

Sug'urtachining faoliyati jarayonida mablag'lar sarf etilishi yuzasidan belgilangan vazifalarga ko'ra, sug'urta tashkiloti daromadi va zararlari haqidagi hisobotiga mos ravishda sug'urta ishini yuritish xarajatlari tarkibini quyidagicha guruhlash mumkin:

- shartnomalarni tuzish va bajarish xarajatlari;
- investitsiya faoliyati bo'yicha xarajatlar;
- boshqaruv xarajatlari.

B) sug'urta ishini yuritish xarajatlari sarflanishiga ko'ra quyidagicha bo'lish mumkin:

- ish haqi to'lovlari;
- davlat fondlariga ajratmalar, xodimlarni tayyorlash xarajatlari, reklama hamda marketing xarajatlari, xo'jalik xarajatlari va boshqalar;

Sug'urta ishini yuritish xarajatlarining yuzaga kelishi davriga ko'ra, ularni quyidagi guruhlariga bo'lish mumkin:

- sug'urta shartnomasini tuzish uchun oldindan qilingan (ish qog'ozlarini tayyorlash, statistik ma'lumotlarni yig'ish, tarif hisob-kitoblari va shu kabi) xarajatlar;

- sug'urta shartnomasi tuzish davrida qilingan (xalqaro terminda «acquisition») xarajatlar;

- sug'urta shartnomasi amal qilish davrida qilingan (masalan, riskni qayta sug'urtalashga o'tkazish bo'yicha) xarajatlar;

- sug'urta hodisasi yuz berganda (sabablarini o'rganish va uning oqibatlarini tugatish uchun) qilinadigan xarajatlar.

Sug'urta ishini yuritish xarajatlarini, shuningdek, ayrim sug'urta turi yoki shartnomasiga daxldor bo'lgan o'zgaruvchan va barcha tuzilgan sug'urta shartnomalari portfeliga aloqador bo'lgan doimiy kabi guruhlariga ham bo'lish mumkin.

Xalqaro amaliyotda sug'urta tashkilotining xarajatlari akvizitsiya (ommaviy-tashkiliy kompleks tadbirlar), inkassatsiya (sug'urtaning ayrim turlari bo'yicha mukofotlarning naqd pullarda qabul qilinishi), likvidatsiya (sug'urta hodisasi yuz berganligi yuzasidan sug'urtalanuvchi arizasida bayon qilingan talablarning qondirilishi) va boshqaruvga oid kabi turlardan iboratdir.

Sug'urta tashkiloti daromad va xarajatlarini sug'urta faoliyatini amalga oshirish jarayonidagi o'rni va roliga qarab tasniflash ko'proq maqsadga

muvofiqdir. Ular quyidagichadir:

- sug'urta himoyasini ta'minlash bilan bog'liq bo'lgan (sug'urta operatsiyalari hamda investitsiya joylashtiriluvchi bo'yicha) daromad va xarajatlar;

- sug'urta himoyasi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lmagan boshqa daromad va xarajatlar.

Sug'urta tashkilotining daromad va xarajatlari tarkibi hamda ularni hisoblash ko'p jihatdan milliy sug'urta qonunchiligi me'yorlariga ham bog'liqdir. SHuningdek, sug'urta tashkilotining daromad va xarajatlari amaldagi soliq qonunchiligiga binoan to'lanadigan daromad(foyda) solig'ining soliq bazasini aniqlash uslubiyati hamda stavkalari darajasi ham ta'sir etadi.

3. Sug'urta tashkilotining daromad va xarajatlari tarkibi bo'yicha yuqorida bildirilgan fikr-mulohazalarga asoslanib, uni aniqlash bo'yicha quyidagi uslubiyatni taklif etamiz:

$$SM = SM_s + SM_{qs} + O'MZo' \quad (1),$$

Bu erda: SM- ishlab topilgan sug'urta mukofotlari summasi;

SM_s – bevosita sug'urtalash bo'yicha sug'urta mukofotlari summasi;

SM_{qs} – qayta sug'urtalash bo'yicha sug'urta mukofotlari summasi;

O'MZo' – o'zlashtirilmagan mukofotlar zaxirasining o'zgarishi.

$$UN_z = N_z + N_{vt} \quad (2),$$

Bu erda: UN_z – ko'rilgan zararining umumiy netto qismi;

N_z – ko'rilgan zararining netto qismi;

N_{vt} – qayta sug'urtalash bo'yicha vositachilik to'lovlarining netto qismi.

$$N_z = SM - SQ_s - (SQ_{qs} - SQ_{qsq}) \quad (2.1),$$

Bu erda: SQ_s – to'langan sug'urta qoplamalari;

SQ_{qs} – qayta sug'urtalash bo'yicha to'langan sug'urta qoplamalari;

TSQ_{qsq} – qayta sug'urtalash shartnomalariga ko'ra, qayta sug'urtalovchilar tomonidan to'langan sug'urta qoplamalari.

$$Nvt = VTqs + VSqs \quad (2.2),$$

Bu erda: VTqs – qayta sug‘urtalash bo‘yicha vositachilik to‘lovlari;

VSqs – qayta sug‘urtalash bo‘yicha vositachilik siylovlari.

$$Tsx = UNz - (YUk + SMqsrr + SQs + VTqs + Zm + SQqs) \quad (3)$$

Bu erda: Tsx – sug‘urta xizmatlarining tannarxi.

YUk – sug‘urta ishini yuritish xarajatlari;

SMqsrr – qayta sug‘urtalash va retrotsessiyaga o‘tkazilgan risklar bo‘yicha hisoblangan sug‘urta mukofotlari;

VTqs- vositachilik to‘lovlari va brokerlik siylovlari, qayta sug‘urtalash tantemlari va yig‘imlari;

Zm – zaxira fondiga o‘tkazilgan mablag‘lar.

$$YAD(Z) = D(Z)af \pm D(Z)bf \quad (4),$$

Bu erda: YAD(Z) – yalpi daromad yoki zarar (soliq to‘langunga qadar bo‘lgan daromad yoki zarar);

D(Z)af- asosiy faoliyatdan olingan daromad yoki zarar;

D(Z)bf – boshqa faoliyatdan daromad yoki zarar.

$$D(Z)af = Ns \pm Nz \pm Nvt \pm YUk - DX \quad (4.1),$$

Bu erda: Ns – sug‘urta mukofotlarining netto qismi;

DX – davr xarajatlari.

$$D(Z)bf = Dbf - Xbf \quad (4.2),$$

Bu erda: Dbf – boshqa faoliyatdan daromadlar;

Xbf – boshqa faoliyatni amalga oshirish uchun qilingan

xarajatlar.

Sug'urta tashkiloti daromadi(foydasi)ni aniqlashning keltirilgan uslubiyatini joriy etish masalasiga (7-jadval) to'xtaladigan bo'lsak, bu borada sug'urta ishini amalga oshirish xarajatlariga kiritilgan sug'urta xizmatlarni tashkil etish va sotish xarajatlari tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risidagi yangi Nizomni ishlab chiqish zaruriyati yuzaga keladi.

Taklif etilayotgan uslubiyatga ko'ra, keltirilgan ma'lumotlarda ishlab topilgan sug'urta mukofotlari summasi 1232223,0 bo'lgan bo'lsa, shundan 910786,8 bevosita sug'urtalash mukofotlari, 6741,1 qayta sug'urtalash bo'yicha mukofotlari va nihoyat, 314695,1 so'mini o'zlashtirilmagan mukofotlar summasi tashkil etgan.

To'langan sug'urta qoplamalari 1188750,1 qayta sug'urtalash shartnomalariga binoan qoplama to'lovlari bo'yicha zararlar 506,3; ko'rilgan zararlarining netto qismi 1189256,4; qayta sug'urtalashga qabul qilingan shartnomalar bo'yicha hisoblangan vositachilik to'lovlari 840,8; qayta sug'urtalash bo'yicha vositachilik to'lovlarning netto qismi 840,8; sug'urta ishini yuritish xarajatlari 5136,5; hisoblangan vositachilik hamda brokerlar siylovlari, qayta sug'urtalash tantemlari va yig'imlari 321,4; zararlarini qoplash zaxirasiga o'tkazilgan mablag'lar 1153961,8 ming so'mni tashkil qilgan.

Sug'urta tashkilotlari daromad va xarajatlarini hisoblash:

(so'm hisobida)	
(+) Bevosita sug'urtalash bo'yicha hisoblangan sug'urta mukofotlari	910786.8
(+) Qayta sug'urtalash shartnomalari bo'yicha sug'urta mukofotlari	6741.1
(+) O'zlashtirilmagan mukofotlari zaxirasini o'zgartirish	314695.1
(=) Ishlab topilgan mukofotlar	1232223
(-) To'langan sug'urtaviy qoplamalar	1188750.1
(-) Qayta sug'urtalash shartnomalariga binoan qilingan qoplama to'lovlari bo'yicha zararlar	506.3
(+) Qayta sug'urtalashga taqdim etilgan shartnomalarga ko'ra, qayta sug'urtalovchilar tomonidan qilingan qoplamalar bo'yicha zararlar	-

(=) Ko‘rilgan zararlarning netto qismi	1189256.4
(+) Qayta sug‘urtalashga taqdim etilgan shartnomalarga ko‘ra hisoblangan qayta sug‘urtalash bo‘yicha vositachilik to‘lovlari	-
(+) Qayta sug‘urtalashga qabul qilingan shartnomalar bo‘yicha hisoblangan vositachilik to‘lovlari	840.8
(=) Qayta sug‘urtalash bo‘yicha vositachilik to‘lovlarning netto qismi	840.8
(-) Sug‘urta ishini yuritish xarajatlari	5136.5
(-) Qayta sug‘urtalash va retrotsessiyaga o‘tkazilgan risklar bo‘yicha hisoblangan sug‘urta mukofotlari	-
(-) Bevosita sug‘urtalash bo‘yicha sug‘urtaviy to‘lovlari (sug‘urta qoplamalari)	-
(-) Hisoblangan vositachilik va brokerlar siylovlari. Qayta sug‘urtalash tantemlari va yig‘imlari	321.4
(-) Zararlarni qoplash zaxirasiga o‘tkazilgan mablag‘lar	1153961.8
(-) Qayta sug‘urtalashga qabul qilingan risklar bo‘yicha qilingan qoplama to‘lovlarning ulushi	-

Keltirilgan ma’lumotlarga asoslangan holda sug‘urta xizmatini ko‘rsatishdan tushgan yalpi foydani aniqlash uchun ishlab topilgan mukofotlarning netto qismi (1232223), ko‘rilgan zararlarning netto qismi (1189256,4), qayta sug‘urtalash bo‘yicha vositachilik to‘lovlarning

3-jadval

Bunda sug‘urta xizmatini ko‘rsatish(sotish)dan tushgan yalpi foyda quyidagicha hisoblanadi:

(=) Ishlab topilgan mukofotlarining netto qismi	1232223
(+) Ko‘rilgan zararlarning netto qismi	1189256.4
(+) Qayta sug‘urtalash bo‘yicha vositachilik to‘lovlarning netto qismi	840.8
(-) Sug‘urta ishini yuritish xarajatlari	5136.5
(-) Davr xarajatlari	226235.7
(-) Xizmat ko‘rsatuvchi ishlab chiqarish va xo‘jalik xarajatlari	-
(=) Asosiy faoliyatdan olingan foyda	189246.4

(+) Operatsion. Investitsion va moliyaviy faoliyatdan olingan daromad	214343.3
(+) Operatsion. Investitsion va moliyaviy faoliyat uchun qilingan xarajat	-
(=) Soliq to'langunga qadar bo'lgan daromad(foyda) yoki zarar	25096.9
Manba: «O'zagrosug'urta» DASKning 2002 yil ko'rsatkichlari asosida muallif tomonidan hisoblab chiqilgan.	

netto qismi (840,8) yig'indisidan sug'urta ishini yuritish xarajatlari (5136,5), davr xarajatlari (226235,7), xizmat ko'rsatuvchi ishlab chiqarish va xo'jalik xarajatlari jamisini ayirish orqali asosiy faoliyatdan olingan foyda (189246,4 ming so'm) hisoblab topiladi. SHundan so'ng, investitsion-moliyaviy faoliyatdan olingan daromad va xarajatlar yig'indisini qo'shish orqali balansdagi (25096,9 ming so'm) foyda summasi aniqlanadi.

3. Sug'urta tashkilotlarida moliyaviy natijani shakllanishi

O'zbekiston Respublikasining 1998 yil 24 dekabrda "Investitsiya faoliyati to'g'risida"gi qayta tahrirdagi Qonunida investitsiyaga quyidagicha ta'rif berilgan: "investitsiya - iqtisodiy va boshqa faoliyat ob'ektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy ne'matlar hamda ularga doir huquqlar"⁶, sifatida ta'riflanadi.

YUqorida keltirilgan fikrlarni tahlil qilish orqali shunday xulosaga kelish mumkinki, "investitsiyalar" tushunchasi "kapital qo'yilmalar", "investitsiyalarning mulkiy shakli", "kapital", "kredit" va boshqa tushunchalarga qaraganda kengroq, "sig'imliroq" tushuncha hisoblanadi⁷. Kapital qo'yilmalar investitsiyalarning tarkibiy qismi hisoblanadi. SHuning bilan birgalikda investitsiyalarning tarkibida kapital qo'yilmalardan tashqari aylanma mablag' (vosita)lar ham mavjud. Demak, ko'rinib turibdiki, kapital qo'yilmalar tushunchasi aynan investitsiyalar tushunchasini anglatmaydi.⁸ Umumlashtirilgan bo'lsak, investitsiyalar bu faqat uzoq muddatli

⁶ O'zbekiston Respublikasining "Investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, 1998. 24 dekabr. //Soliqlar va bojxona xabarlari. 4-son, 1999. 3-b.

⁷ G'ozibekov D.G'. Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. T.: "Moliya" nashriyoti, 2003. 28-b.

⁸ Investitsii: Uchebnoe posobie /G.P. Podshivalenko, N.I. Laxmetkina, M.V. Makarova i dr. –M.: KNORUS, 2004. S.7. (Finansovaya akademiya pri Pravitelstve RF).

kapital qo'yilmalar bo'libgina qolmasdan, balki qisqa muddatli qo'yilmalarni ham o'z ichiga oladi. Demak, investitsiyalar - mulkchilikning barcha ko'rinishlaridagi moddiy va nomoddiy boyliklarni iqtisodiy-ijtimoiy daromad olish maqsadida muomalaga kiritishdir.

“CHet el investitsiyalari to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining 3-moddasiga ko'ra “chet el investorlari asosan daromad (foyda) olish maqsadida tadbirkorlik faoliyati va qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa turdagi faoliyat ob'ektlariga qo'shadigan barcha turdagi moddiy va nomoddiy boyliklar va ularga doir huquqlar, shu jumladan intellektual mulkka doir huquqlar, chet el investitsiyalaridan olingan har qanday daromad O'zbekiston Respublikasi hududida chet el investitsiyalari”⁹, deb e'tirof etiladi.

Sug'urta kompaniyalari asosiy faoliyati Bilan bir qatorda investsiya faoliyatini xam amalga oshirish imkoniyatiga egadir. Odatda, sug'urta kompaniyalarining sug'urtaviy xizmat ko'rsatish o'ziga xos xususiyatga ega ya'ni, mijoz dastlab sug'urtalovchiga sug'urta badalini shartnoma tuzilishi Bilan to'laydi. Sug'urta shartnomasi muddatining tugashi xizmat to'liq ko'rsatilganligini bildiradi. Demak, sug'urta kompaniyalarida moliya resurslarining xarakati xususiyatlari shunga olib boradiki, sug'urta kompaniyalari ixtiyorida shartnomani amal qilish mobaynida qo'shimcha daromad olish maqsadida investitsiyalash mumkin bo'lgan vaqtinchalik majburiyatdan xoli bo'lgan katta miqdorda vaqtincha bo'sh mablag'lar to'planadi. Sug'urtalovchilar bu mablag'larni qo'shimcha daromad olish maqsadida turli ob'ektlarga investitsiya qilishlari mumkin.

Sug'urta tashkilotlari tasarrufida kata miqdordagi moliyaviy resurslarni to'planishi, ularni iqtisodiyotni rivojlanishida muxim rol o'ynashini ko'rsatadi. Sug'urta qiluvchilar tomonidan moliya resurslarining to'planishi sug'urtani faol investitsion siyosat yo'li Bilan iqtisodiyotning asosiy omiliga aylantiradi. Boshqacha so'z Bilan aytganda, sug'urtalovchilar turli polis egalaridan olingan

⁹ O'zbekiston Respublikasining “CHet el investitsiyalari to'g'risida”gi Qonuni, 1998. 30 aprel. //Xalq so'zi. 1999. 12 yanvar. 7-son. 1-b.

passiv pul mablagʻlarni moliya bozorida xarakat qiluvchi aktiv kapitaliga aylantirishadi.

Sugʻurta kompaniyasi investitsion imkoniyatlarini quyidagi omillar belgilaydi:

- yigʻiladigan sugʻurta mukofotlari xajmi;
- sugʻurta portfeli xajmi;
- amalga oshirilayotgan sugʻurta xizmatining foydaliligi yoki zararliligi;
- sugʻurta rezervlarini shakllantirishga davlat tomonidan qoʻyiladigan talablar;
- tuzilgan sugʻurta shartnomalari muddati;
- oʻzlik mablagʻlari xajmi.

Sugʻurta kompaniyasining investitsion imkoniyatlari taxminan shunday deyarli shakllanib boradi. Investitsion imkoniyat asosiy qismi «Oʻzlik mablagʻlar»ga toʻgʻri keladi. Sugʻurta rezervi esa domiy ravishda sugʻurta qoplamalari toʻlanishiga qarab oʻzgarib turadi.

Sugʻurta kompaniyasining investitsion portfeli tizimi, uning moliyaviy barqarorligini taʼminlashi lozim va u odatda sugʻurta nazorati meʼyorlari bilan belgilanadi. Unda sugʻurta zaxiralarining vaqtinchalik boʻsh turgan mablagʻlarini joylashtirish tartibi belgilanadi.

Oʻzbekiston oʻz mustaqilligini qoʻlga kiritgandan soʻng, sugʻurta kompaniyalari boʻsh mablagʻlarini turli obʼektlarga investitsiya qilish imkoniyati tugʻildi. 1993 yilning 6 mayida qabul qilingan “Sugʻurta toʻgʻrisda”gi Qonunning 25-moddasida “Sugʻurta tashilotlari oʻz moliyaiy manbalarini boshqa yoʻl bilan foydalanishga xaqlidir”, deb koʻrsatilgan edi. Ammo 2002 yilning 5 apreldagi ikkinchi chaqiriq Oʻzbekiston Respublikasi Oliy majlisining VIII-sessiyasida qabul qilingan «Sugʻurta faoliyati toʻgʻrisida»gi Qonunning 6-moddasiga muvofiq “sugʻurtalovchilar sugʻurtani amalga oshirish bilan bevosita bogʻliq boʻlmagan tadbirkorlik faoliyati bilan shugʻullanishlari mumkin emas” deb belgilangan. Demak, sugʻurtalovchilarning investitsiya faoliyati qatʼiy cheklangan. SHuningdek, Ushbu qonunning yuqorida koʻrsatib oʻtilgan moddasida sugʻurtalovchilar maxsus vakolatli davlat organi belgilaydigan tartib va

shartlardagi investitsiya faoliyati bilan shug'ullanishlariga ruxsat berilgan. Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan 2006 yil 6 mayda tasdiqlangan, №1571 raqam Bilan davlat ro'yxatidan va 2006 yil 22 aprelda tasdiqlangan, №1565 raqami bilan davlat ro'yxatidan o'tgan buyruqlariga asosan, sug'urta kompaniyalari tomonidan sug'urta rezervlarini tashkil qilish va investitsiyalashning tartiblari belgilangandir.

Jumladan, unda respublika sug'urta kompaniyalarining sug'urta aktivlarini joylashtirish tartiblari, investitsiyalashning qonunchilikda belgilangan quyidagi asosiy talablarga javob berishi lozim:

1. Diversifikatsiya;
2. Qaytishliligi;
3. Likvidliligi;
4. Foydaliligi.¹⁰

Investitsion faoliyatning diversifikatsiyasi birinchi navbatda sug'urta kompaniyasi investitsion portfelining barqarorligini ko'zda tutadi. Ma'lumki, sug'urta kompaniyalari ularga o'z mablag'larini qo'yishi mumin bo'lgan investitsion loyixalar tshplami sarmoya bozorining rivojlanish darajasiga bog'liq. Xozirgi paytda sug'urtalovchilarning vaqtinchalik bo'sh turgan mablag'lari tijorat banklari depozitlariga, qimmatli qog'ozlarga joylashtirilishi, korxonalar va ko'chmas mulklarga investitsiya qilinishi mumkin. Investitsiya portfel tarkibi va tizimini tartibga solish odatda kiritilgan mablag'larning turlari bo'yicha minimum va maksimumni belgilash yo'llari orqali amalga oshiriladi. SHu Bilan birga, dunyoning etakchi kompaniyalarining tajribasiga ko'ra, kompaniya investitsion portfelining korxonalar va ko'chmas mulklar ustav fondiga investitsiyalari 15%, qimmatli qog'ozlarga investitsiyalari 25-60%, tijorat banklari depozitlariga mablag'lari 15-30%, investitsiyaning boshqa tutsrlariga 1-12% dan oshmaydigan miqdorlarda joylashtiradilar.

¹⁰ Prikaz Ministerstva Finansov Respubliki Uzbekistan, zaregistrovan №1565 ot 22.04.2006 «Ob utverjdenii polojeniya o poryadke opredeleniya predelno dopustimogo razmera obyazatelstv po otdelnim riskam, svokupnogo razmera obyazatelstv i normativov platejesposobnosti straxovshchikov»

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar mablag‘lar yalanishini to‘g‘ri tashil etish muxim ahamiyatga ega. Chunki, mablag‘lar aylanishi eng ma‘qul variantini topish pirovard natijada korxonalar faoliyatini foyda bilan yakunlashiga olib keladi.

Sug‘urta faoliyatida joriy natijalar sug‘urta badallari ko‘rinishida sug‘urta kompaniyalari xisob – raqamiga kelib tushgan pul mablag‘lari aylanishi xisobidan daromad kelish imkoniyati yuzaga keladi.

Ushbu daromadlar sug‘urta kompaniyalarini sug‘urta zaxiralarini shakllantirish orqali xarajatlar qismini qoplash va foyda olish manbai bo‘lib xizmat qiladi.

Sug‘urta tashkilotlarini investitsion faoliyati va uning mazmun-mohiyati

Sug‘urta faoliyatining joriy taxlil pul mablag‘lari tushumi orqali o‘ziga olyotgan majburiyatlar adektivligini belgilaydi.

Har qanday investitsion loyixani amalga oshirishda asosiy risk sifatida xizmatlar bozorida kuchli raqobatchining bo‘lishidir. Umuman olganda kompaniya uchun quyidagi turdagi risklar mavjud bo‘lib ular loyixani amaliyotga joriy etishda o‘z ta‘sir doiralarini o‘tkazishlari mumkin.

Siyosiy risklar –bu turdagi risklar davlatdagi siyosiy jarayon bilan bevosita bog‘liq bo‘lib o‘z ichiga quyidagilarni oladi;

- xarbiy xarakatlar natijasida faoliyat ko‘rsata olmaslik;
- kutilmagan xodisalarning ro‘y berishi natijasida vaqtinchalik faoliyatni yurita olmaslik.
- soliq qonunchiligida o‘zgarishlar.

O‘zbekiston Respublikasi siyosiy axvolning tinchligiga qaramasdan ko‘rinishdagi risklar davlatimizga chegaradosh bo‘lgan davlatlardagi notinch axvol sababli mavjud bo‘lib qoldi.

Risk darajasini kamaytirish tadbirlari.

- davlat organlari bilan kompaniya aksiyadorlari o‘rtasidagi aloqani mustaxkamlash.

- ishbilarmon muxitini yaratishuqiy risklar – bu risklar qonunchilik bazasining nomukammalligi, xujjatlarni to‘g‘ri tuzish, rasmiylashtirilmasligi bilan bevosita bog‘liq.

O‘zbekiston Respublikasida tadbirkorlik sub’ektlari uchun barcha qonunchilik bazasi mukammal ishlab chiqilganligiga qaramasdan bu turdagi riskni inobatga olmaslik mumkin emas. Buning asosiy sababi byurokratiyaning mavjudligi.

Ammo kompaniya faoliyatini Davlat qo‘llab quvvatlayotgani bu turdagi risk darajasini pasayishiga olib keladi.

Risk darajasini kamaytirish chora tadbirlari bo‘lib;

- xujjatlarni aniq shakllarini yuritish;
- xujjatlarni rasmiylashtirishda bu soxa mutaxasislarini jalb etish;
- yukori malakali yurist va tarjimonlar uchun qo‘yshimcha moliyaviy resurslarni ajratish.

Texnik risklar - bu turdagi risklar ishlarni amalga oshirishdagi qiyinchiliklar va texnik loyixaning mavjud emasligidan vujudga keladi.

Asbob uskunalarga tender e‘lon qilingandan boshlab, tovar etkazib beruvchining texnik xizmat ko‘rsatish bo‘yicha yuqori malakali mutaxasislar mavjudligiga xam inobatga olinadi. Bu sezilarli ravishda texnik risk darajasini kamaytirishga xizmat qilishi mumkin. Ishlab chiqarish riski – bu turdagi risk taklif etilayotgan xizmatning sifati pastligi, yuqori malakali mutaxasislarning mavjud emasligi bo‘lishi mumkin. SHuni ta’kidlash lozimki, kompaniya loyixasini amaliyotga joriy etish uchun etarli darajada yuqori malakali mutaxasislarga ega bo‘lsa, bu turdagi risk darajasini kamaytirishga xizmat qiladi.

Riskni kamaytirish darajasini bo‘yicha chora tadbirlari:

- Loyixani amalga oshirishda aniq qalendar rejalashtirish va boshqarishni yo‘lga qo‘yish;
- Taklif etilayotgan xizmatlar ustidan doimiy nazoratni o‘rnatish;
- YUqori malakali kadrlarni tayyorlab borish.

Ekologik risklar – bu turdagi risklar atrof muxitni ifloslanishi, atmosfera va suvga xar xil chiqindilarning chiqishi natijasida yuzaga keladi. Biz shug‘urlanayotgan soxa uchun bu turdagi risk darajasi ancha pastdir. Marketing riski – bu turdagi risklar bozorni yaxshi o‘rganilmaganligi, baxo siyosatining to‘g‘ri yuritilmaganligi marketing strategiyasini noto‘g‘ri ekanligi bilan bog‘liq.

Risk darajasini kamaytirish;

- Kuchli marketing xizmatini joriy etish;
- Marketing strategiyasini ishlab chiqish;
- Marketing tadqiqotlarini o‘tkazish;
- Egiluvchan tarif siyosatini ishlab chiqish.

Moliyaviy risklar – bu turdagi risklar moliyaviy natijalarini yo‘qotilgan, istemolchining to‘lovga layoqatsizligidan, talabning qatiyemasligidan, raqobatchilar tomonidan narxni kamaytirishlar, oborot mabag‘larining etishmasligini kelib chiqishni mumkin.

Riskni darajasini kamaytirish chora-tadbirlari.

- Istemolchilar talabini o‘rganish;
- Sifat ustida to‘liq nazoratni o‘rnatish;
- Investitsion va kredit resurslarini yangi yo‘nalishlarini aniqlash bo‘yicha chora-tadbirlarni ko‘rish;
- Investitsion – moliyaviy strategiyani ishlab chiqarish.

Tabiiy risklar – bu turdagi risklar tabiatda xar xil baxtsiz xodisalarning ro‘y berishi, er qimirlashi, suv toshishi sel kelishi, yong‘in chiqishi, epidemiya tarqalishi bilan bog‘liqdir.

O‘zbekiston Respublikasining 1998 yil 24 dekabrda qabul qilingan «Investitsiya faoliyati to‘g‘risida»gi qonunida investitsiya faoliyati xamda investitsiya faoliyati bilan shug‘ullanish tartiblari ko‘rsatib o‘tilgan. Ushbu qonunning 4-moddasida investitsiyalarni amalga oshirish shakllari xaqida to‘xtalib

o‘tilgan, ya’ni investorlar investitsiyalarni quyidagi yo‘llar bilan amalga oshirishlari mumkin:

- yuridik shaxs tuzish yoi ularning ustav jamg‘armalarida (kapitallarida) ulushli ishtirok etish, jumladan mol-mulkni yoki aksiyalarni olish;

- qimmatli qog‘ozlar, shu jumladan O‘zbekiston Respublikasi rezidentlari tomonidan emissiya qilingan qarz majburiyatlarini olish;

- konsessiyalari, shu jumladan tabiiy resurslarni qidirish, ishlab chiqish, qazib olish yoki ulardan foydalanishga bo‘lgan konsessiyalarni olish;

- mulk xuquqini, shu jumladan ular joylashgan er uchastkalari bilan birgalikda savdo va xizmat ko‘rsatish soxalari ob‘ektlariga, turar joylarga mulk xuquqini, shuningdek erga xamda boshqa tabiiy resurslarga egalik qilish va ulardan foydalanish xuquqini qonun xujjatlariga muvofiq olish.

Investorlar investitsiyalarni qonun xujjatlariga zid bo‘lmagan boshqa shakllarda xam amalga oshirishlari mumkin.

Investor investitsiyalash maqsadi, yo‘nalishi, turi va xajmini mustaqil ravishda belgilaydi, buni amalga oshirish uchun shartnoma asosida, qoida tariqasida, tanlov savdosini o‘tkazish yo‘li bilan yuridik va jismoniy shaxslarni investitsiya faoliyati ishtirokchilari sifatida jalb etadi.

Agar qonun xujjatlarida boshqacha tartib belgilanmagan bo‘lsa, investor, o‘ziga zarur bo‘lgan mol-mulkni yuridik va jismoniy shaxslardan o‘zaro kelishuv asosida belgilanadigan shartlarda xajmi va nomenlaturasini cheklamagan tarzda olishga xaqli.

Investor qonun xujjatlarida nazarda tutilgan boshqa xuquqlarga xam ega bo‘lishi mumkin.

Qonunning 14-moddasiga asosan investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish quyidagi yo‘llar bilan amalga oshiriladi:

- investitsiya faoliyatining qonunchili negizi takomillashtirish;

- soliq to‘lovchilar va soliq solish ob‘ektlarini, soliq stavkalari va ularga doir imtiyozlarni tabaqalashtiruvchi soliq tizimini qo‘llash;

- asosiy fondlarni jadal amortizatsiya qilish;

- normalar, qoidalar va standartlarni belgilash;
- monopoliyaga qarshi choralarni qo'llash;
- kredit siyosati va narx belgilash siyosatini o'tkazish;
- erga va boshqa tabiiy resurslarga egalik qilish va ulardan foydalanish shartlarini belgilash;
- investitsiya loyixalarini ekspertiza qilish mexanizmlarini belgilash;
- O'zbekiston Respublikasining Investitsiya dasturiga kiritilgan investitsiya loyixalarining amalga oshirilishi monitoringini yuritish;
- investitsiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa shakllarda xam amalga oshiriladi.

2002 yilning 5 aprelidagi Ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining VIII-sessiyasida qabul qilingan "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi qonunning 6-moddasida - sug'urtalovchilar maxsus vakolatli davlat organi belgilaydigan tartib va shartlarda investitsiya faoliyati bilan shug'ullanishlariga ruxsat berilgan.

O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tomonidan 2000 yilning 28 iyunida 66-sonli buyruq bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi xududida sug'urta tashkilotlarining zaxiralarini joylashtirish to'g'risidagi vaqtinchalik nizomi"ni 952-raqam bilan davlat ro'yxatiga olingan edi. Ushbu nizom 2000 yilning 5 avgustidan yuridik kuchga kiritilgan bo'lib 2005 yil 31 deabrgacha amal qildi.

Bu nizomning o'z kuchini yo'qotish Moliya Vazirligi tomonidan zamon talablariga javob beradigan, rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqqan xolda yangi nizomni ishlab chiqilishini talab etdi. 2006 yilda sug'urta kompaniyalarining o'z rezervlarini tashkil etish va investitsiyalash, kompaniyalarning tshlov qobiliyatini aniqlash bo'yicha ikkita nizom qabul qilindi:

- O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tomonidan tasdiqlangan, 2006 yil 22 aprelida №1565-raqam bilan davlat ro'yxatidan o'tgan "Aloxida sug'urta tavakkalchiliklari bo'yicha majburiyatlar, jami majburiyatlarning yo'l qo'yiladigan eng ko'p xajmini va sug'urtalovchilarning to'lov qobiliyati me'yorlarini aniqlash tartibi to'g'risida nizom", 2006 yil 2 maydan kuchga kirgan;

- O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tomonidan tasdiqlangan, 2006 yil 6 mayda №1571-raqam bilan davlat ro'yxatidan o'tgan "Sug'urtalovchilar tomonidan sug'urta zaxiralarini shakllantirish xamda joylashtirish tartibi va shartlari to'g'risida nizom", 2006 yil 16 maydan kuchga kirgan.

Ushbu nizomda sug'urta tashkilotlarining investitsiya faoliyati davlat tomonidan tartibga solingan. Jumladan, unda Respublika iqtisodiyotida ustav va sug'urta mablag'lari qismini investitsiyalash qonunchilik yo'li bilan belgilanishi va quyidagi asosiy talablarga javob berishi lozimligi ko'rsatib o'tilgan.

O'zbekiston Respublikasi sug'urta kompaniyalari yuqoridagi №1565 nizomga o'z mablag'larini diversifikatsiya, qaytuvchanlik. Foydalilik va likvidlilik prinsiplari asosida joylashtiradilar.

2006 iyil 22 aprelda qabul qilingan №1565 nizom sug'urta kompaniyalari tomonidan olinishi mumkin bo'lgan majburiyatlarining chegaralari, sug'urtalovchilarning to'lov qobiliyati masalalarini o'z ichiga qamrab olgan. Ushbu nizomda keltirilgan ayrim muxim masalalarga to'xtalib o'tish maqsadga muvofiq xisoblanadi.

Nizomga ko'ra aloxida sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urtalovchi majburiyatlarining yo'l qo'yiladigan eng ko'p xajmi o'z mablag'lari va sug'urta zaxiralarining 10%dan oshmasligi lozim. Sug'urtalovchi ushbu me'yordan ortiq majburiyatni, qabul qilingan majburiyat bo'yicha ortiqcha tavakkalchilikni mazur Nizomga muvofiq ravishda qayta sug'urtalangan xolda qabul qilishi mumkin. Aloxida tavakkalchilik bo'yicha sug'urtalovchining majburiyatlari to'langan sug'urta muofotiga proporsional tarzda aniqlanadi, agarda sug'urta shartnomasida aloxida tavakkalchiliklar bo'yicha sug'urtalovchining majburiyatlari xajmi ko'rsatilmagan bo'lgan taqdirda.

Mazkur Nizom maqsadida sug'urtalovchining jami majburiyatlari deganda biz, 5 ta eng katta tavakkalchiliklar bo'yicha sug'urtalovchi majburiyatlarining eng ko'p xajmi tushiniladi. Umumiy sug'urta tarmog'ida sug'urtalovchining jami majburiyatlari xajmi o'zlik mablag'lari miqdorining ikki barobaridan oshmasligi shart.

5. Investitsion faoliyatda mavjud risklar haqida tushuncha va unga noqulay omillarning ta'siri

Sug'urtalovchining to'lov qobiliyatini aniqlash uchun oxirgi xisob sanasiga sug'urtalovchining balans ma'lumotlari, shuningdek, xisob-kitob asosida aniqlanadigan ma'lumotlardan foydalaniladi. Sug'urtalovchining to'lov qobiliyati ko'rsatkichi mazkur Nizom asosida o'rnatilgan sug'urtalovchi tomonidan qabul qilingan majburiyatlar va likvidligi xisobiga olingan aktivlar o'rtasidagi nisbat me'yorlarining bajarilishi xisoblanadi. To'lov qobiliyatini sug'urta faoliyati xajmlariga muvofiq ravishda ta'minlash uchun sug'urtalovchilar yo'l qo'yiladigan aktivlarning xaqiqiy xajmi darajasini belgilangan tartibda muvofiqlashtirib borishi zarur.

Respublika sug'urta kompaniyalarida sug'urta zaxiralarni shakllantirish O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligi tomonidan tasdiqlangan, 2006 yil 6 mayda №1571-raqam bilan davlat ro'yxatidan o'tgan « Sug'urtalovchilar tomonidan sug'urta zaxiralarini shakllantirish xamda joylashtirish tartibi va shartlari to'g'risida nizomi»ga asosan amalga oshiriladi.

Sug'urta zaxiralarining shakllanishi bo'yicha quyidagi qonun-qoidalar mavjud:

- xamma zaxiralar maxsus xisob-kitoblar asosida shakllanadi;
- zaxiralar sug'urta olib borayotgan valyutada shakllanadi;
- sug'urta zaxiralari xar bir aniq to'lash muddatiga shakllanadi;
- zaxiralar faqat sug'urta shartnomasi bo'yicha emas, qayta

sug'urtalashda qabul qilingan shartnomalar bo'yicha xam shakllanishi mumkin.

Sug'urtalovchilar o'ziga qabul qilgan sug'urta majburiyatlarini bajarish uchun yig'ilgan sug'urta mukofotlaridan kelgusida sug'urta to'lovlari uchun barcha sug'urta turlari bo'yicha kerakli sug'urta zaxiralarini shakllantirishadi. Sug'urta zaxiralari sug'urtalovchining sug'urtalovchilar bilan tuzgan sug'urta shartnomalari bo'yicha shu vaqtdagi bajarilmagan majburiyatlarining xajmini ko'rsatib turadi.

Xorij mamlakatlarida qabul qilingan sug'urta zaxiralarining shakllanishi texnikasiga ko'ra, sug'urta qiluvchi bo'yniga olgan xar bir majburiyat turi

sug'urta zaxirasiga mos keladigan turi bilan qoplanadi. Xayot sug'urtasi bo'yicha amaldagi shartnomalar sharoitiga bog'liq xolda matematik zaxiralar, yillik renta zaxiralari, fond zaxiralari va ishtirok etish zaxiralari shakllanadi. Sug'urtaning boshqa turlari bo'yicha -mukofot zaxiralari va zarar zaxiralari shakllanadi. Sug'urta zaxiralari xajmi amaldagi shartnoma bo'yicha to'lanishi kerak bo'lgan summani butun xolda qoplashi zarur. SHuning uchun ularning xajmini aniqlash uchun sug'urta qiluvchining operatsiyalarini chuqur taxlili va matematik xisob kitoblar zarur.

Texnik mablag'lar sug'urta qiluvchi tomonidan aloxida sug'urta shartnomasi va butun sug'urta portfeli bo'yicha bir muddatga xisob-kitob qilingan sug'urta to'lovlari bo'yicha moliyaviy majburiyatlarni bajarish kerak bo'lgan mablag'lar yig'indisi. Ular sug'urta zaxiralarining qismi bo'lib xayot sug'urtasidan tashqari sug'urta turlari buyicha xisob-kitob qilinadi.

4-MAVZU: O'ZBEKISTONDA SUG'URTA XIZMATLARI BOZORINING INNOVATSION FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI

REJA

1. O'zbekistonda sug'urta xizmatlari bozorining innovatsion faoliyatida kuzatilayotgan muammo va kamchiliklar
2. O'zbekistonda sug'urta xizmatlari bozorining innovatsion faoliyatini takomillashtirish mexanizmi

1. O'zbekistonda sug'urta xizmatlari bozorining innovatsion faoliyatida kuzatilayotgan muammo va kamchiliklar

Sug'urta risklarining nafaqat tabiiy hodisalarning fors-major holatlari, balki mamlakatning ilmiy-texnik va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi tendentsiyalarda ham kuzatilishi natijasida mamlakatimizda sug'urta xizmatlari ko'lamini muntazam ortib bormoqda. Mazkur soha insoniyatning turli sharoitlarda moddiy farovonligini mustahkamlashga katta hissa qo'shadi. Milliy sug'urta bozorining jadal rivojlanishini ta'minlash, sug'urta xizmatlarining yangi turlarini joriy etish, iste'molchilarning sug'urta bozoriga bo'lgan ishonchini oshirish maqsadida yangi innovatsion sug'urta mahsulotlarini joriy etish va talab yuqori bo'lgan an'anaviy mahsulotlarni rivojlantirish orqali ko'rsatilayotgan sug'urta xizmatlari hajmini, turlarini kengaytirish va sifatini oshirish borasida samarali faoliyat olib borilmoqda¹¹. Raqobatbardoshlikni oshirish, potensial mijozlarni jalb qilish maqsadida mahalliy sug'urta kompaniyalari turli innovatsiyalarni joriy qilgan holda bozor faoliyatini takomillashtirish bo'yicha muayyan tadbirlarni qo'llamoqd.

1. Sug'urta mahsuloti sug'urta shartnomasini tuzishda sug'urtalanuvchiga ko'rsatiladigan asosiy va yordamchi xizmatlar to'plami bilan belgilanadi. Sug'urtadagi mahsulot innovatsiyasining predmeti asosiy sug'urta xizmati bo'lib,

¹¹Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 2 августдаги ПҚ-4412-сонли “Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва унинг жадал ривожланишини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори.

yordamchi xizmatlarning o'zgarishi texnologik yangilik bilan bog'liq bo'ladi. Yangi sug'urta mahsulotlarini yaratishga yo'naltirilgan sug'urta faoliyatining innovatsion rivojlanishini har tomonlama ko'rib chiqish mumkin. Bir tomondan, sug'urta kompaniyasi xorijiy va mahalliy amaliyot uchun mutlaqo yangi sug'urta mahsulotini yaratish bo'yicha choralarni ko'rmoqda. Boshqa tomondan, sug'urtalovchi yangi sifatlarni berish orqali bozorda avvaldan foydalaniladigan sug'urta mahsulotini takomillashtiradi. Uchinchidan, sug'urta kompaniyasi ushbu sug'urta bozorida noma'lum bo'lgan mahsulotni qarzga oladi va uni ushbu bozor uchun yangilik sifatida targ'ib qiladi. Mamlakat sug'urta bozorida aksariyat hollarda yangi sug'urta mahsuloti jamiyatning o'sib borayotgan ehtiyojlarini qondirish uchun zarur bo'lgan yangi sifatlarga ega bo'lgan eski mahsulotning modifikatsiyasi hisoblanadi.

Kompaniyaning tashkiliy va boshqaruv faoliyati samaradorligini oshirishga qaratilgan yangiliklar sug'urta faoliyatini tashkil etishning yangi usullaridan foydalanish, yangi tashkiliy tuzilmani joriy etish bilan bog'liq bo'ladi. Sug'urta kompaniyasida kompaniyaning turli bo'linmalarida innovatsiyalarni joriy etish zarurligini tahlil qilish va innovatsion loyihalarning amalga oshirilishini nazorat qilishni amalga oshiradigan, kompaniya xodimlari o'rtasida yuzaga keladigan yangi g'oyalar to'g'risida ma'lumotlarni yig'adigan maxsus bo'linmani tashkil qilish kerak. Bu yangi g'oyalarni yaratish va samarali innovatsion jarayonlarni amalga oshirishda kompaniyaning intellektual salohiyati hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Tashkilotning tashqi muhit bilan aloqador yangiliklarni yaratishi natijasida turli maqsadlarga erishiladi. Ushbu maqsadlardan biri iqtisodiy jarayon ishtirokchilari, xususan banklar bilan yangi ittifoqlarni yaratishdir. Mazkur turdosh tarmoq kompaniyalarining integratsiyasi o'zaro aloqalarning eng istiqbolli yo'nalishi hisoblanadi va samarali rivojlanishni ta'minlaydi. Bunday ittifoqning afzalliklari qatoriga sug'urta xizmatlarini sotish kanallarini kengaytirish kiradi, bu uyushmaga a'zo bo'lgan bank vakolatxonalari orqali sug'urta mahsulotlarini sotishni tashkil etish yo'li bilan amalga oshiriladi.

2. Sug'urta faoliyatini innovatsion rivojlantirish tamoyillariga javob beradigan, ammo korporativ innovatsion strategiya darajasiga chiqmagan barcha yangi g'oyalar, shubhasiz, sug'urta kompaniyasi rahbariyati tomonidan rag'batlantirilishi kerak. Yangilik kompaniyada qo'llanilishi yoki qo'llanilmasligidan qat'iy nazar rahbariyat yangilikni ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirok etgan xodimlarni mukofotlashi kerak. Buning uchun nafaqat innovatsion strategiyani amalga oshirishga, balki kompaniyaning asosiy faoliyat jarayonlarini optimallashtirishga qaratilgan yangi g'oyalarning hisobini yuritish tizimini ishlab chiqish lozim. Biz yangi g'oyalarni yozib olishning avtomatlashtirilgan korporativ tizimini ishlab chiqishni taklif qilamiz. O'z saytining yoki umuman kompaniyaning ish jarayonlarini yaxshilashni istagan sug'urta kompaniyasining har bir xodimi o'zining g'oyalarni taqdim etishi va o'z kompaniyasining manfaatdor tuzilmalari vakillari bilan muhokama qilish imkoniyatiga ega bo'lishi shart. Xodimlar nafaqat o'z faoliyatini, balki kompaniya faoliyatini ham optimallashtirish bo'yicha g'oyalarni shakllantirishi uchun har bir xodimga kompaniyaning innovatsion rivojlanish strategiyasini bayon qilish va uning maqsad-vazifalarini tushuntirish ishlarini olib borish kerak. Yangi g'oyalarni yozib olishning avtomatlashtirilgan tizimining bir qismi sifatida biz sug'urta kompaniyasida yangi g'oyalarni balli baholash tizimini joriy etishni taklif qilamiz, ya'ni:

1 ball – g'oya xodimning ish sifatini oshirishga qaratilgani uchun;

2 ball – g'oya kompaniya bo'limi ish unumdorligini oshirishga qaratilgani uchun;

3 ball – g'oya sug'urta kompaniyasining ma'lum bir sohasi uchun mas'ul bo'lgan butun bo'lim ishini yaxshilashga qaratilgani uchun;

4 ball – g'oya kompaniya strategiyasining maqsadlarini qondirishga, uni amalga oshirish tashkilot oldiga qo'yilgan strategik vazifalarni hal qilishga yordam berishga qaratilgani uchun;

5 ball – g'oya sug'urta kompaniyasini rivojlantirish, sug'urta xizmatlarini taqdim etishning yangi yo'nalishlarini ochish uchun yangi imkoniyatlarni ochgani uchun.

Xodim tomonidan berilgan yangi g'oyaning balliga qarab g'oya muallifi belgilangan miqdordagi moddiy mukofotni olishi yoki tezkor murojaat qilgan istiqbolli xodimlar ro'yxatiga kiritilishi kerak. Yuqorida tavsiflangan Loyiha qo'mitasi yangi g'oyalarni tahlil qilish va baholash uchun faoliyat ko'rsatishi kerak. Bularning barchasi pirovard natijada sug'urta kompaniyasining intellektual salohiyatidan maksimal darajada foydalanishni ta'minlaydigan innovatsion jarayonlarni amalga oshirish bo'yicha yuqori sifatli ishlarni amalga oshirishga imkon beradi.

Innovatsion rivojlanish strategiyasini tanlashda sug'urta kompaniyasining uzoq muddatli raqobatbardosh ustunliklarini ta'minlaydigan bozor pozitsiyalarini izlash va mustahkamlashga asoslanish kerak. Bunga mijozlarga taklif qilinadigan yangi sug'urta mahsulotlari sifatidagi etakchi mavqeni saqlab qolish orqali erishish mumkin, bu sug'urta bozorida o'xshashi bo'lmasligi yoki sug'urtalanuvchi va potentsial sug'urtalanuvchilar uchun jozibali xususiyatlarga ega bo'lishni talab qiladi. Sug'urta kompaniyasining raqobatbardosh ustunliklariga erishishi uchun yuqori malakali novator mutaxassislarining mavjudligini, mijozlar ayrim guruhlarining sug'urta manfaatlari xususiyatlarini bilishini, sug'urta bozorida ishbilarmonlik obro'sini, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishni va sug'urta kompaniyasining resurslarni boshqarishning samarali tizimini ta'minlash lozim.

3. Tanlangan innovatsion rivojlanish strategiyasiga, shuningdek uning hajmiga qarab sug'urta kompaniyasi innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun turli xil investitsiya manbalarini jalb qilishi mumkin. Sug'urta bozori uchun nisbatan yangi bo'lgan va innovatsion strategiya maqsadlariga ega bo'lmagan kichik sug'urta kompaniyalari uchun venchur kapitalni moliyalashtirish investitsiya sifatida qaralishi kerak. Sug'urta mukofotlari katta bo'lgan o'rta va yirik sug'urta kompaniyalari investitsiya manbai sifatida o'z

mablag'laridan foydalanishlari mumkin. Va nihoyat, investitsiyalarni jalb qilish sohasida yirik sug'urta kompaniyasining rivojlanish cho'qqisi fond birjasida sug'urta kompaniyasi aktsiyalarining IPO birlamchi joylashtirilishini amalga oshirish orqali xususiy kapitalni jalb qilish hisoblanadi.

Butun dunyoda venchur kapitali innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish uchun sarmoyalarni jalb qilishning eng samarali manbalaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, venchur kapitali qo'yilmalarining maqsadi investitsiya qilingan mablag'lardan tezda dividendlar olish emas, balki tanlangan sug'urta kompaniyasiga innovatsion rivojlanish jarayonini boshlash imkoniyatini berishdir, bu esa pirovard natijada venchur kompaniyaga kiritilgan sarmoyalardan katta foyda olinishini ta'minlaydi. Investitsiya mablag'laridan kelib chiqadigan zararni kamaytirish uchun venchur kapital fondlari innovatsion loyihani va tanlangan sug'urta kompaniyasi faoliyatini har tomonlama tahlil qiladi. Agar sug'urta kompaniyasi innovatsion rivojlanish uchun venchur kapital mablag'larini jalb qilishdan manfaatdor bo'lsa, kompaniya ularning asosiy xususiyatlarini baholash va bir qator shartlarning bajarilishini tekshirishi kerak: kompaniya texnik, tijorat va marketing ko'nikmalariga ega bo'lishi, sug'urta bozorida o'zini ijobiy ko'rsatishi, innovatsion loyiha muhim va inkor etilmaydigan raqobatbardosh ustunliklarga ega bo'lishi kerak.

Venchur kapitalini jalb qilishning quyidagi foydali jihatlarini keltirish mumkin: garov ta'minotiga ehtiyoj bo'lmaydi; jalb qilingan mablag' uchun foizlarni to'lashga hojat qolmaydi; risklar diversifikatsiya qilinadi. Korxonalar mablag'lariga venchur kapitalini kiritishning kamchilik tomonlari esa ba'zi boshqaruv funktsiyalarining inkor etilishi; venchur fondlari vakillarining kompaniyaning direktorlar kengashiga kiritilishi; kompaniya mablag'larining sarflanishi ustidan tashqi nazoratning yuzaga kelishi bo'lishi mumkin.

Sug'urtalovchining asosiy faoliyati natijasida olingan innovatsion loyihalarni moliyalashtirish manbai sifatida pul mablag'larini jalb qilish imkoniyatini hisobga olgan holda shuni ta'kidlash kerakki, sug'urta kompaniyasi faoliyatining muhim sharti bu sug'urta summalarini to'lash va zararni qoplashga

mo'ljallangan sug'urta fondlarini shakllantirishdir. Sug'urta fondning boshqa jamg'arma fondlaridan ajralib turadigan asosiy xususiyati shundaki, sug'urta fondi xarajatlari qat'iy ravishda maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, yuqorida keltirilgan maqsadlarni amalga oshirishni nazarda tutadi. Sug'urta kompaniyasida innovatsion loyihalarni moliyalashtirish manbai sifatida sug'urta hodisasi sodir bo'lishiga olib kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarning oldini olish bo'yicha tadbirlarni moliyalashtirishga mo'ljallangan zaxira mablag'laridan foydalaniladi. Sug'urta kompaniyasi shakllangan sug'urta zaxiralaridan faqat o'z maqsadlari uchun foydalanish huquqiga ega. Shu munosabat bilan, sug'urta kompaniyasining innovatsion loyihalarini moliyalashtirish uchun sug'urta zaxiralaridan foydalanish qiyin bo'lib tuyuladi. Shuni ta'kidlash kerakki, sug'urtalovchilar sug'urta mukofotlaridan olingan mablag'lardan tashqari, o'z ixtiyorida o'z mablag'lariga ham ega bo'ladi. Sug'urta kompaniyalarining o'z mablag'lariga ustav kapitali, zaxira kapitali, qo'shimcha kapital va taqsimlanmagan foyda kiradi. Sug'urta kompaniyasining aksiyadorlariga dividendlar to'lashi va xodimlarga oylik ish haqi hisoblashidan tashqari foyda hisobiga hosil bo'lgan sug'urta kompaniyasining taqsimlanmagan foydasi kompaniyaning o'z mablag'lariga tegishli bo'lib, u kompaniya rahbariyatining qaroriga binoan ishlatilishi mumkin. Kompaniya rahbariyati taqsimlanmagan foydani kompaniyaning kelgusi rivojlanishiga ustuvor yo'nalish sifatida, shuningdek uzoq muddatli yuqori daromadli investitsiya turlariga sarflashi maqsadga muvofiq bo'ladi. Shunday qilib, amaldagi qonunchilik hujjatlariga muvofiq, innovatsiyalarni moliyalashtirish ichki pul mablag'lari hisobidan amalga oshiriladi.

Hozirda ko'plab yirik kompaniyalar IPO, ya'ni o'z aksiyalarini fond birjalarida dastlabki joylashtirishni rejalashtirmoqdalar. Mamlakatda sug'urtalovchilarning kapitallashuvini oshirish va kelajakda innovatsion rivojlanishni moliyalashtirish uchun qo'shimcha mablag'larni olish maqsadida IPO o'tkazilishi mumkin. IPO kompaniyadan etarli kapitallashuvga, xalqaro agentliklarning ijobiy reyting bahosiga ega bo'lishni, shuningdek xalqaro moliyaviy hisobot talablariga muvofiq kompaniya hisobotlarining shaffof

bo'lishini talab qiladi. Mahalliy sug'urta kompaniyalari aktsiyadorlari o'z aktsiyalarini fond birjasida ikki asosiy sababga ko'ra joylashtiradi, birinchidan, O'zbekistonning sug'urta sohasiga xorijiy investorlar tomonidan etarlicha qiziqish borligi, ikkinchidan, fond bozorlarida sug'urta kompaniyalari qimmatli qog'ozlarining etishmasligi. Sug'urta kompaniyasi ushbu aktsiyalardan olingan daromadlarni innovatsion loyihalarni moliyalashtirishga, shuningdek chakana biznes va boshqa sug'urta kompaniyalarining aktsiyalarini sotib olishga yo'naltirishi kerak.

4. Sug'urta kompaniyasi ba'zi innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun ichki muhit resurslarining etarli miqdori va sifatiga ega bo'lmasligi mumkin. O'zbekiston sug'urta bozoridagi vaziyatni tahlil qilish asosida shunday xulosaga kelish mumkinki, sug'urta kompaniyalarining aksariyati axborot texnologiyalari sohasida mustaqil ravishda innovatsion faoliyat olib borishga tayyor emas. Shu munosabat bilan, axborot texnologiyalari nuqtai nazaridan innovatsion strategiyani o'z vaqtida va muvaffaqiyatli amalga oshirish, yangi axborot texnologiyalarini ishlab chiqish, amaliyotga tatbiq etish va amalga oshirishga qaratilgan turdosh tashkilotlarning xizmatlarini jalb qilish to'g'risida qaror qabul qilishi kerak.

Sug'urta kompaniyasining yagona axborot tizimini yaratishning innovatsion jarayoni sifatida sug'urta faoliyati bilan bog'liq kundalik ma'lumotlarni nafaqat o'z vaqtida qayta ishlashga, balki kompaniya faoliyatini takomillashtirish uchun belgilangan innovatsion strategiyaning maqsadlarini bajarish, innovatsion jarayonlarni boshqarish tizimida autsorsing o'tkazish zarur hisoblanadi. Sug'urta kompaniyasida innovatsion axborot texnologiyalari echimlarini yaratish murakkab, xarajat talab qiladigan, ammo zarur va juda muhim jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon sug'urta bozoriga katta foyda olib kelishi uchun strategik va taktik maqsadlarni to'g'ri belgilash, shuningdek harakatlarni puxta rejalashtirish va natijani doimiy ravishda kuzatib borish zarur. Axborot texnologiyalari sohasida innovatsion qarorlarni qabul qilish sohasidagi strategik maqsadlarni boshqarishni takomillashtirish, rivojlanish dinamikasini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va natijada sug'urta kompaniyasining rentabelligini oshirish, raqobatbardoshligini

kuchaytirish hamda so'nggi axborot ishlanmalaridan foydalanish lozim. Asosiy taktik maqsadlarga quyidagilar kiritiladi: axborot texnologiyalari sohasida sug'urtalovchini sug'urtani rivojlantirish jarayoni bilan bog'liq bo'lmagan kundalik ishdan ozod qilish, doimiy mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, yangi xaridorlarni topish jarayonini tezlashtirish, shuningdek yangi mahsulotning muvaffaqiyatini baholash hamda yangi savdo kanalini yaratish.

Tahlillarning ko'rsatishicha, aksariyat hollarda mahalliy sug'urta bozori uchun chet elda ishlab chiqilgan va foydalaniladigan tayyor dasturiy mahsulotlardan foydalanish etarlicha samara keltirmaydi. Mamlakat sug'urta kompaniyalari faoliyatini axborot bilan ta'minlash hozirgi paytda asosan mahalliy dasturiy ta'minot asosida amalga oshiriladi. Sug'urta kompaniyasi tashqi muhitning o'zgaruvchan sharoitlariga doimo moslashib borishi va kompaniyaning raqobatbardoshligini oshirish uchun faoliyatni axborot bilan ta'minlashning qo'shimcha tarkibiy qismlarini ishlab chiqishni ta'minlashi kerak. Bizning fikrimizcha, sug'urta faoliyatini innovatsion rivojlantirish usuli sifatida outsorsing tizimi sug'urta kompaniyasining rivojlanishining quyidagi asosiy maqsadlariga erishish uchun ishlatilishi kerak:

yangi texnologiyalarni joriy etish orqali mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish;

yangi mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqish vaqtini qisqartirish, shuningdek ularni mijozlar ehtiyojlariga moslashtirish;

sug'urta kompaniyasining byudjet jarayonini samarali boshqarish tizimini yaratish;

xalqaro standartlarga javob beradigan yangi moliyaviy tizimni joriy etish;
mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish tizimini yaratish (CRM tizimi).

5. O'zbekistonda sug'urta xizmatlari bozorini innovatsion takomillashtirish, aholining xizmatlardan foydalanish ko'lamini kengaytirish, sug'urta polislarini yuritish tizimini soddalashtirish maqsadida 2020 yil 14 dekabrda Vazirlar Mahkamasining "Elektron turdagi sug'urta xizmatlari ko'rsatish tartibini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qarori qabul

qilindi. “E-polis” - bu sug’urta polisining internetdan sotib olingan va elektron shaklda muomalaga chiqarilgan ko’rinishi hisoblanadi. Qarorga asosan, “E-polis” dastlabki bosqichda transport vositalari egalarining uchinchi shaxs oldidagi fuqarolik javobgarligi majburiy sug’urtasi doirasida amal qiladi va uni 2021 yil 1 martdan sotib olish mumkin bo’ldi.

“E-polis” quyidagi afzalliklarga ega¹²:

1. Birinchi navbatda vaqt va mablag’ iqtisod qilinadi. Mazkur sug’urta polisini sotib olish uchun faqatgina internetga ulanishning o’zi kifoya, sug’urta kompaniyasiga borish talab etilmaydi, shuningdek, onlayn to’lov qilish imkoniyati ham mavjud. Bundan tashqari, polisning xarajatlari amaldagi sug’urta turlariga nisbatan birmuncha arzon bo’lishi kutilmoqda.

2. Elektron hujjatni, ya’ni polisni yo’qotib qo’yish xavotirli emas. Polis rasmiylashtirilgandan so’ng, “E-polis”ni sug’urta qildiruvchi istagan paytda o’zining mobil qurilmasiga qaytadan yuklab olishi yoki tekshirishi mumkin. Buning uchun SMS-xabarnoma yuborilgan raqam yoki elektron pochta manzilini ko’rsatish kifoya.

3. “E-polis”ni rasmiylashtirishda firibgarlikka uchrash ehtimoli minimal darajada bo’ladi (qog’oz shaklidagi polis sotib olishda sug’urta agenti tomonidan aldanish ehtimoli mavjud).

4. Faqatgina bir nechta yoki deyarli bitta sug’urta kompaniyasining ofisi mavjud bo’lgan olis hududlardagi fuqarolar uchun eng afzal sug’urta kompaniyasini tanlash va aynan o’zi xohlagan kompaniya bilan sug’urta agentlari ishtirokisiz to’g’ridan-to’g’ri shartnoma tuzish imkoniyati yuzaga keladi.

5. Sug’urta mukofoti tizimda yaratilgan elektron kalkulyatsiya taqdim etilgan ma’lumotnoma asosida avtomatik hisoblanadi.

Shu bilan birga, sug’urta kompaniyalarining ham xodimlarga ish haqi to’lash hamda agentlarga vositachilik haqlari bo’yicha xarajatlari sezilarli darajada pasayadi. Shunday ekan, mazkur tizimni sug’urtaning ixtiyoriy turlari doirasida

¹² Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Электрон турдаги суғурта хизматлари кўрсатиш тартибини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори. 2020 йил 14 декабр

qo'llash ham samarali natijalarni beradi, ya'ni sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati takomillashishi, jumladan, sug'urtalash ko'lami kengayishi, sug'urtalash jarayoni soddalashishi, ish yuritish xarajatlari tejalishiga erishiladi.

6. Darhaqiqat, sug'urtalovchilarning xarajatlar yukining kamayishi so'zsiz uning moliyaviy natijalarida o'z aksini topadi. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida ular nafaqat mijozlarga har tomonlama qo'l keladigan va qiziqishini oshiradigan, balki o'zining moliyaviy holatini mustahkamlaydigan va raqobatbardoshligini oshiradigan innovatsiyalarni yaratishga intilmoqda. Tadqiqot ishini bajarish jarayonida biz tomonimizdan sug'urta kompaniyalariga an'anaviy sug'urta mahsulotlariga yangi sifatlarni joriy qilish orqali ham innovatsiyalarni yaratish mumkinligi taklif etildi, xususan, sug'urtalovchilarning to'lov qobiliyatini ta'minlash maqsadida bojxona to'lovlarining kechiktirilishi javobgarligini sug'urtalashda mijozlardan garov undirilishini talab qilish tartibini qo'llash taklif etildi. Ma'lumki, mamlakatga chet davlatlardan kirib kelayotgan import tovarlari uchun bojxona to'lovlari undiriladi. Sug'urta kompaniyalari tomonidan mazkur to'lovlarning kechiktirilishi javobgarligini sug'urtalashi yo'lga qo'yilgan bo'lib, bunda sug'urtalanuvchilar bo'lib import tovarlarining egasi hisoblanadi. Mazkur sug'urta turida sug'urta hodisalarining ko'p sodir bo'lishi, ya'ni bojxona to'lovlarini o'z vaqtida to'lamaslik holatlari ko'p sodir bo'lgani va bu sug'urtalovchining moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatgani uchun sug'urta shartnomalarini tuzishda mijozlardan garov undirish tartibini joriy etish taklifi berildi. Sug'urtalanish chog'ida garov bergan har qanday mijoz o'z zimmasidagi majburiyatni vaqtida to'lashga harakat qiladi va bu o'z samarasini berdi. Garov evaziga sug'urtalangan mijozlarning bojxona to'lovlarini o'z muddatida to'lashiga erishildi va bu holat sug'urta kompaniyasining moliyaviy natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Sug'urta hodisalarining sodir bo'lishi, ya'ni bojxona to'lovlarini o'z vaqtida to'lamaslik holatlari 2020 yilda o'tgan 2019 yilga nisbatan 50 foizga kamaydi.

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida sug'urta faoliyati ko'lamini kengaytirish, innovatsion yondashuvlardan yanada qat'iyatli va samarali foydalanish, sohani

takomillashtirish, shuningdek sug'urta xizmatlarining jozibadorligi va xaridorgirligini oshirishga keng shart-sharoitlar yaratish borasida davlat boshqaruvi va nazoratini kuchaytirish zaruratga aylanib bormoqda. Bugungi kunda sug'urta kompaniyalarining faoliyati, xizmat ko'rsatish yo'nalishlari Sug'urta bozorini rivojlantirish agentligi tomonidan nazorat qilinsa, ularning moliyaviy imkoniyatlari, resurslarni joylashtirishga o'rnatiladigan talabalar, majburiyatlarni qabul qilish chegarasi va moliyaviy resurslardan foydalanish me'yorlari tegishli me'yoriy hujjatlar bilan tartibga solinadi. O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining 2008 yil 22 apreldagi 41-son buyrug'iga muvofiq tasdiqlangan va 1806-son bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan "Sug'urtalovchilar va qayta sug'urtalovchilarning to'lov qobiliyati to'g'risida"gi, O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligining 2008 yil 20 noyabrdagi 107-son buyrug'i bilan tasdiqlangan va 1882-son bilan davlat ro'yxatiga olingan "Sug'urtalovchilarning sug'urta zaxiralari to'g'risida"gi nizomlar shular jumlasidandir.

Ma'lumki, Prezident Shavkat Mirziyoevning sug'urta sohasiga qaratayotgan alohida e'tibori, sohani modernizatsiyalash borasida olib borayotgan islohotlari natijasida ko'p yillardan buyon o'zgarishsiz amal qilib kelayotgan "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonunning yangi tahrirdagi loyihasi ishlab chiqildi, mazkur qonun loyihasi 2020 yil 11 dekabrda Oliy Majlisning Qonunchilik Palatasi tomonidan birinchi o'qishda qabul qilindi. Mazkur qonun loyihasi quyidagilarni nazarda tutadi:

sug'urta sohasini nazorat qilishning prudentsial usullarini hamda korporativ boshqaruvning zamonaviy mexanizmlarini joriy qilish;

sug'urta xizmatlarining elektron shakllarini, shu jumladan onlayn-sug'urtaning huquqiy asosi va mexanizmlarini yaratish.

IV. AMALIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-MAVZU: O'ZBEKISTONDA MAJBURIY SUG'URTA TURLARINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI

Quyidagi atamalarga izoh bering: Majburiy sug'urta haqida tushuncha, majburiy sug'urtani amalga oshirishning huquqiy asoslari, sug'urta tariflari, summasi, shartlari, Mudofaa vazirligi, Ichki ishlar vazirligi, Favqulodda vaziyatlar vazirligi va Milliy xavfsizlik xizmati harbiy xizmatchilari hamda xodimlarini majburiy davlat sug'urtasi, Davlat bojxona va soliq organlari xodimlarini baxtsiz hodisalardan majburiy davlat sug'urtasiga olish tartibi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Majburiy sug'urta haqida tushuncha va uni o'tkazishdagi asosiy shartlar.
2. Majburiy sug'urtani amalga oshirishning huquqiy asoslari.
3. Sug'urta hodisasi ro'y berganda tomonlar o'rtasida yuzaga keladigan o'zaro munosabatlar.
4. Mudofaa vazirligi, Ichki ishlar vazirligi, Favqulodda vaziyatlar vazirligi va Milliy xavfsizlik xizmati harbiy xizmatchilari hamda xodimlarini majburiy davlat sug'urtasi.
5. Ushbu sug'urtani amalga oshirish shartlari, sug'urta tariflari va summolari.
6. Sug'urta hodisasi sodir bo'lganda sug'urta summalarini to'lash tartibi.
7. Davlat bojxona va soliq organlari xodimlarini baxtsiz hodisalardan majburiy davlat sug'urtasiga olish tartibi.

MUSTAQIL ISH MAVZULARI

1. Xavflilik darajasi yuqori bo'lgan sanoat korxonalarini sug'urtalashning hozirgi holati va istiqbollari.
2. Sug'urta bozori infratuzilmasi sub'ektlari va ular faoliyatini rivojlantirish muammolari.
3. Sug'urta portfeli va uning sug'urta kompaniyasi moliyaviy barqarorligini ta'minlashdagi roli.
4. O'zbekistonda qayta sug'urtalash turlari va uning sug'urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta'minlashdagi o'rni. Tadbirkorlik tavakkalchiliklari sug'urtasining bozor sharoitidagi ahamiyati va uni O'zbekistonda rivojlantirish masalalari.
5. Qishloq xo'jaligi sug'urtasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash yo'llari va uning qishloq xo'jaligi rivojlanishidagi o'rni.
6. O'zbekistonda kasbiy javobgarlikni sug'urtalash muammolari va uni takomillashtirish (auditorlar, notariuslar baholovchilar va bojxona brokerlari misolida).
7. O'zbekistonda fuqaro aviatsiyasi risklarini sug'urtalash masalalari.

8. Tadbirkorlik tavakkalchiliklarini sug'urtalashning chet mamlakatlar tajribasi va ularni O'zbekistonda joriy etish masalalari.
9. O'zbekistonda tibbiy sug'urtaning majburiy turini joriy etish hamda ixtiyoriy turlarini rivojlantirish masalalari.
10. Sug'urta zahiralari va ular tarkibini takomillashtirish, ularning shakllanish va foydalanish yo'nalishlari.
11. O'zbekiston sug'urta bozorining xalqaro sug'urta bozorlariga integratsiyalashuvini ta'minlash yo'llari.
12. Sug'urta kompaniyalarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.

2-MAVZU: SUG'URTA BOZORI INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH VA KENGAYTIRISH

Quyidagi atamalarga izoh bering: Sug'urta bozori, milliy sug'urta bozori, mntaqaviy sug'urta bozori, halqaro sug'urta bozori, sug'urta bozori bozori ishtirokchilari, sug'urta bozorining professional ishtirokchilari, sug'urta bozorini davlat tomonidan nazorat qilish shakllari, davlat sug'urta nazorati inspeksiyasining funktsiya va vazifalari.

NAZORAT SAVOLLARI:

1. Sug'urta bozori tushunchasi va uning ishtirokchilari.
2. Sug'urta bozorining professional va professional bo'lmagan ishtirokchilari.
3. Sug'urta bozorining boshqa bozorlar bilan o'zaro aloqasi.
4. O'zbekiston sug'urta bozori rivojlanishini aks ettiruvchi asosiy ko'rsatkichlar.
5. Sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish zarurligi va ahamiyati.
6. Sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish shakllari.
7. Sug'urta faoliyatini tartibga solish vakolatiga ega bo'lgan davlat organlari.
8. Davlat sug'urta nazorati organi: uning funktsiya va vazifalari.
9. Sug'urta faoliyatini tartibga solishga qaratilgan asosiy meyoriy hujjatlar.
10. Sug'urta faoliyatini litsenziyalash.

MUSTAQIL ISH MAVZULARI

1. Sug'urta bozorining professional ishtirokchilari va ularning faoliyatini o'zaro muvofiqlashtirishni takomillashtirish.
2. Sug'urta bozorida vositachilar va ularning faoliyatini tashkil etish asoslari.
3. Ipoteka sug'urtasi: shakllanishi, rivojlanishi va uni takomillashtirish.

4.Sug'urta portfeli va uni muvozanatini ta'minlash masalalari ("Kafolat" davlat-aksiyadorlik sug'urta kompaniyasi misolida).

5.O'zbekistonda tadbirkorlik risklari, uni sug'urtalash mexanizmi va takomillashtirish yo'nalishlari.

6.O'zbekistonda tijorat banklari risklarini sug'urtalash va uni takomillashtirish ("Ishonch" banklararo sug'urta kompaniyasi misolida).

7.Rivojlangan mamlakatlar sug'urta tizimi va uning o'ziga xos xususiyatlari (Buyuk britaniya va Geramaniya misolida).

8.Sug'urtalovchilar moliyaviy barqarorligini davlat tomonidan tartibga solish va uni takomillashtirish yo'nalishlari.

9.Yevropa Ittifoqi davlatlarida sug'urta bozorini tashkil etilishi va rivojlanish bosqichlari.

10. Umumiy sug'urta tarmog'i klasslari va ular bo'yicha sug'urtalashni samarali tashkil etish yo'llari.

11. Sug'urta faoliyatini soliqqa tortish va uni takomillashtirish ("O'zagrosug'urta" AJ sug'urta kompaniyasi misolida).

12. AQSH sug'urta tizimi va uni davlat tomonidan tartibga solinishi.

13. Majburiy sug'urta, uni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari va rivojlantirish masalalari.

14. O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urtalashni tashkil etish va rivojlantirish masalalari.

15. O'zbekistonda fuqaro aviatsiyasi risklari,uni sug'urtalash mexanizmi va rivojlantirish masalalari.

3–MAVZU. SUG'URTA KOMPANIYALARINING KAPITALLASHUV DARAJASINI, TO'LOV QOBILIYATI VA MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH MUAMMOLARI

Quyidagi atamalarga izoh bering: Sug'urtalovchining moliyaviy holatini belgilovchi elementlar: aktiv, majburiyat, kapital, sug'urta tashkiloti moliyaviy natijasini baholash bilan bog'liq elementlar: daromad va xarajatlar, sug'urta tashkiloti buxgalteriya hisobotining tarkibi: balans, moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot va boshqalar.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Sug'urtalovchining moliyaviy holatini belgilovchi elementlar: aktiv, majburiyat, kapital.

2. Sug'urta tashkiloti moliyaviy natijasini baholash bilan bog'liq elementlar: daromad va xarajatlar.

3. Sug'urta tashkiloti buxgalteriya hisobotining tarkibi: balans, moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot va boshqalar.
4. Sug'urta tashkiloti buxgalteriya hisobotining shakli va uni tegishli foydalanuvchilarga taqdim etish muddatlari.
5. Sug'urta tashkiloti buxgalteriya hisobotining e'lon qilinishi va unga qo'yilgan talablar.
6. Maxsus vakolatli davlat organiga taqdim etiladigan buxgalteriya va statistik hisobotlar.
7. Yillik va choraklik buxgalteriya hisobotlarini tuzish.

MUSTAQIL ISH MAVZULARI

1. O'zbekistonda tadbirkorlik risklari, uni sug'urtalash mexanizmi va takomillashtirish yo'nalishlari.
2. O'zbekistonda tijorat banklari risklarini sug'urtalash va uni takomillashtirish ("Ishonch" banklararo sug'urta kompaniyasi misolida).
3. Rivojlangan mamlakatlar sug'urta tizimi va uning o'ziga xos xususiyatlari (Buyuk britaniya va Germaniya misolida).
4. Sug'urtalovchilar moliyaviy barqarorligini davlat tomonidan tartibga solish va uni takomillashtirish yo'nalishlari.
5. Yevropa Ittifoqi davlatlarida sug'urta bozorini tashkil etilishi va rivojlanish bosqichlari.
6. Umumiy sug'urta tarmog'i klasslari va ular bo'yicha sug'urtalashni samarali tashkil etish yo'llari.
7. Sug'urta faoliyatini soliqqa tortish va uni takomillashtirish ("O'zagrosug'urta" davlat-aksiyadorlik sug'urta kompaniyasi misolida).
8. AQSH sug'urta tizimi va uni davlat tomonidan tartibga solinishi.
9. Majburiy sug'urta, uni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari va rivojlantirish masalalari.
10. O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urtalashni tashkil etish va rivojlantirish masalalari.
11. O'zbekistonda fuqaro aviatsiyasi risklari, uni sug'urtalash mexanizmi va rivojlantirish masalalari.
12. Sug'urta kompaniyasi daromadlari va uni oshirish yo'llari.
13. Jismoniy shaxslarga tegishli mol-mulklarni sug'urtalash mexanizmi va uni takomillashtirish masalalari.
14. Sug'urta kompaniyasi to'lov qobiliyatini mustahkamlash yo'llari.
15. Hosil sug'urtasi: xalqaro amaliyot, hozirgi vaziyat va muammolar.
16. Sug'urta risklarini boshqarishning asosiy yo'nalishlari ("O'zbekinvest" eksport-import milliy sug'urta kompaniyasi misolida).
17. Hayot sug'urtasi bozorida zamonaviy sug'urta mahsulotlari (Evropa Ittifoqi davlatlari misolida).
18. Auditorlarning kasbiy javobgarligini sug'urta kilish va uni takomillashtirish.

19. Tashuvchilarning fuqarolik javobgarligini sug'urtalash mexanizmi va uni takomillashtirish yo'nalishlari.

20. Sug'urta da'volari va ularni tartibga solish amaliyotini takomillashtirish.

KEYS TOPSHIRIQ

<p>“Kapital sug’urta” kompaniyasi 2015 yil uchun investitsiyaga mo’ljallagan mablag’lari 550 mln. so‘mdan iborat. Kompaniyaning ustav kapitali 1 mlrd. so‘m. Tashkil etilayotgan “Avto invest” MCHJning shakllantirish ko‘zda tutilgan jami ustav kapitali 1 mlrd. 200 mln. so‘m.</p>	<p>“Kapital sug’urta” kompaniyasi o‘z investitsion mablag’larining ko‘pi bilan qanchasini “Avto invest” MCHJning ustav kapitalini shakllantirishga yo‘naltirishi mumkinligini hisoblang?</p>
---	--

Demak

Moliya vazirligi tomonidan 2008 yil 22 apreldagi №41 sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan sug‘urtalovchi va qayta sug‘urtalovchilarning to‘lov qobiliyati to‘g‘risidagi nizomga ko‘ra sug‘urtalovchi o‘z ustav kapitalining 50 foizigacha bo‘lgan miqdordagi summani va mablag‘ yo‘naltirilayotgan korxonaga jami ustav kapitalining 30 foizigacha bo‘lgan miqdorda investitsiyaga yo‘naltirishi mumkin. Demak “Kapital sug‘urta” sug‘urta kompaniyasi “Avto invest” MCHJning ustav kapitalini shakllantirish uchun ko‘pi bilan 360 mln. so‘m mablag‘ni

Kredit shartnomasiga ko'ra jami kredit summasi 20 mln. so'm bo'lib, yillik 18 foiz bilan 8 oyga berilgan. Sug'urta tarifi sug'urta summasiga nisbatan 2,5 foiz. Sug'urtalovchining javobgarlik chegarasi – 90 %. Kredit oluvchi olgan kreditini o'z vaqtida to'lay olma.

Sug'urta mukofoti, zarar va sug'urta qoplamasining hajmini aniqlang?

Demak

1) sug'urta mukofoti qiymati:

$$(20 \text{ mln.} + 20 \text{ mln.} \times 0.18 \times (8 : 12)) \times 0.9 \times 0.025 = 106\,920 \text{ so'm}$$

2) sug'urtalanuvchining zarari hajmi:

$$(20 \text{ mln.} + 20 \text{ mln.} \times 0.18 \times (8 : 12)) = 4\,752\,000 \text{ so'm}$$

3) sug'urta qoplamasi

$$4\,752\,000 \times 0.9 = 4\,276\,800 \text{ so'm}$$

4-MAVZU: O'ZBEKISTONDA SUG'URTA XIZMATLARI BOZORINING INNOVATSION FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI

Quyidagi atamalarga izoh bering: Sug'urtalovchining moliyaviy holatini belgilovchi elementlar: aktiv, majburiyat, kapital, sug'urta tashkiloti moliyaviy natijasini baholash bilan bog'liq elementlar: daromad va xarajatlar, sug'urta tashkiloti buxgalteriya hisobotining tarkibi: balans, moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot va boshqalar.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Sug'urtalovchining moliyaviy holatini belgilovchi elementlar: aktiv, majburiyat, kapital.
2. Sug'urta tashkiloti moliyaviy natijasini baholash bilan bog'liq elementlar: daromad va xarajatlar.
3. Sug'urta tashkiloti buxgalteriya hisobotining tarkibi: balans, moliyaviy natijalar to'g'risida hisobot va boshqalar.
4. Sug'urta tashkiloti buxgalteriya hisobotining shakli va uni tegishli foydalanuvchilarga taqdim etish muddatlari.
5. Sug'urta tashkiloti buxgalteriya hisobotining e'lon qilinishi va unga qo'yilgan talablar.
6. Maxsus vakolatli davlat organiga taqdim etiladigan buxgalteriya va statistik hisobotlar.
7. Yillik va choraklik buxgalteriya hisobotlarini tuzish.

MUSTAQIL ISH MAVZULARI

21. O'zbekistonda tadbirkorlik risklari, uni sug'urtalash mexanizmi va takomillashtirish yo'nalishlari.
22. O'zbekistonda tijorat banklari risklarini sug'urtalash va uni takomillashtirish ("Ishonch" banklararo sug'urta kompaniyasi misolida).
23. Rivojlangan mamlakatlar sug'urta tizimi va uning o'ziga xos xususiyatlari (Buyuk britaniya va Germaniya misolida).
24. Sug'urtalovchilar moliyaviy barqarorligini davlat tomonidan tartibga solish va uni takomillashtirish yo'nalishlari.
25. Yevropa Ittifoqi davlatlarida sug'urta bozorini tashkil etilishi va rivojlanish bosqichlari.
26. Umumiy sug'urta tarmog'i klasslari va ular bo'yicha sug'urtalashni samarali tashkil etish yo'llari.
27. Sug'urta faoliyatini solikqa tortish va uni takomillashtirish ("O'zagrosug'urta" davlat-aksiyadorlik sug'urta kompaniyasi misolida).

28. AQSH sug'urta tizimi va uni davlat tomonidan tartibga solinishi.
29. Majburiy sug'urta, uni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari va rivojlantirish masalalari.
30. O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urtalashni tashkil etish va rivojlantirish masalalari.
31. O'zbekistonda fuqaro aviatsiyasi risklari, uni sug'urtalash mexanizmi va rivojlantirish masalalari.
32. Sug'urta kompaniyasi daromadlari va uni oshirish yo'llari.
33. Jismoniy shaxslarga tegishli mol-mulklarni sug'urtalash mexanizmi va uni takomillashtirish masalalari.
34. Sug'urta kompaniyasi to'lov qobiliyatini mustahkamlash yo'llari.
35. Hosil sug'urtasi: xalqaro amaliyot, hozirgi vaziyat va muammolar.
36. Sug'urta risklarini boshqarishning asosiy yo'nalishlari ("O'zbekinvest" eksport-import milliy sug'urta kompaniyasi misolida).
37. Hayot sug'urtasi bozorida zamonaviy sug'urta mahsulotlari (Evropa Ittifoqi davlatlari misolida).
38. Auditorlarning kasbiy javobgarligini sug'urta kilish va uni takomillashtirish.
39. Tashuvchilarning fuqarolik javobgarligini sug'urtalash mexanizmi va uni takomillashtirish yo'nalishlari.
40. Sug'urta da'volari va ularni tartibga solish amaliyotini takomillashtirish.

V. KEYSLAR BANKI

Keys stadi: Sug'urta faoliyatini to'g'ri va oqilona tashkil etishda sug'urta da'volarini hal etish tizimini nazorat qilish

Sug'urta faoliyatini to'g'ri tashkil etish va unga sug'urtalanuvchilarning uzluksiz jalb etilishi ular o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash orqali ta'minlanadi. Mazkur tizimning eng muhim bo'g'ini bo'lib sug'urta hodisalari natijasida da'volarning haletilish jarayoni hisoblanadi. Sug'urta da'volarining ijobiy hal etilishi mijozlar ishonchining mustahkamlanishini ta'minlaydi. Mazkur keys-stadi da'volarning ko'rib chiqilishida uchraydigan muammolarni tahlil qiladi va uning yechimini beradi.

Keysning maqsadi: Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida respublikamizda sug'urta faoliyati sub'ektlarining asosiy yo'nalishlarini tahlil qilish, ularning tizim barqarorligiga ta'sirini tushuntirish, sug'urta da'volarini hal etishning tartib-tamoyilini tushuntirish, tizimidagi muammolarni o'rganish hamda shu asosda echimlarini aniqlashdan iboratdir.

O'qitish natijalari:

- sug'urta munosabatlarini vujudga keltiruvchi ob'ektiv shart-sharoitlarni baholaydi;
- O'zbekistonda sug'urta tizimini oqilona olib borishda soha sub'ektlari faoliyatining tashkil etilish tamoyillarini o'rganadi;
- Xalqaro amaliyotda sug'urta faoliyatini qo'llab-quvvatlash xususiyatlarini ochib berish;
- O'zbekistonda sug'urta faoliyatini to'g'ri tashkil etishdagi mavjud bo'lgan muammolarni aniqlaydi;
- Sug'urta tizimini barqarorligini ta'minlashda sug'urta da'volarining ijobiy hal etilishi bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqadi.

Ushbu keysni bajarish uchun talabalar quyidagi bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlar ikerak:

- ❖ Sug‘urtaning nazariy va amaliy asoslarini bilishi;
- ❖ Aholi sub’ektlari manfaatlarini sug‘urtalashning ob’ektiv zarurligini asoslay olishi;
- ❖ Extimoldagi mijozlarni jalb qilish yo‘llarini ishlab chiqishni bilishi;
- ❖ Yangi sug‘urta maxsulotlarini joriy qilish imkoniyatlari tadqiq eta olishi;
- ❖ Statistik ma’lumotlarni tahlil qilishi va baholay olishi;
- ❖ Sug‘urta hodisasi ro‘y berganda kompaniyaga taqdim etiladigan hujjatlarni sanab beradi;
- ❖ Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida sug‘urta bozori ishtirokchilarining samarali faoliyatini shakllantirishga qaratilgan yo‘nalishlarni tavsiflay olishi.

Foydalanish uchun tavsiya etiladigan adabiyotlar ro‘yxati

1. Abduraxmonov I., Abduraimova M., Abdullaeva N. Sug‘urta nazariyasi va amaliyoti. Darslik. –T.: Iqtisod-moliya, 2019. – 420 b.
2. Yuldashev O., Zakirxodjaeva Sh. Hayot sug‘urtasi. O‘quv qo‘llanma. –T.: Iqtisod-moliya, 2019. –384 b.
3. Shennayev X.M., Ochilov I.K., Shirinov S.E., Kenjaev I.G‘. Sug‘urta ishi. O‘quv qo‘llanma.T.: Iqtisod-moliya, 2014. 247 b.
4. Анисимов А. Ю. Страхование дело: учебник и практикум для СПО. – М.: Издательство Юрайт, 2018. – 186 с
5. Маслова Т. Медицинское страхование граждан. Новшества, возможности выбора. – М.: Библиотечка РГ, 2019. – 192 с.

Texnologik xususiyatlardan kelib chiqqan holda keysning tavsifnomasi:

Ushbu keys real institutsional tizim faoliyatini aks ettiradi.

Keys ob’ekti–O‘zbekiston sug‘urta bozori.

Axborot manbalari:

O‘zbekistonda sug‘urt abozori ishtirokchilarining faoliyat ko‘rsatkichlari (o‘shish tendensiyalari).

Ushbu keysning asosiy manbai kabinetli, syujetsiz, prognostik, tahliliy yozishma, statistik materiallar asosida, o‘rtacha, tuzilmaviy bayon etilgan. Keysning asosiy ob‘ekti O‘zbekiston sug‘urta bozori ishtirokchilari hisoblanadi.

Didaktik maqsadlari bo‘yicha – trening keys hisoblanib, amaliy mashg‘ulot davomida o‘zining olgan nazariy bilimlarini chuqurroq bilishga qaratilgan.

Ushbu keysdan – barcha iqtisodiy yo‘nalishlar o‘qitiladigan; “Iqtisodiyot nazariyasi”, “Milliy va jahon iqtisodiyoti”, “Sug‘urta biznesi”, “Sug‘urta nazariyasi va amaliyoti”, “Umumiy sug‘urta”, “Sug‘urta marketingi” fanlaridan o‘quv mashg‘ulotlarda foydalanish tavsiya etiladi.

Mavzu: Sug‘urtaning rivojlanish tendensiyalari va istiqboli

Iqtisodiyotning globallasuv sharoitida ishlab chiqarishlarni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik jihatdan yangilash, sifatli, ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardoshli mahsulotlar ishlab chiqarishni hamda xizmatlarning zamonaviy turlarini ko‘paytirish va nomenklaturasini kengaytirish, ishlab chiqarishning energiya sig‘imini qisqartirish alohida ahamiyat kasb etmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2017 — 2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha qabul qilingan harakatlar strategiyasining 3.1. bandi makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash va yuqori iqtisodiy o‘shish sur‘atlarini saqlab qolishga bag‘ishlangan bo‘lib, unda asosiy e‘tibor sug‘urta, lizing va boshqa moliyaviy xizmatlarning hajmini ularning yangi turlarini joriy qilish va sifatini oshirish hisobiga kengaytirish, shuningdek kapitalni jalb qilish hamda korxonalar, moliyaviy

institutlar va aholining erkin resurslarini joylashtirishdagi muqobil manba sifatida fond bozorini rivojlantirishga qaratilgan¹³.

Iqtisodiyotda erishilgan marralar, istiqbolga mo'ljallangan uzoq muddatli maqsadlar, jahon bozoridagi real va yuzaga kelishi prognozlashtirilayotgan vaziyatdan kelib chiqib 2018 yilgi iqtisodiy dasturning bir qator eng muhim yo'nalishlari va ustuvor vazifalari belgilandi. Shuningdek, mamlakatimizni iqtisodiy rivojlantirish, uzoq muddatli strategik maqsadlarni amalga oshirishda O'zbekistonning jahon bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish va mavqeini mustahkamlashga yo'naltirilgan tarkibiy o'zgarishlar, zamonaviy yuksak texnologiyalarga asoslangan eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni jadal rivojlantirish asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri ekanligiga alohida e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotida kuzatilayotgan rivojlanish ko'rsatkichlarining samarali moliyaviy siyosat natijasi ekanligini qayd etish zarur. Bugungi kund adavlat moliyaviy siyosatining maqsadi iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish, ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligini muayyan chora-tadbirlar yordamida oshirish asosida jamiyat a'zolarining turmush farovonligi darajasini ta'minlashdan iborat.

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotida kuzatilayotgan rivojlanish ko'rsatkichlarini samarali moliyaviy siyosat natijasi ekanligini qayd etish zarur. O'tgan yillar tajribasi shuni ko'rsatadiki, mamlakatimiz rahbariyati va hukumati sug'urta sohasini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashga va rivojlantirishga amuntazam e'tibor berib kelayapti.

Mamlakatimizning xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda sug'urtaning o'rni beqiyosdir. Bu esa albatta O'zbekiston sug'urta bozorida raqobatbardosh sug'urtatashkilotlarining faoliyat yuritishlari va axoliga sifatli sug'urtamaxsulotlarini taqdim etishlari ayni damda juda dolzarbdir, buni esa sug'urta biznesini rivojlantirishsiz tassavur qilish qiyin.

¹³2017–2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi. 2017 yil 7 fevraldagi O'zbekiston Prezidentining farmoni.

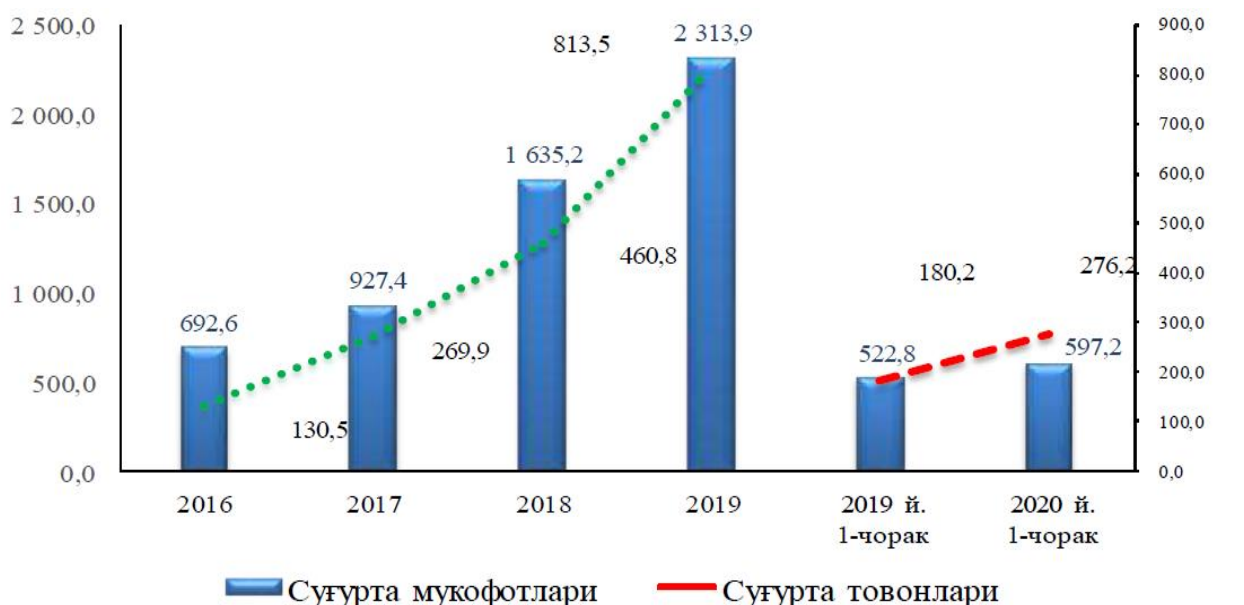
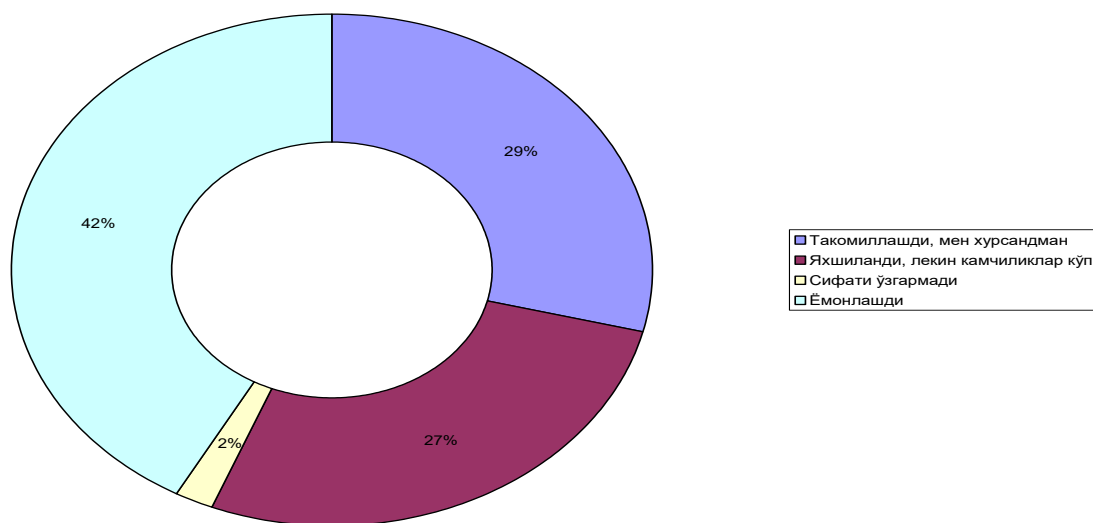
Shuni alohida qayd etish lozimki, sug'urta tashkilotlari o'z zimmlariga olgan majburiyatlarini bajarish bo'yicha mijozlar oldida katta mas'uliyatga egadirlar. Sug'urta tashkilotlari tomonidan o'z zimmlariga olgan majburiyatlarni bajarilmasligi salbiy ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlarini keltirib chiqarishi mumkin. Shu sababli, ularning moliyaviy barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlash yo'llarini iqlidirish lozim. Sug'urta biznesini barqaror faoliyat yuritishlarini ta'minlash bo'yicha bir qator ijobiy ishlar amalga oshirilgan bo'lishiga qaramasdan, tan olish kerakki, bu borada o'z echimini kutayotgan muammolar talaygina. CHunonchi, sug'urta tashkilotlarining salohiyatli mijozlarni jalb etish yuzasidan olib borayotganishlari talab darajasida emas. Sug'urta tashkilotlari ishlab chiqqan sug'urta xizmatlari har doim hammijozlarning manfaatlariga mos kelavermaydi. Sug'urta tashkilotlarida sug'urta hodisalari ro'y berishi natijasida etkazilgan zararlarni to'lash operativ ravishda amalga oshirilmasdan, keraksiz hujjatlarni mijozlardan talab etish holatlari uchraydi. Bularning bari, pirovardida, sug'urta tashkilotlari rivojlanishiga soya tashlaydi. Bunga o'xshash muammoviy holatlarni echimini topish muhim ahamiyat kasb etadi.

Muammolar:

1. Sug'urta da'vosini ko'rib chiqish nafaqat sug'urta mahsuloti sifatini ibaxolovchi balki sug'urta kompaniyalariga ishonchlilik darajasini belgilovchi asosiy mezon hisoblanadi. Sug'urtalanuvchi aniq bir mulkni yoki javobgarligini sug'urta himoyasiga taqdim eta rekan, avvalambor u ma'lum bir xodisa natijasida etkazilgan zararni tez va sifatli qoplanishi haqida muloxaza yuritishi tabiiy. Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, hozirgi kunda sug'urta xodisalari sodir bo'lganda sug'urtalovchi va mijoz o'rtasidagi yuzaga kelgan munosabatlarni tartibga solish bir qancha uzoq muddatlarga uzayib ketmoqda. Bu esa o'z navbatida mijozlarni sug'urta kompaniyasiga abo'lgan ishonchiga jiddiy ta'sir etmoqda. Sug'urta da'vosini o'z vaqtida va sifatli ko'rib chiqilishini ta'minlash uchun bir qancha omillar sabab bo'lmoqda. Xozirda deyarli barcha rivojlangan mamlakatlarda ma'lum bir baxtsiz xodisa sodir bo'lganda, sug'urta kompaniyasi, o'z mijozlari

nomidan barchatashkilotlarda ularning manfaatlarini ximoya qilish xizmatini (yuridik xizmat) yaxshilashga a'lohida e'tibor berib kelmoqda. Bu borada Respublikamizda sug'urta kompaniyalari tomonidan ko'rsatilayotgan xizmat biroz yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi sezilib bormoqda.

Sug'urtalanuvchilarning sug'urta tashkilotlari xizmati bilan qay darajada qoniqqanligi¹⁴

O'zbekiston sug'urta bozorining umumiy sug'urta mukofotlari va to'lovlari dinamikasi (mlrd.so'mda).¹⁵

¹⁴Журнал "Экономическое обозрение", № 2(136),2017 йил

2. Milliy sug'urtalovchilar tomonidan tadbirkorlik faoliyatini sug'urtalash borasida, asosan azaliy sug'urta turlari bo'yicha xizmatlar ko'rsatildi, bular baxtsiz hodisalardan sug'urtalash, ko'chmas mulkni, sanoat uskunalari va o'zga mulkni, transport vositalarini va garovga qo'yilgan mulkni sug'urtalashdir. Bizning sug'urta bozorimiz uchun yangi bo'lgan, biznesni to'xtatib qolishi va miqyosini kamayishi, ko'zda tutilmagan harajatlar, debitorning nochorligi (bankrotligi), sudda ishni ko'rish (tortishuvlar) natijasidagi xarajatlar tufayli, berilgan kafolat bo'yicha majburiyatni yoki professional javobgarlikni kelib chiqishi natijasidagi tadbirkorlik faoliyatining zararlarida sug'urtalash turlariga etarli darajada e'tibor berilmayapti.

Ixtiyoriy sug'urta turlarining tarkibida mol-mulk sug'urtasi 34,6% ni egallagan va mukofotlarning 37,2 mlrd.so'mga to'g'ri kelmoqda. Aralash sug'urta turlari bo'yicha esa 23,5 mlrd.so'm sug'urta mukofotlari to'plangan va u ixtiyoriy sug'urta turlari tarkibida 21,9% ni tashkil etadi.

Ixtiyoriy sug'urta turlari bo'yicha sug'urta mukofotlar taqsimoti

Mol-mulk sug'urtasi-34,6%

Javobgarlik sug'urtasi-2,2%

¹⁵ Ўзбекистон Республикаси Молия Вазирлиги суғурта назорати давлат инспекцияси йиллик ҳисоботлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

■ Aralash sug'urta turlari-21,9%

■ Shaxsiy sug'urta 17,6%

■ Avtotransport sug'urtasi-15,6

■ Tadbirkorlik risklari sug'urtasi (moliyaviy risklar)-8,1%

Ixtiyoriy sug'urta turlari tarkibida shaxsiy sug'urta turlari 17,6%, avtotransport sug'urtasi 15,6% ni. Tadbirkorlik risklarini sug'urta qilish bo'yicha 8,1% ni va javobgarlik sug'urtasi turlari 2,2% ni tashkil etgan.

Ixtiyoriy sug'urta shartnomalarining aksariyat qismini mol-mulk sug'urtasi ulushiga to'g'ri keladi. Buning tarkibiga lizing va garov sug'urtasi hamkiradi.

Vazifalar:

1.1. Yo'l-transport xodisasi sodir etilganda qo'shimcha xizmat ko'rsatishni yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi.

1.2. Deyarli barcha rivojlangan mamlakatlarda ma'lum bir baxtsizxodisa sodir bo'lganda, sug'urta kompaniyasi tomonidan albatta voqea joyiga tezda tashrif uyushtiriladi. Voqea joyiga tezda tashrif uyushtirish ma'lum bir ma'noda sug'urtalanuvchiga dalda va xotirjamlik vazifasini bajarsa yana boshqa bir jihati ajoyib reklama va tashviqot bo'lib xizmat qilishi mumkin.

2. Biznesni to'xtab qolishi va miqyosini kamayishi, ko'zda tutilmagan harajatlar, debitorning nochorligi (bankrotligi), sudda ishni ko'rish (tortishuvlar) natijasidagi xarajatlar tufayli, berilgan kafolat bo'yicha majburiyatni yoki professional javobgarlikni kelib chiqishi natijasidagi tadbirkorlik faoliyatining zararlaridan sug'urtalash turlari ko'lamini kengaytirish.

Echim algoritmi:

1.1. Transport vositalari sug'urtalashda egalarini (fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalashda xam) qo'shimcha xizmat ko'rsatishda yo'l-transport hodisasi sodir etilganda tez yordam xizmatini tashkillashtirish, transport vositasi yo'l-transport xodisasi oqibatida zararlanganda evakuatsiya xizmatini tashkillashtirish, tunu-kun faoliyat yurituvchi navbatchilik xizmatlarini tashkil

etish kabi xizmatlarni sanab o'tishimiz mumkin.

To'g'ri respublikamizd aba'zi kompaniyalarda ushbu xizmatlarni uchratish mumkin, lekin ba'zi kompaniyalar misolida ko'radigan bo'lsak bu xizmatlarni xali etarli darajada emasligini guvoxi bo'lishimiz mumkin.

Yo'l-transport-xodisasi sodir etilganda qo'shimcha xizmatlarni ko'rsatish mijozlar uchunanchagina qulayliklarni yuzaga keltiradi hamda shu bilan birgalikda ajoyib reklam avazifasini ham bajaradi.

1.1. Voqea joyiga etib kelgan sug'urta kompaniyasi vakili bir qancha aniq va kerakli ma'lumotlarga ega bo'lishi mumkin. Jumladan:

-zararlangan ob'ekt dastlabki holatini ko'zdan kechirish vafoto suratga olish;

- xaydovchini xushyo rholatda ekanligiga ishonch xosil qilish, xodisani sodir bo'lish xolati va tavsiloti haqida aniq tasavvurga ega bo'lish va hokazo.

Sug'urtalashda ko'pgina "firibgarlik" asosan xodisadan keyin amalga oshiriladi. Jumladan:

- zarar miqdorini ortiqcha (bo'rtiri) ko'rsatish;

- mast holatdagi xaydovchini boshqa xaydovchiga almashtirish;

- xodisani sodir bo'lish xolati va tavsilotini o'zgartirish va xokazo.

Voqea joyiga etib kelish xizmati tashkil etilsa, ma'lum ma'noda ushbu harakatlarni oldi olingan bo'laredi deb hisoblaymiz.

2. Mazkur holatning asosiy sabablari bu sug'urta kompaniyalarining kapitallarini va hodimlarining tajribasining kamligidir. Mazkur masala respublika sug'urta bozorining barcha professional ishtirokchilari oldiga qo'yilgan. Eksport-import sug'urtasini barqaror rivojlantirish va tatbiq qilish, horijiy investorlarning mafaatlarni himoya qilish investitsion loyihalarni, tadbirkorlik qaltisliklarini sugurtalash yaqin va o'rta kelajakda rivojlanishning ustuvor yo'nalishi bo'lib qolmoqda. Albatta eksport shartnomalari sugurtalash, sugurtaning kulamini kengayishiga va Uzbekistonning ekspor tpotensialini oshishiga olibkeladi.

Ushbu yo'nalishda sug'urta kompaniyalari, O'zbekiston sug'urta bozorining boshqa professional ishtirokchilari bilan birga iqtisodiy rivojlanishning

o‘ziga hos tomonlarini va mijozlarning xaqiqiy talablarini hisobga oluvchi yangi sug‘urta maxsulotlarini keng tadbiq qilishga va mavjudlarini takomillashtirishga barcha xarakatlarni iyo‘naltirishlari zarur.

Baholash mezonlari

Baholash mezonlari	
<p>Taqdimot (mazmuni, ma‘nosi va xulosalarning isboti uchun)</p> <p>A‘lo – 5 baho</p> <p>YAxshi – 4 baho</p> <p>Qoniqarli – 3 baho</p> <p>Qoniqarsiz – 2 baho</p>	<p>Muammoli masalaning echimi uchun (to‘g‘riligi va echimning ketma-ketligi uchun)</p> <p>A‘lo – 5 baho</p> <p>YAxshi – 4 baho</p> <p>Qoniqarli – 3 baho</p> <p>Qoniqarsiz – 2 baho</p>

KEYS TOPSHIRIQ “SHAXSIY SUG’URTA”

Sog'lig'idagi muammolar va II- guruh nogironligi borligiga qaramay, fuqaro A.A. Azizov katta kompaniyada dasturchi ishini muvaffaqiyatli bajaradi. Ishdagi lavozimi ko'tarilish sababli u yangi kvartira olish uchun ipoteka krediti olishga qaror qiladi. "Davr " bankning kredit bo'yicha mutaxassisi A.A Azizov tomonidan taqdim etilgan hujjatlarni qabul qildi va tekshiradi ,va mijozga hayot va sog'lig'ini sug'urtani olishni qat'iy tavsiya qiladi , aks holda bank kredit olish uchun arizani ma'qullamaydi. A.A Azizov qo'rquv bilan ko'pchilik kompaniyalar nogironlarni umuman sug'urtalashni rad etishini bilgan holda, qolgan kompaniyalar esa faqat gina yuqori darajadagi koeffisientdan foydalangan holda shartnoma tuzishga tayyor edilar.

Nega ko'proq to'lash kerakligini tushunmayotgan A.A Azizov ushbu kompaniya vakili bilan bahsga kirishadi. Sug'urta kompaniyasi vakili uchun vaziyat aniq ko'rinib turardi: nogironlar - bu yuqori xavf guruhidir, kompaniya sug'urta polisining narxini oshirish orqali kompensatsiya olishga harakat qilmoqda. Bu shartga A.A Azizov hech qanday tarzda rozi bo'la olmadi, chunki u o'z tajribasidan kelib chiqib, uning pozitsiyasida bo'lgan odamlar , o'z sog'lig'iga ko'proq diqqat va e'tiborlik bilan ahamiyat berishadi . Ammo unga sug'urta shartnomasini tuzish va yangi kvartira sotib olish uchun ipoteka krediti olish yordam bermadi.

Savollar :

1. Topshiriqdagi qahramon qanday xatolikka yo'l qoydi? Va bunday vaziyatda qanday yol tutish kerak?
2. Moliyaviy tashkilotlar bunday vaziyatlarda mijozlarni saqlab qolish uchun qanday yo'l tutish kerak?

3. Kelajakda bunday holatlar oldini olish uchun Davlat va hokimiyat organlari qanday choralar ko'rish kerak?

KEYS- TOPSHIRIQ

Baxtsiz hodisa qurboni sug'urta kompaniyasiga murojaat qiladi. Uning javobgarligi "TRANSPORT VOSITALARI EGALARINING FUQAROLIK JAVOBGARLIGINI MAJBURIY SUG'URTA QILISH TO'G'RISIDA"GI qoidalar bo'yicha sug'urta qilingan edi. Baxtsiz hodisa holatlari o'rganilganda zarar etkazilishida aybdor bo'lgan shaxs sugurta polisiga ega emas .

Savol:

1. Jabrlanuvchi va sug'urtalovchining harakatlari qanday bo'ladi?

Keys topshiriq

Yo'l-transport hodisasi natijasida ikkita mashina to'qnashdi. Jabrlangan mashina 23 mln miqdorida zarar ko'rdi, avtoullov egasi aybdor shaxs - 34 mln so'm. Sug'urtani pulini olish uchun qanday imkoniyatlar mavjud? kompensatsiya qoidalar qanaqa hajmda to'lash nazarda tutiladi?

“ KEYS TOPSHIRIQ”

Talaba 2019 yil iyun oyida yotoqhonasi uchun muzlatgich sotib oldi 6 mln narxda, va uni Alfa sug'urta kompaniyasida sug'urta qildi 3 yil muddatga. Xuddi shu yilning sentyabr oyida yillar davomida muzlatgich o'g'irlangan, ammo sug'urta kompaniyasi zararni qoplab berishdan bosh tortadi. Ma'lum bo'lishicha u buvisi uyida ro'yxatda bo'linganligini aniqlandi, u erda yashamagan bo'lsa ham. Talaba kompaniyani sudga bermoqchi?. Bu vaziyatda kim haq?

Topshiriq

1. Sug'urta kompaniyasining zararni qoplashdan bosh bosh tortish sabablari?
2. Talaba kompaniyani sudga bermoqchi?. Bu vaziyatda kim haq?

KEYS TOPSHIRIQ

Skuterda ishdan qaytgan Egor avtohalokatga uchradi va kasalxonada davolanmoqda. Ushbu noqulaylik nafaqat Egorni odatdagi hayot tarzidan uzoqlashtirdi, uni ushbu davrdagi daromadidan mahrum qildi, shuningdek davolanish uchun katta moliyaviy xarajatlarni talab qildi. Aytinch, bunday holatlar natijasida sug'urta yordamida moliyaviy yo'qotishlarni qanday kamaytirish mumkin?

KEYS TOPSHIRIQ

Tug'ilgan kuni arafasida nafaqaxo'r Nina Ivanovna bozorga kerakli ovqatni sotib olish uchun bordi. Odatda u bunday sayohatlarni trolleybusda qilgan va bu kun bundan mustasno emas edi. Narxini to'laganidan keyin, pensioner konduktor yonidagi o'rindiqqa o'tirdi. Biroq, o'sha payt trolleybus keskin ravishda chayqalib ketdi va Nina Ivanovna chayqalib, tutqichni qattiq urdi. Nina Ivanovna sog'lig'iga

etkazilgan zarar uchun kompensatsiya olish mumkinmi? Agar shunday bo'lsa, qanday qilib?

KEYS TOPSHIRIQ

Ko'chmas mulk kompaniyasi jadal rivojlanish bosqichidan o'tdi. Bugungi kunda kompaniyada 500 dan ortiq kishi ishlaydi. Xodimlarning 60% tajribali agentlar bo'lib, ularning eng katta maoshi bitim uchun foiz sifatida ko'rsatilgan. 30% -stajerlar maksimal foizni olish uchun 1-2 tagacha bitim imzolash kerak. Xodimlarning 10% da bitta yopiq bitim yo'q, ammo ular bo'yicha 1-2 ta bitim tuzilgan.

Ishchilarga shartnomani yopish uchun quyidagi sxema bo'yicha ish haqi to'lanadi:

? birinchisi - komissiyaning 30 foizi;

ikkinchisi - komissiyaning 35 foizi;

uchinchisi - komissiyaning 40 foizi;

to'rtinchisi - komissiyaning 45 foizi;

beshinchi - komissiyaning 50%

Ko'p foizli tajribali ishchilarning aksariyati rieltorning ishiga qiziqishni yo'qotadilar yoki kompaniyani tark etishga va ularga qulay sharoitlar taklif qilinadigan agentlikni topishga harakat qiladilar.

Topshiriq:

Eng yuqori to'lov foiziga ega bo'lgan xodimlarni moddiy bo'lmagan rag'batlantirish tizimini ishlab chiqish kerak.

KEYS TOPSHIRIQ

Baxtsiz hodisada natijasida jabrlanuvchi su'gurta qoplamasi olish uchun sug'urta kompaniyasiga

murojaat qiladi. Sug'urta kompaniyasida mijoz "Transport vositalari egalarininig fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish" qoidalariga muvofiq javobgarligi sug'urtalangan.

Sug'urtalovchi baxtsiz hodisada javobgar shaxs mast holatda bo'lganligini aniqladi.

Savol:

1. Sug'urtalovchi to'lovni rad etish huquqiga egami?
2. Oxir oqibat etkazilgan zararni kim ko'taradi?

KEYS TOPSHIRIQ

BMW X6 avtomobili to'liq CASCO tizimi bo'yicha sug'urta qilingan, sug'urta riski transport vositasiga zarar etkazish bilan birga o'g'irlik ham ko'rsatilgan. Avtomobil uy egasining yaqinida o'g'irlangan. Avtomobilni topgandan so'ng, egasi politsiyaga qo'ng'iroq qildi. Noma'lum shaxs tomonidan avtomobilni o'g'irlash holati bo'yicha jinoiy ish qo'zg'atilgan. Avtomobilning egasi , sug'urta kompaniyasiga hujjatlarning to'liq to'plamini, shuningdek kalitlarning to'liq to'plamini taqdim etadi. Biroq, sug'urta kompaniyasi, ikkita uzatilgan kalitlarning biri asl nusxa emas, balki nusxasi bo'lganiga asoslanib, to'lovni rad etdi.

Topshiriq

Sug'urta kompaniyasi to'lovni rad etdi. Nima qilish kerak?

KEYS TOPSHIRIQ

Vaziyat quyidagicha edi sug'urtalangan shaxs oshqozonida kuchli og'riqlar bo'lgan sababli sug'urta kompaniyasini qo'ng'iroq qiladi va uni zudlik bilan shifokor ko'rigiga yozishni so'raydi. Shunday qilib, o'sha kuni sug'urta kompaniyasining aloqa markazida qiyinchiliklar yuzaga keldi va mijoz bn 2 soat avomida aloqa o'rnatolishmadi

Sug'urtalangan shaxs ozi klinikaga qo'ngiroq qilishga majbur boldi va shifokor korigidan otgandan so'ng o'sha kuni o't pufagida jarrohlik amaliyotini boshdan o'tkazadi.

Keyinroq sug'urta kompaniyasiga pulni qaytarub berishni so'rab murojaat qiladi.

Topshiriq

Nega sug'urta kompaniyasi kompensatsiyani to'lamadi?

Masala.№1

Fuqaro D. o'z avtomashinasida mototsikl bilan YTH ga uchradi. Mototsikl egasining fuqarolik javobgarligi sug'urtalanmagan, buni ustiga uni voyaga etmagan 15 yoshli bola boshqargan edi. Mototsiklni esa o'zining bir tanishidan olib mingan ekan. Zararni qoplash uchun sug'urta kompaniyasiga murojaat etish mumkinmi ?

Masala.№2

Kamaz va Neksiya avtomashinalari o'rtasida YTH sodir bo'ldi. DAN xodimlari kelib rasmiylashtirgan xujjatlarga ko'ra, Kamaz avtomashinasiga o'rnatilgan pritsep Neksiya avtomashinasining old qismiga urilgan edi. Ushbu xolatda, ya'ni pritsep bilan etkazilgan zarar bo'lsa, sug'urta kompaniyasi to'lovni amalga oshiradimi?

Masala.№3

Tiko va Lasetti avtomashinalari YTH ga uchradi. YTH natijasida Lasetti mashinasiga o'rnatilgan gaz ballon shikastanib, mashina portlab yonib ketdi. Sug'urta kompaniyasi qaysi qaltislik bo'icha to'lovni amalga oshiradi? YTX mi, portlashmi yoki yong'in?

Masala.№4

"Anxor" MCHJ skladida qisqa tutashuv natijasida yong'in chiqib, asbob – uskunalar va tovar-moddiy boyliklar yonib ketdi. Tegishli xujjatlarni rasmiylashtirish, korxonalar xabarini fuqaro A.ning yurak xastaligi tufayli shifoxonaga yotqizilgani va boshqa sabablar tufayli korxonalar yong'in haqida sug'urta kompaniyasiga oradan 2-oy o'tgach xabar qildi. Sug'urta kompaniyasi esa 3-kunlik muddatda murojaat etilmagani uchun rad javobini berdi. Bu to'g'rimi?

Masala.№5

Kreditga transport vositasi sotib olingan va bir paytning o'zida KASKO sug'urta qilingan. Naf oluvchi sifatida Bank ishtirok etgan. 2006 yil 20 oktyabr kuni dizel yoqilg'isi tashiyotgan TS yonib ketgan. Voqea joyiga GAI xodimlari va

o't o'chiruvchilar chaqirilgan. Biroq, sug'urta kompaniyasi TS dizel yoqilg'isidan yongani uchun rad javobi bermoqda. Bu to'g'rimi?

Masala.№6

Fuqaro N. o'z farzandlarini baxtsiz xodisalardan sug'urta qildirgan edi. Bir kuni maktabdan o'g'li o'ng qo'li gipslangan xolda keldi va maktabda yiqilib tushib qo'li singanini aytdi. Fuqaro N. qo'rqib ketib, o'g'lini turli shifoxona va mutaxassislarga ko'rsata boshladi. Bu orada 5 kuncha o'tib ketdi. Sug'urta fuqaro N. ning esiga tushib, 6 – chi kuni sug'urta kompaniyasiga murojaat qildi. Sug'urta kompaniyasi esa 3 kunlik muddatda murojaat qilmagansiz deb rad javobini berdi. Bu to'g'rimi?

Masala.№7

Xodim K. mast xolda ishga kelib, stanokda ish boshladi. SHu payt chap qo'lining barmoqlari tsanok ichiga kirib ketdi. Tegishli xujjatlar rasmiylashtirilgach, korxonada ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish shartnomasiga asosan sug'urta kompaniyasiga murojaat qildi? Sug'urta kompaniyasi to'lovni amalga oshiradimi?

Masala.№8

Hech qanday to'lovsiz eksport sug'urtasi polisiga asosan, XK "Baxor" tekstil maxsulotlarini Rossiyaga yubordi. Oradan 2 oy o'tganiga qaramasdan, eksport qilingan tovarlar uchun to'lov amalga oshirilmadi. Rossiyadagi sotib oluvchi esa dom- daraksiz yo'qoldi. Bank eksport kontrakti bo'yicha valyuta tushmaganligi sababli, tegishli idoralarga xabar berdi. Natijada XK "Baxor" ning mansabdor shaxslariga nisbatan jinoiy ish yuritildi? Zararni qoplash uchun sug'urta kompaniyasiga murojaat etilgandi to'lov amalga oshiriladimi?

Masala.№9

Harbiy xizmatchi-ofitser xizmat davrida og'ir jarohat oldi va davolanib chiqib o'z xizmat vazifasini davom ettirdi va shu orada nafaqaga chiqish muddati etib kelganligi munosabati bilan nafaqaga chiqdi. Nafaqa davrining to'qqizinchi oyida

u mazkur jarohat oqibatida vafot etdi. SHunday holatda ushbu shaxs uchun uning merosxo'riga sug'urta puli beriladimi? Agar berilsa qancha miqdorda?

Javob: beriladi, eng kam ish haqining 7 yilligi miqdorida.

Masala.№10

Bojxona xodimi xizmat davrida og'ir jarohat oldi va davolanib chiqib o'z xizmat vazifasini davom ettirdi va shu orada nafaqaga chiqish muddati etib kelganligi munosabati bilan nafaqaga chiqdi. Nafaqa davrining beshinchi oyida u mazkur jarohat oqibatida vafot etdi. SHunday holatda ushbu shaxs uchun uning merosxo'riga sug'urta puli beriladimi? Agar berilsa qancha miqdorda?

Masala.№11

Sug'urtalangan harbiy xizmatchi xizmatni o'tash davrida og'ir jarohat oldi. Unga to'lanadigan sug'urta pulini hisoblang? Eng kam oylik ish haqi -100 000 so'm.

Echish: $100\ 000 \times 12 \times 7 = 8\ 400\ 000$ cov

$8\ 400\ 000 \times 20\% = 1\ 680\ 000$ so'm

Masala.№12

Sug'urtalangan bojxona xizmatchisi xizmatni o'tash davrida og'ir jarohat oldi. Unga to'lanadigan sug'urta pulini hisoblang? Eng kam oylik ish haqi -107 000 so'm.

Masala.№13

Sug'urtalangan harbiy xizmatchi xizmatni o'tash davrida engil jarohat oldi. Unga to'lanadigan sug'urta pulini hisoblang? Eng kam oylik ish haqi -100 000 so'm.

Echish: $100\ 000 \times 12 \times 7 = 8\ 400\ 000$ cov

$8\ 400\ 000 \times 10\% = 840\ 000$ so'm

Masala.№14

Sug'urtalangan bojxona xizmatchisi xizmatni o'tash davrida engil jarohat oldi. Unga to'lanadigan sug'urta pulini hisoblang? Eng kam oylik ish haqi - 107 000 so'm.

Masala.№15

Ko'mir konida ishlayotgan ishchi baxtsiz hodisa tufayli 1-guruh nogironiga aylandi. Unga to'lanadigan sug'urta puli miqdorini aniqlang? Eng kam ish haqi miqdori 100 000 so'm.

Echish: $100\ 000 \times 36 = 3\ 600\ 000$

$3\ 600\ 000 \times 50\% = 1\ 800\ 000$ so'm.

Masala.№16

SHaxtada ishlayotgan ishchi baxtsiz hodisa tufayli 1-guruh nogironiga aylandi. Unga to'lanadigan sug'urta puli miqdorini aniqlang? Eng kam ish haqi miqdori 107 000 so'm.

Masala.№17

Ko'mir konida ishlayotgan ishchi baxtsiz hodisa tufayli 2-guruh nogironiga aylandi. Unga to'lanadigan sug'urta puli miqdorini aniqlang? Eng kam ish haqi miqdori 100 000 so'm.

Echish: $100\ 000 \times 36 = 3\ 600\ 000$

$3\ 600\ 000 \times 30\% = 1\ 080\ 000$ so'm.

Masala.№18

SHaxtada ishlayotgan ishchi baxtsiz hodisa tufayli 2-guruh nogironiga aylandi. Unga to'lanadigan sug'urta puli miqdorini aniqlang? Eng kam ish haqi miqdori 107 000 so'm.

Masala.№19

Davlat sud eksperti o‘z xizmat vazifasini bajarish chog‘ida jarohatlanib birinchi guruh nogironiga aylandi. Mazkur shaxsga hisoblanadigan sug‘urta pulini hisoblang?

Eng kam ish haqi miqdori 100 000 so‘m.

Echish: $100\ 000 \times 200 = 20\ 000\ 000$

$20\ 000\ 000 \times 80\% = 16\ 000\ 000$ so‘m.

Masala.№20

Davlat soliq organi xizmatchisi xizmat vazifasini bajarish chog‘ida jarohatlanib birinchi guruh nogironiga aylandi. Mazkur shaxsga hisoblanadigan sug‘urta pulini hisoblang?

Eng kam ish haqi miqdori 107 000 so‘m.

Masala.№21

Davlat sud eksperti o‘z xizmat vazifasini bajarish chog‘ida jarohatlanib ikkinchi guruh nogironiga aylandi. Mazkur shaxsga hisoblanadigan sug‘urta pulini hisoblang?

Eng kam ish haqi miqdori 100 000 so‘m.

Echish: $100\ 000 \times 200 = 20\ 000\ 000$

$20\ 000\ 000 \times 65\% = 13\ 000\ 000$ so‘m.

Masala.№22

Davlat soliq organi xizmatchisi o‘z xizmat vazifasini bajarish chog‘ida jarohatlanib ikkinchi guruh nogironiga aylandi. Mazkur shaxsga hisoblanadigan sug‘urta pulini hisoblang?

Eng kam ish haqi miqdori 107 000 so‘m.

Masala.№23

Sug'urtalovchi zarar etkazgan shaxsga, agar mazkur shaxs o'zi foydalanayotganda zarar etkazgan, ammo transport vositasini boshqarish huquqiga ega bo'lmagan holatda o'zi to'lagan sug'urta qoplamasi miqdoridagi summani ushbu shaxsdan regress tartibida talab qilishi mumkinmi?

Javob: Mumkin

Masala.№24

Sug'urtalovchi zarar etkazgan shaxsga, agar mazkur shaxs o'zi foydalanayotganda zarar etkazgan va transport vositasini boshqarish huquqiga ega bo'lgan holatda o'zi to'lagan sug'urta qoplamasi miqdoridagi summani ushbu shaxsdan regress tartibida talab qilishi mumkinmi?

Masala.№25

Ish beruvchining fuqarolik javobgarligi bo'yicha sug'urta shartnomasi tuzayotgan yuridik shaxsning mos sug'urta tarifi koeffitsienti 0.571 ga teng, bir yillik o'rtacha ish haqi fondi 500 mln. so'm. Ish beruvchi to'laydigan sug'urta mukofotini hisoblang?

Echish: $0.571 \times 0.1 \times 500 \text{ mln.} : 100 = 285 \text{ 500 so'm.}$

Masala.№26

Ish beruvchining fuqarolik javobgarligi bo'yicha sug'urta shartnomasi tuzayotgan yuridik shaxsning mos sug'urta tarifi koeffitsienti 0.672 ga teng, bir yillik o'rtacha ish haqi fondi 600 mln. so'm. Ish beruvchi to'laydigan sug'urta mukofotini hisoblang?

Masala.№27

Bir yuz ellik kun muddatga ish beruvchining fuqarolik javobgarligi bo'yicha sug'urta shartnomasi tuzayotgan yuridik shaxs uchun mos sug'urta tarifi koeffitsienti 5.143, o'rtacha ish haqi fondi 200 mln. so'm. Sug'urta mukofotini hisoblang.

Echish: $200 \text{ mln.} \times 0.1 \times 5.143 : 100 : 365 \times 150 = 444\,904 \text{ so'm.}$

Masala.№28

Ikki yuz sakson kun muddatga ish beruvchining fuqarolik javobgarligi bo'yicha sug'urta shartnomasi tuzayotgan yuridik shaxs uchun mos sug'urta tarifi koeffitsienti 3.445, o'rtacha ish haqi fondi 150 mln. so'm. Sug'urta mukofotini hisoblang.

Masala.№29

Xavfli ishlab chiqarish ob'ektini "Xavfli ishlab chiqarish ob'ektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida"gi qonunga asosan fuqarolik javobgarligini sug'urta qilish uchun sug'urta summasini aniqlang. Ob'ekt xavfli ishlab chiqarish ob'ektining birinchi tipiga mansub, eng kam ish haqi miqdori 100 000 so'm.

Echish: $100\,000 \times 250\,000 = 25 \text{ mlrd. so'm.}$

Masala.№30

Xavfli ishlab chiqarish ob'ektini "Xavfli ishlab chiqarish ob'ektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida"gi qonunga asosan fuqarolik javobgarligini sug'urta qilish uchun sug'urta summasini aniqlang. Ob'ekt xavfli ishlab chiqarish ob'ektining ikkinchi tipiga mansub, eng kam ish haqi miqdori 107 000 so'm.

Masala.№31

Fuqaro A. Majburiy sug'urta bo'yicha sug'urtalangan o'z mashinasida ketayotib, yo'l o'rtasidan chiqib qolgan bolani bosmaslik uchun rulni keskin burdi va yo'l yoqasidagi uy hovlisining devoriga urilib uni qulatib yubordi. Hovli egasi bo'lgan fuqaro B. Etkazilgan moddiy zararni va ma'naviy zararni to'lashni fuqaro A. dan talab qildi. Fuqaro A. talab qilingan zararlarni to'lab berishni so'rab mashinasi sug'urta qilingan sug'urta kompaniyasiga murojaat qildi. Sug'urta kompaniyasi qanday qaror qabul qiladi?

Javob: Fuqaro B.ga etkazilgan fuqat moddiy zararni to'lab berishni qaror qiladi

Masala.№32

Fuqaro B. majburiy sug'urta bo'yicha sug'urtalangan o'z mashinasida ketayotib, yo'l o'rtasidan chiqib qolgan qariyani bosmaslik uchun rulni keskin burdi va yo'l yoqasida turgan avtomashinaga urilib unga zarar etkazdi. Avtomashina egasi bo'lgan fuqaro V. etkazilgan moddiy zararni va ma'naviy zararni to'lashni fuqaro B. dan talab qildi. Fuqaro B. talab qilingan zararlarni to'lab berishni so'rab mashinasi sug'urta qilingan sug'urta kompaniyasiga murojaat qildi. Sug'urta kompaniyasi qanday qaror qabul qiladi?

Masala.№33

Fuqaro A. majburiy sug'urta bo'yicha sug'urtalanmagan mashinasida ketayotib yo'lda fuqaro B. ni urib unga jarohat etkazdi. DAN xodimlari holatni belgilangan tartibda rasmiylashtirdi va fuqaro B. kasalxonaga yotqizildi. Etkazilgan zarar kim tomonidan to'lab berilishi kerak?

Javob: To'lovlarni kafolatlash jamg'armasiga murojaat qilinsa, ushbu jamg'arma tomonidan to'lab berilishi kerak

Masala.№34

Fuqaro B. majburiy sug'urta bo'yicha sug'urtalanmagan mashinasida ketayotib yo'lda fuqaro V. ni urib unga jarohat etkazdi. DAN xodimlari holatni belgilangan tartibda rasmiylashtirdi va fuqaro V. kasalxonaga yotqizildi. Etkazilgan zarar kim tomonidan to'lab berilishi kerak?

Masala.№35

Fuqaro D. majburiy sug'urta bo'yicha sug'urtalangan mashinasini yo'l chetining ta'qiqlanmagan joyiga qo'yib, ishi yuzasidan idoraga kirib ketdi. Ishi bitgach mashinasi oldiga kelib uning noma'lum avtomashina tomonidan urib ketilganligini ko'rdi. SHunday holatda u ko'rgan zararini qoplab berishni so'rab kimga murojaat qilishi kerak va qanday ishlarni amalga oshirish kerak?

Masala.№36

Fuqaro A. majburiy sug'urta bo'yicha sug'urtalangan o'z mashinasida mast holda ketayotib fuqaro B.ni urib yubordi va u kasalxonaga yotqizildi. Fuqaro A. fuqaro B.ga etkazgan zararini to'lab berishni so'rab sug'urta kompaniyasiga murojaat qildi. SHunday holatda kompaniya tomonidan qoplama to'lab beriladimi? To'lab berilgan taqdirda kompaniya qanday huquqqa ega bo'ladi?

Javob: etkazilgan zarar kompaniya tomonidan to'lab beriladi va ushbu zararni fuqaro A.dan regress tartibida undirib olish huquqiga ega bo'ladi.

Masala.№37

Fuqaro B. majburiy sug'urta bo'yicha sug'urtalanmagan o'z mashinasida ketayotib fuqaro V.ni urib yubordi va u kasalxonaga yotqizildi. Fuqaro B. fuqaro V.ga etkazgan zararini to'lab berishni so'rab kimga murojaat qiladi. SHunday holatda zarar to'lab beriladimi? To'lab berilgan taqdirda zararni to'lab bergan joy qanday huquqqa ega bo'ladi?

Masala.№38

Fuqaro A. mashinasida ketayotib kechki g'ira-shirada fuqaro B.ni urib yubordi va voqea joyidan g'oyib bo'ldi. SHunday holatda fuqaro B. zararni to'lashni so'rab qanday tashkilotga murojaat qilishi kerak va qanday hujjatlar taqdim qilishi kerak.

Javob: To'lovlarni kafolatlash jamg'armasiga murojaat qilishi va ushbu holatni asoslab beruvchi hujjatlarni taqdim etishi kerak.

Masala.№39

Fuqarolik javobgarligi sug'urta qilingan xavfli ishlab chiqarish ob'ektida portlash yuz berishi natijasida yon-atrofdagi uylarda yong'in chiqdi. Sug'urtalovchining iltimosi bilan sug'urtalanuvchi yong'inni bartaraf etish maqsadida bir million so'mlik xarajat qildi. Ushbu xarajatni sug'urtalanuvchi sug'urtalovchidan talab qilishga haqqi bormi? Agar bo'lsa qancha miqdorda?

Javob: haqqi bor va to'liq miqdorda.

Masala.№40

2009 yilda O‘zbekistonda ishlab chiqarilgan YAlpi Ichki Mahsulot hajmi 39747.7 mlrd. so‘mni tashkil etgan bo‘lib, mamlakatda yig‘ilgan jami sug‘urta mukofotlarining YAIMdagi ulushi 0.37 foizni tashkil etgan edi. 2009 yilda O‘zbekistonda yig‘ilgan jami sug‘urta mukofotlari hajmini toping?

Echish: $39747,7 \text{ mlrd. so‘m} \times 0.37 = 146.1 \text{ mlrd. so‘m.}$

VI. GLOSSARIY

Termin	O'zbek tilidagi sharhi	Ingliz tilidagi sharhi
<p>abandon</p> <p>abandon</p> <p>Abandon</p>	<p>to'liq miqdordagi sug'urta summasini olish uchun sug'urtalanuvchining sug'urtalangan mol–mulkdan sug'urtalovchining foydasiga voz kechishi (sug'urtalangan kema nobud bo'lganda, u xabarsiz yo'qolganda, kema yoki yuk qaroqchilar tomonidan bosib olinganda). Abandon to'g'risidagi ariza voqea–xodisa ro'y bergandan keyin olti oy mobaynida berilishi kerak. Ayrim chet mamlakatlar qonunchiligida abandon sug'urtalanuvchining bir tomonlama akti hisoblanadi. Faqat, Angliya qonunchiligida abandon uchun sug'urtalovchining roziligi talab etiladi.</p>	<p>Property insurance policies can include what is known as an abandonment clause, which allows the policyholder to abandon the damaged property and still receive their claim settlement. Once abandoned, the damaged property is owned by the insurance company. Abandonment clauses are more common in marine property insurance policies. Homeowners policies typically prohibit policyholders from abandoning property under any condition.</p>
<p>agent shartnomasi</p> <p>Agentskiy dogovor</p> <p>agent agreement</p>	<p>sug'urtalovchi bilan tuzilgan topshirik shartnomasi</p>	<p>the contract with the insurer submission</p>
<p>sug'urtalovchilar uyushmasi</p> <p>Assotsiatsiya straxovshchikov</p> <p>Association of insurers</p>	<p>sug'urta faoliyatini muvofiqlashtirish, uyushma a'zolarining manfaatini davlatning qonun chiqaruvchi va ijroiya organlari oldida himoya etish hamda mahalliy sug'urta kompaniyalari va xorijiy sug'urta kompaniyalari o'rtasida o'zaro foydali aloqalarni o'rnatish maqsadida tashkil etiladigan sug'urta kompaniyalarining uyushmasi. Bunga o'zaro sug'urtalash jamiyatlarini xalqaro uyushmasini, texnik risklarni sug'urtalovchi kompaniyalar ittifoqini, Buyuk Britaniya sug'urtalovchilar uyushmasini misol keltirish mumkin. Hozirgi paytda O'zbekistonda sug'urtalovchilar uyushmasi tashkil etilmagan. Faqat, avtosug'urtalovchilar ittifoqi faoliyat ko'rsatmoqda.</p>	<p>insurance regulation, the members of the union state's legislative and executive authorities to protect the interests of domestic insurance companies and foreign insurance companies to be established in order to establish mutually beneficial relationships between the Association of insurance companies. As a mutual insurance companies, international associations, the Union of the technical risk to the insurance companies, to give an example of British Insurers' Association.</p>

addendum addendum addendum	ilgari tuzilgan sug'urta va kayta sug'urtalash shartnomasiga tomonlarning o'zaro kelishuvi bilan qo'shimchalar kiritish.	with the mutual agreement of the parties before the insurance and reinsurance contract amendments.
Adjaster adjaster adjuster	sug'urta xodisasi ro'y berishi munosabati bilan sug'urtalanuvchi tomonidan bildirilgan e'tirozni tartibga solishda sug'urta kompaniyasining manfaatlarini himoya etuvchi jismoniy yoki xuquqiy shaxs. U sug'urtalanuvchi bilan unga to'lanadigan sug'urta qoplamasi miqdorini kelishishga harakat qiladi. Adjaster sug'urta xodisasini ro'y berish sabablarini o'rganadi va tahlil etadi. Ushbu tahlil natijalari bo'yicha sug'urta kompaniyasiga ekspert xulosasini tuzadi hamda avariya komissari funksiyasini bajaradi. Adjaster vazifasini sug'urta kompaniyasining tarkibiy bo'limi yoki ixtisoslashgan tashkilot amalga oshirishi mumkin.	a person who investigates claims and recommends settlement options based on estimates of damage and insurance policies held. A representative of the insurer who seeks to determine the extent of the insurer's liability for loss when a claim is submitted. An individual employed by an insurer to evaluate losses and settle policyholder claims. Also see "public insurance adjuster."
aktuariy Aktuariy actuarial	lotin tilidan tarjima qilganda hisobchi degan ma'noni bildiradi. Aktuar hisob-kitoblar nazariyasini o'zlashtirib olgan sug'urta matematikasi sohasidagi mutaxassis. U sug'urta tariflarini hisoblash va metodologiyasini ishlab chiqish, uzoq muddatli sug'urta turlari bo'yicha sug'urta zahiralarini shakllantirish bilan bog'liq hisob-kitoblarni amalga oshirish bilan shug'ullanadi. Hozirgi paytda Angliyada aktuariylar instituti faoliyat ko'rsatmoqda. Aktuariylarning xalqaro uyushmasi mavjud.	business professional who analyzes probabilities of risk and risk management including calculation of premiums, dividends and other applicable insurance industry standards. A specialist in the mathematics of insurance who calculates rates, reserves, dividends and other statistics. (Americanism: In most other countries the individual is known as "mathematician.") An insurance professional skilled in the analysis, evaluation and management of statistical information. Evaluates insurance firms' reserves, determines rates and rating methods, and determines other business and financial risks. A person professionally trained in

		calculating the risks and costs of insurance.
<p>aktuar hisob- kitoblar</p> <p>aktuarie rascheti</p> <p>Actuarial calculations</p>	<p>sug'urta tarifi stavkalarini hisoblashning iqtisodiy–matematik usullari yig'indisi. Ushbu hisob–kitoblar katta sonlar qonuniga asoslanadi. Aktuar hisob–kitoblarning metodologiyasi, ehtimollar nazariyasi, demografiya qonuniyatlariga asoslanadi, tarif stavkasini miqdori sug'urta hodisalari ro'y berishining ehtimoliyligiga bog'liq. Demografiya ma'lumotlaridan fuqarolarning hayotini sug'urtalashda sug'urtalanuvchilarning yoshiga mos ravishda sug'urta tarifi stavkasini tabaqalashtirishda foydalaniladi. Uzoq muddatli hayotni sug'urtasi bo'yicha sug'urta summolari sug'urtalangan shaxs vafot etganda yoki u ma'lum bir yoshga etganda to'lanadi. Etarli miqdordagi sug'urta fondini shakllantirish uchun, sug'urtalovchi shartnoma amalda bo'lgan davrda qancha shaxs vafot etishi yoki ma'lum bir yoshga etishi ehtimoliyligini bilishi zarur. Aholi o'limi darajasi xaqidagi statistik ma'lumot asosida turli yoshga etishi ehtimoligini hisoblash hamda fuqarolarning o'limi to'g'risidagi jadvalni tuzish mumkin.</p>	<p>the sum of the insurance rate of economic - mathematical calculation methods. These calculations are based on the law of large numbers. The methodology of actuarial calculations, probability theory, based on the laws of demography, the rate depends on the amount of insurance Accidents happen Demographic data of citizens in accordance with the age of the life insurance differentiated rate.</p> <p>The long - term life insurance, the amount of insurance the insured person dies, or he is paid a certain age. Sufficient for the formation of the insurance fund, the insurance period of the contract or the death of a person at a certain age you need to know ehtimoliyligini. On the basis of statistical data about the population mortality rate to calculate the probability of different ages as well as a schedule of the death of the citizens.</p>
<p>annuitet</p> <p>Annuitet</p> <p>annuity</p>	<p>renta va nafaqalarni sug'urtalashning hamma turlarini umumlashtiruvchi tushuncha. Bunda sug'urtalanuvchi sug'urta kompaniyasiga bir vaqtning o'zida yoki bir necha yillar davomida tegishli sug'urta mukofotlarini to'laydi. Keyin sug'urtalanuvchi butun hayoti davomida sug'urta kompaniyasidan daromad oladi. Annuitetning bir turi hisoblanadigan fuqarolarning yillik daromadini sug'urtasi bugungi kunda Buyuk britaniyada, Fransiyada va AQSHda keng rivojlangan.</p>	<p>a contract providing income for a specified period of time, or duration of life for a person or persons.</p> <p>An agreement by an insurer to make periodic payments that continue during the survival of the annuitant(s) or for a specified period. A contract in which the buyer deposits money with a life insurance company for investment. The contract provides for specific payments to be made at regular intervals for a fixed period or for life</p>
<p>sug'urta miqdori</p> <p>summa straxovki</p>	<p>sug'urta manfaati va sug'urta riskiga mos keluvchi pul mablag'i. Xalqaro amaliyotda sug'urta summasi sug'urta qoplamasi deyiladi. Sug'urta summasiga nisbatan sug'urta mukofoti aniqlanadi va sug'urta qoplamasi to'lanadi. Sug'urta summasi iborasi, ko'proq, shaxsiy sug'urtada - fuqarolarning hayoti, sog'lig'ini sug'urtalashda ishlatiladi.</p>	<p>the insurance benefit and the corresponding risk to the insurance money. With international practice, the insurance amount of insurance coverage is called. And is determined by the amount of insurance premiums paid to insurance coverage. The expression amount of insurance, insurance of citizens' life and health insurance.</p>

amount of insurance		
sug'urta ogohlantirish miqdori summa preduprejdeniya straxovogo amount of the insurance warning	sug'urta summasi va sug'urta koplamasi to'lovi o'rtasidagi nisbatni xarakterlovchi iqtisodiy ko'rsatkich. Bu ko'rsatkich zarar miqdori ehtimoligini ko'rsatadi va undan riskni o'zgarishi ustidan nazorat o'rnatishda foydalaniladi. Sug'urta summasining zararlilik ko'rsatkichi quyidagi omillar ta'siri ostida shakllanadi: sug'urtalangan ob'ektlar soni va ularning sug'urta summasi, sug'urta hodisalarining soni, zarar ko'rgan ob'ektlar soni va sug'urta qoplamasi. Sug'urta summasining zararlilik ko'rsatkichi netto-stavka tuzilishiga qarab har bir sug'urta turi yoki javobgarlik turi bo'yicha aniqlanadi. Agar zararlilik ko'rsatkichi netto-stavkaga yaqinlashsa yoki undan oshib ketse, bu holda sug'urta summasining zararlilik ko'rsatkichi yuqori darajada ekanligidan dalolat beradi.	that characterizes the ratio between the sum insured and the insurance payment pavement economic indicators. This figure indicates the likelihood of the amount of damage and to establish control over the change in risk. Insurance is influenced by the amount of loss on the following factors: the number of insured items and the amount of insurance, insurance, accidents, damaged facilities and insurance coverage. The loss of the sum insured, depending on the composition of the index net rate of each type of type of insurance or liability. If the indicator of the loss exceeds the rate of net-paced or, in this case, the amount of the insurance loss indicator which indicates a high level
assistans asistans assistance	sug'urta qildiruvchilarga (sug'urtalangan shaxslarga, naf oluvchilarga) hamda sug'urtalovchilarga sug'urta shartnomasi doirasida assistans xizmatlari, texnik, tibbiy va boshqa xizmatlar ko'rsatuvchi, shuningdek ularga moliyaviy ko'mak beruvchi yuridik yoki jismoniy shaxs	allow insurance (insured persons,beneficiaries) under the contract of insurance and assistance services, technical, medical and other services, as well as providing them with financial assistance and legal or natural person
audit audit auditing	sug'urta kompaniyasining moliyaviy hisoboti to'g'riligini yozma ravishda tasdiqlash va tekshirish. Audit ishini maxsus malakaga ega bo'lgan auditorlar amalga oshiradi. Auditorlik firmasi bilan sug'urta kompaniyasi o'rtasida shartnoma tuziladi. O'zbekiston Respublikasida audit ishini Moliya vazirligining litsenziyasiga ega bo'lgan shaxslar amalga oshirishi mumkin. Sug'urta kompaniyasining balansi auditorlar tomonidan tekshirilgandan so'ng matbuotda e'lon qilinadi.	the insurance company to confirm in writing the accuracy of financial reporting and auditing . Audit work specially qualified auditors . Auditing firm concluded a contract between the insurance company. Persons licensed by the Ministry of Finance of the Republic of Uzbekistan in the work of the audit can be carried out.
benefisiar benefitsiar beneficiary	sug'urta shartnomasida sug'urta-langan shaxsning yozma ravishdagi roziligi bilan sug'urta tovonini oluvchi sifatida ko'rsatilgan jismoniy yoki yuridik shaxs	an individual who may become eligible to receive payment due to will, life insurance policy, retirement plan, annuity, trust, or other contract.

<p>yuk tashish bilan bog'liq xarajatlarni qoplash</p> <p>fraxt</p> <p>bareboat</p>	<p>dengiz yoki havo yo'llari orqali yukni tashishda to'lanadigan haq. Ushbu haq tarif yoki yukni tashish to'g'risidagi shartnoma bo'yicha o'zaro kelishilgan narx asosida to'lanadi. Dengiz sug'urtasida yuklarni tashishda fraxt polisi yoziladi va fraxt qiluvchiga beriladi.</p>	<p>the paid is by sea or air transportation of cargo. This is the truth or a mutual agreement on cargo transportation tariffs are paid on the basis of the agreed price.</p>
<p>bonus</p> <p>bonus</p> <p>bonus</p>	<p>sug'urta kompaniyasi o'zi uchun qulay shartlarda sug'urta shartnomasini tuzganligi uchun sug'urtalanuvchiga, u to'laydigan sug'urta mukofoti miqdoridan chegirmalar belgilaydi.</p>	<p>The insurance company for the terms of the insurance contract concluded for the discounts that the amount of insurance premiums paid by Insured</p>
<p>obligatorli qayta sug'urta</p> <p>obligatornoe perestraxovaniya</p> <p>bondly reinsurance</p>	<p>1) qayta sug'urtalashning majburiy shakli. Ayrim mamlakatlar qonunchiligiga ko'ra, ushbu mamlakat xududida faoliyat ko'rsatayotgan barcha sug'urta kompaniyalari qabul qilgan risklarini bir qismini majburiy ravishda qayta sug'urtalash kompaniyasiga beradi. Bu chora kayta sug'urtalash orqali chet elga valyutani chiqib ketishini oldini oladi; 2) sug'urta kompaniyasi (sedent) ma'lum bir sug'urta turi bo'yicha riskni qayta sug'urtalovchiga berishini va o'z navbatida, qayta sug'urtalovchi, riskni qabul qilishni nazarda tutuvchi qayta sug'urtalash shartnomasi.</p>	<p>1) form of compulsory insurance. According to the laws of some countries accept all insurance companies operating in the territory of that country risk is a part of the compulsory reinsurance company. These measures through reinsurance to prevent the flow of currency out of the country; 2) insurance company (tsedent) is a type of insurance risk insurer, and in turn, providing for the insurer to accept the risk reinsurance contracts.</p>
<p>broker</p> <p>broker</p> <p>broker</p>	<p>sug'urta qildiruvchining nomidan va topshirig'iga binoan sug'urta shartnomasi tuzilishi va ijro etilishini tashkil qilish bo'yicha faoliyatni amalga oshiruvchi yuridik shaxs.</p>	<p>Insurance and on behalf of the execution of the contract of insurance and the establishment of a legal entity carrying out the activity .</p>

<p>keptiv sug'urta kompaniyasi</p> <p>Plennitsa straxovaya kompaniya</p> <p>Captive insurance company</p>	<p>ta'sischilarning manfaatlarini sug'urta himoyasiga oladigan yoki yirik konsern, korporatsiyalar, yirik sanoat–moliya guruhlarini tarkibiga kiruvchi sug'urta kompaniyasi. Raqobatdagi boshqa sug'urta kompaniyalarini keptiv sug'urta kompaniyasi mavjud bo'lgan tarmoqqa kirishi murakkabroq hisoblanadi. O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan keptiv sug'urta kompaniyalariga – «ALSKOM», «Universal sug'urta» sug'urta kompaniyalarini misol keltirish mumkin.</p>	<p>to protect the interests of the founders of the insurance or major corporations, corporations, insurance company, part of the largest financial and industrial groups. Competition from other insurance companies, captive insurance company is more complex network. Captive insurance companies in Uzbekistan - the ALSKOM, Universal insurance that insurance companies might be.</p>
<p>birgalikda sug'urta qilish</p> <p>sostraxovaniya</p> <p>coinsurance</p>	<p>bitta sug'urta shartnomasi doirasida riskni ikki yoki undan ortiq sug'urta kompaniyalari o'rtasida taqsimlanishi. Ushbu shartnomada har bir sug'urtalovchining xuquq va majburiyatlari ko'rsatiladi. Birgalikda sug'urta qilishda sug'urtalanuvchiga qo'shma polis yoki har bir sug'urta kompaniyasi o'z zimmasiga olgan risk hissasiga muvofiq alohida polis beriladi.</p>	<p>The percentage of each health care bill a person must pay out of their own pocket. Non-covered charges and deductibles are in addition to this amount. An arrangement in a health or dental insurance plan where you and the insurance company share the cost of the items covered. You usually pay a set percentage (e.g., 20% paid by you and 80% paid by the plan).</p>
<p>birlashgan sug'urta kombinirovanoe straxovanie</p> <p>combined insurance</p>	<p>bir necha sug'urta turlari bo'yicha sug'urta qoplamasi sharti</p>	<p>provided insurance coverage of a few types of insurance</p>
<p>Majburiy davlat sug'urtasi</p> <p>Obyazatelnoe</p>	<p>qonunda belgilab qo'yilgan tartibda fuqarolarning ijtimoiy manfaatlarini va davlatning manfaatlarini ta'minlash maqsadida hayot, sog'liq va mol-mulkning davlat byudjetidan ajratiladigan mablag'lar hisobiga amalga oshiriladigan majburiy sug'urtasi</p>	<p>social interests and the interests of the state in accordance with the procedure established by law in order to ensure life, health and property of the state budget funds allocated to implementation of the compulsory insurance</p>

<p>gosudarstvennoe straxovanie</p> <p>Compulsory state insurance</p>		
<p>majburiy sug'urta</p> <p>obyazatelnoe straxovanie</p> <p>compulsory insurance</p>	<p>sug'urta munosabatlarining qonun kuchiga ega bo'lgan shakli. Majburiy sug'urta qonunchilik xujjatlari asosida amalga oshiriladi. Ushbu xujjatda sug'urtaga tortiladigan ob'ektlar soni, sug'urta javobgarligining hajmi, sug'urta munosabatlarida qatnashadigan tomonlarning huquq va majburiyatlari hamda boshqa rekvizitlar ko'rsatiladi. Amaldagi qonunchilikka asosan, O'zbekistonda majburiy sug'urtani tegishli litsenziyaga ega bo'lgan har qanday sug'urta kompaniyasi o'tkazishi mumkin</p>	<p>Insurance relationships form which has the force of law. Compulsory insurance on the basis of legislative acts. This document insurance taxable items, the volume of insurance liability, the rights and obligations of the parties involved in the relationship between insurance and other details.</p>
<p>avariya komissari</p> <p>avarii komissar</p> <p>Commissioner accident</p>	<p>sug'urta kompaniyasining vakolatiga ega bo'lgan jismoniy yoki yuridik shaxs. Sug'urtalangan kema yoki yuk bo'yicha ko'rilgan zararining xarakteri va miqdorini aniqlaydi, hodisa ro'y berganlik sabablarini o'rganadi. Sug'urta kompaniyasi avariya komissarining chet elda ham, mamlakat ichkarisida ham tayinlashi mumkin. Avariya komissarining yuridik manzili, telefon va teleks raqamlari sug'urta kompaniyasi tomonidan beriladigan sug'urta polisida ko'rsatiladi. Sug'urtalanuvchi sug'urta xodisasi ro'y berishi zahoti avariya komissariga murojaat qilishi zarur. Avariya komissari mol-mulkning zararlanganlik darajasini aniqlaydi va sug'urta kompaniyasining topshirig'iga asosan, ko'rilgan zararni qisman qoplashi mumkin. Avariya komissari bajarilgan ishlar to'g'risida sug'urta kompaniyasi uchun avariya sertifikatini tuzadi yoki unga yozma axborot tayyorlaydi.</p>	<p>policies providing coverage, singly or in combination, for death, dismemberment, disability, or hospital and medical care caused by or necessitated as a result of accident or specified kinds of accidents. Types of coverage include student accident, sports accident, travel accident, blanket accident, specific accident or accidental death and dismemberment. Coverage for the insured in the event that the insured's negligent acts and/or omissions result in losses in connection with the use, ownership, or maintenance of aircraft.</p>
<p>komission haq</p> <p>Komissionnie</p>	<p>mijozlarni sug'urtaga tortganligi uchun sug'urta kompaniyasi tomonidan vositachilarga (sug'urta brokeri, agent) to'lanadigan haq. Komissiya haqining miqdori sug'urtaning turiga va kelib tushgan badalning xajmiga bog'liq holda sug'urta badaliga nisbatan foizlarda to'lanadi.</p>	<p>Fee paid to an agent or insurance salesperson as a percentage of the policy premium. The percentage varies widely depending on coverage, the insurer and the marketing methods.</p>

voznagrajdenie commission fee		
raqobat sorevnovanie competition	sug'urta kompaniyalarining sug'urta bozoridagi o'z ulushini egallashi uchun o'zaro iqtisodiy musobaqasi. Raqobat sug'urtalanuvchi uchun sug'urta kompaniyalarini tanlab olishlarida ko'mak beradi. Raqobat sug'urta xizmatini kengayishida va ularning sifatini oshishida muhim ahamiyatga ega. Bir sug'urta xizmatini ko'rsatayotgan bir necha sug'urta kompaniyalari raqobat sharoitida mijozlarni jalb etish uchun ularga sug'urta shartnomalarini tuzishda, sug'urta mukofotlarini to'lashda va sug'urta qoplamalarini qisqa muddatlarda to'lashda imkoniyat yaratadi	straxovie kompanii berut svoyu dolyu rinka ekonomicheskoy konkurensii. Konkurs pomojet v vibore straxovshchika dlya straxovix kompaniy. Konkurs yavlyaetsya povishenie kachestva straxovix uslug i rasshirenie ix vajnosti. Usloviya konkurensii straxovix uslug v ryade straxovix kompaniy, chtobi privilech klientov k svoim dogovoram straxovaniya, viplata straxovix vnosov i viplata straxovogo pokritiya kratkosrochnix vozmojnostey
risklar to'plami Sbor riskov Collection risk	bir qancha yirik sug'urta summali ob'ektlarning bitta sug'urta hodisasi tufayli zarar ko'rishi extimolligini nazarda tutuvchi sug'urta risklarini yig'indisi	a large amount of the insurance objects of the alleged damage because of an insurance event to which the sum of the insurance risk
sug'urta bahosi Stoimost straxovaniya cost of insurance	sug'urtalash maqsadida aniqlanadigan mol–mulkning qiymati. Amaliyotda mol–mulklar haqiqiy qiymati, bozor qiymati va boshqa qiymatlar vositasida baholanadi. Zarur hollarda sug'urta bahosini to'g'ri hisoblash uchun malakali ekspertlar jalb etiladi. Sug'urta bahosi to'g'risidagi haqiqiy ma'lumot ta'rif stavkasi va sug'urta mukofoti miqdorini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Amaldagi qonunchilikka binoan, sug'urta summasi mol–mulkning sug'urta bahosidan oshib ketmasligi zarur	In practice, the actual value of the property, the market value and the other values are evaluated by means of. Necessary for calculating the value of insurance to attract qualified experts. Described information on the cost of insurance is important in determining the rate and amount of insurance premiums. According to the current legislation, the insured amount should not exceed the cost of property insurance.
risklarni tanlash	sug'urta shartnomasini tuzish bo'yicha mijozlardan kelib tushgan takliflarni tahlil etishga qaratilgan sug'urta kompaniyasining faoliyati. Sug'urta kompaniyasining muvozanatlashgan sug'urta portfelini shakllanishida risklarni tanlash iborasini amaliy jihatdan ishlatish	Analysis of proposals received from customers on the conclusion of the contract of insurance activities of the insurance company. The risk of the formation of a balanced insurance portfolio of the insurance company is important to practical use of the phrase.

vibrat riski choose the risks	muhimdir. Sug'urta amaliyotida risklarni tanlash ishini syurveyerlar amalga oshiradi. Risklarni tanlash – bu risk menejment sohasida olib boriladigan chora – tadbirlarning bir qismidir.	Insurance risk selection syurveyerlar work in practice. Risk selection is conducted in the field of risk management measures is a part of.
franshiza franshiza Deductible	sug'urta shartnomasi shartlarida ko'zda tutiladigan sug'urtalovchining zararni qoplashdan ozod etiladigan qismi. Franshiza sug'urta summasiga nisbatan foizlarda belgilanadigan shartli va shartsiz franshizalarga bo'linadi. SHartli franshizada sug'urtalovchi belgilangan franshiza summasidan oshmaydigan zararni qoplash javobgarligidan ozod etiladi. Bu holda, agar ko'rilgan zarar miqdori franshiza summasi miqdoridan oshib ketse, sug'urta kompaniyasi zararni to'liq qoplaydi. SHartsiz franshizada ko'rilgan zarar franshiza summasidan chegirilib qoplanadi.	Portion of the insured loss (in dollars) paid by the policy holder. Amount of loss that the insured pays before the insurance kicks in. The amount the insured must pay in a loss before any payment is due from the company
denonsatsiya denonsatsiya denunciation	shartnomadan voz kechish. Agar sug'urta munosabatlarida tomonlardan biri yozma ravishda shartnomadan voz kechishi to'g'risida ikkinchi tomonga ma'lum qilmasa, shartnoma unda ko'rsatilgan muddatgacha kuchda bo'ladi.	refusal of agreement. If the insurance relations are one of the parties in writing not to reject the agreement on the second side, the deadlines specified in the contract which will be strong.
depozit depozit deposit	sug'urta kompaniyasining bank muassasasida saqlanadigan pul mablag'i yoki qimmatli qog'ozlari. Bank, odatda, sug'urta kompaniyasiga o'z pulini bankda saqlagani uchun foiz to'laydi; 2) ayrim mamlakatlar qonunchiligiga muvofiq, chet mamlakat sug'urta kompaniyasi, agar, biror boshqa mamlakatda sug'urta faoliyatini amalga oshirmoqchi bo'lsa, dastlab u o'sha mamlakat bank muassasasiga tegishli pul mablag'ini depozitga qo'yadi. Mazkur depozit, chet davlat sug'urta kompaniyasining boshqa mamlakat xududida sug'urta faoliyatini amalga oshirishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.	the insurance company kept the banking institution in cash or securities. The bank, as a rule, the insurance company money pays interest to the banks; 2) in accordance with the laws of some countries, a foreign insurance company in the country, if there is any other insurance activity in the country, the first banking institution in the country depositing money. This deposit, foreign insurance company to carry out insurance activities in the territory of the other country to serve as a basis for it .
diversifikatsiya	yirik sug'urta kompaniyalarining asosiy faoliyatdan tashqari boshqa faoliyat bilan ham shug'ullanishi. Masalan, sug'urta vositachiligi,	the largest insurance companies, is engaged in other activities in addition to the primary activity. For example, the insurance agent, the

<p>diversifikatsii</p> <p>diversification</p>	<p>qimmatli qog'ozlarning oldi-sotdisi, ko'chmas mulk bilan shug'ullanish va xakozo</p>	<p>sale of securities, real estate activities and so on</p>
<p>dispasher</p> <p>dispasher</p> <p>Dispasher</p>	<p>dengiz transportida umumiy avariya sodir bo'lganda ko'rilgan zararni kema, yuk va fraxt o'rtasida taqsimlash bo'yicha hisob-kitoblarni tuzadigan mutaxassis. Rivojlangan mamlakatlarda dispasher funksiyasini maxsus kompaniyalar bajaradi. Zararlarni taqsimlash bo'yicha hisob-kitoblar dispasha deyiladi va dispashani tuzganlik uchun xaqni manfaatdor tomonlar (kema egasi, yuk egasi, yukni sotib oluvchi shaxs) to'laydi.</p>	<p>Sea transport accident caused damage to the ship, cargo and chartered distribution of settlements between the expert concluded. Performs the function of dispasher private companies in developing countries. Losses distribution of settlements and called dispasha creation for stakeholders delusion (the ship owner, the owner of the cargo, the cargo recipient entity) pays.</p>
<p>avariya sertifikati</p> <p>avariyniy sertifikat</p> <p>emergency certificate</p>	<p>mol-mulk sug'urta xodisasi tufayli zararlanganda, ko'rilgan zararining miqdori va xarakterini tasdiqlovchi hujjat. Avariya sertifikati avariya komissari (adjuster) tomonidan tuziladi va tegishli komissiya xaqi hisobiga sug'urtalanuvchiga taqdim etiladi. Avariya sertifikati sug'urtalanuvchining sug'urta qoplamasini olish to'g'risidagi arizasiga ilova etiladi va qoplamaning to'lashda sug'urta kompaniyasiga asos bo'lib xizmat qiladi.</p>	<p>property insurance event due to a document certifying the nature of the damage and the amount of damage. Emergency certificate emergency commissioner (adjuster) and the related report of the commission created by the Insured. Emergency certificate shall be attached to the application for insurance compensation insurer and the cover will serve as the insurance to pay company.</p>
<p>yevropolis</p> <p>evropolis</p> <p>Evropolis</p>	<p>evropa iqtisodiy hamjamiyati mamlakatlarida sug'urta shartnomasi tuzganlik faktini tasdiqlovchi sug'urta polisi</p>	<p>European Economic Community countries, confirming the fact of the creation of the contract of insurance the insurance policy</p>
<p>eksedent risk</p> <p>Eksedent risk</p> <p>Ekstedent risk</p>	<p>mazkur toifadagi risk bo'yicha zararni qayta sug'urtalash to'g'risidagi kelishuv.</p>	<p>this category of risk of loss reinsurance agreement.</p>

<p>fakultativ qayta sug'urta</p> <p>fakultativnoe perestraxovanie</p> <p>Facultative reinsurance</p>	<p>proporsional qayta sug'urtalash shartnomasining turi. Fakultativ qayta sug'urtalashda har bir berilayotgan risk bo'yicha alohida shartnoma tuziladi. Sedent har bir risk bo'yicha qayta sug'urtalash zarur yoki zarur emaslik masalasini mustaqil ko'rib chiqadi. O'z navbatida, qayta sug'urtalovchi ham sedentning taklifini qabul qilishi yoki qabul qilmasligi ham mumkin.</p>	<p>proportional reinsurance contract. Optional insurance is a risk given on a separate contract. Tsedent a risk of re-insurance is not necessary or required to consider the issue of independence. In turn, reinsurance tsedent accepted or not accepted.</p>
<p>fronting</p> <p>fronting</p> <p>fronting</p>	<p>qabul qilib olingan riskni tegishli komissiya haqi evaziga to'laligicha boshqa sug'urta yoki qayta qayta sug'urtalovchi kompaniyalariga berish</p>	<p>an arrangement in which a primary insurer acts as the insurer of record by issuing a policy, but then passes the entire risk to a reinsurer in exchange for a commission. Often, the fronting insurer is licensed to do business in a state or country where the risk is located, but the reinsurer is not.</p>
<p>fronting kompaniyasi</p> <p>Frontirovanie kompaniya</p> <p>fronting company</p>	<p>boshqa sug'urta kompaniyasining iltimosiga ko'ra, o'z nomidan sug'urta polisi beruvchi sug'urta kompaniyasi. Frontlashtiruvchi sug'urta kompaniyasi qabul qilib olingan riskni yuz foiz miqdorida iltimos qilgan sug'urta kompaniyasi hisobiga o'tkazadi va buning uchun undan komission haq oladi. Hozirgi paytda, O'zbekistonda bir nechta frontlashtiruvchi kompaniyalar faoliyat ko'rsatmoqda. Masalan, "Anglo-Tashkent", "UzAIG" sug'urta kompaniyalari.</p>	<p>the other insurance company in front request of, the insurance policy in the name of their insurance company.</p>
<p>umumiy polis</p> <p>generalniy polis</p>	<p>sug'urta kompaniyasi va sug'urtalanuvchi o'rtasidagi yozma bitim. Bu bitimga muvofiq, tegishli davr mobaynida sug'urtalanuvchi barcha ob'ektlarni sug'urta kompaniyasiga sug'urtalash uchun beradi. CHet el tajribasida bu bitim «ochiq polis» yoki «polis-abonament» deyiladi. Mazkur bosh polis asosida sug'urtalash tashqi savdo yuklari sug'urtasida keng tarqalgan. Sug'urtalanuvchi sug'urta kompaniyasiga har bir jo'natilgan yuk haqidagi ma'lumotlar (yukning vazni, sug'urta summasi, yukni junatish va qabul qilib olish punktlari)</p>	<p>an agreement in writing between the insurance company and the insured. In accordance with this agreement, the relevant period for the insurer to insure all areas of the insurance company. Foreign practice this agreement 'public policy' or 'policy abonament'. This insurance policy on the basis of common foreign trade cargo insurance. Each insurance company sent information about the cargo (cargo weight, the sum insured, receive and dispatch cargo units) enough to submitting the application, are automatically insured.</p>

general policy	bayon etilgan arizani taqdim etsa etarli, yuk avtomatik ravishda sug'urtalangan hisoblanadi.	
umumiy sug'urta tarmog'i obshchiy straxovoy sektor general insurance sector	shaxsiy, mulkiy sug'urta, javobgarlikni sug'urta qilish hamda hayotni sug'urta qilish sohasiga taalluqli bo'lmagan boshqa sug'urta turlari.	personal property insurance, liability insurance and other types of insurance, non-life insurance sector.
yalpi mukofot Valovaya stoimost Gross prize	sug'urta shartnomalarini tuzish, ish yuritish xarajatlarini hisobga olgan xoldagi sug'urta mukofotlari summasi	the net premium for insurance plus commissions, operating and miscellaneous commissions. For life insurance, this is the premium including dividends
umumiy koeffisient Obshchiy koeffitsient Gross rate	sug'urta qoplamasini (sug'urta summasini) to'lashga mo'ljallangan netto-stavka va ish yuritish xarajatlarini qoplashga mo'ljallangan netto-stavkaga yuklama summalarini o'z ichiga olgan sug'urta mukofotlarining tarif stavkasini bildiradi. Ko'pgina adabiyotlarda ushbu ibora sug'urta tarifi ma'nosida ham ishlatiladi	insurance coverage (insurance amount) to pay the net is intended to cover the costs of work - rate and net insurance premiums, including the sums of the load rate of the rate. Most of the literature, this technique is also used in the sense of insurance rate
yashil karta	avtotransport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalash to'g'risidagi xalqaro shartnomalar tizimi. Mazkur sug'urta turi bo'yicha shartnoma tuzilganlik faktini tasdiqlovchi polis. 1949 yilda Evropaning 13ta davlati o'rtasida yashil karta to'g'risida shartnoma tuzilgan. Hozirgi paytda yashil kartaga a'zo mamlakatlar 30 dan ziyodni tashkil etadi. YAshil kartaga a'zo bo'lgan	international agreements on compulsory insurance of civil liability of owners of transports. This type of insurance contract is designed to confirm the fact of policy. At present, more than 30 members of the green card. Green Card member countries, the national bureau of the territory of this state,

<p>zelenaya karta</p> <p>green card</p>	<p>mamlakatlarda tegishli milliy byurolar tashkil etilgan va u mazkur davlat hududida yashil karta bilan bog'liq ishlarni muvofiqlashtirib turadi. O'z navbatida milliy byurolar yashil karta xalqaro byurosiga birlashgan. Qarorgohi Londonda joylashgan.</p>	<p>and it coordinates the work associated with the green card.</p>
<p>sug'urta</p> <p>straxovanie</p> <p>Insurance</p>	<p>yuridik yoki jismoniy shaxslar to'laydigan sug'urta mukofotlaridan shakllantiriladigan pul fondlari hisobidan muayyan voqea (sug'urta hodisasi) yuz berganda ushbu shaxslarga sug'urta shartnomasiga muvofiq sug'urta tovonini (sug'urta pulini) to'lash yo'li bilan ularning manfaatlarini himoya qilish.</p> <p>Har xil noxush hodisalar ro'y berishi natijasida ko'rilgan zararni qoplash hamda fuqorolarning hayotida tegishli sug'urta hodisalari ro'y berganda ularga moddiy yordam ko'rsatish maqsadida tashkil etiladigan va undan foydalanish bilan bog'liq (maqsadli pul fondlari) iqtisodiy munosabatlar yig'indisi. O'tkazish shartiga qarab, sug'urta majburiy va ixtiyoriy bo'ladi. Ob'ektiga ko'ra, mulkiy, shaxsiy va javobgarlik sug'urtasiga bo'linadi. Sug'urtaning asosini risk tashkil etadi. Sug'urta - bu riskni taqsimlash usulidir.</p>	<p>Traditional risk-financing tool used to transfer the financial hazard of risk. An insurance policy spells out what is or is not covered caused by all or specific perils (causes of damage or injury). Insurance is also a contract whereby an organization agrees to indemnify another and/or to pay a specified amount for covered losses in exchange for a premium. For many nonprofits, insurance provides the funds to pay for the nonprofit's unexpected losses of people, property and income, while ultimately keeping the organization in operation.</p>

<p>depozit sug'urtasi</p> <p>Straxovanie vkladov</p> <p>Insurance of deposits</p>	<p>banklar bankrot deb e'lon qilinganda yoki to'lov qobiliyati yo'qolganda, omonatchilarning bankdagi pul mablag'larini ularga qaytarilishini sug'urtalash. Bunda banklar sug'urtalanuvchilar hisoblanadi. Sug'urtani maxsus sug'urta tashkilotlari amalga oshiradi. Depozitlarni sug'urtalash chet mamlakatlarda keng tarqalgan. Masalan, AQSHda depozit sug'urtasini depozitlarni sug'urtalash federal korporatsiyasi amalga oshiradi. AQSHda har bir omonatchiga to'g'ri keladigan 100 ming AQSH dollari miqdoridagi depozitni banklar majburiy sug'urtalaydi.</p>	<p>the solvency of the banks declared bankrupt or return money to depositors lost their insurance. At the same time, banks have insurance. Insurance and private insurance organizations. Widespread insurance of deposits in foreign countries. For example, the US federal insurance of deposits in the deposit insurance corporation. US towards each depositor banks in the amount of \$ 100 thousand deposit insurance .</p>
--	---	---

<p>sug'urta agenti straxovoy agent insurance agent</p>	<p>sug'urtalovchining nomidan va topshirig'iga binoan sug'urta shartnomasining tuzilishi va ijro etilishini tashkil qilish bo'yicha faoliyat yurituvchi yuridik yoki jismoniy shaxs</p>	<p>on behalf of the organization structure and performance of contracts of insurance of a legal or natural person</p>
<p>sug'urta dalolatnomasi straxovoy akt insurance act</p>	<p>sug'urta xodisasi ro'y berganda sug'urta kompaniyasi tomonidan tuziladigan xujjat. Dalolatnomada mol-mulkning zararlanish yoxud nobud bo'lish sabablari, ko'rilgan zarar miqdori va boshqa ko'rsatkichlar bo'ladi. Dalolatnomaga, zarur hollarda sug'urta hodisasi va mol-mulkning zararlanganligini tasdiqlovchi tegishli tashkilotlarning (yong'inga qarshi kurash, davlat avtomobil nazorati, qishloq xo'jaligi, veterinariya xizmati va boshqalar) yozma hulosasi ilova etiladi. Xalqaro sug'urta munosabatlarida sug'urta dalolatnomasini adjaster tuzadi va mohiyatan avariya sertifikatiga yaqinlashadi</p>	<p>the document concluded by the insured event occurs the insurance company. The act of property damage or loss, which is why the amount of losses and other indicators. Act, if necessary, confirming the accident and property damage insurance organizations (fire, police, agriculture, veterinary services, etc.) will be attached to the written report. International insurance relations form the Insurance Act adjaster and in fact closer to the certificate of accident</p>
<p>sug'urta maydoni straxovaniye ploshchad insurance area</p>	<p>sug'urtaga tortilishi zarur bo'lgan ob'ektlarning eng katta soni. Ayrim ekspertlar xulosasiga ko'ra, O'zbekistonda sug'urta maydoni hali to'la o'zlashtirilmagan. Faqat mol-mulklarning 20-30 foizigina sug'urtaga tortilgan</p>	<p>insurance area, which required the largest number of objects. According to some experts, the insurance is still completely in Uzbekistan undeveloped. Only 20-30 % of the property insurance measure</p>
<p>sug'urta faoliyati straxovoy deyatelnosti insurance activity</p>	<p>sug'urta bozori professional ishtirokchilarining sug'urtani amalga oshirish bilan bog'liq faoliyati.</p>	<p>Insurance activities related to the implementation of the professional participants of the insurance market.</p>
<p>sug'urta shartnomasi dogovor straxovaniya</p>	<p>ikki tomonlama yozma ravishdagi bitim bo'lib, bunda sug'urta kompaniyasi sug'urta hodisasi tufayli zarar ko'rilganda sug'urtalanuvchiga sug'urta qoplamasi yoki sug'urta summasini to'lash majburiyatini, sug'urtalanuvchi esa belgilangan muddatlarda sug'urta mukofotini to'lash majburiyatini oladi. Sug'urta shartnomasi tuzilganlik faktini tasdiqlash uchun sug'urtalovchi sug'urtalanuvchiga sug'urta polisi beradi. Sug'urta</p>	<p>the insurance company loss as a result of accident Insured obligation to pay the amount of the insurance indemnity or insurance, the insurer is obliged to pay the insurance premium in time. Insurance contract is designed to confirm the extent of insurance policy the insurer Insured. The insurance contract is a basic, simple, and the contents of the terms of the insurance contract.</p>

insurance agreement	shartnomasini tuzishdagi asosiy, oddiy va qo'shimcha shartlar sug'urta shartnomasining mazmunini tashkil etadi.	
sug'urta foydasi straxovanie pribil insurance benefit	sug'urtada moddiy manfaatdorlik chorasi. Sug'urta hodisasi ro'y berishi natijasida sug'urtalanuvchiga moddiy zarar keltiruvchi predmetlar - mol-mulk yoki sug'urtalanuvchining uchinchi shaxsga zarar keltirish xolatlari. Masalan, sug'urtalanuvchining avtomobil transporti yo'l-transport hodisalari tufayli shikastlanganda, sug'urtalanuvchida ushbu mulkka nisbatan manfaatdorlik yuzaga keladi va sug'urta moddiy manfaatdorlik chorasi sifatida maydonga chiqadi.	a measure of a material interest in insurance. As a result of the insurance event Insured material harmful objects - cases of damage to the property or a third party insurer. For example, the insurer vehicles damaged due to road traffic accidents, this property Insured interest income as a measure of insurance and financial interest.
sug'urta bozori straxovoy rinok insurance market	sug'urta himoya (sug'urta xizmati) oldi-sottisi amalga oshiriladigan va unga talab va taklif shakillanadigan iqtisodiy pullik munosabatlarni ayrim sohasi.	insurance protection (insurance) probe have been laying down the offer and demand and the formation of economic relations paid in some areas.
sug'urta huquqi straxovoe pravo insurance Law	sug'urtalovchilar, sug'urtalanuvchilar va ular o'rtasidagi vositachilarning hatti-harakati qoidalari yig'indisi. Sug'urta xuquqi qonun va qonun xujjatlarida o'z aksini topadi. Sug'urta huquqi moliyaviy huquqning bir qismi hisoblanadi	insurers , insurance intermediaries between them and the sum of the rules of behavior. Insurance rights are reflected in the laws and legislation. Insurance Law is part of the financial law
sug'urta qoplamasi straxovoe pokritie insurance coverage	mulkiy sug'urtada va sug'urtalanuvchining uchinchi shaxs oldida fuqarolik javobgarligini sug'urtasida zararni qoplash uchun sug'urta fondidan to'lanadigan pul mablag'i. Sug'urta qoplamasi sug'urta summasiga teng yoki undan kam bo'lishi mumkin. Sug'urta hodisasi ro'y berganlik xolati va shakli bo'yicha adjaster yoki avariya komissarining xulosasi sug'urta kompaniyasi tomonidan sug'urta qoplamasi to'lanishida asos bo'lib xizmat qiladi	insurer for property insurance and in front of a third party civil liability insurance for the damage amount of money paid to the insurance fund. May be less than or equal to the amount of insurance indemnity insurance.
sug'urta mukofoti	sug'urta mukofotining miqdori sug'urta summasiga nisbatan foizlarda aniqlanadi. Sug'urta mukofotining miqdori aniq summalarda ham ifodalanishi mumkin. Masalan, avtomobil	The amount is determined by the percentage of the insurance premiums. The amount of the insurance premium amount can also be expressed. For example, damage to the vehicle owners' civil liability

<p>straxovie vznosi</p> <p>insurance premiums</p>	<p>egalarining uchinchi shaxsga zarar keltirish fuqarolik javobgarligini sug'urtasida sug'urta mukofoti aniq pul birligida ko'rsatiladi.</p>	<p>insurance premium bill.</p>
<p>sug'urta kompaniyasi</p> <p>straxovaya kompaniya</p> <p>insurance company</p>	<p>sug'urta shartnomasini tuzish va unga xizmat qilishni amalga oshiruvchi, sug'urtalanuvchi bilan huquqiy munosabatda bo'luvchi yuridik shaxs. U o'z Nizomi asosida faoliyat yurituvchi mustaqil xo'jalik sub'ektidir. Tegishli iqtisodiy muhitda faoliyat yurituvchi sug'urta kompaniyalarining yig'indisi sug'urta tuzimini tashkil etadi. Sug'urta kompaniyalari bajaradigan sug'urta operatsiyalariga ko'ra, ular universal va ixtisoslashgan bo'ladi. Ustav kapitali miqdori hamda kelib tushgan sug'urta mukofotlari hajmiga muvofiq, sug'urta kompaniyalarini yirik, o'rta va kichik guruxlarga bo'lish mumkin.</p>	<p>carrying out an insurance contract and related legal person your legal relationship with the insurer. It operates on the basis of the Charter of independent businesses. The economic environment, the sum of the insurance companies operating in the insurance implicit. According to the insurance operations carried out by insurance companies, they are universal and specialized. The amount of the authorized capital and in accordance with the amount of insurance premiums received by insurance companies to large, medium and small groups can be.</p>
<p>sug'urta sub'ektlari</p> <p>sub'ekti infrastrukturi</p> <p>Insurance entities</p>	<p>sug'urta bozorining professional ishtirokchilari</p>	<p>professional participants in the insurance market</p>
<p>sug'urta hodisasi</p> <p>straxovoe sobitie</p> <p>insurance event</p>	<p>stixiyali, tabiiy yoki oldindan ko'rib bo'lmaydigan voqea-hodisalarning amalda yuz berishi. Sug'urta hodisasi yuzaga kelgan zarar sug'urta kompaniyasi tomonidan shartnomaga muvofiq qoplanadi. Mulkiy sug'urtada sug'urta hodisasi deyilganda, stixiyali hodisalar, yong'in, avariya, portlash, zilzila, dovul va boshqalar tushuniladi. SHaxsiy sug'urtada esa sug'urta hodisasiga fuqarolarning ma'lum bir muddatgacha yashashi, ularning xayotida baxtsiz hodisalarning ro'y berishi yoki o'limi kiradi. Xalqaro amaliyotda sug'urta hodisasi ba'zan «fors-major» deb yuritiladi.</p>	<p>coverage for financial loss because of the cancellation or postponement of a specific event due to weather or other unexpected cause beyond the control of the insured. To qualify for a particular policy at a particular price, companies have the right to ask for information about health and lifestyle. An insurance company will use this information - the evidence of insurability - in deciding if your application for insurance is acceptable and at what premium rate.</p>
<p>sug'urta ekspertizasi</p> <p>Straxovanie Ekspertiza</p>	<p>asoslangan xulosa berish maqsadida sug'urta risklarni, sug'urta ob'ektlarni va sug'urta xodisalarini asosiy xususiyatlarini maxsus bilimlar asosida o'rganib chiqish</p>	<p>in order to draw conclusions based on insurance risk, insurance objects and the study on the basis of knowledge of the main features of the insured event</p>

Insurance Expertise		
sug'urta polisi straxovoy polis Insurance policy	sug'urta shartnomasi tuzilganlik faktini tasdiqlovchi xujjat. Sug'urta polisida quyidagi rekvizitlar bo'lishi shart: sug'urta kompaniyasining yuridik manzili, sug'urtalanuvchining nomi, sug'urta ob'ekti, sug'urta mukofotining miqdori, shartnomaning amal qilish muddati. Sug'urta qoplamasini to'lashda sug'urtalanuvchi sug'urta polisini sug'urta kompaniyasiga taqdim etishi zarur.	the document confirming the fact of the insurance contract is designed. The insurance policy must have the following requisites: the insurance company's legal address, the name of the insurer, the insurance objects, the amount of insurance premiums, the contract is valid. The payment of insurance compensation insurance policy, the insurance company is required to provide.
sug'urta mukofotlari zaxirasi Straxovie vznosi rezervi Insurance premiums reserves	hayotni va nafaqani uzoq muddatli sug'urtalash bo'yicha to'lovlarni oldindan to'lash uchun sug'urta kompaniyasida tashkil etiladigan fond. Bu fond sug'urta operatsiyalarini moliyaviy barqarorligini ta'minlashda hamda sug'urtalovchi zimmasidagi majburiyatlarni bajarishda muhim o'rin tutadi. Hayot sug'urtasi shartnomalari, odatda, bir necha yilga tuziladi. Sug'urta mukofotlarini kelib tushish va sug'urta summasini to'lash vaqtlari o'zaro to'g'ri kelmaganligi uchun, sug'urta kompaniyasiga kelib tushgan sug'urta mukofoti ma'lum vaqt mobaynida uning ixtiyorida bo'sh xolda bo'ladi. Kelib tushgan sug'urta mukofotlarining bir qismi joriy to'lovlar uchun sarflanadi, qolgan qismi esa zahira fondini shakllantirish uchun yunaltiriladi. Uzoq muddatli hayot sug'urtasi bo'yicha zahira fondining mablag'lari kredit resursi sifatida foydalanilishi mumkin.	life insurance and long-term benefit of the funds for the payment of advance payments of insurance companies. This stock to ensure the financial stability of insurance operations and insurance plays an important role in the implementation of the obligations incumbent. Life insurance contracts are usually concluded in a few years. Premum insurance and the insurance does not pay the amount of time between the receipt of insurance premiums received by the insurance company for a certain period will be empty at the disposal of his case. A portion of premiums received in the rest of the payments are spent for the creation of a reserve fund drawing. The long-term life insurance reserve fund can be used as a credit resource.
sug'urta zaxirasi straxovie rezervi insurance reserves	sug'urta summalarini to'lashni kafolatlash maqsadida sug'urta kompaniyalari tashkil etgan fondlar. Agar, ma'lum bir vaqtda sug'urta qoplamalarini to'lash uchun joriy sug'urta mukofotlari etmasa, sug'urta kompaniyasi zahira fondlaridan foydalanishi mumkin. Sug'urta zahiralarga quyidagilar kiradi: hayotni sug'urtasi bo'yicha zahira fondlari, ro'y bergan, ammo arz qilmagan zararlarni qoplash zahiralari va boshqalar. Ushbu zahira fondlarining mablag'lari vaqtincha bo'sh bo'lgani uchun investitsiya maqsadlarida foydalanilishi mumkin. Buning natijasida sug'urta kompaniyasi qo'shimcha daromad oladi.	In order to guarantee the payment of the sum insured of insurance companies assets. If, at a certain time does not pay insurance premiums for insurance coverage, the insurance company may use the reserve fund. Insurance reserves include the following: life insurance reserve funds to cover losses occurred but did not complain reserves and others. The reserve fund may be used for investment purposes. As a result, the additional income from the insurance company.

<p>sug'urta portfeli</p> <p>straxovoy portfel</p> <p>insurance portfolio</p>	<p>sug'urta kompaniyasiga kelib tushgan sug'urta mukofotlarining yig'indisi. Sug'urtalangan ob'ektlar soni, sug'urta shartnomalarining miqdori ham sug'urta portfeli tushunchasini anglatadi. CHet mamlakatlar sug'urta amaliyotida ushbu ibora ishlab topilgan sug'urta mukofotining hajmi tushunchasiga to'g'ri keladi.</p>	<p>The sum of the premiums received by the insurance company's portfolio The number of insured objects, the concept of the amount of the insurance portfolio of the insurance contract. Foreign insurance practice of this technique is found in the concept of insurance premiums.</p>
<p>sug'urtalanuvchi</p> <p>zastraxovanniy</p> <p>insured</p>	<p>qonun asosida yoki ikki tomonlama shartnoma asosida sug'urta kompaniyasi bilan fuqoralik-huquqiy munosabatlarga kiruvchi yuridik yoki jismoniy shaxs. Sug'urtalanuvchi uchinchi shaxs foydasiga sug'urta shartnomasini tuzishga xaqli. Sug'urtalanuvchi sug'urta mukofotini o'z vaqtida to'lashi shart. Sug'urta shartnomasini tuzish jarayonida sug'urtalanuvchi sug'urta ob'ektiga taalluqli bo'lgan barcha ma'lumotlarni sug'urta kompaniyasiga ma'lum qilishi shart.</p>	<p>party(ies) covered by an insurance policy.</p>
<p>sug'urta riski</p> <p>straxovanie riskov</p> <p>insurance risk</p>	<p>taxmin qilingan voqea bo'lib, ana shu voqea yuz berishdan ehtiyot shart sug'urta qilish amalga oshiriladi</p>	<p>anticipated event, this event is carried out to give insurance</p>
<p>sug'urta klassifikatsiyasi</p> <p>klassifikatsiya straxovoy</p> <p>Insurance classification</p>	<p>1) sug'urta turlarini ierarxiya ko'rinishida tarmoqlarga, tarmoqchalarga va turlarga bo'linishi. Bunda har bir keyingi bo'g'in oldingi bo'g'inning bir qismi shaklida ifodalanadi. Sug'urta ob'ekti sug'urtaning toifasi, sug'urta javobgarligining hajmi va sug'urta qismining shakli sug'urtani turkumlashning asosiy mezonini bo'lib hisoblanadi. 2) xorij amaliyotida sug'urta turlarini tartiblashtirilgan tizimi. Hozirgi vaqtda Evropa Ittifoqi davlatlarida sug'urtaning yagona klassifikatsiyasi ishlab chiqilgan va hayotga joriy etilgan.</p>	<p>1) the types of insurance hierarchical view of the network, and types. The next level is expressed in the form of a part of the previous type. The object of the insurance category of insurance, insurance, liability insurance and insurance form part of the main classification criteria. 2) the practice of foreign insurance regulatory system. At present, the only qualification of the insurance in the European Union has been developed and implemented.</p>
<p>sug'urtalovchi</p>	<p>tegishli turdagi sug'urtani amalga oshirish uchun litsenziyaga ega bo'lgan va sug'urta shartnomasiga muvofiq sug'urta tovoni</p>	<p>an insurer or reinsurer authorized to write property and/or casualty insurance under the laws of any state.</p>

<p>straxovshchik insurer</p>	<p>(sug'urta puli) to'lovini amalga oshirish majburiyatini oluvchi tijorat tashkiloti bo'lgan yuridik shaxs</p>	
<p>sug'urta tizimi sistema straxovaniya insurance system</p>	<p>1) turli xil sug'urta kompaniyalari va ularni sug'urta nazorati bilan aloqadorligini yig'indisi: 2) sug'urta huquqiy munosabatlarni tashkil etishning davlat - huquqiy shakli.</p>	<p>1) different insurance companies and their involvement in the supervision of the insurance sum: 2) the organization of legal relations in the insurance legal form.</p>
<p>sug'urtada ta'rif siyosati Straxovoy polis tarif insurance tariff policy</p>	<p>sug'urta riskini baxosi; sug'urta summasiga nisbatan foizlarda hisoblanadigan brutto-stavka. Tarif stavkasi (brutto-stavka) ikki qismdan iborat: netto-stavka va netto-stavkaga yuklama. Netto-stavka sug'urta kompaniyasining sug'urta fondidan qiladigan xarajatlarini ifodalaydi. Netto-stavkaga yuklama sug'urta kompaniyasining ish yuritish xarajatlarini, komissiya haqini va boshqa xarajatlarini o'z ichiga oladi. SHaxsiy sug'urta buyicha tarif stavkasi mol-mulk sug'urtasining tarif stavkasidan keskin farq qiladi. Hayot sug'urtasidagi tarif stavkasi hayotiylik jadvali va daromad normasiga muvofiq hisoblab chiqiladi</p>	<p>Insurance Risk price; which is a percentage of the insurance gross - rate. Rate (gross - rate) consists of two parts: net - rate and the rate of net - load. Net rate represents the cost of the insurance company that the insurance fund.</p>
<p>sug'urta puli straxovoe vozmeshchenie insurance money</p>	<p>sug'urta majburiyatini bajarish hamda sug'urta operatsiyalarini moliyaviy barqarorligini ta'minlash maqsadida yuridik shaxs maqomiga ega bo'lmasdan o'zaro kelishgan holda bir qancha sug'urta kompaniyalarining ixtiyoriy uyushmasi. Sug'urta puli, asosan, xavfli, yirik ob'ektlarni sug'urtalash maqsadida tashkil etiladi. Har qaysi kompaniya o'z sug'urtalangan riskni pulga beradi va buning uchun, pul orqali yig'ilgan sug'urta mukofotlarining bir qismini oladi. Olingan sug'urta mukofotlari hajmida sug'urta koplamasini to'lash bo'yicha javobgarlikni o'z zimmlariga oladi. Xorijiy mamlakatlarda aviatsiya, atom, xarbiy risklarni sug'urtalash uchun sug'urta puli tashkil etilgan.</p>	<p>liability insurance, as well as the status of a legal entity in order to ensure the financial stability of the insurance operations, without being able to agree on a number of insurance companies are willing union. Foreign countries, aerospace, nuclear, defense - risk insurance for the insurance money.</p>
<p>tibbiy sug'urta</p>	<p>turli kasalliklardan majburiy sug'urtani nazarda tutuvchi sog'liqni saqlash ishini tashkil etish shakli. Sug'urtaviy tibbiyot bo'yicha sug'urta fondi ishchi-xodimlarning ish haqidan, tadbirkorlarning foydasidan, davlat dotatsiyasi hisobidan hamda xayr-ehson fondlarining majburiy ajratmasi hisobidan shakllanadi.</p>	<p>Insurance coverage sold on an individual or group basis to help fill the "gaps" in the protections granted by the federal Medicare program. This is strictly supplemental coverage and cannot duplicate any benefits provided by Medicare. It is structured to pay part or all of Medicare's deductibles and co-payments. It may also cover some</p>

meditsinskoe straxovanie insurance medical	Sug'urtaviy tibbiyot bo'yicha sug'urtalangan kontingentga tibbiy sug'urta polisi beriladi. Sug'urtalanuvchiga tibbiy sug'urta polisi bo'lgan taqdirda tibbiy xizmat ko'rsatiladi. Bunda tibbiy sug'urta kompaniyasi, bir tomondan sug'urtalanuvchilar bilan, ikkinchi tomondan tibbiyot muassasalari bilan shartnoma tuzadi.	services and expenses not covered by Medicare. Also known as Medigap" insurance.
kargo kargo Kargo	transport vositasida tashiladigan va sug'urtalanishi mumkin bo'lgan yukning nomlanishi.	name of the load which can be carried by the means of transport and insurance.
kasko kasko Kaska	transport vositasining borti. Kasko sug'urtasi transport vositasini nobud bo'lishi yoki shikastlanishi o'z ichiga oladi.	board the transport. Kaska insurance covers loss or damage to the transport
kaf kaf KAF	tashqi savdo shartnomasi bo'yicha yuklarni belgilangan portgacha (joygacha) etkazib berish sharti. Bunda tashilayotgan tovarning qiymatiga dengiz transportida tashish bilan bog'liq xarajatlar kiritiladi. Ushbu shart bo'yicha tovarlarni sug'urta qilish tovar etkazib beruvchining (sotuvchi) majburiyatiga kirmaydi.	Foreign specified in the contract of sale of goods (marker) delivery. At the same time, the value of the goods transported on the sea transport costs. This insurance product supplier (seller) is not covered by the obligation
kovernota kovernota Kovernota	sug'urta vositachisi tomonidan sug'urtalanuvchiga beriladigan va sug'urtalanuvchining sug'urta shartnomasi tuzishini tasdiqlovchi xujjat. Ushbu xujjatda ko'rsatilgan muddat mobaynida sug'urta brokeri sug'urtalanuvchiga sug'urta polisini berishi shart. CHunki, kovernota sug'urta kompaniyasi uchun yuridik kuchga ega bo'lgan xujjat hisoblanmaydi.	Insured by the insurance intermediary and the insurer's insurance contract issued document. During the period specified in this document are required to provide insurance broker insurance policy Insured. Because the insurance company kovernota be considered legally valid document.
konosament	dengiz transportida yuklarni tashish shartlarini ifodalovchi xujjat. Konosament shartnoma mavjudligi faktini va yuk tashuvchini	document expressing the terms of maritime freight transport. Konosament the fact of the existence of the agreement and the

<p>konosament</p> <p>Konosament</p>	<p>yukni qabul qilib olganligini tasdiqlovchi xo'jjat. Konosamentga imzo chekishi bilan yukni saqlash, uni tegishli manzilga etkazish mas'uliyati to'laligiga yuk tashuvchi kema zimmasiga o'tadi. Imzolangan konosamentning asl nusxasi sotib oluvchiga yuboriladi va ushbu xo'jjat unga tegishi bilan sotib oluvchi yukning huquqiy egasi hisoblanadi.</p>	<p>acceptance confirming the receipt of the carrier. Sign cargo, it has successfully assumed responsibility to pay the freight ship. Konosament's signed original copy is sent to the buyer and buy touch him the legal owner of the cargo.</p>
<p>Lloyd</p> <p>Lloyd</p> <p>Lloyd</p>	<p>1) Angliyadagi xalqaro sug'urta bozori; Angliyadagi sug'urtalovchilarning korporatsiyasi, taxminan 1734 yilda tashkil etilgan. Hozirgi paytda Lloydga 22000 dan ortiq a'zo bor. Uning faoliyati Angliya parlamenti qabul qilgan maxsus qonun bilan tartibga solinadi. Lloyd sug'urtani barcha turlarini amalga oshiradi. Lloyd a'zolari 279 sindikatga birlashgan bo'lib, sindikat faoliyati uchun anderrayerlar javob beradi. Anderrayerlar bilan sug'urtalanuvchilarni sug'urta vositachilari birlashtiradi. Sug'urta vositachilari Lloyd bozorida risklarni joylashtiradi. Anderrayerlar sug'urta shartnomasi bo'yicha javob berish uchun yirik miqdordagi pul mablag'larini korporatsiyaga depozit sifatida qo'yadi.</p>	<p>In England, the international insurance market; UK insurers Corporation, founded in about 1734. Lloyds currently has more than 22,000 members. Its activity is regulated by a special law passed by the Parliament of England. Lloyd carries out all types of insurance. Lloyd sindikat 279 members of the union, sindikat underwriter. Underwriter combines insurance brokers. Insurance brokers Lloyd market risks. Underwriter to respond to the insurance contract on the large amount of funds to the Corporation as a deposit.</p>
<p>javobgarlik sug'urtasi</p> <p>Straxovanie otvetstvennosti</p> <p>Liability insurance</p>	<p>boshqa shaxslarning hayoti, sog'lig'i yoki mol-mulkiga zarar etkazilishi oqibatida yuzaga keladigan majburiyatlar yuzasidan javobgarlik xavfini sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta qildiruvchining o'zining yoki bunday javobgarlik yuklanishi mumkin bo'lgan boshqa shaxsning javobgarlik xavfi sug'urtalanishi mumkin</p>	<p>other persons' life, health or property damage as a result of the contract of insurance against the risk of liability for the obligations arising from a load of liability insurance or other liability risk can be insured.</p>
<p>javobgarlikni sug'urta qilish chegarasi</p> <p>Limit otvetstvennosti straxovshchika</p> <p>Limit of liability the insurer</p>	<p>tuzilgan sug'urta shartnomasidan kelib chiqqan holda belgilanadigan sug'urta kompaniyasining mumkin bo'lgan eng yuqori darajadagi javobgarligi. Sug'urtalovchining javobgarlik limiti sug'urta polisida o'z aksini topadi.</p>	<p>the insurance contract, the insurance company may be established based on the highest levels of responsibility. Reflected in the insurance policy limit of liability of the insurer.</p>
<p>sug'urta javobgarligi</p>	<p>boshqa shaxslarning hayoti, sog'lig'i yoki mol-mulkiga zarar</p>	<p>other persons' life, health or property damage as a result of the contract</p>

<p>bo'yicha risk</p> <p>risk straxovaniya otvetstvennosti</p> <p>Liability insurance for damage caused</p>	<p>etkazilishi oqibatida yuzaga keladigan majburiyatlar yuzasidan javobgarlik xavfini sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta qildiruvchining o'zining yoki bunday javobgarlik yuklanishi mumkin bo'lgan boshqa shaxsning javobgarlik xavfi sug'urtasi.</p>	<p>of insurance against the risk of liability for obligations arising liability insurance on their own or can be another person 's risk of liability insurance.</p>
<p>hayot sug'urta tarmog'i</p> <p>sektor straxovaniya jizni</p> <p>Life insurance sector</p>	<p>jismoniy shaxslarning hayoti, sog'lig'i, mehnat qobiliyati va pul ta'minoti bilan bog'liq manfaatlarini sug'urta qilish, bunda shartnoma bo'yicha sug'urtaning eng kam muddati bir yilni tashkil etadi hamda sug'urta pullarining sug'urta shartnomasida ko'rsatib o'tilgan oshirilgan foizni o'z ichiga oluvchi bir martalik yoki davriy to'lovlarni (annuitetlarni) qamrab oladi.</p>	<p>physical life, health, labor, skills, and interests associated with the supply of money the insurance, the insurance contract at least one year from the time of the contract of insurance, and the insurance money indicated percent including the one-time or periodic payments (annuitie) covers.</p>
<p>sug'urta qoplamasi bo'yicha chegara</p> <p>Limit straxovogo pokritiya</p> <p>Limit of insurance coverage</p>	<p>sug'urta kompaniyasining filiali, bo'limi, shu'ba korxonasi tomonidan bitta sug'urta hodisasi bo'yicha mustaqil to'lanadigan sug'urta qoplamasining eng yuqori miqdori. Bu miqdorni sug'urta kompaniyasi boshqaruvi joylardagi sug'urta summasining zararlilik darajasidan, kadrlarning malakasidan va boshqa omillardan kelib chiqqan holda belgilaydi.</p>	<p>branch office of the insurance company, by a subsidiary of an insurance event, an independent insurance coverage and paid the highest amount. The loss ratio of the sum of the amount of insurance company management, local insurance, retraining and taking into account other factors</p>
<p>risklarni joylashtirish</p> <p>nayti riski</p> <p>locate risks</p>	<p>1) sug'urta manfaati tufayli yuzaga keladigan sug'urtaviy huquqiy munosabatlarning boshlanish jarayoni. Risklarni birlamchi, ikkilamchi va uchlamchi joylashtirish, teng ravishda sug'urtalash, qayta sug'urtalash va retrotsessiyaga to'g'ri keladi. Bozor munosabatlariga asoslangan iqtisodiyotda risklarni joylashtirish sug'urta vositachilari orqali sug'urta bozorida amalga oshiriladi; 2) sug'urta brokeri yordamida bir vaqtning o'zida yirik va xavfli risklarni qismlarga bo'lib, bir nechta sug'urta kompaniyasida sug'urtalash uslubi. Bir qancha sug'urta kompaniyalari tarkibidan bittasi etakchi sifatida ajralib chiqadi va u sug'urta shartnomasidagi shartlarni ma'qullab, riskning tegishli qismini o'z javobgarligiga oladi. Keyin, broker boshqa sug'urta</p>	<p>1) Due to the benefit of the insurance insurance or other legal process. The risk of primary, secondary, tertiary, insurance, reinsurance and retrotsessiy. The risk of a market - based economy, carried out through insurance brokers and insurance market: 2) insurance brokers at the same time using a large part of the risks and dangerous method to insure more than one insurance company. A number of members were released as one of the leading insurance companies and approved the terms of the contract of insurance risk part of their responsibility. Then, brokers and other insurance companies, the risk to the rest of the place .</p>

	kompaniyalariga murojaat qilib, riskning qolgan qismini ham joylashtiradi.	
eksedent eksident loss Ekstsedent	noproporsional qayta sug'urtalash shakli. Bunda sedentga o'z zimmasida ushlab qolingan zarardan oshgan qismi qayta sug'urtalovchi kompaniya tomonidan qoplanadi.	noproportional form of reinsurance. At the same time, part of the increased harm to tsedent at your own risk covered by the insurance company.
tibbiy sug'urta meditsinskaya straxovka medical insurance	aholi sog'lig'ini himoya qilish vositalaridan biri. Sug'urta hodisasi ro'y berishi munosabati bilan, sug'urta polisi orqali bepul tibbiy xizmat ko'rsatilishi. Tibbiy xizmat ko'rsatish bilan bog'liq xarajatlarni sug'urta kompaniyasi to'laydi. Tibbiy sug'urta majburiy yoki ixtiyoriy bo'ladi.	One of the means to protect the health of the population. In connection with the insurance event, the insurance policy of free medical service. The insurance company pays the costs of medical services. Medical insurance will be mandatory or voluntary.
o'zaro sug'urta kompaniyasi Kompaniya vzaimnogo kreditovaniya Mutual insurance company	foyda olishni ko'zlamaydigan notijorat shaklidagi sug'urta kompaniyasi. Sug'urta qilishning tashkiliy shakli. O'zlarining mulkiy manfaatlarini sug'urtaviy himoyalash uchun yuridik va jismoniy shaxslarning ixtiyoriy bitim asosida birlashuvi. O'zaro sug'urtalash jamiyati yuridik shaxs hisoblanib, har bir sug'urtalanuvchi ushbu jamiyatning a'zosi bo'ladi. AQSH va YAponiyada asosan, hayot sug'urtasi bilan shug'ullanuvchi kompaniyalar o'zaro sug'urtalash jamiyati shaklidir. Hozirgi paytda YAponiyada o'zaro sug'urtalash jamiyatlari hayotni sug'urtalash bozorining 89,4%ni tashkil etadi.	insurance company is to take advantage of commercial. The organizational form of insurance. Their property insurance for the protection of the interests of the combination of legal and physical persons on the basis of a voluntary agreement. Mutual Insurance Society is a legal entity, for each insured member of this society. The US and Japan, mainly engaged in the life insurance companies in the form of a mutual insurance society. Currently, mutual insurance companies in the life insurance market in Japan is 89.4%.
netto-stavka protsentnaya stavka netto Net rate	brutto-stavkaning asosiy tarkibiy qismi. Netto-stavka sug'urta qoplamasini to'lashga mo'ljallangan pul mablag'lari resurslari bo'lib, u brutto-stavkaning 90 foizigacha miqdorini tashkil etadi.	gross - rate component . Netto - rate sources of funds intended for the payment of insurance compensation , which amount to 90 % of the gross rate.
sug'urta ob'yekti	shaxsiy sug'urtada fuqarolarning hayoti, sog'ligi, mehnat qobiliyati: mulkiy sug'urtada binolar, qurilmalar, transport	personal insurance of citizens' life, health, ability to work: property insurance for buildings, equipment, vehicles, residential property,

<p>ob'ekt straxovaniya</p> <p>object of insurance</p>	<p>vositalari, uy-joy mulki, tashiladigan yuklar va boshqa moddiy boylklarni saqlash bilan bog'liq mulkiy manfaatlar; jismoniy yoki yuridik shaxsning o'z hatti-harakati bilan uning shaxsga zarar keltirish fuqarolik mas'uliyati - mas'uliyatni sug'urtalashda sug'urta ob'ektlari bo'lib hisoblanadi. Riskni baholash maqsadida sug'urta ob'ekti sug'urta kompaniyasining mutaxassislari tomonidan ekspertiza qilinishi mumkin.</p>	<p>cargo and other property interests related to the material values; natural or legal person to hurt a person with his own behavior of civil liability - liability insurance sectors. In order to assess the risk of insurance can be an object of examination by experts of the insurance company.</p>
<p>oferta</p> <p>oferta</p> <p>Offer</p>	<p>asosiy shartlar ko'rsatilgan holda sug'urta shartnomasini tuzish taklifi. Sug'urta kompaniyasi ofertani konkret yuridik yoki jismoniy shaxsga yo'llashi mumkin</p>	<p>The main recommendation of the conditions specified in the insurance contract. Insurance companies offer a specific natural or legal person may send</p>
<p>ofshor sug'urta kompaniyasi</p> <p>Straxovaya kompaniya ofshor</p> <p>Offshore insurance company</p>	<p>maxsus maqomga ega bo'lgan sug'urta kompaniyasi. Offshor sug'urta kompaniyalari soliq to'lash stavkalari eng kam bulgan offshor zonalarda (Bermud oroli, Gernsi, Men va Keymanov orollari) tashkil etiladi. Offshor zonalarda amalga oshiriladigan sug'urta operatsiyalari sug'urta kompaniyasini tashkil etishda qatnashgan ta'sischilar joylashgan davlati organlari tomonidan nazorat etilmaydi.</p>	<p>a special status with the insurance company. Offshore insurance companies of low tax rates in offshore zones (the island of Bermuda, Guernsey and Keymanov Islands). Offshore zones participated in the organization of the implementation of the insurance operations of insurance company shareholders are not controlled by the state bodies</p>
<p>obligatsiya shartnomasi</p> <p>Dopolnitelny kontrakt obligatsiy</p> <p>Optional bond contract</p>	<p>sedent qayta sug'urtalovchi bilan kelishgan toifadagi har qanday sug'urta riskini berishi, qayta sug'urtalovchi esa ularni qabul qilishi shart ekanligi haqidagi qayta sug'urtalash shartnomasi.</p>	<p>tsedent reinsurance agreement with any of the categories of insurance risk, the insurer is obliged to take them to the relevant reinsurance contracts.</p>
<p>siyosiy risk</p> <p>politicheskij risk</p>	<p>davlat organlarining hatti-xarakati yoxud uyushgan shaxslar guruhining siyosiy talab bo'yicha chiqishi natijasida vujudga keladigan xavf. Siyosiy riskga urush xarakatlari, siyosiy hokimiyatning yoki tuzumning o'zgarishi, qonun xujjatlaridagi o'zgarishlar, fuqarolarning ommaviy chiqishlari va ish</p>	<p>State authorities regarding the movement of persons or organized group of political risks arising as a result of the demand. The political risk of war, acts of political authority or regime change, changes in legislation, as well as media outlets and strikes, nationalization, confiscated. Time of political risk insurance company from liability.</p>

<p>political risk</p>	<p>tashlashlari, milliylashtirish, konfiskatsiya kiradi. Siyosiy risk ro'y bergan vaqtda sug'urta kompaniyasi javobgarlikdan ozod bo'ladi. CHunki siyosiy risklar, faqat, davlatga qarashli maxsus sug'urta kompaniyalari tomonidan sug'urtalanishi mumkin.</p>	<p>Because of the political risk, the only state - owned insurance companies can be insured.</p>
<p>shaxsiy sug'urta lichnoe straxovanie personal insurance</p>	<p>sug'urta ob'ekti sifatida fuqarolarning hayoti, sog'ligi va mehnat qobiliyatini saqlash bilan bog'liq manfaatlar majmuasi shaklidagi sug'urta tarmog'i. SHaxsiy sug'urta hayot sug'urtasiga va baxtsiz hodisalardan sug'urtaga va tibbiy sug'urtaga bo'linadi. U riskli va jamg'arma funksiyalariga ega. CHet el tajribasida shaxsiy sug'urta to'rtta sug'urta klassidan iborat bo'lib, inson hayotidagi ro'y berish mumkin bo'lgan hodisalar (tug'ilish, o'lim, voyaga etish, nikohdan o'tish, ma'lum bir yoshgacha yashash) ehtimolligi bilan bog'liq barcha sug'urta turlarini o'z ichiga oladi. Keng ma'noda shaxsiy sug'urta—bu uzoq muddatli hayot sug'urtasi, aralash sug'urta va annuitetlardir.</p>	<p>credit insurance that insures the excess of the outstanding indebtedness over the primary property insurance benefits in the event of a total loss to a collateral asset.</p>
<p>ehtimollar nazariyasi Teoriya veroyatnosti Probability theory</p>	<p>tasodifiy hodisalarning ehtimolligi bo'yicha o'zaro aloqada bo'lgan boshqa hodisalarning ehtimolligini aniqlash bilan bog'liq matematika fani. Ehtimollar nazariyasi asosida tasodifiy hodisalarning ro'y berish ehtimolligi katta yoki kichik ekanligi aniqlanadi. Ehtimollar nazariyasi aktuar hisob-kitoblarni amalga oshirishda muhim vosita hisoblanadi.</p>	<p>the probability of random events related to the bilateral relations with the other to determine the likelihood of events in mathematics. Probability theory on the basis of random events happen that it is likely to be large or small. Probability theory is an important tool in the implementation of actuarial calculations.</p>
<p>kasbiy javobgarlik professionalnoy otvetstvennosti</p>	<p>chet el tajribasida vrachlarning, advokatlarning, auditorlarning, notariuslarning, buxgalter, arxitektor va boshqa kasb egalari uchun shartnomasini tasdiqlaydigan sug'urta polisining atalishi. Ushbu kasb egalari xususiy amaliyot bilan shug'ullanganlarida, ularda sug'urta polisining bo'lishi majburiydir</p>	<p>coverage available to pay for liability arising out of the performance of professional or business related duties, with coverage being tailored to the needs of the specific profession. Examples include abstracters, accountants, insurance adjusters, architects, engineers, insurance agents and brokers, lawyers, real estate agents, stockbrokers.</p>

professional Liability		
mol-mulk sug'urtasi straxovanie sobstvennosti property insurance	turli ko'rinishdagi mol-mulklarni saqlash bilan bog'liq manfaatlar sug'urta munosabatlarining ob'ekti hisoblangan, sug'urtaning mustaqil tarmog'i. Sug'urtalanuvchining shaxsiy mulki, uning qaramog'ida joylashgan mol-mulklar sug'urtalanishi mumkin. Sug'urtalanuvchi sifatida, nafaqat mol-mulkning sohiblari, balki mol-mulkning saqlanishi uchun mas'uliyatli bo'lgan jismoniy va yuridik shaxslar ham bo'lishi mumkin.	coverage protecting the insured against loss or damage to real or personal property from a variety of perils, including but not limited to fire, lightning, business interruption, loss of rents, glass breakage, tornado, windstorm, hail, water damage, explosion, riot, civil commotion, rain, or damage from aircraft or vehicles.
Proporsional qayta sug'urta Proporsionalnoe perestraxovanie Proportional reinsurance	qayta sug'urtalash shartnomasini tuzish shakli. Bu erda qayta sug'urtalash kompaniyasi sug'urta mukofotlarini umumiy tushumidagi va sug'urta koplamlarini to'lashda o'z ulushiga ega. Proporsional qayta sug'urtalash shartnomalari kvotali, eksedentli va kvota-eksedentli shartnomalarini o'z ichiga oladi	portion of the losses and premium reinsurer shares with the ceding entity
uzaytirish prodlit prolong	o'zaro kelishgan holda sug'urta shartnomasini amal qilish muddatini uzaytirish. Prolongatsiya yozma ko'rinishda tasdiqlanishi mumkin	mutual agreement to extend the term of the insurance contract. Credit can be confirmed in written form
kvota kvota quota	1) bir necha sug'urta kompaniyasi tomonidan birgalikda tegishli ob'ekt sug'urtalanayotganda, bitta sug'urta kompaniyasiga to'g'ri keladigan hissa. Bunday xolatda har bir sug'urta kompaniyasiga tegishli kvota yagona sug'urta polisida o'z aksini topadi; 2) qayta sug'urtalash kompaniyasini qayta sug'urtalashda qatnashish	1) shared by more than one insurance company to contribute towards the object an insurance company. In this case, the quota of each insurance company only reflected in the insurance policy; 2) reinsurance companies to participate in the reinsurance contributions.

	hissasi.	
qayta sug'urta perestraxovanie reinsurance	<p>sug'urtalashga riskni qabul qilish bilan bog'liq iqtisodiy munosabatlar tizimi (risklarni birlamchi joylashtirish); sug'urtalovchi muvozanatlashgan sug'urta portfelini yaratish va sug'urta operatsiyalarini moliyaviy barqarorligini ta'minlash maqsadida qabul qilib olingan riskni bir qismini o'zaro kelishilgan holda boshqa sug'urtalovchiga berishi (riskni ikkilamchi joylashtirish). Qayta sug'urtalash operatsiyalarini sug'urta kompaniyalar bilan bir qatorda asosan, ixtisoslashgan qayta sug'urtalash kompaniyalari amalga oshiradi. Qayta sug'urtalash aktiv (riskni berish) va passiv (riskni qabul qilish) ko'rinishda bo'ladi. Bundan tashqari, qayta sug'urtalash proporsional va noproportional bo'ladi. Proporsional qayta sug'urtalashda, qayta sug'urtalovchining berilgan risk bo'yicha ulushi sedentning o'z javobgarligiga qoladigan qismi aniq bo'lgandan so'ng aniqlanadi. Noproportional qayta sug'urtalashda riskni berish tegishli limit doirasida amalga oshiriladi. Bu holda qayta sug'urtalovchi sedentdan sug'urta mukofotining bir qismini oladi (proporsional qayta sug'urtalashdagidek sug'urta summasiga muvofiq keladigan sug'urta mukofotini emas).</p>	<p>insurance risk associated with the economic system (primary risk); the financial stability of the insurer to create a balanced portfolio of insurance and reinsurance operations, received a portion of the risk in order to ensure mutual agreement with the other insurer (secondary risk). According to the reinsurance operations of insurance companies, as well as specialized reinsurance companies.</p>
Kvotali qayta sug'urta Perestraxovanie kvota Reinsurance quota	<p>sug'urta kompaniyasi qayta sug'urtalovchi kompaniya bilan kelishilgan holda unga risklarni bir qismini beradi. Bu operatsiya kvota shartnomasi orqali rasmiylashtiriladi. Qayta sug'urtalovchi kompaniyaga sug'urta mukofotini tegishli qismi beriladi va qayta sug'urtalovchi kompaniya proporsional ravishda ko'rilgan zararni qoplashda ishtirok etadi.</p>	<p>insurance company reinsurance agreement with the company a portion of the risk. This is not a quota agreement was drawn up. Reinsurance company in proportion to the portion of the insurance premium and the insurance company will participate in the review of the compensation .</p>
qayta sug'urtalovchi perestraxovaya kompaniya reinsurance insurer	<p>sug'urta brokeri yordamida qayta sug'urtalash uchun riskni qabul qilib oladigan jismoniy yoki yuridik shaxs. Qayta sug'urtalovchi yordamida riskni ikkilamchi taqsimlash amalga oshiriladi. Qayta sug'urtalovchi sifatida sug'urta kompaniyasi ham bo'lishi mumkin. Jahondagi eng yirik qayta sug'urtalovchilar guruhiga Myunxen qayta sug'urtalash jamiyati, SHveysariya qayta sug'urtalash jamiyati, Kyoln qayta sug'urtalash jamiyatlari va sh. k. kiradi</p>	<p>Insurance broker reinsurance for risk acceptance that an individual or a legal entity. Reinsurance risk in the secondary distribution. The insurance company as a reinsurer. The world's largest reinsurance group, Munich reinsurance company, Swiss Reinsurance Company, Cologne reinsurance companies and the city. k. include</p>

qayta sug'urta brokeri perestraxovochniy broker Reinsurance broker	o'z nomidan va qayta sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha sug'urta qildiruvchi tariqasida ishtirok etuvchi sug'urtalovchining topshirig'iga binoan qayta sug'urta qilish shartnomasi tuzilishini va ijro etilishini tashkil qilish bo'yicha faoliyat yurituvchi yuridik shaxs	reinsurance contracts in its own name on behalf of Parties to the insurer, the insurer's reinsurance agreements on the creation and implementation of a legal entity.
rezerv fondi rezervniy fond reserve fund	joriy yilda kelib tushgan sug'urta mukofotlari hisobidan sug'urta qoplamasini to'lash imkoniyati bo'lmaganda, ushbu sug'urta qoplamasini to'lash uchun foydalaniladigan pul mablag'lari fondi. Ma'lumki, sug'urta xodisalari tufayli ko'rilgan yo'qotishlar va zararlar miqdori har yili har-xil bo'ladi. Ayrim yillari sug'urta xodisalari kam, boshqa yili esa ko'proq bo'lishi mumkin. Agar sug'urta xodisalari soni ko'p bo'lib, ko'rilgan zarar miqdori joriy yilda kelib tushgan sug'urta mukofotlaridan bir necha marta ko'p bo'lsa, ularning farqi zahira fondi hisobidan qoplanadi.	this year at the expense of insurance premiums received by the absence of the possibility of payment of insurance compensation fund of funds used to pay for this insurance. It is known that the amount of insurance losses and damages caused by the accident are the same every year. Some of the events of the years of insurance less can be more. If you have insurance for damage caused by a large number of cases received in the current year in the amount of insurance premiums for more than a few times, the difference will be covered by the reserve fund.
Retrosedent retrotsedent Retrotsedent	qabul qilib olingan qayta sug'urtalash riskini retrotsessiyaga (ikkinchi qayta sug'urtalash) beruvchi sug'urta yoki qayta sug'urtalovchi kompaniya	received from reinsurance Risk (reinsurance), insurance or reinsurance company
Retrotsessioner retrotsesseoner Retrotsessionary	retrotsedentdan riskni qabul qilib oluvchi qayta sug'urtalovchi kompaniya	from retrotsedent risk receiving reinsurance company
Retrosessiya retrotsessiya Retrotsessiya	1) qayta sug'urtalashga ilgari qabul qilib olingan risklarni yana qayta sug'urtalashga berish; 2) risklarni uchlamchi joylashtirish	had received more risks for reinsurance; 2) locate the risk of tertiary

<p>risk</p> <p>risk</p> <p>risk</p>	<p>1) bitta kutilayotgan hodisa bo'yicha xavfning yuzaga kelishi. Risk tushunchasi ko'rinishlarining xilma-xilligi, uni sodir bo'lishi natijasida yuzaga kelgan oqibatlarining og'irligi, riskni ro'y berishi sababli paydo bo'lgan zararlarni mutloq tugatishni imkoniyati bo'lmaganligi sug'urta ishini tashkil etish uchun asos yaratadi. SHunday qilib, risk sug'urtaviy huquqiy munosabatlarni shakllantirish uchun shart-sharoit yaratadi. Risk-riskli holatlarning yagonalik va o'zaro aloqadorlik yig'indisidir. Sug'urta fanida risk tushunchasiga turlicha tariflar berilgan. Jumladan, risk-bu konkret hodisa yoki hodisalar yig'indisi bo'lib, ular sodir bo'lgan taqdirda sug'urta kompaniyasi qoplamalar to'laydi. Risk sug'urta ob'ekti bilan to'g'ridan to'g'ri bog'langan. Ob'ektga risk salbiy ta'sir ko'rsatib, uni shikastlashi yoxud nobud qilishi mumkin. SHu tufayli risk – bu yagona tasodifiy hodisa bo'lib, uning ro'y berishi inson ongiga yoki irodasiga bog'liq emas. Sug'urta risklarining ro'yxati sug'urtalovchining sug'urta javobgarligi hajmini tashkil etadi. Risk bahosining puldagi ifodasi sug'urta tarif stavkasini tashkil etadi; 2) sug'urta ob'ekti: 3) sug'urta javobgarligining turi.</p>	<p>The likelihood that an insured event will happen while the policy is in place. For example, in life and health insurance, risk is typically the likelihood that the person insured will die, be injured or get sick. A measure of the possibility that the future may be surprisingly different from what we expect. Downside risk of loss and upside risk of gain.</p>
<p>risk menejmenti</p> <p>upravlenie riskami</p> <p>risk management</p>	<p>riskni kamaytirish yoki chegaralash bo'yicha sug'urta kompaniyasining maqsadli yo'naltirilgan harakati. Risk menejmentining tarkibiy elementiga quyidagilar kiradi: riskni aniqlash, riskni baholash, riskni nazorat qilish va riskni moliyalashtirish</p>	<p>A discipline for dealing with the possibility that the future may be surprisingly different from what we expect (see Strategic risk management). Management of the pure risks to which a company might be subject. It involves analyzing all exposures to the possibility of loss and determining how to handle these exposures through practices such as avoiding the risk, retaining the risk, reducing the risk, or transferring the risk, usually by insurance</p>
<p>riskli holatlar</p> <p>situatsii riska</p>	<p>risk darajasiga ta'sir qiluvchi omillar. Sug'urtalanuvchiga ma'lum bo'lgan barcha riskli holatlar sug'urta kompaniyasiga xabar qilinadi. Bu riskni baholashda muhim ahamiyatga ega. Riskli holatlarni tahlil etish syurveyer yoki adjasterning funksiyasiga kiradi. Bu sug'urta kompaniyasini sug'urta shartnomasini tuzish yoki tuzmaslik masalasi bo'yicha qaror qabul qilishida hamda</p>	<p>A thorough examination of the exposures of the nonprofit, both insurable and uninsurable</p>

risk situations	sug'urta qoplamalari va summalarini to'lashda muhim o'rin tutadi. Riskli holatlar: shaxsiy va ashyoviy; to'g'ri va egri; tasdiqlanadigan va inkor qilinadigan: ob'ektiv va sub'ektiv turlarga bo'linadi.	
riskni baholash otsenka riska risk assessment	risk parametrlarini xarakterlovchi barcha riskli holatlarni natura va qiymat ko'rinishida tahlil etish. Eng ahamiyatli belgisiga qarab tegishli risklar guruhi ajratilgan hamda u riskni baholash mezonini hisoblanadi. Masalan, shaxsiy sug'urta shartnomasini tuzishda insonning yoshiga e'tibor beriladi. Sug'urta shartnomasi tuzilgan momentdan, sug'urtalanuvchining o'limiga yoki nogiron bo'lib qolishiga olib keluvchi xavfli kasalliklarni aniqlash maqsadida mijoz qo'shimcha ravishda dastlabki tibbiy tekshiruvdan o'tkazilishi mumkin. Sug'urta kompaniyalarida riskni baholash ishini syurveyerlar amalga oshiradi. U sug'urta ob'ekti bilan jiddiy tanishadi, har tomonlama tahlil etadi. Tahlil natijalariga muvofiq sug'urtalanuvchi bilan sug'urtaviy huquqiy munosabatlarga kirishishini maqsadga muvofiqligi to'g'risida sug'urta kompaniyasiga yozma xulosa beradi	A thorough examination of the exposures of the nonprofit, both insurable and uninsurable. Insurance companies carry out risk assessment work syurveyers. He is familiar with the object of insurance, comprehensive analysis. According to the results of the analysis of the insurer insurance legal relations with the insurance company to provide a written opinion on the advisability.
maxsus vakolatli davlat organi spetsialno - upolnomochenniy gosudarstvenniy specially - authorized state	sug'urta faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishni O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan maxsus vakolatli davlat organi.	insurance regulation and supervision of the activities of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan established by the specially authorized state body.
Slip slip slip	riskni xarakterlovchi xujjat. Slip sug'urta brokeri tomonidan tuziladi va andarrayterga beriladi. Slipda sug'urta kompaniyasining riskni sug'urtalashdagi hissasi ko'rsatiladi. Angliyada slip sug'urta polisiga tenglashtiriladi. Ayrim holatlarda slip sug'urta qoplamasini to'lashda asosiy xujjat hisoblanadi.	risk that characterizes the document. Slip formed by insurance brokers and underwriters. Slip the insurance company risk insurance contributions. England slip the insurance policy expired. In some cases, the payment slip insurance document.

<p>syurver</p> <p>Syurveyr</p> <p>Syurveyer</p>	<p>sug'urtaga tortiladigan mol–mulkni ko'rikdan o'tkazuvchi sug'urta kompaniyasining xodimi. Sug'urta kompaniyasi syurveyni xulosasi asosida sug'urta shartnomasini tuzish to'g'risida qaror qabul qiladi. CHet el amaliyotida yong'in havfsizligini ta'minlovchi ixtisoslashgan firmalar, mehnat muhofazasi bo'yicha tashkilotlar syurveyer funksiyasini bajaradi.</p>	<p>insurance company employee examination of the taxable property insurance. Syurveyer the company decided on the basis of the conclusion of the insurance contract. The practice of foreign companies specializing in providing fire safety , occupational safety organizations perform the function of syurveyer.</p>
<p>Shomaj</p> <p>shomaj</p> <p>Shomaj</p>	<p>sug'urta hodisasi ro'y berishi natijasida ishlab chiqarishni to'xtab qolishi bilan bog'liq foyda olmaslik riskini sug'urtasi.</p>	<p>As a result of an insurance event associated with the stop of production can not benefit from risk insurance .</p>
<p>tarif stavkasi</p> <p>tarifnaya stavka</p> <p>tariff rate</p>	<p>sug'urta riskini baxosi; sug'urta summasiga nisbatan foizlarda hisoblanadigan brutto-stavka. Tarif stavkasi (brutto-stavka) ikki qismdan iborat: netto-stavka va netto-stavkaga yuklama. Netto-stavka sug'urta kompaniyasining sug'urta fondidan qiladigan xarajatlarini ifodalaydi. Netto-stavkaga yuklama sug'urta kompaniyasining ish yuritish xarajatlarini, komissiya haqini va boshqa xarajatlarini o'z ichiga oladi. SHaxsiy sug'urta bo'yicha tarif stavkasi mol-mulk sug'urtasining tarif stavkasidan keskin farq qiladi. Hayot sug'urtasidagi tarif stavkasi hayotiylik jadvali va daromad normasiga muvofiq hisoblab chiqiladi.</p>	<p>Insurance Risk price; which is a percentage of the insurance gross - rate. Rate (gross - rate) consists of two parts: net - rate and the rate of net - load. Net rate represents the cost of the insurance company that the insurance fund.</p>
<p>tsedent</p> <p>sedent</p> <p>Tsedent</p>	<p>riskni ikkilamchi joylashtirishni amalga oshiruvchi, ya'ni riskni qayta sug'urtalash uchun beruvchi sug'urta kompaniyasi. Ikkilamchi sedent retrotsedent deb ataladi.</p>	<p>to insurance companies carrying out the risk of the secondary placement, the risk reinsurance. Secondary tsedent called retrotsedent .</p>
<p>tsessiya</p> <p>sessiya</p>	<p>1) sug'urta riskini qayta sug'urtalashga berish jarayoni. Sedent va qayta sug'urtalovchi o'rtasidan huquqiy munosabatlarda ishlatiladi. 2) Xorij amaliyotida sedentning olingan sug'urta mukofoti ma'nosini bildiradi.</p>	<p>1) insurance risk to reinsurance process. Tsedent and legal relationship between the insurer. 2) Foreign practice means tsedent's insurance premiums.</p>

Tsessiya		
anderrayter anderrayter underwriter	turli risklarni sug'urtalash vakolatiga ega, sug'urta kompaniyasi tomonidan tayinlanadigan shaxs. Sug'urta kompaniyasining sug'urta portfelini shakllanishi uchun javob beradi. U sug'urta shartnomalarini tuzish, risklarni baholash va sug'urta tarifi stavkasini belgilash yuzasidan tegishli malakaga ega bo'lishi zarur; 2) Lloyd sug'urta polislarini beradigan Lloyd sug'urta korporatsiyasini a'zosi; 3) potensial mijozlarga sug'urta polisini sotish bilan shug'ullanadigan yoki manfaatdor tomonlarga sug'urta sohasi bo'yicha yuqori darajada maslahat xizmatlarni ko'rsatadigan jismoniy yoki yuridik shaxs.	person who identifies, examines and classifies the degree of risk represented by a proposed insured in order to determine whether or not coverage should be provided and, if so, at what rate. The individual trained in evaluating risks and determining rates and coverages for them. Also, an insurer. The person who reviews an application for insurance and decides if the applicant is acceptable and at what premium rate.
anderayting siyosati anderraytereskaya politika underwriter Policy	sug'urtalash bilan bog'liq yangi takliflarni ko'rib chiqish va mazkur taklifni qabul qilish yoki rad etish to'g'risida xulosalar chiqarishga qaratilgan siyosat	to insurance and consider new proposals that can accept or reject the conclusions of the policy
anderrayting anderrayting underwriting	1) sug'urtalash maqsadida riskni baholash; 2) sug'urta shartnomalarini tuzish va uning shartlarini bajarish; 3) sug'urta.	the process by which an insurance company examines risk and determines whether the insurer will accept the risk or not, classifies those accepted and determines the appropriate rate for coverage provided. 1) insurance risk assessment; 2) the terms of the insurance contracts and its performance; 3) insurance.

TARQATMA MATERIALLAR

Sug'urta faoliyati
KLASSIFIKATORI

1. Hayotni sug'urta qilish tarmog'i

Klass tartib raqami	Klassning nomi	Mazmuni va sug'urta qilish shartlari bo'yicha talablar
I klass	Hayot va annuitetlar	Quyidagi hollarda sug'urta summolari to'lash bo'yicha sug'urtalovchining majburiyatlarini nazarda tutuvchi, bir yildan ortiq muddatga amal qiluvchi hayotni sug'urta qilish turlari jami: - sug'urta qilinuvchining sug'urta muddati tamom bo'lgungacha yoki sug'urta shartnomasida belgilangan yoshgacha yashashi; - sug'urta qilinuvchining vafot etishi; shuningdek sug'urta shartnomasi amal qilishi davridagi joriy to'lovlar (annuitetlar), III klass bundan mustasno
II klass	Nikoh va tug'ilish	Nikohga kirishda yoki bola tug'ilganda sug'urta summasi to'lanishini ta'minlovchi, bir yildan ortiq muddatga amal qiluvchi hayotni sug'urta qilish turlari jami
III klass	Hayotni uzoq muddatli sug'urta qilish	Umrbod renta to'lanishi bilan birgalikda hayotni sug'urta qilish turlari jami
IV klass	Sog'liqni sug'urta qilish	Ko'rsatib o'tilgan sug'urta davri kamida besh yildan kam bo'lmagan muddatga yoki sug'urta qilinuvchining pensiya yoshiga yetguniga qadar belgilanishi sharti bilan baxtsiz hodisa yoki muayyan turdagi baxtsiz hodisa yoki kasallik yoki kasallanish tufayli qattiq shikastlanish natijasida mehnatga layoqatlilikni yo'qotganda sug'urta summolari to'lanishini ta'minlovchi hayotni sug'urta qilish turlari jami. Bunda shartnomada ko'rsatilgan sug'urta davri sug'urtalovchi tomonidan bir tomonlama tartibda bekor qilinishi yoki o'zgartirilishi mumkin emas

2. Umumiy sug'urta tarmog'i

Klass tartib raqami	Klassning nomi	Mazmuni va sug'urta qilish shartlari bo'yicha talablar
1-klass	Baxtsiz hodisalardan ehtiyot shart sug'urta qilish	Quyidagi hollarda: a) baxtsiz hodisa yoki muayyan turdagi baxtsiz hodisa natijasida sog'liqning qattiq shikastlanishi, yoxud; b) baxtsiz hodisa yoki muayyan turdagi baxtsiz hodisa natijasida vafot etgan taqdirda, yoxud; v) kasallik yoki muayyan turdagi kasallik natijasida mehnat qobiliyatini yo'qotish, shu jumladan ishlab chiqarishda jarohatlanish va kasb kasalliklari, biroq 2-klass va IV klass bo'yicha sug'urta shartnomalarini istisno qilgan holda, sug'urta qilingan shaxsga sug'urta ta'minotining belgilab qo'yilgan pul summasi yoki pul kompensatsiyasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami
2-klass	Kasallikdan	Sug'urta ta'minotining belgilab qo'yilgan pul summasi

	ehtiyot shart sug'urta qilish	to'lanishini yoki kasallik yoki sog'liqning izdan chiqishi munosabati bilan sug'urta qildiruvchining pul kompensatsiyasi (yoki uning ham, buning ham kombinatsiyasi)ni ta'minlovchi sug'urta turlari jami, biroq hayotni sug'urta qilish tarmoqlarining IV klassi bo'yicha shartnomalarni istisno qilgan holda
3-klass	Yer usti transport vositalarini sug'urta qilish	Transport vositalari, o'zi yurar mashina va mexanizmlar, harakatlanadigan temir yo'l tarkibi bundan mustasno, yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami
4-klass	Harakatlanadigan temir yo'l tarkibini sug'urta qilish	Harakatlanadigan temir yo'l tarkibi yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urtaning turlari jami
5-klass	Aviatsiya sug'urtasi	Havo kemasi, havo kemasining mashina asbob-uskunolari, jihozlari, inventari, ehtiyot qismlari yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urtaning turlari jami
6-klass	Dengiz sug'urtasi	Dengiz va ichki daryo kemalari, kemalarning mashina asbob-uskunolari, asbob-uskunolari, inventari, ehtiyot qismlari yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urtaning turlari jami

7-klass	Yo'ldagi mol-mulkni sug'urta qilish	Transportning har xil turlari bilan tashishda yuklar, bagaj va boshqa mol-mulk yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urtaning turlari jami
8-klass	Mol-mulkni olovdan va tabiiy ofatlardan sug'urta qilish	Yong'in, portlash, bo'ron, dovul, jala, ko'chki, tuproqning cho'kishi, yemirilish, yer osti suvlari, sel, yashin urishi, zilzila, yadro energiyasi ta'siri natijasida mol-mulk (3 va 7-klasslarda ko'rsatilganlar bundan mustasno) yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urtaning turlari jami
9-klass	Mol-mulkni zarardan sug'urta qilish	8-klassda ko'rsatilmagan do'l, qalin qor yog'ishi yoki qattiq sovuq tushishi, buzib kirib o'g'irlik qilish va boshqa voqealar natijasida mol-mulk (3 va 7-klasslarda ko'rsatilgandan boshqa) yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urtaning turlari jami
10-klass	Avtofuqarolik javobgarligini sug'urta qilish	Yer usti transport vositalari va boshqa o'ziyurar mashinalar va mexanizmlardan foydalanish oqibatida, tashuvchilarning javobgarligi ham shu jumlag kiradi, uchinchi shaxslarga (jismoniy va yuridik shaxslarga) zarar yetkazilgan taqdirda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami
11-klass	Aviatsiya sug'urtasi doirasidagi javobgarlikni sug'urta qilish	Havo kemasidan foydalanish oqibatida, aviatashuvchilarning javobgarligi ham shu jumlag kiradi, uchinchi shaxslarga (jismoniy va yuridik shaxslarga) zarar yetkazilgan taqdirda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami

12-klass	Dengiz sug'urtasi doirasida javobgarlikni sug'urta qilish	Dengiz va ichki kemalardan foydalanish oqibatida, dengiz tashuvchisining javobgarligi ham shu jumlagi kiradi, uchinchi shaxslarga (jismoniy va yuridik shaxslarga) zarar yetkazilgan taqdirda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami
13-klass	Umumiy fuqarolik javobgarligini sug'urta qilish	10, 11 va 12-klasslarda ko'rsatilmagan tavakkalchiliklar oqibatida uchinchi shaxslar (jismoniy va yuridik shaxslar) oldida fuqarolik javobgarligi paydo bo'lgan taqdirda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami
14-klass	Kreditlarni sug'urta qilish	Sug'urta qildiruvchining debitori nochorligi (bankrotlik) yoki debitorning sug'urta qildiruvchi oldidagi qarzlarni qaytarish majburiyati bajarilmasligi (nochorlikdan tashqari) natijasida sug'urta qildiruvchi zarar ko'rganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami
15-klass	Kafillikni (kafolatlarni) sug'urta qilish	Sug'urta qildiruvchining o'ziga berilgan kafolatni bajarishi majburiyati natijasida sug'urta qildiruvchi zarar ko'rganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami
16-klass	Boshqa moliyaviy tavakkalchiliklardan sug'urta qilish	Quyidagi hollarda: a) sug'urta qildiruvchining biznesi (xo'jalik faoliyati) uzilib qolishi yoki sug'urta qildiruvchi tomonidan amalga oshirilayotgan biznes (xo'jalik faoliyati) ko'lami kamayishi natijasida sug'urta qildiruvchi zarar ko'rganda; b) oldindan nazarda tutilmagan xarajatlar natijasida sug'urta qildiruvchi zarar ko'rganda (17-klassda ko'rsatilgandan tashqari); v) shartnomalar tuzilishi va bajarilishi bilan bog'liq faoliyatni amalga oshirish natijasida mazkur darajaning a) va b) bandlarida ko'rsatilgandan boshqa nobudgarchiliklarga uchraganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami
17-klass	Huquqiy himoya qilish bilan bog'liq xarajatlarni sug'urta qilish	Sud muhokamasi bilan bog'liq ko'rilgan xarajatlar natijasida sug'urta qildiruvchi zarar ko'rganda sug'urta qoplamasi to'lanishini ta'minlovchi sug'urta turlari jami

YEVROPA ITTIFOQIDA SUG'URTA TURLARINI TURKUMLASH

Uzoq muddatli sug'urta		Umumiy sug'urta	
I	Hayot va annuitetlar sug'urtasi	I	Baxtsiz hodisalardan sug'urta
II	Bolalarni tug'ilish va nikohini sug'urtasi	II	Kasallik hodisasini sug'urtasi
III	Bog'langan uzoq muddatli sug'urta	III	Avtomobillarni sug'urtalash
IV	Sog'likni uzluksiz sug'urtalash	IV	Temir yo'l sostavini sug'urtasi
V	Tontinlar	V	Havo kemalarini sug'urtasi
VI	Kapitallarni qoplashni sug'urtalash	VI	Dengiz kemalarini sug'urtasi
VII	Nafaqalarni sug'urtasi	VII	Yo'ldagi yuklarni sug'urtasi
		VII	Yong'indan va stixiyali hodisalardan sug'urta
		IX	Mulkni zarar yetkazishdan sug'urtasi
		X	Avtotransport vositalari egalarining uchinchi shaxsga zarar keltirish mas'uliyatini sug'urtasi
		XI	Havo kemalari egalarining 3-chi shaxsga zarar yetkazish mas'uliyatini sug'urtasi
		XII	Kema egalarini fuqarolik javobgarligini sug'urtasi
		XIII	Umumiy javobgarlikni sug'urtasi

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 2 avgustdagi PQ-4412-son qaroriga asosan

2019 — 2022 yillarda O‘zbekiston Respublikasining sug‘urta bozorini jadal rivojlantirishning

MAQSADLI KO‘RSATKICHLARI

T/r	Ko‘rsatkichlar nomi	2018 y. (fakt)	2019 y.	2020 y.	2021 y.	2022 y.	O‘ <i>sh</i> h
1.	Sug‘urta xizmatlarining YAIMdagi ulushi (<i>foiz</i>)	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	2,0 <i>barava</i> <i>r</i>
2.	Aholi jon boshiga sug‘urta mukofotining miqdori (<i>ming so‘m</i>)	50,0	65,0	88,0	114,0	148,0	3,0 <i>barava</i> <i>r</i>
3.	Jami sug‘urta mukofotlarining hajmi (<i>trln so‘m</i>)	1,6	2,1	2,9	3,8	5,2	3,3 <i>barava</i> <i>r</i>
4.	Sug‘urta tashkilotlarining jami ustav kapitali (<i>trln so‘m</i>)	0,5	0,8	0,9	1,0	1,2	2,4 <i>barava</i> <i>r</i>
5.	Sug‘urta tashkilotlarining jami aktivlari (<i>trln so‘m</i>)	2,5	3,0	3,6	4,3	5,2	2,1 <i>barava</i> <i>r</i>
6.	Sug‘urta tashkilotlarining jami investitsiyalari (<i>trln so‘m</i>)	2,0	2,5	3,3	4,1	5,3	2,7 <i>barava</i> <i>r</i>
7.	Sug‘urta xizmatlari turlarining soni (<i>birlik</i>)	105	115	135	155	175	1,7 <i>barava</i> <i>r</i>
8.	Hududiy bo‘linmalar soni (<i>birlik</i>)	1 450	1 500	1 580	1 660	1 740	1,2 <i>barava</i> <i>r</i>

**Sug'urtalovchilar (qayta sug'urtalovchilar) uchun ustav kapitalining
MINIMAL MIQDORLARI**

T/r	Sug'urta faoliyatining turlari	2020 yil 1 iyuldan	2022 yil 1 iyuldan
1.	Umumiy sug'urta yoki hayotni sug'urta qilish tarmog'ida ixtiyoriy sug'urta	15000	20000
2.	Umumiy sug'urta yoki hayotni sug'urta qilish tarmog'ida majburiy sug'urta	25000	35000
3.	Faqat qayta sug'urta	35000	45000

СВЕДЕНИЯ О РЫНКЕ СТРАХОВЫХ УСЛУГ
в разрезе страховых компаний по итогам I квартала 2020 года
(в отрасли страхования жизни, в млрд.сум)

№ п/п	Наименование страховой организации	Страховые премии	Изменение в %	Страховые выплаты	Изменение в %
1	ООО "New Life Insurance"	27,6	51,7	34,2	65,5
2	ООО "O'zbekinvest Hayot"	24,6	93,4	27,4	91,8
3	ООО "Agros Hayot"	10,1	33,7	10,9	28,0
4	ООО "Euroasia Life"	8,3	77,1	4,4	119,8
5	СО ДХО "Alfa Life"	5,3	73,1	12,8	196,8
6	ООО "Apex Life"	3,0	-	1,2	-
7	ООО "Kafolat Hayot"	2,6	208,5	2,7	870,7
8	ООО "Alskom Vita"	1,0	-	0,3	-
	Всего:	82,5	64,0	93,9	71,3

СВЕДЕНИЯ О РЫНКЕ СТРАХОВЫХ УСЛУГ*по итогам I квартала 2020 года, в млрд. сум*

	I квартал 2019г.	I квартал 2020г.	изменение в %
СОВОКУПНЫЙ УСТАВНЫЙ КАПИТАЛ	568,1	782,4	138
ИНВЕСТИЦИИ, в т.ч.	2 070,7	2 834,9	137
Депозиты (вклады)	1 073,6	1 562,8	146
Ценные бумаги	718,9	845,1	118
Займы	14,1	22,8	161
Недвижимость	133,7	221,9	166
Участие в уставном фонде предприятий	128,4	177,3	138
Прочие	2,0	5,0	251
СТРАХОВЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА, в т.ч.	653 567,7	713 185,6	109
Добровольное страхование	526 497,1	490 807,1	93
Обязательное страхование	127 070,7	222 378,5	175
СТРАХОВЫЕ ПРЕМИИ, в т.ч.	522,8	503,1	96
Добровольное страхование	449,8	413,4	92
Обязательное страхование	73,0	89,7	123
СТРАХОВЫЕ ВЫПЛАТЫ, в т.ч.	180,2	176,9	98
Добровольное страхование	159,9	141,2	88
Обязательное страхование	20,3	35,8	176

**СВЕДЕНИЯ ПО СБОРУ СТРАХОВЫХ ПРЕМИЙ
В РАЗРЕЗЕ РЕГИОНОВ**

(по итогам I квартала 2020 года)

млрд. сум

№	Регион	I квартал 2019 год	I квартал 2020 год	Изменение %
1	Республика Каракалпакстан	11,5	9,7	84,8
2	Андижанская обл.	21,3	18,3	85,8
3	Бухарская обл.	16,9	16,3	96,0
4	Джизакская обл.	8,1	13,0	160,4
5	Кашкадарьинская обл.	14,7	16,1	109,1
6	Навоийская обл.	14,8	15,2	103,0
7	Наманганская обл.	17,2	19,4	112,9
8	Самаркандская обл.	18,1	19,3	106,9
9	Сурхандарьинская обл.	10,9	11,0	100,9
10	Сырдарьинская обл.	5,6	11,4	201,8
11	Ташкентская обл.	50,4	55,4	110,0
12	Ферганская обл.	23,9	24,0	100,3
13	Хорезмская обл.	13,3	11,4	85,6
14	г.Ташкент	296,1	262,7	88,7
	Итого по Республике	522,8	503,1	96,2

СВЕДЕНИЯ О РЫНКЕ СТРАХОВЫХ УСЛУГ
в разрезе страховых компаний по итогам I квартала 2020 года
(в отрасли общего страхования, в млрд.сум)

№ п/п	Наименование страховой организации	Страховые премии	Изменение в %	Страховые выплаты	Изменение в %
1	НКЭИС "Узбекинвест"	58,1	67,4	6,8	136,4
2	АО "Узагросугурта"	48,5	108,6	21,6	141,8
3	ООО "Gross Insurance"	42,8	96,9	11,6	217,3
4	СП ООО СК "Euroasia Insurance"	40,8	105,1	4,3	465,2
5	АО "Страховая компания Кафолат"	38,6	103,7	9,9	130,7
6	СО ООО "Alfa Invest"	36,8	123,8	3,6	122,1
7	ООО "Арех Insurance"	16,9	1 313,5	0,4	-
8	ООО "Kafil sug'urta"	13,7	171,3	0,4	388,8
9	ООО "My Insurance"	13,0	176,3	3,7	1 668,9
10	ООО "Temiryo'l-Sug'urta"	12,6	101,5	1,9	231,2
11	АО "Alskom"	11,8	113,5	2,2	141,1
12	ООО "Asko-Vostok"	10,3	168,9	3,4	619,6
13	ООО "Asia Inshurans"	9,4	87,5	5,4	270,3
14	ООО "PSB Insurance"	9,4	-	1,5	-
15	АО "Kapital Sug'urta"	9,1	67,0	2,1	60,6
16	САО "Инго-Узбекистан"	9,0	79,0	1,2	152,9
17	ООО "Xalq Sug'urta"	7,0	80,2	0,7	156,6
18	АО "Universal-Sug'urta"	6,1	91,3	0,9	261,6
19	ООО "Hamkor Sug'urta"	5,3	152,8	0,3	271,0
20	ООО "Imkon Sug'urta"	4,1	-	-	-
21	ООО "Global Insurance Group"	3,1	132,9	0,1	32,7
22	ООО МСК "Ishonch"	2,9	130,3	0,3	100,9
23	ООО "Omad Sug'urta"	2,7	-	-	-
24	ООО "Tashkent Insurance Group"	2,5	81,2	0,2	292,5
25	ООО "DD-General Insurance"	1,7	116,1	0,2	113,0
26	ООО "Garant Insurance Group"	1,6	62,8	0,3	165,0
27	ООО "Unipolis"	1,6	139,3	0,07	156,3
28	ООО "Perfect Insurance"	1,2	-	0,03	-
	Всего:	420,67	106,80	83,09	171,32

Реестр действующих лицензий на право осуществления страховой деятельности страховщиков и страховых брокеров

на 10.01.2020г.

№	Номер лицензии и дата выдачи	Наименование юридического лица и его организационно-правовая форма	Почтовый адрес, телефон, веб-сайт	Примечание
1.	СФ 00250 от 16.08.2019г.	Общество с ограниченной ответственностью страховая компания «MY-INSURANCE»	100000, г. Ташкент, Юнусабадский р-н, ул. Ниёзбек йули, д. 1; тел.: 95 341-20-20	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №13-СФ от 23.09.2009г. и №7-СФ от 12.07.2019г.
2.	СФ 00135 от 25.02.2010г.	Общество с ограниченной ответственностью «KAFIL SUG'URTA»	100000, г.Ташкент, Мирзо Улутбекский р-н, проспект Мустакиллик, д. 59; тел.: 71 237-53-17 www.kafil.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №5-СФ от 16.01.2008г.
3.	СФ 00144 от 29.06.2010г.	Национальная компания экспортно-импортного страхования «УЗБЕКИНВЕСТ»	100000, г.Ташкент, Юнусабадский р-н, ул. А.Кодирий, д. 2; тел.: 71 235-78-01 www.uzbekinvest.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №1-СФ от 28.12.2002г. и №37-СФ от 19.04.2005г.
4.	СФ 00236 от 19.11.2018г.	Совместное предприятие в форме общества с ограниченной ответственностью страховая компания «EUROASIA INSURANCE»	100097, г.Ташкент, Чиланзарский р-н, ул. Бунёдкор, д. 42/1; тел.: 78 150-26-82 www.euroasia.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №3-СФ от 22.01.2010г и №7-СФ от 09.11.2018г.
5.	СФ 00231 от 19.07.2018г.	Страховая организация в форме общества с ограниченной ответственностью «GLOBAL INSURANCE GROUP»	100095, г.Ташкент, Алмазарский р-н, ул. Чимбой, д. 116; тел.: 71 246-35-11 www.gig.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №11-СФ от 29.08.2009г. и №10-СФ от 16.12.2011г.

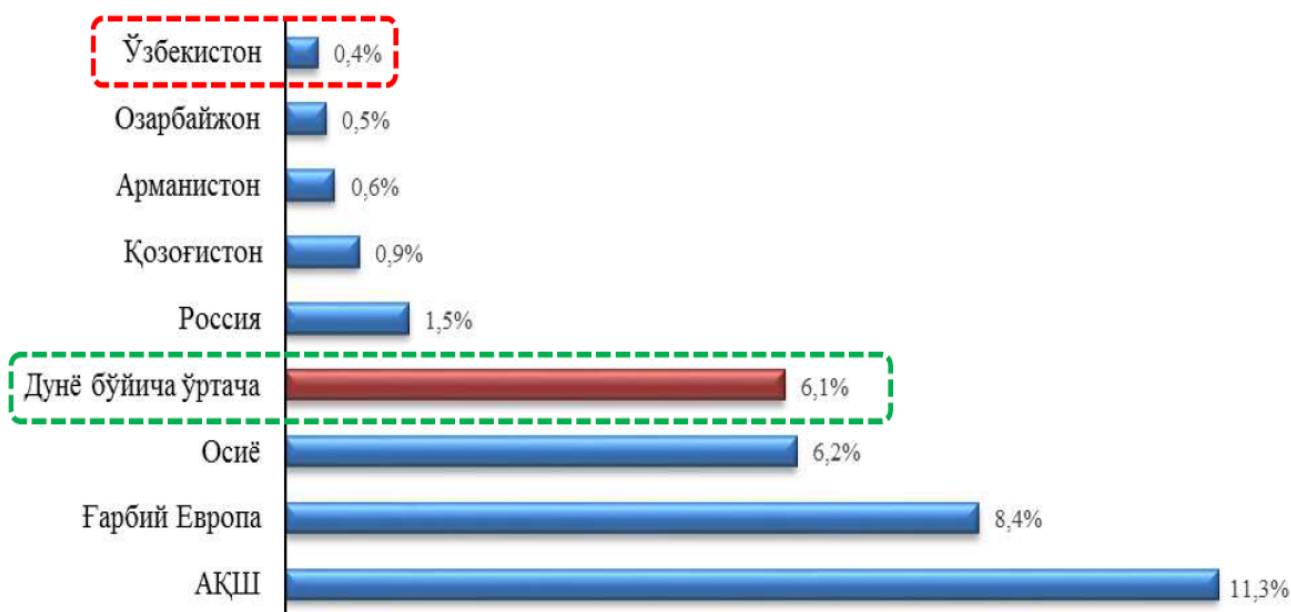
6.	СФ 00253 от 02.12.2019г.	Страховая организация в виде дочернего хозяйственного общества «ALFA LIFE»	100047, г.Ташкент, Яшнабадский р-н, пересечение улиц С.Азимова и Махтумкули Тел.: 78 120-01-27/37 www.alfalife.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №10-СФ от 29.08.2009г. и №9-СФ от 30.11.2018г.
7.	СФ 00230 от 08.05.2018г.	Страховая компания в форме общества с ограниченной ответственностью «O'ZBEKINVEST HAYOT»	100015, г.Ташкент, Мирабадский р-н, ул. Ойбек, д. 36; тел.: 71 207-47-74 www.uzhayot.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №15-СФ от 29.09.2009г. и №09-СФ от 14.07.2016г.
8.	СФ 00183 от 12.09.2013г.	Общество с ограниченной ответственностью межбанковская страховая компания «ISHONCH»	г.Ташкент, Шайхантахурский р-н, ул. А.Хожаева, д. 1; тел.: 71 238 69 55 www.ishonch-iic.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №35-СФ от 03.03.2005г.
9.	СФ 00185 от 01.11.2013г.	Общество с ограниченной ответственностью «INSURANCE BROKER CONSULTING» (страховой брокер)	100096, г.Ташкент, ул. Лутфий, 10/19 тел.: 94 902 50 00	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №8-СФ от 14.10.2013г.
10.	СФ 00224 от 08.02.2018г.	Общество с ограниченной ответственностью страховая компания «TEMIRYO'L – SUG'URTA»	100047, г.Ташкент, Мирабадский р-н, пр. А.Темура, д. 4; тел.: 71 236-49-02 www.tys.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №1-СФ от 21.02.2014г. и № 1-СФ от 17.01.2018г.
11.	СФ 00220 от 14.08.2017г.	Общество с ограниченной ответственностью Страховая компания «TASHKENT INSURANCE GROUP»	г.Ташкент, Шайхантахурский р-н, ул. Навоий, д. 31; тел.: 71 244-17-37 www.sugurtaoz.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №6-СФ от 15.05.2013г.
12.	СФ 00193 от 15.07.2014г.	Общество с ограниченной ответственностью «ASKO-VOSTOK»	100017, г.Ташкент, Юнусабадский р-н, ул. Хуршид, д. 56А; тел.: 71 205-08-08 www.asko-vostok.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №5-СФ от 15.01.2008г.

13.	СФ 00233 от 25.10.2018г.	Общество с ограниченной ответственностью Страховая компания «NEW LIFE INSURANCE»	100060, г.Ташкент, Мирабадский р-н, проспект Амира Темура, д.47; тел.: 71 203-99-77, 239-33-66 www.nli.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №5-СФ от 21.07.2014г. и № 4-СФ от 29.12.2017г.
14.	СФ 00229 от 30.03.2018г.	Страховое акционерное общество «ИНГО-УЗБЕКИСТАН»	100015, г.Ташкент, Мирабадский р-н, ул. Ойбек, д. 36; тел.: 78 150-99-99 www.ingo.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №36-СФ от 28.03.2005г.
15.	СФ 00218 от 30.09.2016г.	Общество с ограниченной ответственностью «InRe» (страховой брокер)	100090, г.Ташкент, Яхсарайский р-н, ул. А.Каххор, 9 проезд, д. 1; тел.: 71 231-98-88, 231-89-88	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №45-СФ от 14.11.2005г.
16.	СФ 00244 от 29.05.2019г.	Общество с ограниченной ответственностью «HAMKOR SUG'URTA»	100115, г.Ташкент, Чиланзарский р-н, Чиланзар 1 квартал, д. 6; тел.: 71 239-01-00 www.hs.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №1-СФ от 19.01.2011г. и №8-СФ от 30.03.2015г.
17.	СФ 00228 от 19.04.2018г.	Акционерное общество «УЗАГРОСУГУРТА»	100156, г.Ташкент, Чиланзарский район, 19 квартал, 61/2 тел.: 71 216-05-00 www.agros.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №2-СФ от 07.01.2008г.
18.	СФ 00222 от 11.12.2017г.	Акционерное общество «Страховая компания КАФОЛАТ»	100000, г.Ташкент, Мирабадский р-н., проспект Амира Темура, дом 13-13-«А»; тел.: 71 202-88-22 www.kafolat.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №7-СФ от 25.03.2007г.
19.	СФ 00204 от 15.07.2015г.	Общество с ограниченной ответственностью «ORIENT INSURANCE BROKER» (страховой брокер)	г.Ташкент, Алмазарский р-н, ул. Амбулаторная, д.6; тел.: 71 244-22-23, 93 391-77- 77	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №15-СФ от 06.07.2015г.
20.	СФ 00242 от 27.05.2019г.	Страховая компания общество с ограниченной ответственностью «XALQ SUG'URTA»	г.Ташкент, Яхсарайский р-н, ул. Шота Руставели, д. 9; тел.: 71 202-19-66 www.xalqsugurta.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №5-СФ от 28.06.2011г. и №3-СФ от 08.05.2019г.

21.	СФ 00207 от 02.11.2015г.	Общество с ограниченной ответственностью «DD GENERAL INSURANCE»	г.Ташкент, Шайхантахурский р-н, ул. А.Навои, д. 27; тел.: 71 231-20-02, 231-20-03 www.ddgi.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №7-СФ от 08.08.2011г.
22.	СФ 00208 от 30.12.2015г.	Акционерное общество «KAPITAL SUG'URTA»	100000, г.Ташкент, Мирзо Улугбекский р-н, ул. Махатма Ганди, 44; тел.: 71 200-11-00 www.kapitalsugurta.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №54-СФ от 12.07.2006г. и №25-СФ от 19.11.2015г.
23.	СФ 00209 от 30.12.2015г.	Страховая компания в форме общества с ограниченной ответственностью «ASIA INSHURANS»	г.Ташкент, Мирабадский р-н, ул. С.Барака, д. 34А; тел.: 71 233-11-11 www.asiainsurance.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №16-СФ от 05.12.2007г., №3-СФ от 09.01.2008г. и №26-СФ от 25.11.2015г.
24.	СФ 00210 от 30.12.2015г.	Акционерное общество «UNIVERSAL SUG'URTA»	100077, г.Ташкент, Мирзо Улугбекский р-н, ул. Буюк Ипак Йули, 218-220; тел.: 71 266-90-16 www.uns.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №16-СФ от 05.12.2007г. и 24-СФ от 16.11.2015г.
25.	СФ 00211 от 30.12.2015г.	Акционерное общество страховая компания «ALSKOM»	100202, г.Ташкент, Юнусабадский р-н, ул. А.Темура, д. 109; тел.: 78 147-11-00, 230-58-48 www.alskom.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №15-СФ от 22.11.2007г., №2-СФ от 09.01.2012г. и №20-СФ от 28.10.2015г.
26.	СФ 00212 от 30.12.2015г.	Страховая организация Общество с ограниченной ответственностью «ALFA INVEST»	100128, г.Ташкент, Шайхантахурский р-н, ул. Лабзак, д. 10; тел.: 71 120-68-00 www.alfainvest.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №55-СФ от 21.07.2006г., №2-СФ от 25.03.2011г. и 27-СФ от 23.11.2015г.
27.	СФ 00213 от 28.09.2016г.	Общество с ограниченной ответственностью «UNIPOLIS»	100015, г.Ташкент, Мирабадский р-н, ул. Авлиё ота, д. 9; тел.: 71 252-22-24 www.unipolis.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №22-СФ от 12.09.2003г., №34-СФ от 14.12.2004г. и №СФ-9 от 29.08.2009г.

28.	СФ 00214 от 25.04.2016г.	Общество с ограниченной ответственностью «GROSS INSURANCE»	100000, г.Ташкент, Юнусабадский р-н, ул. А.Темура, пр. 1, д. 6; тел.: 71 232-23-04 www.gross.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №11-СФ от 20.12.2011г. и №5-СФ от 19.04.2016г.
29.	СФ 00215 от 05.05.2016г.	Общество с ограниченной ответственностью страховая компания «GARANT INSURANCE GROUP»	100047, г.Ташкент, Юнусабадский р-н, ул. Матбуотчилар, 17; тел.: 71 249-02-77 www.gi.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №12-СФ от 08.08.2007г. и №2-СФ от 22.01.2010г.
30.	СФ 00234 от 29.10.2018г.	Страховая компания общество с ограниченной ответственностью «AGROS HAYOT»	100128, г.Ташкент, Шайхантахурский район, массив Лабзак 33 тел.: 71 200-04-40 www.agroshayot.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №1-СФ от 06.03.2017г.
31.	СФ 00241 от 20.04.2019г.	Общество с ограниченной ответственностью «APEX INSURANCE»	100077, г.Ташкент, Мирзо Улугбекский р-н, ул. Буюк Ипак Йули,154 «А»; тел.: 71 203-08-08 www.apexinsurance.uz	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №5-СФ от 27.09.2018г. и №2-СФ от 15.04.2019г.
32.	СФ 00256 от 10.01.2020г.	Страховая компания общество с ограниченной ответственностью «EUROASIA-LIFE»	100097, г.Ташкент, Чиланзарский р-н, ул. Бунёдкор 42/1; тел.: 71 267-59-95	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №6-СФ от 29.10.2018г. и №14-СФ от 26.12.2019г.
33.	СФ 00251 от 13.09.2019г.	«KAFOLAT HAYOT» Общество с ограниченной ответственностью страховая компания	100000, г.Ташкент, Мирабадский р-н., проспект Амира Темура, дом 13-13-«А»; тел.: 71 202 88 28	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №8-СФ от 09.11.2018г. и №10-СФ от 27.08.2019г.
34.	СФ 00239 от 27.12.2018г.	«MOI Insurance Brokers Asia» Общество с ограниченной ответственностью (Страховой брокер)	100059, г.Ташкент, Яккасарайский р-н, 3 проезд Джамбула, 35; тел.: 91 162-03-66	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №10-СФ от 19.12.2018г
35.	СФ 00248 от 16.08.2019г.	Общество с ограниченной ответственностью страховая компания «PSB INSURANCE»	100000, г.Ташкент, Мирзо Улугбекский р-н, проспект Мустакиллик 5. тел.: 95-177-64-65	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №1-СФ от 20.03.2019г. и №9-СФ от 02.08.2019г.

36.	СФ 00244 от 29.05.2019г.	Общество с ограниченной ответственностью страховая компания «ALSKOM-VITA»	100084, г.Ташкент, Юнусабадский р-н, ул. А.Темура, д. 109; тел.: 78 147-11-00	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №4-СФ от 17.05.2019г.
37.	СФ 00252 от 28.10.2019г.	Общество с ограниченной ответственностью «APEX LIFE»	100077, г.Ташкент, Мирзо Улугбекский р-н, ул. Буюк Ипак Йули,154 «А»; тел.: 71 203-08-08	Приказы Министерства финансов Республики Узбекистан №5-СФ от 07.06.2019г. и №11-СФ от 11.10.2019г.
38.	СФ 00246 от 05.08.2019г.	Общество с ограниченной ответственностью «PERFECT INSURANCE»	100100, г. Ташкент, Яккасарайский р-н, ул. У.Носир, дом 53 «Б» тел.: 78 150-50-55	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №6-СФ от 03.07.2019г.
39.	СФ 00249 от 16.08.2019г.	Страховая компания общество с ограниченной ответственностью «DMKON SUG'URTA»	100000, г. Ташкент, Мирзо Улугбекский р-н, проспект Мустакиллик 17. тел.: 78 150-48-74	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №8-СФ от 02.08.2019г.
40.	СФ 00255 от 27.12.2019г.	Общество с ограниченной ответственностью «OMAD SUG'URTA»	100022, г. Ташкент, Яккасарайский р-н, ул. Бабура, дом 77 тел.: 95 341-71-71 www.omadsugurta.uz	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №12-СФ от 25.10.2019г.
41.	СФ 00257 от 10.01.2020г.	«SB ALTAIR» Общество с ограниченной ответственностью (Страховой брокер)	г. Ташкент, Яккасарайский р-н, ул. Братислава, дом 11;	Приказ Министерства финансов Республики Узбекистан №13-СФ от 13.12.2019г

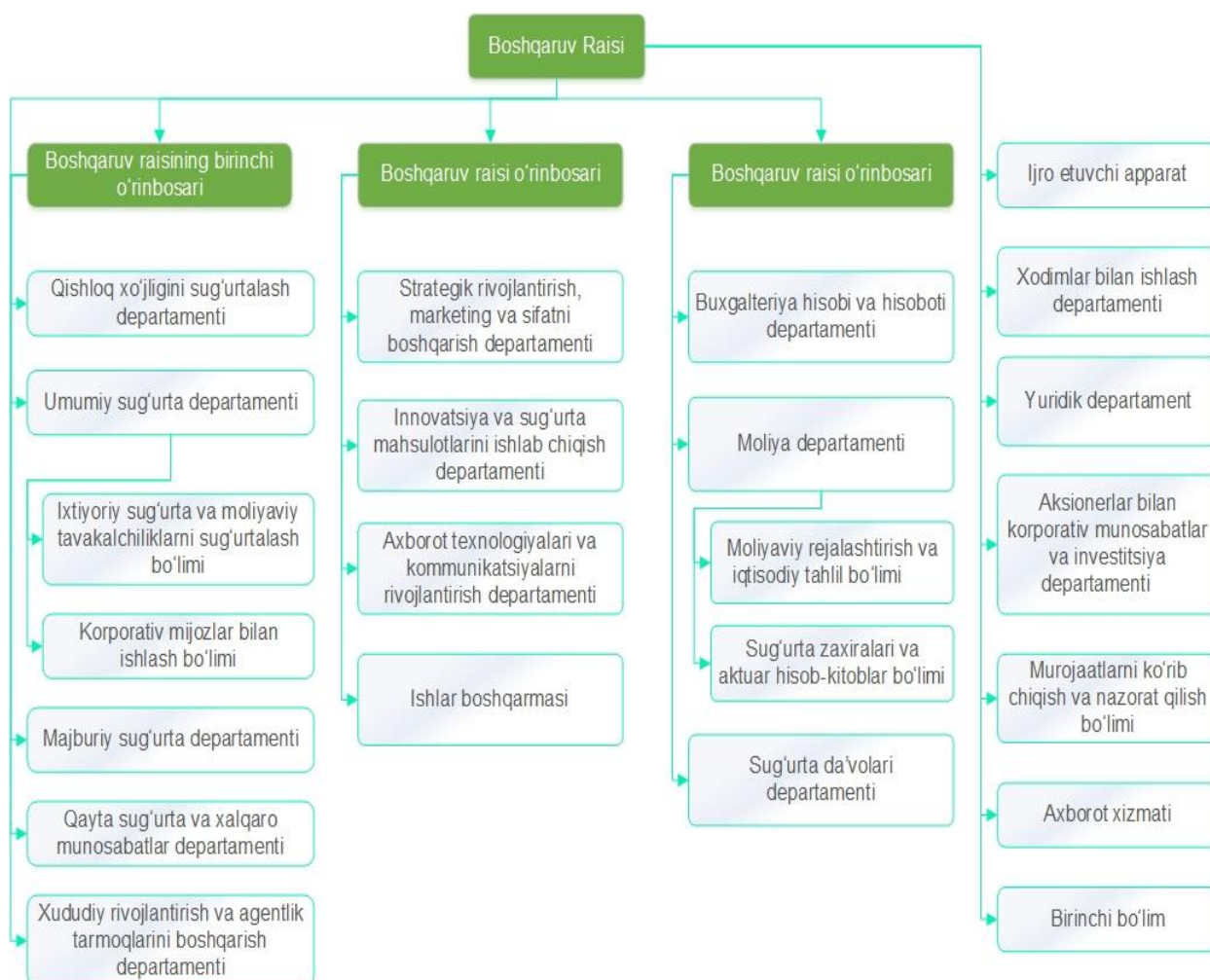
1-RASM. 2019 YILDA YALPI ICHKI MAHSULOTDA SUG'URTA MUKOFOTLARINING ULUSHI (%)

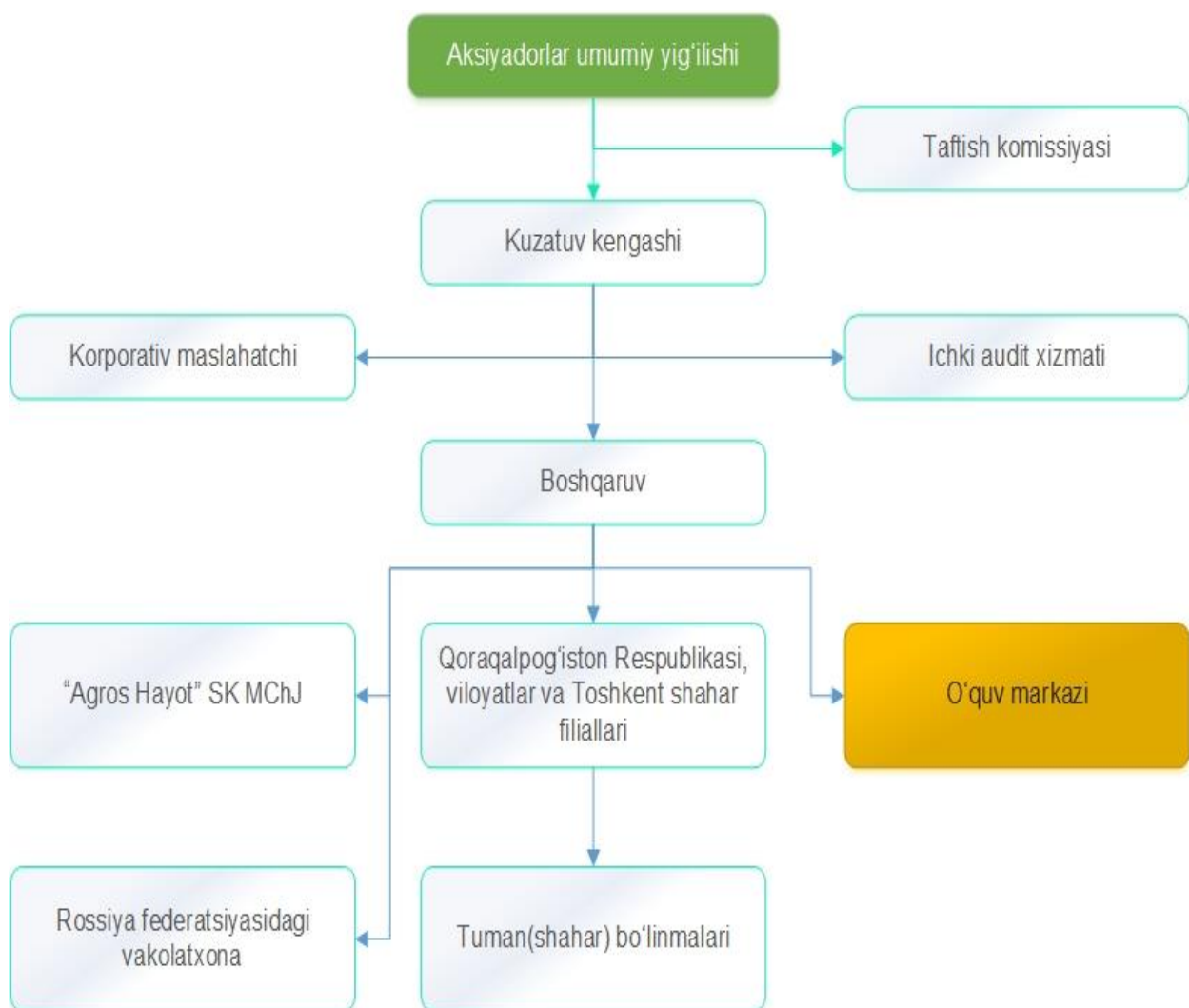

2-RASM. SUG'URTA MUKOFOTLARI VA SUG'URTA TOVONLARI DINAMIKASI (MLRD. SO'M)

“O‘ZAGROSUG‘URTA” AJNING SUG‘URTA KOMPANIYASINING MA‘LUMOTLARI

Ko‘rsatkichlar nomi	birlik	2018 yil proгноzi	2018 yil fakt	%
Sug‘urta mukofotlari hajmi	mln.sum	160 000	178 832.3	111.8
Ko‘rsatilgan xizmatlar qiymati, shu jumladan:	mln.sum	76 737.8	95 475.5	124.4
sug‘urta qoplamalari miqdori	mln.sum	45 856.2	64 927.9	141.6
ishlab chiqarish xarajatlari	mln.sum	30 881.6	30 547.6	98.9
Sug‘urta qoplamasi	mlrd.sum	53 125.6	63 754.1	120.0
Davr ichida xarajatlar	mln.sum	64 237	73 833.5	114.9
Sof foyda	mln.sum	4 225.2	4 547.4	107.6

**"O'zagrosug'urta" AJ ning 2019-2020 yillar 1-chorakida sug'urta mukofoti,
sug'urta shartnomasi, sug'urta javobgarligi va sug'urta tovonlarining
dinamikasi**

Ko'rsatkich nomi	2019 yil 1-chorak	20120 yil 1-chorak	Dinamikasi, %	Dinamikasi, (+,-)
Sug'urta mukofoti, mlrd. so'm	42,4	44,7	105,4	2,3
Sug'urta shartnomasi, ming dona	722,8	568,2	78,6	- 154,6
Sug'urta javobgarligi, trln. so'm	16,0	14,8	93,0	- 1,2
Sug'urta tovonlari, mlrd. so'm	10,8	15,3	141,5	4,5

“KAFOLAT” AJNING SUG‘URTA KOMPANIYASINING MA’LUMOTLARI

Компания фаолиятининг 2019 йил бўйича кўрсаткичлари

№	Кўрсаткичлар	2018	2019	ўсиш (%)
1	Суғурта мукофотлари (млрд.сўм)	107,1	150,7	140,7
2	шу жумладан, ихтиёрний суғурта турлари бўйича суғурта мукофотлари (млрд.сўм)	61,1	104,9	171,7
3	Мажбурий суғурта турлари бўйича суғурта мукофотлари (млрд.сўм)	46,0	45,8	99,6
4	Суғурта жавобгарлиги (млрд.сўм)	72 110,9	87 006,9	120,7
5	Суғурта тўловлари (млрд.сўм)	30,6	33,8	110,5
6	Инвестициялар (млрд.сўм)	57,4	84,0	146,3
7	Активлар (млрд.сўм)	117,3	165,8	141,3
8	Суғурта захиралари (млрд.сўм)	66,1	104,1	157,5

График 1

**2017-2019 йиллар бўйича
суғурта мукофотлари тушуми динамикаси
(млн.сўм)**

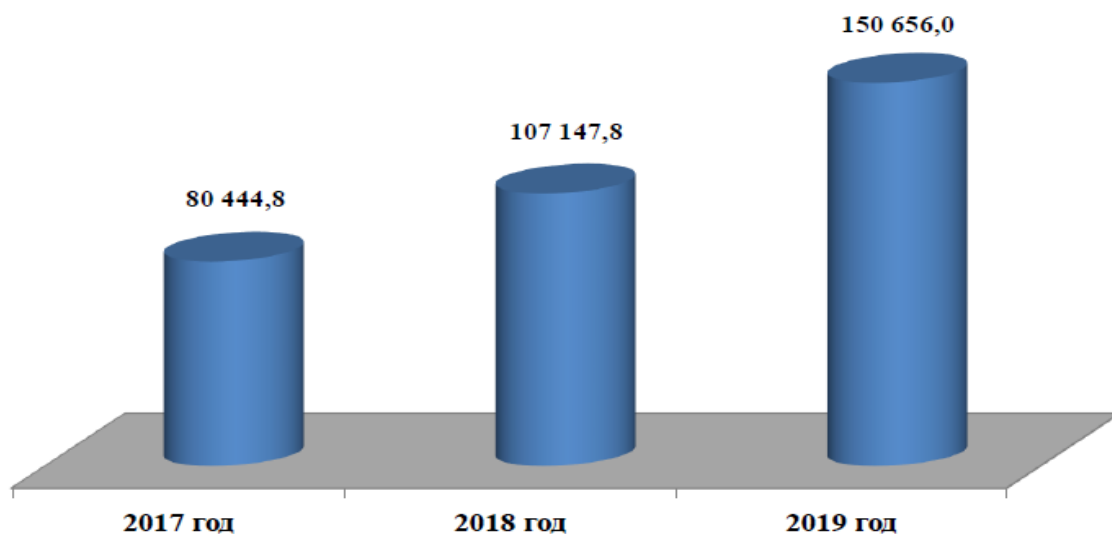

График 2

График 3

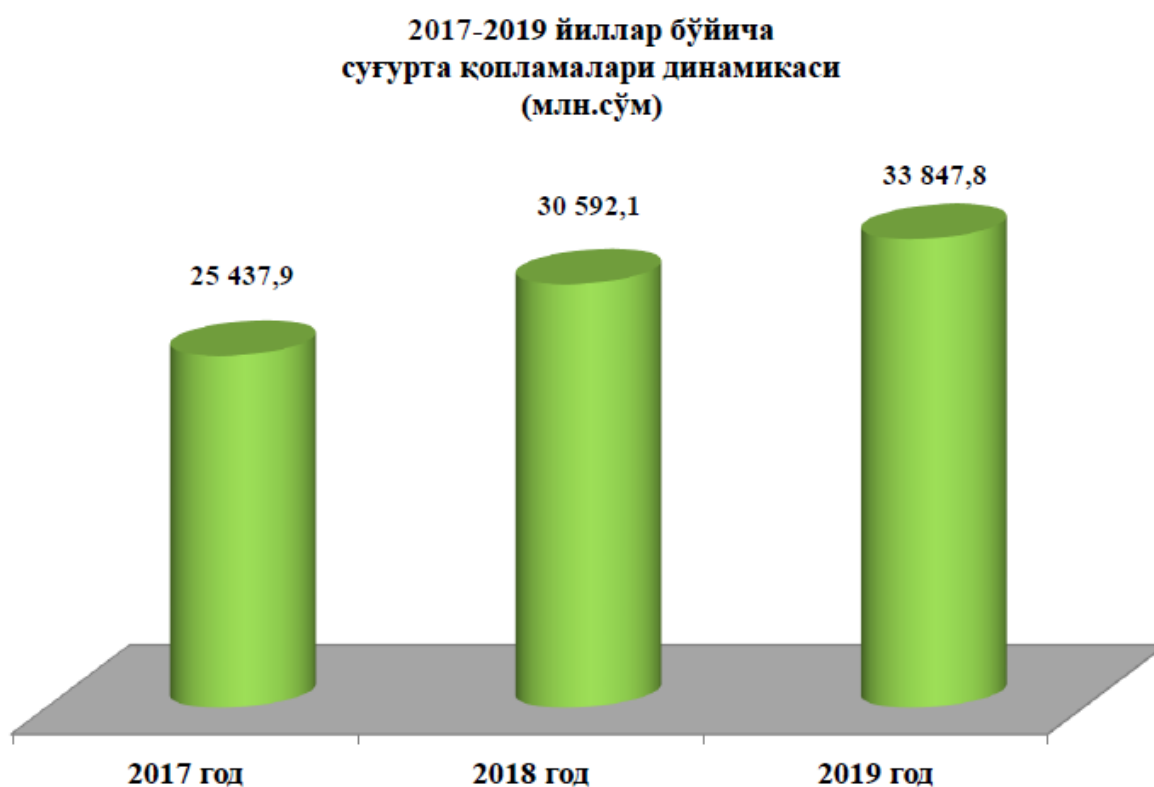

График 5

2017-2019 йиллар бўйича
активларининг ўсиш
динамикаси
(млн.сўм)

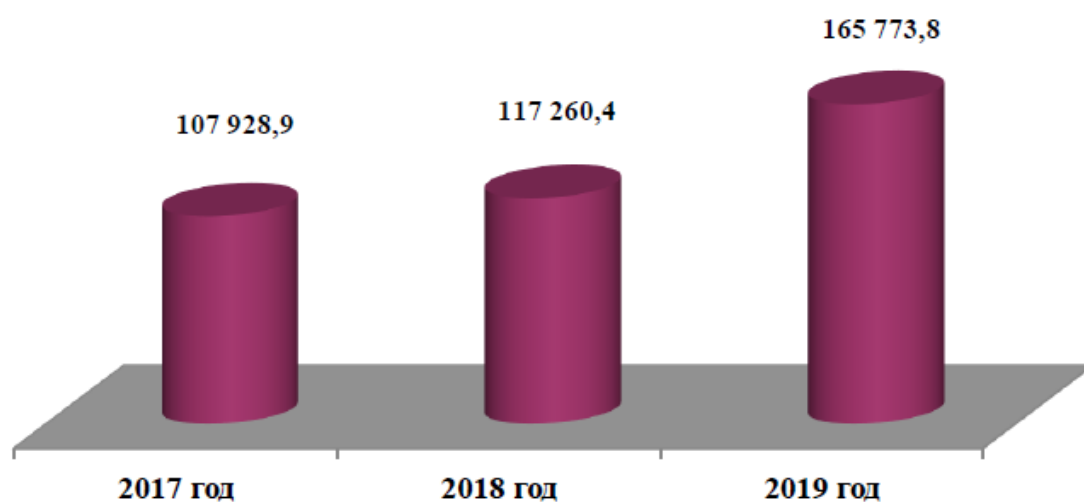
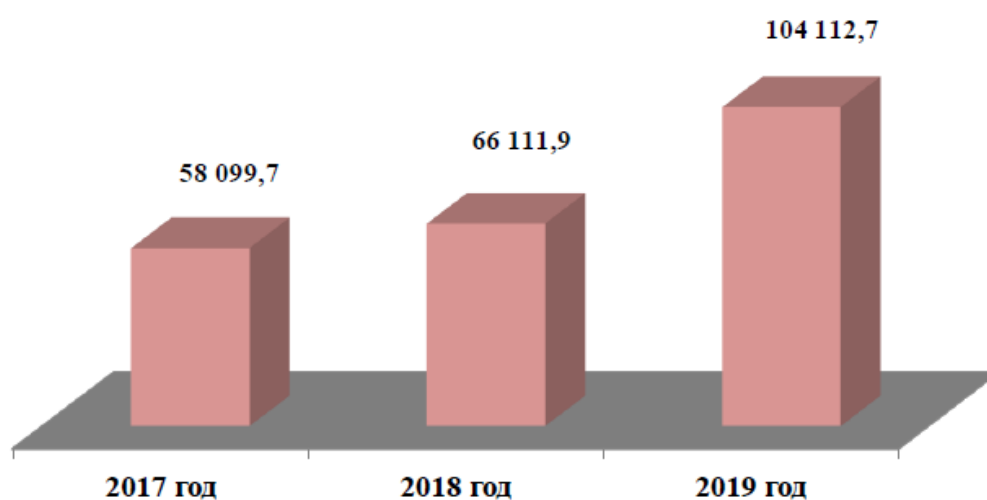

График 6

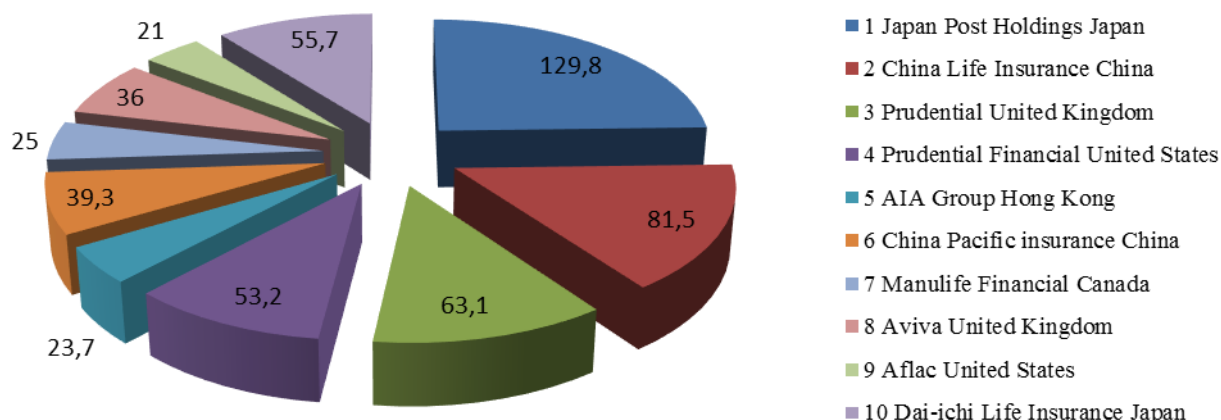
2017-2019 йиллар бўйича
суғурта захираларининг ўсиш
динамикаси
(млн.сўм)

Hayot sug'urta tarmog'ida faoliyat yurituvchi dunyoning TOP-10 ro'yxatiga kiritilgan sug'urta tashkilotlarining 2019 yildagi faoliyati bo'yicha moliyaviy ko'rsatkichlari (mlrd. AQSH dollari)

T/r	Sug'urta tashkilotlari nomi	Davlat nomi	Mukofotlar tushumi	Daromadi	Aktivlari	Kompaniya-ning bozor qiymati
1.	Japan Post Holdings	Japan	129,8	4,4	2450,7	62,6
2.	China Life Insurance	China	81,5	5,6	377	55,7
3.	Prudential	United Kingdom	63,1	3,9	558,7	53,4
4.	Prudential Financial	United States	53,2	5,6	757,4	35,4
5.	AIA Group	Hong Kong	23,7	2,7	166	72,7
6.	China Pacific insurance	China	39,3	2,8	139,5	37,1
7.	Manulife Financial	Canada	25	1,7	481,8	29,3
8.	Aviva	United Kingdom	36	1,4	540,9	25,7
9.	Aflac	United States	21	2,5	118,3	28,5
10.	Dai-ichi Life Insurance	Japan	55,7	1,5	416,7	15,6

2018 yilda dunyoning TOP-10 dagi hayot sug'urta kompaniyalarida mukofotlar tushumi (mlrd. AQSh dollarida)

Sug'urta mukofotlari va hayot sug'urtasi uchun to'lovlar dinamikasi (mlrd. so'm)

Majburiy tibbiy sug'urta badallarini taqsimlanishi (ish haqidan %da)

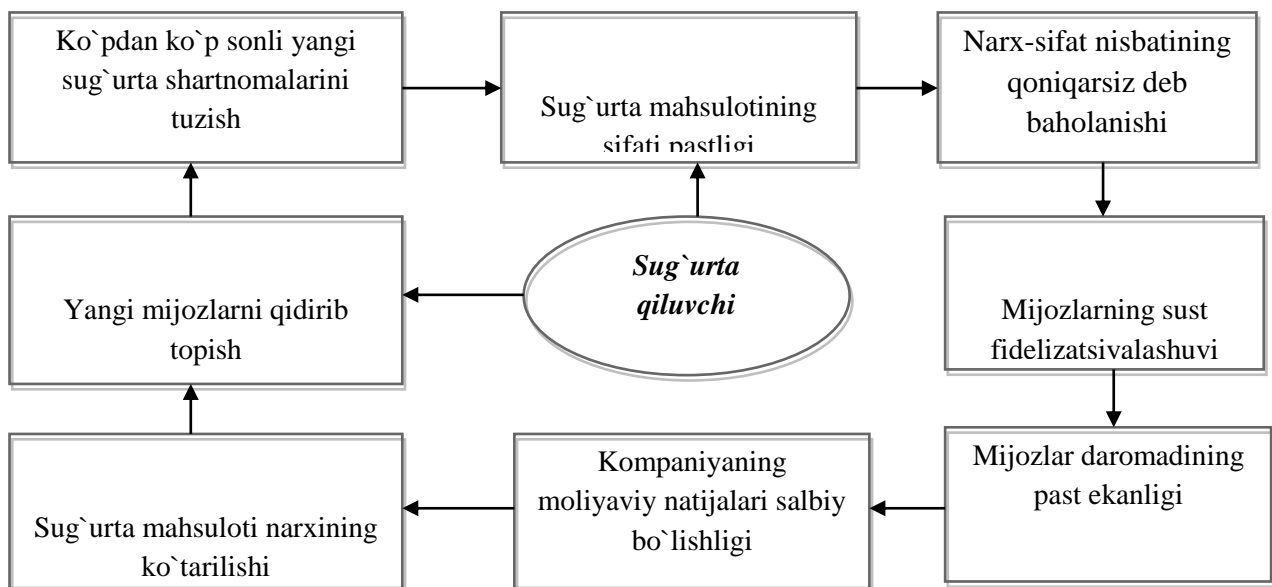
Mamlakat	Ishchilar	Ish beruvchilar	Mustaqil ravishda qoplanadigan xarajatlar
Xizmat ko'rsatish asosida amalga oshiriladigan majburiy tibbiy sug'urta			
Germaniya	6,70	6,70	Kasalxonada davolanish va dorilar
Niderlandiya	9,95	10,20	Ko'zda tutilmagan
Xarajatlarni qoplash asosida amalga oshiriladigan majburiy tibbiy sug'urta			
Belgiya	4,70	6,20	Kasalxonada davolanish va dorilar

G'arbiy Evropada tibbiy sug'urta

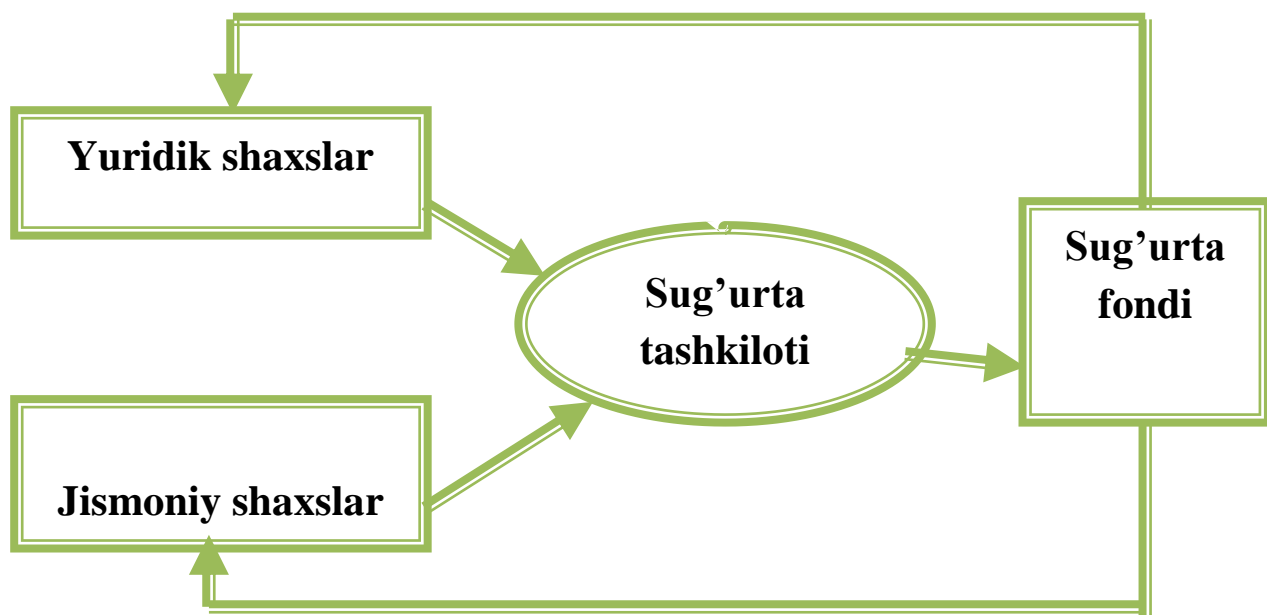
T/r	Mamlakat	Aholi ichida sug'urtalanganlar ulushi, %	Sug'urtalanganlar soni, mln. kishi	Badallar hajmi, mln.evro	Bitta sug'urtalangan-ga to'g'ri keladigan badal, evro
1.	Avstriya	37,5	2,8	1337	483
2.	Angliya	25,5	14,5	2751	190
3.	Germaniya	16,9	10,3	15080	1464
4.	Gollandiya	39,4	5,7	4244	738
5.	Daniya	20,0	1,0	169	169
6.	Ispaniya	15,0	5,6	1210	214
7.	Fransiya	18,0	10,0	5820	582

“O'zbekinvest hayot” MChJ sug'urta kompaniyasi tomonidan taklif etilayotgan yuqumli kasalliklardan ehtiyot shart sug'urtalashning tarif stavkalari

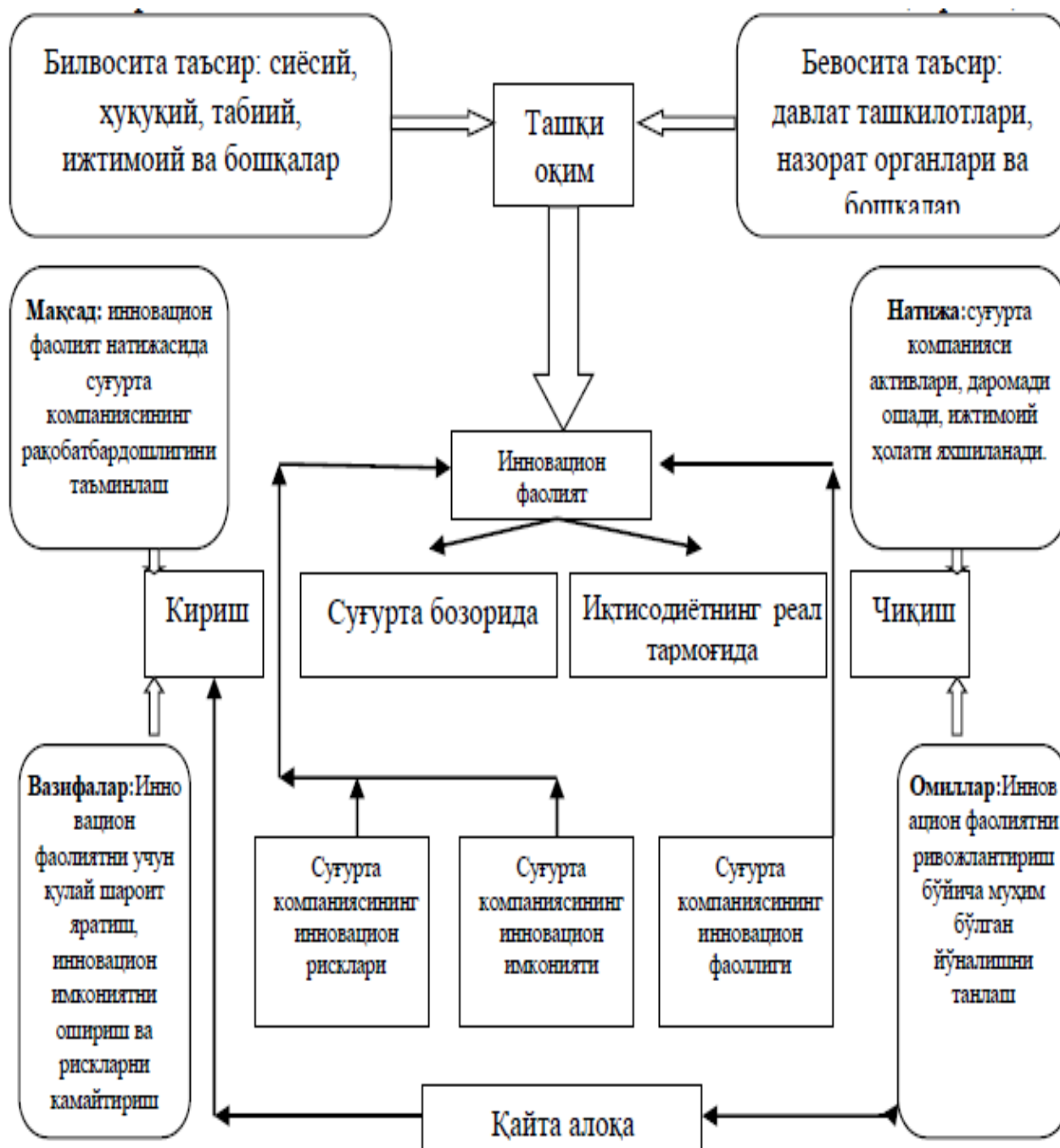
Yosh kategoriyasi	Sug'urta summasi (ming so'mda)							
	40	50	60	70	80	90	100	200
	Yillik sug'urta mukofoti(so'mda)							
2-14	1200	1500	1800	2100	2400	2700	3000	6000
14-70	600	750	900	1050	1200	1350	1500	3000
Yosh kategoriyasi	Sug'urta summasi (ming so'mda)							
	300	400	500	600	700	800	900	1000
	Yillik sug'urta mukofoti (so'mda)							
2-14	9000	12000	15000	18000	21000	24000	27000	30000
14-70	4500	6000	7500	9000	10500	12000	13500	15000

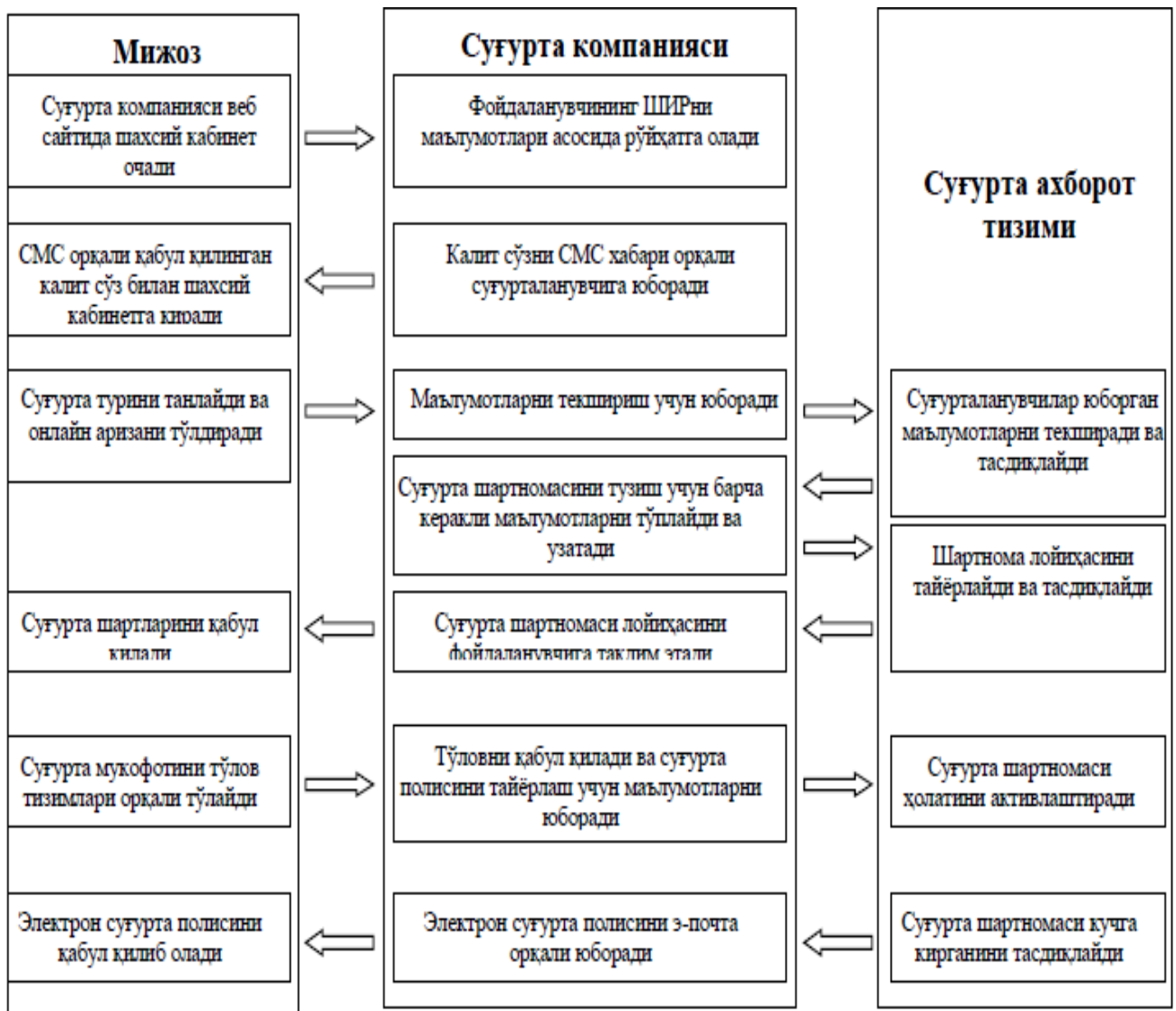
1-RASM. SUG`URTA QILUVCHINING YANGI MIJOZLARNI JALB ETISH ASOSIDA ISH YURITISHI

2-RASM. SUG`URTA QILISH JARAYONI

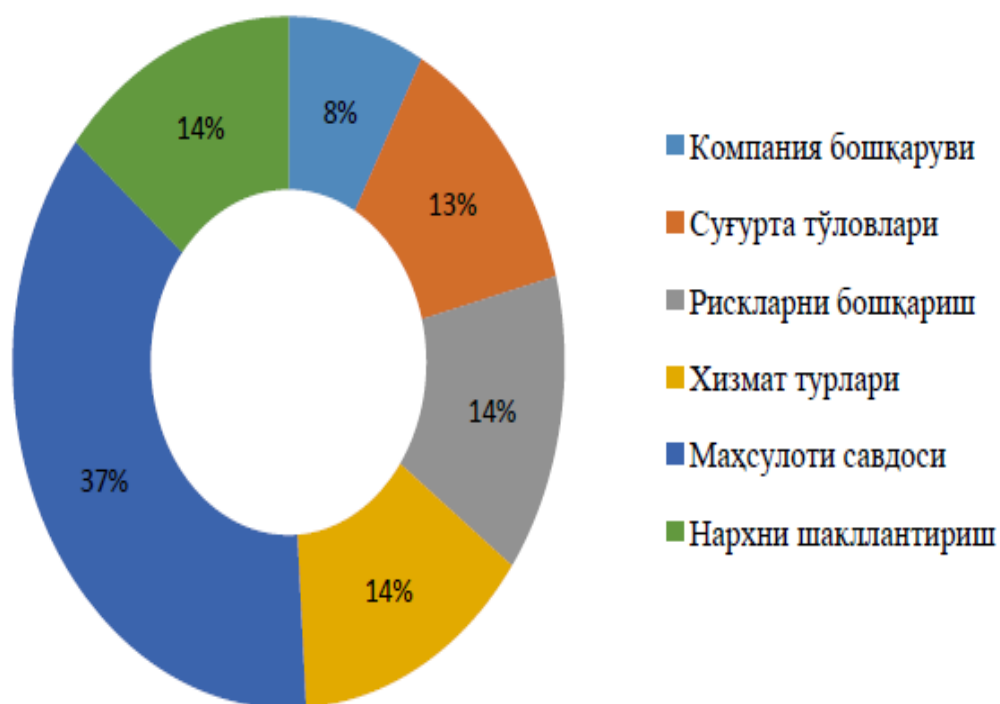

3-RASM. SUG'URTA KOMPANIYASIDA INNOVATSION FAOLIYATNI TASHKIL ETISH JARAYONI

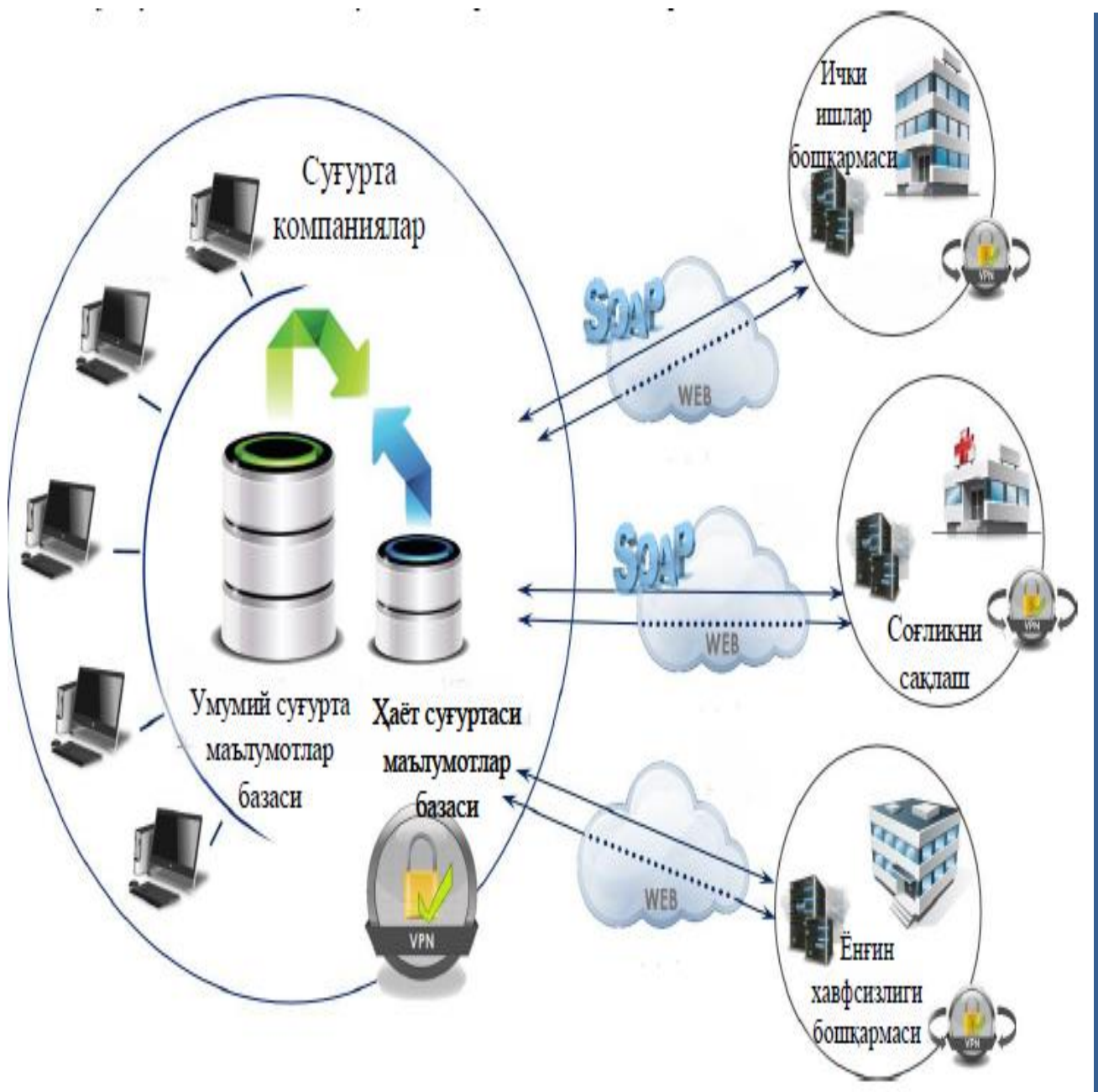

4-RASM. SUG'URTA KOMPANIYASIDA ELEKTRON POLISLARNI SHAKLLANTIRISH JARAYONI

Суғурта тизими инновацион технологияларига инвестициялар

**5-RASM. SUG'URTA TIZIMIDA INNOVATION TEXNOLOGIYALARGA
AJRATILGAN INVESTITSIYALAR MIQDORI**

**6-RASM. SUG'URTA KOMPANIYALARINING INNOVATSION
TEKNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQA TASHKILOTLAR BILAN
O'ZARO ALOQASI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT MOLIYA INSTITUTI

TEST VARIANTLARI

TOSHKENT-2022

Tartib raqami	Qiyinlik darajasi	Test topshirig'i	A	B	C	D
1.	2	Sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi maxsus qonun qaysi va qachon qabul qilingan?	“Sug'urta faoliyati to'g'risida “gi Qonun 2002 yil 5 aprel	“Sug'urta to'g'risida” gi Qonun 2002 yil 5 aprel	“Sug'urta faoliyati to'g'risida”gi Qonun 2002 yil 28 may	“Sug'urta to'g'risida” gi Qonun 1993 yil 6 may
2.	3	Quyidagilardan qaysi biri sug'urta shartnomasining muhim sharti hisoblanadi?	sug'urta summasini to'lash	sug'urtalanuvchining moliyaviy hujjatlari bilan tanishish	sug'urta hodisasi ro'y berganda uni aniqlash uchun jalb etilgan ekspertga haq to'lash shartlari	sug'urta mukofotini natural ko'rinishda to'lash mumkinligi
3.	1	Sug'urta munosabatlarida kimlar qatnashadi?	sug'urta bozorining professional ishtirokchilari	sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi	sug'urtalanuvchi va sug'urta vositachilari	adjaster va aktuariylar
4.	2	Davlat majburiy sug'urtasi bo'yicha kimlar sug'urtalanadi?	davlat harbiy xizmatchilari	tibbiyot hodimlari	barcha rezident fuqarolar	maktab o'quvchilari
5.	2	Amaliyotda risklarni boshqarish necha bosqichda amalga oshiriladi?	aniqlash, baholash, nazorat qilish, moliyalashtirish	aniqlash, baholash va nazorat qilish	aniqlash va moliyalashtirish	baholash va nazorat qilish

6.	3	Quyidagilardan qaysi biri marketing risklari darajasini kamaytirish tadbiri hisoblanadi?	egiluvchan tarif siyosatini ishlab chiqish	iste'molchilar talabini o'rganish	davlat organlari bilan kompaniya aktsiyadorlari o'rtasidagi aloqani mustahkamlash	sifat ustida to'liq nazoratni o'rnatish
7.	3	Ishlab chiqarishning to'xtab qolishi natijasida ko'riladigan zararlarni sug'urta qilish chet el amaliyotida nima deb ataladi?	shomaj	kargo	abandon	annuitet
8.	3	Aylanma mablag'larning etishmovchiligini keltirib chiqaruvchi risklar qanday risklar turkumiga kiradi?	moliyaviy risklar	texnik risklar	tabiiy risklar	marketing risklar
9.	1	O'zbekistonda sug'urta faoliyati bilan shug'ullanish uchun litsenziya kerakmi?	litsenziyaga ega bo'lish shart	litsenziya talab qilinmaydi	faqat majburiy sug'urtalash uchun talab etiladi	faqat umumiy sug'urtalash uchun talab etiladi
10.	2	Davlatning markazlashgan sug'urta fondlari qaysi manba hisobidan shakllantiriladi?	sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi o'rtasida	sug'urta brokeri va mijoz o'rtasida	sug'urtalanuvchi va sug'urta nazorati o'rtasida	sug'urtalanuvchi va hukumat o'rtasida
11.	2	Hayotni sug'urtalashda sug'urta mukofoti qaysi muddatlarda to'lanishi mumkin?	sug'urta shartnomasi tuzilgandan keyin to shartnoma muddati tugagunga qadar	sug'urta hodisasi ro'y bergandan so'ng	sug'urta shartnomasi bekor etilgandan so'ng	sug'urta shartnomasi tuzilmasdan oldin
12.	2	Sug'urta mukofoti qaysi usulda to'lanmaydi?	natura hisobida	naqd pul bilan	omonat daftarchasi orqali pul o'tkazish yo'li bilan	Plastik kartochka orqali

13.	2	Quyidagi toifadagi qaysi fuqarolar bilan hayotni sug'urtalash bo'yicha shartnomalar tuzilmaydi?	ishlamaydigan 1-guruh nogironlari bilan	18 yoshdan 60 yoshgacha bo'lgan fuqarolar bilan	maktab o'quvchilari bilan	sudlanganlar bilan
14.	3	“Sug'urtalovchilarning sug'urta zahiralarini to'g'risidagi Nizom”ga asosan sug'urtalovchi o'z balansida qanday texnik zahiralarini shakllantiradi?	zararlar bo'yicha zahira	mukofotlar zahirasi	transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish bo'yicha barqarorlashtirish zahirasi	hech qanday texnik zahiralarini shakllantirmaydi
15.	2	Quyidagi sug'urta tashkilotlaridan qaysi biri hukumat qaroriga muvofiq tashkil etilgan?	“Uzaig” qo'shma sug'urta kompaniyasi	“Alskom” sug'urta kompaniyasi.	“Silk Road insurance” sug'urta kompaniyasi	“Kapital sug'urta” sug'urta kompaniyasi

16.	1	Sug'urtalovchilar uyushmasining asosiy faoliyati nimalardan iborat?	sug'urta faoliyatini muvofiqlashtirish, uyushma a'zolarining manfaatini davlatning qonun chiqaruvchi va ijroiya organlari oldida himoya etish hamda mahalliy sug'urta kompaniyalari va xorijiy sug'urta kompaniyalari o'rtasida o'zaro foydali aloqalarni o'rnatishdan iborat	sug'urta kompaniyasining moliyaviy hisoboti to'g'riligini yozma ravishda tasdiqlash va tekshirish ishlarini amalga oshirishdan iborat	ko'rilgan zararining miqdorini aniqlashdan iborat	tomonlar o'rtasida shartnomalarni tuzishda qatnashishdan iborat
17.	2	Frontlashtiruvchi sug'urta kompaniyasi – bu...	boshqa sug'urta kompaniyasi-ning iltimosiga ko'ra, o'z nomidan sug'urta polisi beruvchi sug'urta kompaniyasi	sug'urta brokeri yordamida qayta sug'urtalash uchun riskni qabul qilib oladigan yuridik shaxs	sug'urta shartnomasi-ni tuzish va unga xizmat qilishni amalga oshiruvchi, sug'urtalanuvchi bilan huquqiy munosabatda bo'luvchi yuridik shaxs	maxsus maqomga ega bo'lgan sug'urta kompaniyasi

18.	2	Lloyd sug'urta bozori qaysi davlatda joylashgan?	Angliyada	Tailandda	AQShda	Londonda
19.	2	Sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urta mukofotini to'lash shartlari buzilsa, sug'urtalanuvchiga nisbatan qanday javobgarlik qo'llaniladi?	sug'urta mukofotini to'lash muddati kechikkan har bir kun uchun penya qo'llanilishi mumkin	sug'urtalovchi tomonidan sug'urtalanuvchiga nisbatan jarima qo'llanilishi mumkin	hech qanday jazo qo'llanilmaydi	sug'urta shartnomasi to'xtatiladi
20.	1	Aktuar xisob-kitoblar deganda nimani tushunasiz?	sug'urta tarifi stavkalarini hisoblashning iqtisodiy-matematik usullari yig'indisi	turli tavakkalchiliklarni sug'urtalash vakolatiga ega.	sug'urta hodisasi tufayli mol-mulkni ko'rilgan zararning miqdori	sug'urta kompaniyasini bank muassasida qo'yilgan pul mablag'lari
21.	2	Sug'urta faoliyatida subrogatsiya qanday ma'noni anglatadi?	sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi o'rtasida yuzaga keladigan nizolarni hal etish shakli	sug'urtalanuvchinin g sug'urta summasini olish maqsadida sug'urtalangan mol-mulkdan to'liq voz kechishi	sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi o'rtasida bo'ladigan o'zaro munosabatlar majmui	sug'urta faoliyatini tahlil etuvchi shaxs
22.	2	«Transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni qachon qabul qilingan?	2008 yil 21 aprelda	2008 yil 21 mayda	2005 yil 5 aprelda	2009 yil 16 aprelda
23.	2	Garovga qo'yilgan mol-mulk sug'urtasi qay tarzda amalga oshiriladi?	ixtiyoriy tarzda	majburiy tarzda	davlat majburiy	ixtiyoriy va majburiy

24.	1	Sug'urta tarifi stavkasi nima?	sug'urta riskining bahosi	bank foizi	sug'urta kompaniyasining majburiyati	sug'urta shartnomasini tuzish
25.	2	Quyidagilardan qaysi biri tsessiya hisoblanadi?	riskni qayta sug'urtalash kompaniyasiga uzatish	riskni taqsimlash	riskni boshqa kompaniyalardan qabul qilib olish	riskni bir nechta sug'urta kompaniyasi sug'urtalashi
26.	2	Quyidagilardan qaysi biri sug'urta portfeli tushunchasini anglatadi?	sug'urtalangan ob'ektlarning miqdori	sug'urtalash tartibi	investitsiya faoliyatini olib borish	ob'ektlarni sug'urtaviy baholash
27.	1	Anderrayter kim?	sug'urta riskini qabul qilib oluvchi sug'urta kompaniyasining tegishli vakolatiga ega shaxs	sug'urta zararlarini aniqlaydigan shaxs	sug'urta shartnomasini tuzuvchi shaxs	qayta sug'urtalovchi kompaniya
28.	3	Quyidagilardan qaysi biri ixtiyoriy sug'urtalash shartnomasining zaruriy shartlaridan biri hisoblanadi?	sug'urtalanadigan ob'ekt	sug'urta zahirasini shakllantirish tartibi	sug'urta kompaniyasini boshqarish	sug'urtalangan sub'ekt
29.	3	Sug'urta marketingining asosiy funksiyasi nimalardan iborat?	yangi sug'urta xizmatlariga bo'lgan talabni shakllantirish	sug'urta kompaniyasining moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tekshirish	sug'urta tarifi stavkasini belgilash	sug'urta hodisasi ro'y berish ehtimoliyligini aniqlash
30.	2	Sug'urtalanuvchi quyidagi qaysi huquqqa ega?	sug'urtalash qoidalari bilan tanishish	sug'urta mukofotini o'z vaqtida to'lash	sug'urta qoplamasini olishdan voz kechish	sug'urtalanuvchi shartnomani bekor qilishi

31.	2	Sug'urtachi va assistans o'rtasidagi munosabat qanday tartibga solinadi?	shartnoma asosida	kelishuv asosida	sud hal qiladi	prokuratura tartibga soladi
32.	1	Sug'urta agenti –bu...	sug'urtalovchining topshirig'iga va u bergan vakolatlar doirasida faoliyat yurituvchi shaxs	sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi o'rtasidagi vositachi	har qanday yuridik va jismoniy shaxs	sug'urtalovchinin g shtatida turadigan va kelib tushgan sug'urta mukofotlarining bir qismini olish huquqiga ega yuridik shaxs
33.	2	Sug'urta shartnomasi qachon yuridik kuchga kiradi?	sug'urtalanuvchiga sug'urta polisi berilgandan so'ng	shartnoma ishtirokchilar tomonidan imzolanganidan so'ng	shartnoma tuzish uchun hamma hujjatlar tayyor bo'lgandan so'ng	sug'urta hodisasi sodir bo'lgandan so'ng
34.	1	Tibbiy sug'urtaga ta'rif bering...	aholi sog'ligini himoya qilish vositalaridan biri	turli ko'rinishdagi mol-mulklarni saqlash bilan bog'liq manfaatlar	sug'urtalanuvchini ng shaxsiy mulki, uning qaramog'ida joylashgan mol-mulklar sug'urtalanishi	elektr toki ta'sirida jarohatlanishi, kimyoviy moddalar va zararli o'simlik ta'sirida zararlanishi va tish sinishi
35.	2	Sug'urta qaysi tarmoqlar bo'yicha klassifikatsiyalanadi?	shaxsiy sug'urta, mulkiy, javobgarlik sug'urtasi	umumiy sug'urta, hayot va javobgarlik	ixtiyoriy, majburiy	majburiy

36.	1	Moliyaviy risklar...	endogen risklar toifasiga kiradi	endogen risklar toifasiga kirmaydi	sub'ektlarning daromadiga tasir qiluvchi omil	sub'ektlarning xarajatlari darajasiga tasir qiluvchi omil
37.	1	Netto-stavka deganda nimani tushunasiz?	sug'urta tarif stavkasining bir qismini	sug'urta shartnomasini	sug'urta mukofotini	sug'urta xarajatlari
38.	2	Davlat majburiy sug'urta turi mamlakatimizda qachon joriy qilingan?	1995 yil	2002 yil	2003 yil	2004 yil
39.	1	Sug'urta ob'ekti nima?	mulkiy manfaat	sug'urtalovchi	sug'urtalanuvchi	sug'urta agenti
40.	2	Sug'urta brokerlari qanday shaxs hisoblanadi?	yuridik shaxs	jismoniy shaxs	jismoniy yoki yuridik shaxs	sug'urtalanuvchi
41.	1	«O'zagrosug'urta» davlat-aksiyadorlik sug'urta kompaniyasi qachon tashkil etilgan?	1997 yil 25 fevralda	1998 yil 8 fevralda	1997 yil 18 fevralda	1997 yil 25 fevralda
42.	3	Harbiy xizmatchilarni baxtsiz hodisalardan sug'urtalash qaysi manba hisobidan amalga oshiriladi?	davlat budjeti mablag'lari hisobidan amalga oshiriladi	harbiy xizmatchilarning oylik maoshlarini bir qismini sug'urta tashkilotiga o'tkazish hisobiga	mudofaa vazirligining byudjetdan tashqari mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi	sug'urta tashkilotlari va harbiy qismlar mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi
43.	3	Sug'urta tariflarini muvofiqlashtirish maqsadida sug'urta bozorida qaysi professional qatnashchilarning faoliyatini rivojlantirish zarur?	aktuariylar	adjasterlar	syurveyrlar	vositachilar

44.	3	Agar ko'rsatilgan sug'urta hodisasi yuz berganligi aniqlansa, sug'urta pulini kompaniya necha kunda sug'urtalanuvchiga to'lab berish kerak?	5 bank kunida	3 bank kunida	6 bank kunida	2 bank kunida
45.	3	Sug'urta bozorida aktuariy bo'lib faoliyat yuritish uchun qaysi oliy ta'lim muassasasini tamomlagan bo'lishi lozim?	yuridik- iqtisodiy - texnik	texnik	iqtisodiy	ijtimoiy-gumanitar
46.	2	Offshor sug'urta kompaniyasi – bu...	offshor sug'urta kompaniyalari soliq to'lash stavkalari eng kam bulgan offshor zonalarda (bermud oroli, gernsi, men va keymanov orollari)	maxsus maqomga ega bo'lgan sug'urta kompaniyasi	sug'urta brokeri yordamida qayta sug'urtalash uchun riskni qabul qilib oladigan sug'urta tashkilot	maxsus maqomga ega bo'lmagan sug'urta kompaniyasi
47.	2	Sug'urtalovchilar Moliya Vazirligidan sug'urta faoliyatini amalga oshirish huquqini beruvchi litsenziya olayotganda ustav fondining necha foizi naqd pul ko'rinishida bo'lishi lozim?	kamida 90 foizi	naqd pul ko'rinishida bo'lishi shart emas	100 foiz naqd pul bo'lishi kerak	kamida 50 foizi
48.	3	Sug'urtalangan xavflar turiga qarab sug'urtani klassifikatsiyalash qaysi klasslarda amalga oshiriladi?	mol-mulkni yong'indan, zarardan, tabiiy ofatdan sug'urtalash bo'yicha 7,8,9-klasslar	inson hayotini, sog'lig'ini kasalliklardan sug'urtalash 1,2,3,4-klasslar	zarardan, tabiiy ofatdan sug'urtalash bo'yicha 7,10,14-klasslar	yong'indan sug'urtalash bo'yicha 11,16,17-klasslar

49.	2	Sug'urta faoliyatini klasslarga bo'linishi qaysi qarorda belgilab berilgan?	"Sug'urta xizmatlari bozorini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorda	"Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi qonunda	"Sug'urta faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish chora-tadbirlari to'g'risida"gi	"Sug'urta bozorini yanada erkinlashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi
50.	2	Sug'urtada kovernota tushunchasi qaysi qatorda to'g'ri ko'rsatilgan?	sug'urta brokeri tomonidan jismoniy va yuridik shaxslarga beriladigan hujjat	sug'urtalovchi tomonidan mijozlarga beriladigan hujjat	sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi hatti-harakatlarini tartibga soluvchi hujjat	sug'urta tarif stavkasining bir qismini
51.	2	Sug'urta tashkilotlari moliyaviy barqarorligini ta'minlovchi unsur bu...	ustav kapitali	daromad va xarajati	bankdagi hisob raqami	tashkilot foydasi
52.	3	Kasalliklardan ehtiyot shart sug'urta qilish umumiy sug'urta faoliyati klassifikatorining nechinchisi sug'urta klasslarida o'z aksini	7-klassda	17-klassda	8-klassda	14-klassda
53.	1	Sug'urta faoliyatida klassifikatorlar nechta?	21 ta	19 ta	17 ta	22 ta
54.	1	Quyidagi klasslardan qaysi biri hayot sug'urta tarmog'iga tegishli?	nikoh va tug'ilish	baxtsiz hodisalardan sug'urta qilish	kreditni sug'urtalash	kafillikni sug'urtalash
55.	2	Sug'urta summasi nimaga nisbatan aniqlanadi?	sug'urta ob'ektiga nisbatan	sug'urta mukofotiga nisbatan	sug'urta subektiga nisbatan	sug'urtalovchining moliyaviy imkoniyatini hisobga olgan holda

56.	2	Baxtsiz hodisalardan ehtiyoti shart sug'urta qilish sug'urta faoliyati klassifikatoriga muvofiq umumiy sug'urtaning qaysi klassiga taaluqli?	I klass	VIII klass	V klass	II klass
57.	2	Tibbiy sug'urta sug'urta faoliyati klassifikatorining nechanchi klassiga asosan amalga oshiriladi?	2-klassiga asosan	1-klassiga asosan	10-klassiga asosan	4-klassiga asosan
58.	3	Sug'urta munosabatlarida ishtirok etuvchi tomonlarning manfaatlari qaysi yo'l bilan himoya qilinadi?	qonun osti hujjatlar bilan	sug'urta sohasidagi maxsus qonunlar bilan	sug'urta sohasidagi umumiy qonunlar bilan	sug'urta sohasidagi nomaxsus qonunlar bilan
59.	3	Sug'urtalovchilar bilan sug'urta munosabatini o'rnatmoqchi va shartnoma tuzmoqchi bo'lgan shaxs kim deb ataladi?	sug'urta agentlari	sug'urtalanuvchi	potentsial sug'urtalanuvchi	sug'urta brokerlar
60.	2	O'zbekiston Respublikasining qaysi qonunchiligida sug'urta bozori professional ishtirokchilarining huquq va majburiyatlari keltirilgan?	O'zbekiston Respublikasi "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonunida	O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksining 52-bobida	"Sugurtalovchining rahbariga va bosh buxgalteriga qo'yiladigan malaka talablari to'g'risida"gi nizomda	"Sug'urta agentlari to'g'risida"gi nizomda

61.	2	Sug'urta faoliyatida sug'urta agenti qanday vazifani bajaradi?	sug'urtalovchining topshirig'iga va u bergan vakolatlar doirasida faoliyat yurituvchi shaxs	sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi o'rtasidagi vositachidir	sug'urta zararlarini aniqlaydigan shaxs	sug'urtalovchining shtatida turadigan va kelib tushgan sug'urta mukofotlarining bir qismini olish huquqiga ega yuridik shaxs
62.	2	Sug'urtani asosiy xarakterlovchi belgisi bu...	risk	noxush hodisalar	baxtsiz hodisalar	sug'urtalanmaydigan risk
63.	2	Davlat sug'urta nazorati organining asosiy vazifasini ko'rsating?	sug'urtalovchilarning manfaatlarini himoya etish	sug'urtalanuvchilarning manfaatlarini himoya etish	davlat budjetiga majburiy to'lovlarni o'z vaqtida tushishini ta'minlash	sug'urtalovchilarning moliyaviy jihatdan barqaror faoliyat ko'rsatishini ta'minlash
64.	3	2002 yil 31 yanvardagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining sug'urtaga oid farmoni qanday nomlanadi?	"Sug'urta bozorini yanada erkinlashtirish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"	"Sug'urta faoliyatini yanada rivojlantirish to'g'risida"	"Transport vositalari egalari uchun uchinchi shaxs oldidagi fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish"	ish beruvchining xodimlar oldidagi fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish

65.	1	Tarif stavkasi bu...	sug'urta riskining bahosi, sug'urta summasiga nisbatan foizlarda hisoblanadigan brutto-stavka	sug'urta riskini bahosi, sug'urta summasiga nisbatan foizlarda hisoblanadigan netto-stavka	tasodifiy hodisalarning ehtimolligi bo'yicha o'zaro aloqada bo'lgan boshqa hodisalarning	ehtimolligini aniqlash
66.	2	Majburiy sug'urta qilish ob'ekti bo'lib...	transport vositalari egalarining jabrlanuvchilarning hayoti, sog'ligi va mol-mulki	transport vositasi	transport vositasi dvigiteli	transport xaydovchisi
67.	2	Sug'urta iqtisodiy kategoriya sifatida quyidagi qaysi funktsiyani bajaradi?	sug'urta qoplamalarini to'lash funktsiyasini	himoya funktsiyasini	nazorat funktsiyasini	yaimni taqsimlash

68.	1	Sug'urtalovchi – bu...	belgilangan tartibda davlat ro'yxatidan o'tgan va sug'urta faoliyatini amalga oshirish uchun Moliya vazirligidan litsenziya olgan yuridik shaxs	sug'urta faoliyatini amalga oshiruvchi yuridik va jismoniy shaxs	ustav kapitali qonunda belgilangan tartibda bo'lgandan so'ng	Adliya Vazirligidan ro'yxatdan o'tgan har qanday yuridik shaxs
69.	2	Maktab o'quvchilarini baxtsiz hodisalardan sug'urtalashning eng kam va uzoq muddati qancha?	1 yilgacha	1-3 yilgacha	5 yilgacha	1-5 yilgacha
70.	2	"O'zbekinvest" EIMSK qaysi eksport kreditlari va investitsiyalari xalqaro uyushmasi bilan yaqin xamkorlikni amalga oshirmoqda?	Bern	Olis	Faliya	Treyvol
7.1	2	Sug'urta vositachilari qanday shaxs?	yuridik va jismoniy shaxs	Yuridik shaxs	tadbirkor	jismoniy shaxs
72.	3	Yuk sug'utasida sug'urta hodisasi natijasida ko'rilgan zararlarni qoplashda qanday usuldan foydalaniladi?	xalqaro va ichki yuklarni tashish va yukni barcha risklardan sug'urta qilish usuli	har qanday usul	halqaro va ichki yuklarni tashish usuli	noa'naviy usullardan

73.	2	Keptiv sug'urta kompaniyalari tushanchasiga mos keladigan javobni aniqlang?	yirik kontsern, korporatsiyalar, yirik sanoat-moliya guruhlari tarkibiga kiruvchi sug'urta kompaniyasi	sug'urta shartnomasini tuzish va unga xizmat qilishni amalga oshiruvchi, sug'urtalanuvchi bilan huquqiy munosabatda bo'luvchi yuridik	sug'urta himoyasiga oladigan sug'urta kompaniyasi	boshqa sug'urta kompaniyasi-ning iltimosiga ko'ra, o'z nomidan sug'urta polisi beruvchi sug'urta kompaniyasi
74.	2	Quyidagilardan qaysi biri sug'urta faoliyatining investitsiya faoliyatidan oladigan daromadlari tarkibiga kiradi?	bank depozitidagi qo'yilmalar	regress tartibida olingan summalar	qayta sug'urtalash mukofotlari	sug'urta mukofotlari
75.	2	Kasbiy javobgarlikni sug'urta qilishda sug'urta mukofoti nimaga nisbatan aniqlanadi?	sug'urta summasiga nisbatan foizlarda	sug'urta tarifiga nisbatan	sug'urta bahosiga nisbatan	sug'urta mukofotlariga nisbatan
76.	2	Quyidagilardan qaysi biri sug'urta munosabatlarining professional ishtirokchilari hisoblanadi?	sug'urta kompaniyalari	aktuarlar markazi	davlat sug'urta nazorati organi	sug'urta agentlari
77.	2	Sug'urtalovchining sug'urtalanuvchi oldidagi javobgarligi qachon boshlanadi?	sug'urta mukofoti sug'urtalovchining hisob-kitob raqamiga kelib tushgandan va sug'urtalanuvchiga sug'urta polisi berilgandan so'ng	sug'urta shartnomasi tuzilgandan so'ng	sug'urta mukofoti sug'urtalovchining hisob-kitob raqamiga kelib tushgandan so'ng	sug'urtalanuvchi tegishli xabar berganidan so'ng

78.	2	Sug'urta zahiralari investitsiya ob'ektlariga qanday shartlarda joylashtiriladi?	diversifikatsiya shartlarida	faqat savdo-vositachilik bitmlarini moliyalashtirish shartlarida	sug'urta zahiralari 100% davlat qimmatli qog'ozlariga joylashtirishi sharti bilan	sug'urtalanuvchilarning ogohlantirish tadbirlarini moliyalashtirishga
79.	3	Sug'urta tashkiloti daromad va xarajatlarini sug'urta faoliyatini amalga oshirish jarayonidagi o'rni va roliga qarab qanday tasniflash mumkin?	sug'urta himoyasini ta'minlash bilan bog'liq bo'lgan daromad va xarajatlar	sug'urta himoyasi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lmagan boshqa daromad va xarajatlar	amaldagi soliq qonunchiligiga binoan	daromad va xarajatlar
80.	3	Sug'urta tashkilotlarining investitsiya faoliyatini amalga oshirish tartibini qaysi organ belgilaydi?	Davlat sug'urta nazorati organi belgilaydi	sug'urta tashkilotlarining o'zi belgilaydi	Vazirlar Maxkamasi belgilaydi	Adliya vazirlagi belgilaydi
81.	2	Sug'urta tashkilotlari sug'urta faoliyatidan boshqa tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqlimi?	sug'urta tashkilotlari sug'urta faoliyatidan boshqa tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqli emas	sug'urta tashkilotlari sug'urta faoliyatidan boshqa tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqli	sug'urta tashkilotlari sug'urta faoliyatidan boshqa tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqli emas, ammo qonun xujjatlarida	qurilish-montaj ishlari bilan sug'urtalashga haqli

82.	2	Anderrayter siyosat deganda nimani tushunasiz?	Sug'urtalash bilan bog'liq yangi takliflarni ko'rib chiqish va mazkur taklifni qabul qilish	sug'urta kompaniyasini moliyaviy hisoboti to'g'riligini yozma ravishda tasdiqlash va tekshirish	Sug'urta polisini tayyorlash	sug'urta shartnomalarini tuzish
83.	2	Sug'urtalovchining javobgarlik limiti deganda nimani tushunasiz?	tuzilgan sug'urta shartnomasidan kelib chiqqan holda belgilanadigan sug'urta kompaniyasining mumkin bo'lgan eng yuqori darajadagi javobgarligi	sug'urta turlarini ierarxiya ko'rinishida tarmoqlarga, tarmoqchalarga va turlarga bo'linishi	sug'urta javobgarligining hajmi va sug'urta qismining shakli	sug'urta ob'ekti sug'urtaning toifasi, sug'urta javobgarligining hajmi va sug'urta qismining shakli sug'urtani turkumlashning asosiy mezon bo'lib hisoblanadi

84.	3	Qanday hollarda sug'urtalovchi o'zi to'lagan sug'urta to'lovi miqdorida regress tartibida talab qilish huquqiga ega?	zarar transport vositasi mazkur shaxs tomonidan mastlik holatida yoki giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar yoki shaxsning aql-idrokiga ta'sir ko'rsatuvchi boshqa moddalar ta'siri ostida boshqarilayotganda etkazilgan bo'lsa va mazkur shaxsning qasdi oqibatida jabrlanuvchining hayoti, sog'lig'i va mol-mulkiga zarar etkazilgan bo'lsa	sug'urta hodisasi bo'lganda transport vositasi egasini haydovchilik guvohnomasi mavjud bo'lmagan hollarda	mazkur shaxs yo'l-transport hodisasi sodir bo'lgan joydan yashiringan bo'lsa yoki transport vositasini boshqarishga ruxsat etilgan shaxs sifatida majburiy sug'urta shartnomasiga kiritilmagan bo'lsa	transport hodisasi sodir bo'lgan joyda
85.	3	Hayotni sug'urtalashda sug'urta mukofoti qaysi muddatlarda to'lanishi mumkin?	shartnoma muddati tugagunga qadar	sug'urta shartnomasi tuzilmasdan oldin	sug'urta hodisasi ro'y bergandan so'ng	sug'urta shartnomasi bekor etilgandan so'ng

86.	2	Sug'urta ob'ekti bo'lib nima hisoblanadi?	mulkiy manfaat	sug'urta shartnomasi	sug'urta polisi	sug'urta tashkiloti
87.	2	Tant'ema mohiyati qaysi qatorda to'liq ko'rsatilgan?	qayta sug'urtalovchining qayta sug'urtaga berishdan olgan daromadi	retrotsessiya jarayoni	riskni tsedirlashning bir usuli	riskni moliyalashtirish
88.	2	Sug'urta bozori sub'ektlari- bu...	sug'urta kompaniyalari va sug'urtalanuvchilar	sug'urta shartnomalari va polislar	sug'urtalovchilar va shartnomalar	sug'urta hodisalari va risklar
89.	2	Sug'urta tarifining yuqori chegarasi — bu...	talab hajmining yuqoriligi va bank foizi darajasi	sug'urta tushumlari miqdori bilan sug'urta to'lovlari teng bo'lishi	sug'urta tushumlari miqdori bilan sug'urta tashkilotlari xarajatlarining teng bo'lishi	sug'urta tarifini sug'urta tashkilotlari belgilaydilar
90.	2	Milliy sug'urta bozori bu...	bir mamlakat hududidagi sug'urta muassasalari va ularning faoliyati	bir necha mamlakatlarning sug'urta faoliyati	xalqaro sug'urta faoliyati	mintaqaviy sug'urta bozori
91.	2	Risklar antiseleksiyasi — bu...	kompaniya tomonidan risklarni qabul qilish	kutilayotgan hodisa bo'yicha xavfning yuzaga kelish	risklarni uchlamchi joylashtirish	risklar darajasiga ta'sir etuvchi omillar
92.	3	Sug'urta agentiga to'lanadigan vositachilik haqi uning ishtirokida tuzilgan sug'urta shartnomasiga muvofiq kelib tushgan sug'urta mukofotlarining necha foizidan oshib ketmasligi lozim?	25 foizidan oshib ketmasligi lozim	15 foizidan oshib ketmasligi lozim	20 foizidan oshib ketmasligi lozim	30 foizidan oshib ketmasligi lozim

93.	3	Avtotransport vositalari xalqaro miqyosida sug'urta tizimi qanday nomlangan va nechanchi yilda tashkil etilgan?	yashil karta 1986 yil liyun	yashil karta 1953 yil yanvar	ko'k karta 1955 yil 2 mart	milliy byuro 1995 yil 10 iyul
94.	1	Shaxsiy sug'urtaning majburiy turlari bo'yicha tarif stavkalari kim tomonidan belgilanadi?	Moliya Vazirligi tomonidan	qonunchilik hujjatlariga muvofiq hukumat tomonidan belgilanadi	davlat sug'urta nazorati inspeksiyasi tomonidan	sug'urta tashkiloti tomonidan
95.	1	Sug'urta bonusu bu...	sug'urtalovchi sug'urtalanuvchi to'laydigan sug'urta mukofoti miqdoridan	sug'urtalovchi berilgan imtiyoz	chegirmalar belgilashi	sug'urtalovchi sug'urtalanuvchiga to'laydigan sug'urta puli miqdoridan chegirmalar belgilashi
96.	2	Aviatsiya tashkilotlarining fuqarolik javobgarligini sug'urtalashda qanday ko'rilgan zararlar qoplanishi mumkin?	yo'lovchining o'limi yoki salomatligiga etkazilgan zarar, o'lim, tan jarohati	yuk va bagajlarning yo'qolishi va qisman zararlanishi	mulkiy zarar	mulkiy maanfatning korilgan zararlari
97.	2	«Yashil karta» tizimining qarorgohi qayerda joylashgan?	Fransiyada	AQSH	Yaponiyada	Londonda
98.	2	Avariya komissari qanday vazifani bajaradi?	sug'urtalangan hodisa bo'yicha zararining sababi, tavsifi va miqdorini aniqlaydi	sug'urta faoliyatini amalga oshiradi	sug'urta tashkilotlarining manfaatini himoya qiladi	sug'urtalangan kema va yuklar bo'yicha zararining miqdorini aniqlaydi

99.	2	Mintaqaviy sug'urta bozori bu...	savdo iqtisodiy va boshqa jihatlardan o'zaro yaqin munosabatda bo'lgan bir nechta mamlakatlarning ichki bozori	biron-bir mamlakat hududidagi sug'urta muassasalarini va ularni faoliyatining ichki bozori	bir mamlakat hududidagi sug'urta muassasalarini va ularni faoliyatini	dunyo miqyosida sug'urta faoliyatini olib boruvchi alohida mamlakatlarning ichki bozori
100.	2	Sug'urtaning asosiy tamoyillari qaysi qatorda to'liq ko'rsatilgan?	mulkiy manfaatning mavjudlik tamoyili ekvivalentlik, tovon tamoyili tomonlarning yuqori darajadagi o'zaro ishonchi tamoyili	ishonchlilik va barqarorlik	mavjudlik tamoyili va moliyaviylik	ekvivalentlik, tovon tamoyili tomonlarning yuqori darajadagi o'zaro ishonchi tamoyili
101.	3	Tomonlarning yuqori darajadagi o'zaro ishonchi tamoyili quyidagilarning qaysi biriga taalluqli?	sug'urta tashkilotining bir necha yil mobaynida o'zgarmas bir tarifda bo'lishi	sug'urta tashkilotining sug'urtalanuvchi bilan bir necha yillar mobaynida hamkorligi	sug'urta tashkilotining sug'urtalanuvchi bilan o'zaro aloqada bo'lishi	professional ishtirokchilarining sug'urtani amalga oshirish bilan bog'liq faoliyati
102.	2	Sug'urta tashkilotlari moliyaviy barqarorligini ta'minlovchi unsur bu...	tashkilot foydasi	ustav kapitali	daromad va xarajati	bankdagi hisob raqami
103.	2	Havo kemasi yo'lovchilarini sug'urta qilish qay tartibda amalga oshiriladi?	majburiy tarzda amalga oshiriladi	ixtiyoriy tarzda amalga oshiriladi	ixtiyoriy - majburiy tarzda amalga oshiriladi	aviakompaniya mablag'lari hisobidan amalga oshiriladi

104.	2	Sug'urtalovchilar ustav kapitalining eng kam miqdori qaysi organ tomonidan belgilanadi?	O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan	Moliya Vazirligi huzuridagi sug'urta nazorati davlat inspeksiyasi tomonidan	O'zbekiston Respublikasi adliya Vazirligi tomonidan	O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan
105.	2	Sug'urta faoliyati klassifikatori - bu...	sug'urtalovchilar hamda sug'urta brokerlari faoliyatini litsenziyalash uchun huquqiy asos bo'ladigan me'yoriy hujjat	sug'urtalovchilar hamda ularning faoliyatini to'xtatish uchun yaratilgan me'yoriy hujjat	sug'urta agentlari faoliyatini litsenziyalash uchun huquqiy asos bo'ladigan me'yoriy hujjat	sug'urta tashkilotining bir necha yil mobaynida o'zgarmas bir tarifda bo'lishi
106.	2	Assistans kompaniyalarining asosiy vazifasi – bu...	sug'urtalangan shaxslarga tibbiyot muassasalar orqali tibbiy xizmatlar ko'rsatishni va texnikaviy, moliyaviy tavsifga ega xizmatlarni taqdim etish tashkil	ko'rilgan zararlarni aniqlash va tez orada kerakli xizmat turlarini taqdim etishdan iborat	texnikaviy va moliyaviy tavsifga ega xizmatlarni taqdim etish	sug'urtaga olinayotgan ob'ektni ko'rikdan o'tkazish

107.	2	Kafillikni sug'urtalash- bu...	sug'urta qildiruvchining yuklatilgan kafolatni bajarish majburiyati natijasida sug'urta qiluvchi zarar ko'rganda qoplamanini to'lash	sud muxokamasi bilan bog'liq harajatlar natijasida sug'urta qildiruvchi zarar ko'rganda sug'urta qoplamasini to'lash	yuklar va mol-mulk yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasini to'lanishi	turli ko'rinishdagi mol-mulklarni saqlash bilan bog'liq manfaatlarda sug'urta qoplamasini to'lanishi
108.	2	Sug'urta faoliyatini tartibga soluvchi qonun hujjatlarini nechta turga bo'lish mumkin?	ikki turga	uch turga	To'rt turga	Besh turga
109.	2	«Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi Qonun nechta moddadan iborat?	29 ta	30 ta	40 ta	50 ta
110.	2	O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining qaysi bobi sug'urtaviy huquqiy munosabatlarga bag'ishlangan?	52-bobi	50- bobi	51-bobi	54-bobi
111.	3	Aksiyadorlarning umumiy yig'ilishi maxsus vakolatiga nimalar kiradi?	Sug'urta tashkilotini qayta tashkil etish, sug'urta tashkilotini tugatish, tugatish komissiyasini tayinlash hamda oraliq va yakuniy	Sug'urta tshkilotini bartaraf etish	Sug'urta tashkilotini yangidan tashkil etish	Sug'urta tashkilotini sotish

112.	3	Mas'uliyati cheklangan jamiyat deganda qanday jamiyat tushuniladi?	bir yoki bir necha shaxs tomonidan ta'sis etilgan, ustav fondi ta'sis hujjatlari bilan belgilangan miqdorlarda ulushlarga bo'lingan xo'jalik jamiyati tushuniladi	Tadbirkorlar jamiyati	Investitsiya manbasi hisobidan tashkil etilgan jamiyat	Aksiyadorlar yig'ilishi
113.	2	Qanday hollarda sug'urta to'lanmaydi?	agar sug'urtalanuvchi zarar etkazilishiga olib keluvchi hatti-harakatlarni ataylab yoki qo'pol ehtiyotsizligi tufayli sodir etgan yoki ularga yo'l qo'ygan bo'lsa	Sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan sug'urta hodisalari yuz berganda	Sug'urta shartnomasidagi hodisalar sodir bo'lsa	Sug'urta hodisalari uchrasa

114.	3	Tomonlardan birining kamida necha kun oldin beriladigan yozma arizasiga binoan shartnoma istalgan vaqtda bekor qilinishi mumkin?	30 kun	50 kun	10 kun	40 kun
115.	2	Abandon nima?	to'liq miqdordagi sug'urta summasini olish uchun sug'urtalanuvchining sug'urtalangan mol-mulkdan sug'urtalovchining foydasiga voz kechishi	sug'urta kompaniyasining vakolatiga ega bo'lgan jismoniy yoki yuridik shaxs	mol-mulk sug'urta hodisasi tufayli zararlanganda, ko'rilgan zarar miqdori va xarakterini tasdiqlovchi hujjat	lotin tilidan tarjima qilganda hisobchi degan ma'noni bildiradi
116.	2	Annuitet deganda nimani tushunasiz?	renta va nafaqalarni sug'urtalashning hamma turlarini umumlashtiruvchi tushuncha	turli risklarni sug'urtalash vakolatiga ega, sug'urta kompaniyasi tomonidan tayinlanadigan shaxs	sug'urtalash bilan bog'liq yangi takliflarni ko'rib chiqish va mazkur taklifni qabul qilish	dengiz transportida umumiy avariya sodir bo'lganda ko'rilgan zararni kema, yuk va fraxt o'rtasida taqsimlash bo'yicha hisob-
117.	2	Sug'urta xizmatlarini ko'rsatish ikki xil yo'l bilan amalga oshiriladi:	Ixtiyoriy, majburiy	Tibbiy, sun'iy	Asosiy, qiyosiy	Tabiiy, asosiy

118.	2	Sug'urta sohasidagi fuqarolik-huquqiy munosabatlar qanday yo'nalishlarda namoyon bo'ladi?	fuqarolar va sug'urta tashkilotlari o'rtasida shakllanadigan fuqarolik-huquqiy munosabatlar; sug'urta tashkilotlari o'rtasida yuzaga	Sug'urta tashkiloti va aksiyadorlar o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlar;	Sug'urta tashkilotlari va investitsiya kompaniyalari o'rtasida yuzaga keladigan o'zaro munosabatlar;	Sug'urta organlari va bojxona xodimlari o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlar;
119.	2	Sug'urta tashkilotining investitsiya faoliyatidan oladigan daromadlari tarkibiga nimalar kiradi?	bank jamg'armalari foizlari, aksiyalardan dividend foizlari, qimmatli qog'ozlardan	regress tartibida olingan summalar;	ijarachilik faoliyatidan olingan daromadlar;	sug'urta zaxiralarining qaytim summolari;
120.	2	Sug'urta ishini yuritish xarajatlariga qanday xarajatlar kiradi?	Shartnomalarni tuzish va bajarish xarajatlari;	Sug'urta agentlarining pul tushumi harajatlari;	Xodimlarning bank hisob raqamlari;	Pensiya fondiga harajatlari;
121.	2	Amerikaning O'zbekiston bilan hamkorlikdagi «Ameriken Interneshnl Grupp» sug'urta korporatsiyasi nechanchi yilda tashkil etilgan?	1994 yilda	1993 yilda	1997 yilda	2002 yilda
122.	2	Buyuk Britaniyada sug'urta ishini qaysi organ nazorat qiladi?	savdo va sanoat departamenti	Moliya vazirligining sug'urta bo'limi	maxsus sug'urta komissariatlari	soliq organlar
123.	2	Shaxsiy sug'urta bilan shug'ullanadigan dastlabki sug'urta kompaniyasi qayerda barpo etilgan?	Frantsiya	Germaniya	Yaponiya	Angliya

124.	2	O'zbekiston Respublikasida 2008 yil 21 aprelda majburiy sug'urtaning qaysi turi joriy qilingan?	transport vositalari egalarining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtasi;	yo'lovchilarni majburiy sug'urta qilish;	davlat majburiy sug'urtasi;	Ish beruvchining xodimlar oldidagi fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtasi
125.	3	Quyida ko'rsatilganlardan qaysi biri mulkiy sug'urta shartnomasi bo'yicha sug'urtalanishi mumkin?	muayyan mol-mulkning yo'qotilishi, kam chiqishi yoki shikastlanish xavfi	fuqarolik javobgarligi xavf-boshqa shaxslarning hayoti, sog'lig'i yoki mol-mulkiga zarar etkazilishi	tadbirkorlik xavfi	mol-mulkiga zarar etkazilishi oqibatida yuzaga keladigan majburiyatlar bo'yicha javobgarlik
126.	3	Sug'urta tarifi stavkasiga qaysi omillar ta'sir ko'rsatadi?	sug'urta bozoridagi raqobat	aholining zichligi	byudjet kamomadi	sug'urta riskining bahosi
127.	3	Sug'urtalovchilar aktivlarini joylashtirishiga oid talablar berilgan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining Nizomi qachon tasdiqlangan?	2008 yil 22 aprel	2002 yil 27 noyabr	2007 yil 21 aprel	2009 yil 22 may
128.	3	Sug'urtalovchilar boshqa yuridik shaxslarning ustav kapitaliga joylashtiradigan aktivlarning umumiy summasi o'z ustav kapitalining necha foizi bilan chegaraladi?	50 %	10 %	30 %	40 %

129.	3	Sug'urtalovchilar aktivlarini bank omonatlariga joylashtirishida, 1ta tijarat bankiga joylashtirilgan omonat aktivlarining necha foizi bilan chegaralanadi?	30 %	50 %	40 %	20 %
130.	3	Sug'urta zahiralarini investitsiya ob'ektlariga qanday shartlarda joylashtiriladi?	diversifikatsiya shartlarida;	faqat savdo-vositachilik bitmlarini moliyalashtirish shartlarida;	sug'urta zahiralarini 100% davlat qimmatli qog'ozlariga joylashtirishi sharti bilan;	sug'urta zahiralarini 80% davlat qimmatli qog'ozlariga joylashtirishi sharti bilan;
131.	3	Majburiy, ijtimoiy sug'urta badali oylik ish haqining necha foizi miqdorida hisoblanadi?	1%	3%	2,5%	2%
132.	2	Sug'urta tashkilotlari va davlat o'rtasidagi munosabatlar qaysi hujjat orqali tartibga solinadi?	«Sug'urta faoliyati to'g'risida»gi qonun;	Mehnat Kodeksi orqali	O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksining 52-bobi;	O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

133.	2	Sug'urta tashkilotlari sug'urta faoliyatidan boshqa tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqlimi?	sug'urta tashkilotlari sug'urta faoliyatidan boshqa tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqli emas	sug'urta tashkilotlari sug'urta faoliyatidan boshqa tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqli	sug'urta tashkilotlari sug'urta faoliyatidan boshqa tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishga haqli emas, ammo qonun xujjatlaridabelgilan ganlardan tashqari	qayta sug'urtalash bilan shug'ullanishga haqli
134.	2	Litsenziya talabgorining arizasi litsenziyalovchi organ tomonidan ko'rib chiqilganligi uchun qancha miqdorda yig'im to'lanishi kerak?	eng kam ish haqining 10 barobari	ustav kapitalining 0,1%i	eng kam ish haqining 7 barobari	eng kam ish haqining 15 barobari
135.	3	«Sug'urtalovchilar va sug'urta brokerlarining sug'urta faoliyatini litsenziyalash to'g'risida» gi Nizom Vazirlar Mahkamasining qaysi qarorida tasdiqlangan?	2002 yil 27 noyabrdagi 413-qaror	2007 yil 10 apreldagi 618-qaror	2008 yil 22 apreldagi 41-qaror	1998 yil 8 iyuldagi 286-qaror
136.	3	Sug'urta faoliyatini litsenziyalash masalalari «Sug'urta faoliyati to'g'risida» gi qonunning nechanchi moddasida ko'rsatib o'tilgan?	15-modda	9- modda	6- modda	21-modda

137.	2	Qaysi hollarda sug'urta hodisasi sodir bo'lganda ko'rilgan zararlar qoplanadi?	tabiiy ofat, yong'in, portlash	yo'l transport hodisasi,	yuk o'g'irlansa, portlash	yuk o'g'irlansa, detallar olib ketilsa
138.	2	Dispasher faoliyati nimadan iborat?	sug'urtalangan mol-mulkni dengiz transporti orqali manzilga etkazish jarayonida ko'rilgan zararni hisoblab, taqsimlovchi mutaxassis;	sug'urta tashkilotining iqtisodiy va moliyaviy holati va zimmasiga olgan majburiyatlari bajarilganligi yuzasidan tekshiruv xulosasini beruvchi	sug'urta ob'ektini baholovchi mutaxassis;	sug'urtalovchining topshirig'iga va u bergan vakolatlar doirasida faoliyat yurituvchi shaxs
139.	2	«Tsessiya» atamasining ma'nosi qaysi qatorda to'g'ri berilgan?	riskni qayta sug'urtalashga berish jarayoni	sug'urtaning majburiy shakli	sug'urta qoplamasini to'lashdan ozod etilishi	sug'urtaning ixtiyoriy shakli

140.	2	Evropa ittifoqining sug'urta faoliyati klassifikatori nechta klassdan iborat?	20ta	21 ta	18ta	19ta
141.	2	Sug'urta brokeri kim?	Sug'urta qildiruvchining nomidan va topshirig'iga binoan sug'urta shartnomasi tuzilishi va ijro etilishini tashkil qilish bo'yicha faoliyatni amalga	Sug'urta shartlariga o'zgartirish kiritadigan shaxs	sug'urta ob'ektini ko'zdan kechiruvchi mutaxassis;	Sug'urta syurveyeri
142.	1	Sug'urta nazorati davlat inspeksiyasi nechta bo'limdan iborat?	2ta-litsenziyalash va metodologiya	1ta- litsenziyalash	4ta –litsenziyalash, metodologiya, investitsiya va nazorat	1 ta metodologiya

143.	3	Agent har bir tuzilgan shartnomani maxsus "Sug'urta shartnomalarini ro'yhatga olish" jurnalida nimani qayd etib borishi kerak?	Ariza kelib tushgan sana, sug'urta qildiruvchining nomi, sug'urta turi, shartnoma raqami, sug'urta summasi miqdori	Sug'urtalovchi mulki, sug'urta shartnomalari soni, sug'urtalovchi manzili	Sug'urtalovchi ismi, sharifi	Sug'urta brokerlarining uy manzili
144.	3	Sug'urta kompaniyasi investitsion imkoniyatlarini qanday omillar belgilaydi?	yig'iladigan sug'urta mukofotlari xajmi, sug'urta portfeli xajmi, amalga oshirilayotgan sug'urta xizmatining foydaliligi yoki zararliligi;	Ishlab topilgan mukofotlarining netto qismi	Sotish texnologiyasiga ta'sir etuvchi omillar	sug'urta himoyasi bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liq bo'lmagan boshqa daromad va xarajatlar.
145.	1	Amerika Qo'shma Shtatlarida faoliyat ko'rsatayotgan sug'urta kompaniyalarini qanday yirik guruhlariga bo'lish mumkin?	hayotni sug'urta qilishga ixtisoslashgan kompaniyalar, umumiy sug'urta operatsiyalarini (hayotni sug'urta qilishdan tashqari) amalga oshiruvchi kompaniyalar, o'zaro sug'urtalash jamiyatlari	Umumiy sug'urta kompaniyalari va qayta sug'urta kompaniyalari	Keptiv sug'urta kompaniyalari va offshore sug'urta kompaniyalari	Sug'urta komissariatlari va savdo-sanoat palatasi

146.	1	Amerika Qo'shma Shtatlari sug'urta tarmog'idagi eng yirik kompaniyalardan biri - bu "SIGNA" sug'urta korporatsiyasi qachon tashkil etilgan?	1982 yilda	1985 yilda	1987 yilda	1989 yilda
147.	1	Yaponiyada sug'urta ishini qaysi organ nazorat qiladi?	Moliya vazirligining sug'urta bo'limi	Adliya Vazirligi	Savdo-sanoat departamenti	Sug'urta organi
148.	1	Britaniya sug'urtachilar assotsiatsiyasi nechanchi yildan boshlab o'z faoliyatini boshladi?	1985 yildan boshlab	1990 yildan boshlab	1980 yildan boshlab	1989 yildan boshlab
149.	2	Lizingni sug'urtalashda sug'urtaga olinuvchi risklar?	riskning ro'y berishi noma'lum bo'lishi zarur	albatta ro'y beradi	ro'y berishi tashkil qilinadi	reja asosida amalga oshiriladi
150.	2	Qayta sug'urta shartnomalarining qanday shakllari mavjud?	fakultativ va obligator	majburiy shakli	ixtiyoriy shakli	majburiy-ixtiyoriy shakli
151.	2	Hayot sug'urtasining dastlabki bo'g'inlarini qaysi davlat misolida ko'rishimiz mumkin?	Yunoniston	Hindiston	Angliya	Germaniya
152.	3	Chet elga chiquvchi fuqarolarni kasalliklardan sug'urtalash bo'yicha shartnoma qancha muddatga tuziladi?	sayohat davriga mos muddatga	uch oy	bir yil	cheksiz
153.	3	Yuqumli kasalliklardan sug'urtalashda sug'urta to'lovi sug'urtalanuvchiga yoki naf oluvchiga qanday shaklda beriladi?	naqd pul shaklda	sug'urtalanuvchi hisob raqamiga o'tkaziladi	statsionar-davolash shaklida	barcha shakllarda to'lanishi mumkin

154.	1	Risk menejmenti...	riskni chegaralash yoki kamaytirish bilan bog'liq tadbirlar yig'indisi	riskni ko'paytirish yoki boshqarish bilan bog'liq tadbirlar yig'indisi	ug'urta qoplamasini to'lash bilan bog'liq faoliyat yig'indisi	sug'urta mukofotini to'lash bilan bog'liq faoliyat yig'indisi
155.	3	Qishloq xo'jalik hosilini sug'urtalashda:	sug'urta javobgarligi hajmi so'ngi uch yilda 1 ga erdan olingan o'rtacha hosildorlik qiymatidan oshib ketmasligi zarur	sug'urta javobgarligi hajmi joriy yilda 1 ga erdan olinishi rejalashtirilgan hosil qiymatidan yuqori bo'lishi mumkin	sug'urta javobgarligi hajmi joriy yilda 2 ga erdan olinishi rejalashtirilgan hosil qiymatidan yuqori bo'lishi mumkin	sug'urta javobgarligi hajmi joriy yilda 3 ga erdan olinishi rejalashtirilgan hosil qiymatidan yuqori bo'lishi mumkin
156.	1	O'zbekistonda sug'urta boshqarmasi qachon tuzilgan?	1924 yilda	1918 yilda	1998 yilda	2002 yilda
157.	2	Hayot sug'urta tarmog'ida sug'urta faoliyati bilan shug'ullanishi uchun nima talab qilinadi?	Davlat sug'urta nazorati tomonidan beriladigan litsenziya va ustav kapitali	Sug'urta kompaniyasi etarli obro'ga ega bo'lishi	Litsenziya shart emas	Faqat ustav kapitali etrali bo'lsa
158.	2	2007-2010 yillarda O'zbekiston Respublikasi sug'urta bozorini isloh qilish va rivojlantirish Dasturi qachon qabul qilingan?	2007 yil 10 aprelda	2009 yil 10 dekabr	2010 yil 28 mart	2010 yil 27 mart

159.	3	Sug'urta brokeri tomonidan ustav kapitali to'langanini tasdiqlovchi hujjat sifatida taqdim qiladi?	Bank ma'lumotnomasi, mol-mulkni qabul qilish-topshirish dalolatnomalari va boshqa hujjatlar	Soliq idorasidan olingan ma'lumot	Statistika qo'mitasining dalolatnomasi	Moliya vazirligidan berilgan ishonchnoma
160.	3	Sug'urta shartnomasining litsenziat mijozi uchun qulay shartlarda tuzilishi va bajarilishi shartlari kim uchun belgilangan?	Sug'urta brokeri	adjuster	syuveyer	aktuariy
161.	3	Xususiy ushlab qolish limiti nimaga teng?	Zararning maksimal miqdoridan zararning o'rtacha miqdorini ayirish natijasi	Sug'urta mukofoti miqdoriga	Tantem miqdoriga	Qayta sug'urta komissiyasiga
162.	2	Qayta sug'urta qiymatining asosini nima tashkil qiladi?	ekstsedent	Regres davolar	abandon	franshiza
163.	1	Qayta sug'urtaga beriluvchi ekstsedent kimning majburiyati hisoblanadi?	sug'urtachining	Qayta sug'urta brokerining	Sug'urta agentining	Qayta sug'urtachining
164.	1	O'zbekistonda qayta sug'urta biznesi bilan shug'illanuvchi sug'urta kompaniyasi?	Transinshurans sug'urta kompaniyasi	"ALFAinvest" sug'urta kompaniyasi	"ALSKOM" sug'urta kompaniyasi	Ishonch sug'urta kompaniyasi
165.	2	Sug'urta tashkilotlari mol-mulkdan qanday soliq to'laydilar?	Mol-mulk solig'i	Foyda solig'i	Er solig'i	Yo'l fondiga ajratma
166.	2	Sug'urta mahsulotini bozorga sotish usullarini belgilang.	Sug'urta kompaniyalari, brokerlari, agentlar orqali	Birja orqali sotish	Auktsion orqali soti	Tendr e'lon qilish

167.	2	Sug'urta kompaniyasining marketing kompleksini elementlaridan birini ko'rsating.	Sug'urta mahsulotini oldinga sotish usuli	Sug'urta zaxiralarini shakllantirish tartibi	Prorato temporis usuli	Pareto usuli
168.	2	Sug'urta bozorida sug'urta tarmoqlaridan biri	Hayot sug'urtasi	Tibbiy sug'urta	Chet elliklarni sug'urtalash	Mol-mulk sug'urtasi
169.	2	Sug'urta tashkilotlari sug'urta bozorida:	Xizmat ko'rsatadi	Ish bajaradi	Mahsulot ishlab chiqaradi	Qurilish bilan shug'illanadi
170.	2	Zarar miqdorini kamaytiri maqsadida qilingan xarajatlar:	Sug'urta orqali qoplab beriladi	Qoplab berilmaydi	Dotatsiyadan qoplanadi	Subsidiya olinadi
171.	3	Berilgan kredit foyizining markaziy bank foyiziga nisbatan pasayish riski:	Moliyaviy risk	Texnik risk	Tabiiy risk	Risk emas
172.	2	Moliyaviy risklarni boshqarishda dastlab?	moliyaviy riskni identifikatsiya qilinadi	riskni qayta taqsimlaydi	riskni moliyalashtiradi	Sug'urta polisi yoziladi
173.	2	Sug'urta biznesida quyidagi qaysi faoliyat litsenziyalanmaydi?	assistans, syurveyer, adjaster	brokerlik faoliyat assistanslik faoliyat	qayta sug'urta brokeri, adjasterlik faoliyati	syurveyer va adjasterlik faoliyati
174.	2	Tekshirilgan obekt bo'yicha sug'urta syurveyerlari?	xulosa tuzadi	Bildirishnoma yozadilar	Dalolatnoma yozadilar	Regres davosini qo'zg'atadi
175.	2	Sug'urta tashkilotlarining moliyaviy xo'jalik faoliyati qaysi qonuniy hujjat asosida amalga oshiriladi?	O'zbekiston Respublikasining 1992 yil 9dekabrda qabul qilingan " Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni asosida	O'zbekiston Respublikasining 1997 yil 15 dekabrda qabul qilingan " Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni asosida	O'zbekiston Respublikasining 1993 yil 9 dekabrda qabul qilingan " Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni asosida	O'zbekiston Respublikasining 1994 yil 9dekabrda qabul qilingan " Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuni asosida

176.	3	Aviatsiya tashkilotlarining fuqarolik javobgarligini sug'urtalashda qanday ko'rilgan zararlar qoplanishi mumkin?	yuk va bagajlarning yo'qolishi va qisman zararlanishi;	yo'lovchining o'limi yoki salomatligiga etkazilgan zarar;	o'lim, tan jarohati yoki mulkiy zarar;	Avia portlashlar.
177.	2	Haydovchining yoshi 22 yoshdan katta bo'lganda sug'urta tariflari koeffitsienti qancha qilib belgilanadi	1 foiz	2 foiz	3 foiz	4 foiz
178.	1	Eng qadimgi sug'urta bozori qayerda joylashgan?	Buyuk Britaniyada va Frantsiya	AQSh da	Angliya	Yaponiyada
179.	1	Retrossessiya nima?	risklarni uchlamchi joylashtirish	risklarni to'rtlamchi joylashtirish	risklarni ikkilamchi joylashtirish	risklarni beshlamchi joylashtirish
180.	2	Umumiy sug'urtada risklarni tanlash –	umumiy sug'urta shartnomasini tuzish bo'yicha mijozlardan kelib tushgan takliflarni tahlil etishga qaratilgan sug'urta kompaniyasining faoliyati	risklar sug'urta qoplamasi to'langandan keyin tanlanadi	risklar tanlanmaydi. Barcha risklar sug'urta himoyasiga tanlovsiz olinadi	mijozlardan kelib tushgan takliflarni tahlil etishga qaratilgan sug'urta kompaniyasining faoliyati
181.	1	“Slip” nimani anglatadi?	riskni xarakterlovchi xujjat	sug'urta turi	sug'urta mukofoti	proportsionl qayta sug'urtalash
182.	2	XIX asrda Evropa davlatlari o'rtasida qayta sug'urtaga bo'lgan talab kuchayishi sababi?	sanoatning rivojlanishi	fuqarolik g'alayonlari;	revolyutsiyalar sodir bo'lishi	pul kredit munosabatlarinin g rivojlanishi

183.	2	Aktiv qayta sug'urtalash?	riskni berish	riskni olish	riskni tahlil qilish	riskni tahlil qilmaslik
184.	2	Notijorat sug'urtaning dastlabki shakllari qaysi shaharlarda paydo bo'lgan?	AQSh, Frantsiyada	Bobil, Germaniyada	Qadimgi Gretsiyada	Misr va Rim, Fors ko'zfazi
185.	2	Dastlabki dengiz sug'urta tashkiloti qachon va qaerda tashkil etilgan?	1668 yil Frantsiyada	1799 yil Angliyada	1876 yil Bobilda	1871 yil AQShda
186.	1	1762 yilda "Ekvateybl" nomi bilan tashkil etilgan sug'urta tashkiloti sug'urtaning qaysi tarmog'i bilan shug'ullangan?	hayot sug'urtasi;	mol-mulk sug'urtasi;	dengiz sug'urtasi;	javobgarlik sug'urtasi;
187.	1	Germaniyada dastlabki sug'urta jamiyatlari qaerda va qachon tuzilgan?	1765 yil Gamburg va Berlinda	1993 yil Germaniya va Frantsiyada	1866 yil Gamburg va Londonda	1898 yil AQSh va Berlinda
188.	1	Yaponiyada sug'urta atamasini qanday so'zlar bilan atashadi?	"Tinch hayot kechirish uchun to'lov";	"Baxtli hayot sarchashmasi";	Harajatlarni qoplashning aniq bir usuli;	Risklardan-himoya.
189.	2	Sug'urta tashkiloti o'z faoliyatini qanday xujjat asosida amalga oshiradi?	tasdiqlangan nizom asosida	aktsiyadorlar umumiy yig'ilishi qarori asosida	tasischilarning ko'rsatmasi asosida	ustav kapitali asosida
190.	1	Sug'urta summasi nima?	sug'urta manfaati va sug'urta riskiga mos keluvchi pul mablag'i, sug'urta tortiladigan obektning qiymati	sug'urta tortiladigan obektning qiymati	sug'urtada moddiy manfaatdorlik chorasi	sug'urta ob'ektiga summasiga mos keluvchi pul mablag'i

191.	2	Aviatsiya sug'urtasiga qaysi javobda to'g'ri ta'rif berilgan?	havo kemasi, asbob-uskunalar, jihozlari, yo'qotilgan yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasini to'lanishi;	transportning har xil turlari bilan tashishda yuklar, bagaj va mol-mulk yo'qotilganda yoki shikastlanganda sug'urta qoplamasini to'lanishi	samolyot, vertolyot va shu kabi havo transportlari bortining sug'urtasi	havo transportlari bortining sug'urtasi
192.	3	Brutto stavka qanday ma'noni anglatadi?	netto stavkadan katta ekanligi	shartnomadan voz kechish holatlari.	sug'urta kompaniyasini bank muassasida qo'yilgan pul mablag'lari to'lanadigan foiz.	sug'urta qoplamasini to'lashga mo'ljallangan holat.
193.	2	Jahondagi eng yirik qayta sug'urtalash jamiyati qaysi?	"Myunxen", "Lloyd"	"Lloyd"	"Ekzekyutiv-layf"	"Green kard"
194.	2	Evropa ittifoqida sug'urta turlari qanday turkumlanadi?	uzoq muddatli sug'urta va umumiy sug'urta	umumiy va hayot sug'urtasi	uzoq muddatli va hayot sug'urtasi	uzoq muddatli mol-mulk sug'urtasi
195.	3	Ma'lumki 1541 yilda Evropada mavjud bo'lgan kema kapitanlarini bahtsiz hodislardan majburiy sug'urtalash kimning zimmasiga yuklatilgan?	Kema egalari tomonidan	Kema kapitanining o'zi tomonidan	sug'urta jamiyatlari tomonidan	hukumat tomonidan

196.	3	Vaqtinchalik mehnatga qobiliyatsizlik yoqotilganda qanday xolatlarda sug'urta qoplamlari berilmaydi?	jinoyat sodir qilish paytida va sud tibbiyot ekspertizasidan o'tish davrida jarohatlanganda	sud tibbiyot ekspertizasidan o'tish davrida	qaramog'ida 16 yoshga yetmagan uch yoki undan ortiq bolalari bo'lgan xodimlarga	jinoyat sodir qilish paytida jarohatlanmaganda
197.	3	Ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan kasalliklarga chalingan xodimlarga qanday xolatlarda vaqtincha mehnatga qobiliyatsizlik nafaqasi ish haqining 100% i miqdorida to'lanadi?	umumiy ish staji 8 yil va undan ortiq bo'lgan xodimlarga	umumiy ish staji 5 yildan 8 yilgacha bo'lgan xodimlarga	umumiy ish staji 5 yilgacha bo'lgan xodimlarga	umumiy ish staji 10 yil va undan ortiq bo'lgan xodimlarga
198.	2	Sug'urta kompaniyalarining litsenziyasi qanday hollarda olib qo'yiladi yoki to'xtatiladi?	sug'urta sohasidagi qonun hujjatlariga rioya etilmaganda	noqonuniy faoliyat bilan shug'ullanilganda	investitsiya faoliyati bilan shug'ullanilganda	har qanday tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanilganda
199.	3	Tugatilayotgan sug'urtalovchi kreditorlarining talablarini qanoatlantirish navbati "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonunning nechanchi moddasida yoritilgan?	20 – moddasida.	7 – moddasida.	10 – moddasida.	28– moddasida.
200.	2	Fuqaroga o'z hayoti yoki sog'lig'ini sug'urtalash majburiyati qonun bilan yuklatilishi mumkinmi?	mumkin emas	mumkin	faqat belgilangan toifa fuqarolarga	ish beruvchining fuqarolik javobgarligini sug'urta qilish shartnomasi bo'yicha mumkin

VII. ADABIYOTLAR RO'YXATI

Asosiy adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2019-yil 2-avgustdagi PQ-4412-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Sug'urta bozorini raqamlashtirish va hayot sug'urta sohasini rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2021 yil 23 oktyabr PQ-5265-sonli Qarori.
4. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017. - 488 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2017. - 104 b.
6. Kenjayev I., Matiyazova S., Adilova G. Sug'urta mahsulotlarini sotishni tashkil etish. O'quv qo'llanma. T.: Iqtisod-moliya, 2018. 132 b.
7. Kenjayev I.G., Abdurimova M.A., Abdullayeva N.A. Sug'urta biznesi. O'quv qo'llanma. – T.: Iqtisod-moliya, 2021. –320 b.
8. Abduraxmonov I., Abduraimova M., Abdullaeva N. Sug'urta nazariyasi va amaliyoti. Darslik. –T.: Iqtisod-moliya, 2021. – 420 b.
9. Yuldashev O., Zakirxodjaeva Sh. Hayot sug'urtasi. Darslik. –T.: Iqtisod-moliya, 2021. –380 b.
10. Anisimov A. Yu. Straxovoe delo: uchebnik i praktikum dlya SPO. – M.: Izdatelstvo Yurayt, 2018. – 186 s

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi.
2. "O'zbekiston Respublikasida mulkchilik to'g'risida" Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 2021 yil 15 iyun.
4. Abduraxmonov I.X. Teoriya i praktika straxovaniya. Uchebnik. – T.: Iqtisod-moliya, 2021. – 696 s.
5. Maslova T. Meditsinskoe straxovanie grajdan. Novshestva, vozmojnosti vibora. – M.: Bibliotekha RG, 2019. – 192 s.

6. Andreeva Ye. V. Straxovanie: kurs leksiy. – Irkusk: Izd-vo BGU, 2015. – 263 s.

7. Razumovskaya Ye.A., Fomenko V.V. Straxovoe delo: uchebnoe posobie. – Yekaterinburg: Gumanitarniy universitet, 2016. – 249 s.

8. Tarasova, Yu. A. Straxovanie: uchebnik i praktikum dlya prikladnogo bakalavriata. – M.: Izdatelstvo Yurayt, 2018. – 236 s.

9. Robert H., II Jerry, Douglas S. Richmond “Understanding Insurance Law”, LexisNexis; 5 edition, UK, 2016.

Internet saytlari:

- www.gov.uz – *O'zbekiston Respublikasi hukumat portali*;
- www.lex.uz – *O'zb. Res. qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi*;
- www.mineconomy.uz – *O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi sayti*;
- www.mf.uz – *O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi sayti*;
- www.cbu.uz – *O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki sayti*;
- www.soliq.uz – *O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi sayti*;
- www.stat.uz – *O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi sayti*;
- www.uza.uz – *O'zbekiston Milliy axborot agentligi sayti*;
- www.appraiser.ru – *Rossiya baholash tashkiloti sayti*;
- www.gki.uz – *O' www.saipro.uz (“Saypro” reyting agentligi rasmiy sayti)*.